

UYARI:

www.kitapsevenler.com

Kitap sevenlerin yeni buluşma noktasından herkese merhabalar... Cehaletin yenildiği, sevginin, iyiliğin ve bilginin paylaşıldığı yer olarak gördüğümüz sitemizdeki tüm e-kitaplar, 5846 sayılı kanun'un ilgili maddesine istinaden, engellilerin faydalanabilmeleri amacıyla ekran okuyucu, ses sentezleyici program, konuşan "Braille Not Speak", kabartma ekran ve benzeri yardımcı araçlara, uyumlu olacak şekilde, "TXT", "DOC" ve "HTML" gibi formatlarda, tarayıcı ve OCR (optik karakter tanıma) yazılımı kullanılarak, sadece görme engelliler için, hazırlanmaktadır. Tümüyle ücretsiz olan sitemizdeki e-kitaplar, "engelli-engelsiz elele" düşüncesiyle, hiçbir ticari amaç gözetilmeksizin, tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak, engelli-engelsiz yardımsever arkadaşlarımızın yoğun emeği sayesinde, görme engelli kitap sevenlerin istifadesine sunulmaktadır. Bu e-kitaplar hiçbir şekilde ticari amaçla veya kanuna aykırı olarak kullanılamaz, kullandırılmaz. Aksi kullanımdan doğabilecek tüm yasal sorumluluklar kullanana aittir. Sitemizin amacı asla eser sahiplerine zarar vermek değildir.

www.kitapsevenler.com web sitesinin amacı görme engellilerin kitap okuma hak ve özgürlüğünü yüceltmek ve kitap okuma alışkanlığını pekiştirmektir. Ben de bir görme engelli olarak kitap okumayı seviyorum. Sevginin olduğu gibi, bilginin de paylaşıldıkça pekişeceğine inanıyorum. Tüm kitap dostlarına, görme engellilerin kitap okuyabilmeleri için gösterdikleri çabalardan ve yaptıkları katkılardan ötürü teşekkür ediyorum.

Bilgi paylaşmakla çoğalır.

Yaşar MUTLU

İLGİLİ KANUN:

5846 sayılı kanun'un "Altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler" bölümünde yer alan "EK MADDE 11" : "ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticari amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braille alfabesi ve benzeri formatlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılmaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur."

Bu e-kitap görme engelliler için düzenlenmiştir. Kitap taramak gerçekten incelik ve beceri isteyen, zahmet verici bir iştir. Ne mutlu ki, bir görme engellinin, düzgün taranmış ve hazırlanmış bir e-kitabı okuyabilmesinden duyduğu sevinci paylaşabilmek tüm zahmete değer. Sizler de bu mutluluğu paylaşabilmek için bir kitabınızı tarayıp, kitapsevenler@gmail.com adresine göndermeyi ve bu isimsiz kahramanlara katılmayı düşünebilirsiniz.

Bu kitaplar, size gelene kadar verilen emeğe ve kanunlara saygı göstererek, lütfen bu açıklamaları silmeyiniz.

Siz de bir görme engelliye, okuyabileceği formatlarda, bir kitap armağan ediniz...

Teşekkürler.

Ne Mutlu Bilgi için, Bilgece yaşayanlara.

www.kitapsevenler.com

www.yasarmutlu.com
yasarmutlu@yasarmutlu.com
yasarmutlu@kitapsevenler.com
kitapsevenler@gmail.com

Tarayanın Notu

Bu e-kitap "Görme Engelli" dostlar için taranmış ve ilk defa www.kitapsevenler.com da yayınlanmıştır. Bu sitenin sahibi görme engelli dost Yaşar Mutlu'nun gayret ve azmini görünce iki gözümde utanıp yardım edebileceğimi düşündüm. Bir katre ışık olabildiysem ne mutlu. Herkesi bu mutluluğa davet ediyorum. Bu dostlara yardımcı olun.
Polaris

{ kutupyıldızı kitaplığı }
140

TÜRK SANATÇILARI DİZİSİ

NÂZİM HİKMET
TÜM ESERLERİ VI Şiirler 6
İNSAN MANZARALARI
Hazırlayan Asım Bezirci

CEM YAYINEVİ

Dizgi : Metin Dizimevi Baskı : Yelken Matbaası
İstanbul, 1978

İnsan Manzaraları'nı 1941 yılında Bursa hapisanesinde yazmaya başladım. Daha önce «Meşhur Adamlar Ansiklope-disi» üzerinde çalışıyordum. «Ansiklopedi»min kahramanla-rı generaller, sultanlar, seçkin bilginler, sanat adamları ya da güzellik kraliçeleri, katiller ve milyarderler değil; işçiler, köy-lüler, zanaatkârlar, ünleri fabrikaların, işliklerin, köylerin ve işçi mahallelerinin dışına taşmamış olan kimselerdi.

Alman faşizmi Sovyetler Birliği'ne saldırdı bu sırada. Yaşlı bir gardiyandan haberi öğrendiğimde yüreğimin nasıl titrediğini anımsıyorum. Kendi kendime, 'Bir yirminci yüz-yıl tarihi yazmak gerekli' dedim. Hitler'in saldırısıyla baş-lamak, sonra gerilere. İngiliz-Boer savaşına gitmek, sonra yeniden ileriye dönmek ve hapisaneden çıktıktan sonra da bu tarihi, yaşamımın sonuna kadar sürdürmek istiyordum. Faşizmin yenileceğinden ve hapisaneden çıkacağımdan kuş-kum yoktu. «Meşhur Adamlar Ansiklopedisi», İnsan Man-zaralarına bir bölüm olarak girdi. «Ansiklopedisi»nin özlü dili, destanın da üslûbunu belirledi. Bunun dışında, o gün-lerde Kraliçe Elizabeth dönemi İngiliz şairlerini okuyordum ve kısa bir süre önce de Gogol'ün Ölü Canlar'ını okuyup bitirmiştım. Bu kitaplar da belirli ölçüde etkilemiş olma-lıdır çalışmamı.

Yazdığım 60.000 dizeden elde 15.000 dize var bugün. Onlar da bu kitapta yayımlanıyorlar işte. Diğer kitaplardan bazı bölümler kurtuldu sadece: «Moskova Senfonisi», «Gabriel Peri» gibi. Diğerleri, polisin eline düşmesinler diye, Türki-ye'den kaçışımdan önce yakılmışlardı. Hapisaneden çıktık-tan sonra destanım üzerinde çalışmadım. Şimdi de çalış-mıyorum, çünkü başka türlü yazmak gerektiği kanısına var-

5

dım onu.

İnsan Manzaralarında, şiirin birkaç sözle çok şey söy-leyebilme olanaklarından yararlandım. Kimi zaman şiire çok yaklaştım. Kimi zamansa çıplak bir nesir olarak kaldı yaz-dıklarım. Tiyatro ve sinemanın olanaklarından yararlandım destanımı yazarken. Fakat demin de belirttiğim gibi, şimdi yazsam başka türlü

yazardım onu. Beni yanlış anlamayın, İnsan Manzaraları'nı şimdi yazabileceğimden başka türlü yaz-mış olduğum için yeriniyor değilim.

İnsan Manzaralarımda «Ulusal Kurtuluş Savaşı Destanı» başlıklı bir bölüm vardır. Daha o sırada, ben hapisteyken, dışarda biliniyordu bu destan. Hapisten çıktıktan sonra, bir yayıncı, bu bölümü yayımlamak istedi. Kabul ettim, bir söz-leşme imzaladık ve oldukça yüklü bir avans aldım. Fakat sözleşmede yayın tarihi belirtilmemişti. Sonradan, yayımcı-nın, ulusal-kurtuluş savaşı bölümünü yayımlamamı engel-lemek için hükümetin buyruğuyla benimle bir sözleşmeyi im-zaladığını öğrendim. Avansı geriye verecek durumda de-ğildim, iş uzadı ve kitap yayımlanmadı.

İnsan Manzaraları'nın üçüncü kitabı, 1961 yılında İtal-ya'da İtalyanca ve Türkçe metinler karşılıklı olarak yayım-landı. Gelecek yıl her üç kitabın Fransa'da yayımlanması gerekiyor.

İşte böyle sayın okurlarım. Son olarak bir şey daha söyleyeceğim: İnsan Manzaralarında -kimi zaman beş dizede, kimi zaman bütün bu üç kitap boyunca- anlatılan insanların hiç değilse yarısı, yaşamlarına kişisel olarak tanık olduğum kimseler; diğer yarısı benim imgelemimin kahramanlarıdır. Her üç kitapta, kimileri tüm dünyaca tanınan, kimilerini ise komşularından başka kimsenin tanımadığı insanların yaşam öykülerini bulacaksınız. Bir araya toplanan bu yaşam öykü-leri, temel çizgileriyle 1908-1941 yılları Türkiye tarihinin tab-lolarını oluşturmaktadır. Bu tabloları birbiri arkasına bak-mak sıkıcı olmayacak mı sizin için, bilmek isterdim..

Moskova, NÂZİM HİKMET

1961 - Kasım (Çev. Ataol Behramoğlu)

6

Hatice, Pîrâye Pîrâyende.

Doğum yeri neresi,

kaç yaşında,

sormadım,

düşünmedim,

bilmiyorum.

Dünyanın en iyi kadını,

dünyanın en güzel kadını,

Benim karım.

Bu bahiste

realite umrumda değil... 939'da İstanbul'da tevkifanede başlanıp

biten bu kitap

ona ithaf edilmiştir.

7

BİRİNCİ KİTAP

I

Haydarpaşa garında 1941 baharında

saat on beş. Merdivenlerin üstünde güneş yorgunluk

ve telâş.

Bir adam

merdivenlerde duruyor

bir şeyler düşünerek. Zayıf. Korkak.

Burnu sivri ve uzun yanaklarının üstü çopur. Merdivenlerdeki adam

- Galip Usta -

tuhaf şeyler düşünmekle meşhurdur: «Kâat helvası yesem her gün» diye düşündü

5 yaşında. «Mektebe gitsem» diye düşündü 10 yaşında. «Babamın bıçakçı

dükânından akşam ezanından önce çıksam» diye düşündü

11 yaşında. «Sarı iskarpinlerim olsa kızlar bana baksalar» diye düşündü 15 yaşında. «Babam neden kapattı dükkânını? Ve fabrika benzemiyor babamın dükkânına»
diye düşündü 16 yaşında
11

«Gündeliğim artar mı?» diye düşündü 20 yaşında. «Babam ellisinde öldü ben de böyle tez mi öleceğim?»
diye düşündü 21 yaşındayken. «İşsiz kalırsam» diye düşündü
22 yaşında, «İşsiz kalırsam» diye düşündü
23 yaşında. «İşsiz kalırsam» diye düşündü
24 yaşında. Ve zaman zaman işsiz kalarak «İşsiz kalırsam» diye düşündü
50 yaşına kadar 51 yaşında «İhtiyarladım» dedi,
«babamdan bir yıl fazla yaşadım.» Şimdi 52 yaşındadır. İşsizdir. Şimdi merdivenlerde durup
kaptırmış kafasını
düşüncelerin en tuhafına: «Kaç yaşında öleceğim? Ölerken üzerimde yorganım olacak mı?»
diye düşünüyor. Burnu sivri ve uzun. Yanaklarının üstü çopur.
Denizde balık kokusuyla döşemelerde tahtakurularıyla gelir
Haydarpaşa garında bahar. Sepetler ve heybeler
merdivenlerden inip
merdivenleri çıkıp
merdivenlerde duruyorlar.
Polisin yanında bir çocuk
— tahminen beş yaşında —
iniyor merdivenleri. Nüfusta kaydı yok
12

fakat ismi Kemal.
Merdivenleri bir heybe çıkıyordu
bir halı-heybe.
Merdivenlerden inen Kemal
yapayalnızdı
— kundurasız ve gömleksiz — ortasında kâinatın. Açlığından başka bir şey
hatırlamıyor
bir de hayâl meyâl
karanlık bir yerde bir kadın.
Merdivenleri çıkan heybenin kırmızı, mavi, siyahtı nakışları. Halı-heybeler
ata, katıra, yaylıya binerlerdi eskiden, şimdi şimendifere biniyorlar.
Merdivenleri bir kadın iniyor. Çarşafli
şişman Advie Hanım. An-asıl Kafkasyalı. 1311'de kızamık
1318'de gelin oldu. Çamaşır yıkadı. Yemek pişirdi. Çocuk doğurdu. Ve biliyor ki
öldüğü zaman
bir şal koyacaklar tabutuna
selâtin camilerinden. Bir damadı imamdır.
Merdivenlerin üstünde güneş
bir baş yeşil soğan
ve bir insan:
Ahmet Onbaşı. Balkan Harbinde gitti. Seferberlikte gitti.
13

Yunan Harbinde gitti.
«Ha dayan hemşerim sonuna vardık»
sözü meşhurdur.
Merdivenlerden bir kız çıkıyordu. Çorapta çalışır.
— Tophane caddesi, Galata. —
Atifet on üç yaşındadır.
Galip Usta baktı Âtifet'e, «Evlenseydim eğer
torunum olurdu bu kadar» diye düşündü. «Çalışırdı, bana bakar»
diye düşündü. Sonra birdenbire aklına Şevkiye geldi. Emin'in kızı.

Mavi mavi gözleri vardı. Geçen sene
daha âdet görmeden
Şahbaz'ın arsasında bozmuşlardı.
Sepetler ve heybeler
merdivenlerden inip merdivenleri çıkıp
merdivenlerde duruyorl
Ahmet Onbaşı
— yine askerdi —
yetiştirdi halı-heybeye.
Öptü elini.
Halı-heybe
ve mavi mintan, palto, siyah şalvar
ve keten lastik iskarpinler, fôtür şapka, sakal, ve lâhürî şal
kuşak onbaşının omzunu okşayarak: «— Hayıflanma birkaç kalem borç için» dedi,
«hane halkını sıkıştırmayız.
14

Yalnız biraz faiz biner.»
Haydarpâşa koyunda martılar inip kalkıyor
denizde leşlerin üstünde. İmrenilir şey değil
martıların hayatı.
Garın saati
üçü beş geçiyor. Siloların orda
buğday yüklüyorlar
İtalyan bandıralı bir şilebe.
Ayrıldı onbaşından halı-heybe
gara girdi.
Merdivenlerde güneş yorgunluk
ve telâş ve bir altın başlı kelebek ölüsü var . Kocaman insan ayaklarına
aldırmadan bembeyaz, upuzun taşın üstünde
taşıyor karıncalar kelebeğin ölüsünü.
Adviye Hanım
sokuldu polis efendiye.
Bir şeyler konuşuldu.
Okşadı çocuk Kemal'i.
Ve hep beraber
karakola gittiler. Ve her ne kadar
bir daha görülmeyecekse de
hayâl meyâl karanlık bir yerlerde hatırlanan kadın çocuk Kemal.
yapayalnız değil artık
ortasında kâinatın. Bir parça bulaşık yıkayıp
biraz su taşıyacak
15

ve Adviye Hanımın dizi dibinde yaşayacak.
Merdivenleri mahkûmlar çıkıyordu. Şakalaşıp
gülüşerek. Üç erkek bir kadın
ve dört jandarma. Erkekler kelepçeli kadın kelepçesiz jandarmalar süngülü.
Merdivenlerin üstünde bir kayısı gülü
bir cıgara paketi
bir gazete kâadı.
Mahkûmlar durakladı. Jandarma Hasan
tokalaştı Ahmet Onbaşıyla. Jandarma Haydar
aldı yerden boş paketi soktu cebine. Ve mahkûm kadın
boynuna atılan Âtîfet'i
öptü iki yanağından. Eğilip baktı kelepçeli Halil kayısı gülünün yanındaki
gazete kâadına: «Tek sütunluk bir nefer. Üniforması belli değil, Tıraşı uzun.
Beyaz sargılar var başında. Sargılarda kan. Sonra tayyareler
— kanatlı köpek balıkları gibi — «pike bombardıman»
diye yazıyor. Sonra bir limon:

küçük, beyaz daireler çizili üzerinde. İsmi okuyamadı, mürekkebi gaz lekesi dağıtmış.»

16

Üç bayan

çıktılar merdivenleri koşarak – sivri külâhlarıyla
mantar iskarpinleriyle – banliyö yolcuları.

Kelepçeli Süleyman

bayanları gördü. Genç bir kadın geçirdi yüreğinden. Kayısı gülünü nişanlayıp
tükürdü. Kelepçeli Fuat

seslendi Galip Ustaya: «– Usta,
yine tuhaf şeyler düşünüyorsun.» «– Düşünüyorum evlât.
geçmiş olsun.» «– Eyvallah usta.
Düşünmek değiştirmez hayatı.»

Fuat

tersanede tesviyeci.

19 yaşında girdi hapse

üç arkadaş perdeleri indirip bir kitap okudukları için.

Ve yatıyor iki yıldır.

Şimdi içerilere gönderiyorlar

Galip usta bu sefer dehşetli bir şeyler düşünerek

bakıyor kelepçesine Fuat'ın. Bugüne dek

farkına varmadan biriken şeyler yığınca

üst üste

hep beraber tıkacını atan bir çeşme suyu gibi bulanık

berrak

17

akıyordu kafasının içini doldurarak: «Ne kadar çok fabrika var İstanbul'da,
Türkiye'de ne kadar çok, dünyada ne kadar çok, sayılamayacak kadar. Dün akşam
tornacı Ayyaş Kadir'in ölüsünü buldular üniversite kapısında

– bayılmış kız talebelerden biri –. Ne kadar çok kayış, kasnak

ne kadar çok volan

ne kadar çok motor dönüyor, ha babam dönüyor, ha babam dönüyor, dönüyor, ne

kadar çok adam, ne kadar çok adam işsiz kalırsam, işsiz kalırsam diye düşünüyor.

Mürettip Şahap Usta kör oldu

dileniyor matbaalarda. Dokuma tezgâhları, fireze tezgâhları, torna tezgâhları,

şahmerdanlar, merdaneler, pulanyalar,

pulanyalar,

pulanyalar, – Galip. Usta pulanyacıydı –. Kim bilir dünyada ne kadar

ne kadar çok işsiz var.

Ama askere almışlardır.

Asker olunca işsiz adam

artık işsiz sayılmaz mı?»

«– Yine derinlere daldın ustam.»

Galip Usta dokundu Fuat'ın kelepçesine: «– Allah sonumuzu...

– ürktü kendi sesinden –

... hayreyleye evlât,» dedi. İnce, siyah bıyıklarıyla Fuat

gülümsedi: «– Hayırdır mutlak sonumuz.»

Ustanın çipil gözleri ıslak

titriyor uzun burnu.

18

Ve etrafa belli etmeden

koydu Fuat'ın cebine

elli beş kuruşundan yirmi kuruşunu

Garın saati on beşi sekiz geçiyor.

15:45'de kalkar bu tiren. Üçüncü mevki bekleme salonunda

oturup

dolaşp

uyuyorlar yüzükoyun. Kalkacak herhangi tirenle ilgileri yok.

Baskıcı Ömer
sakalı avuçlarında
betonun üzerinde çıplak ayakları
oturuyor iki büklüm sabahtan bert.
Ve yine sabahtan beri Ömer'in önünde
aşağı, yukarı, ileri, geri
volta vuruyor Recep. İnce uzun kolları kalkıp iniyor
görünmez bıçakları atıp tutar gibi elleri. Ali masanın üzerinde yatıyor
yüzükoyun
sırtı yarılmış gömleğinin
kumral başı bileklerinde. Üçüncü mevki bekleme salonunda oturup dolaşıp
yüzükoyun uyuyorlar. Kalkacak herhangi tirenle yok alâkaları.
Aysel:
yaşı belli değil.
Belki on üç, belki yirmi.
Esmer.
Kuru.
Necla:
on beş yaşında var yok.
Burnu kıpkırmızı
yüzü değirmi.
19

Ve insanı şaşırtacak kadar büyük yeşil empermeablin altında memeleri. Vedat: 18
yaşında.
Top ense, altı oklu beyaz kırıvat ve sivilceler. Vedat konuşuyor: «- Hiçbir yere
benzemez Bursa hamamları,
Hele «Ferahfeza»
Bahçe içinde bir otel.
Müşteriler temiz.
Vizite üç papel.
Biri patrona kalıyor.
Geçen sene bir Ermeni kızı götürdüm.
Kurnazdır Ermeni milleti
bizim Türklere benzemez.
Dünyalığı düzeltti.
Drahoması tamam.
Malum ya gâvur âdeti.
Şimdi nişanlıdır.» Aysel sordu:
«- Sana ne vereceğiz?» «- Ben beşer kâat alırım patrondan hesabınıza, komisyon.
Mevsimidir,
kızlar bir tutarsanız,
günde on beş kere
belki daha çok.
Bir hesapla ne eder?
Has malları görsün Bursa'nın gözü.
Kadıköylüdür diye yazdı gazeteler
İstanbul kızlarının en güzelleri.»
Sabahtan beri
ilk defa doğruldu olduğu yerde baskıcı Ömer. Seslendi Recep'e: «- Bir cıgara
ver.» Hızla önünden geçti Recep
20

ve dönerken fırlattı cıgarayı.
Babası müftüydü baskıcı Ömer'in. Evin içinde kuka tesbihler, kılaptan
seccadeler, el yazma müzehhep mushafları hattat Osman'ın; fakat bir tek han
hamam tapusu bir tek konsilit, bir tek Hicaz demiryolu tahvili yoktu. Müftü
Efendi bembeyaz, şişman bir adam
Ömer hastalıklı bir çocuktü. Arabî öğrenemedi, Farisî öğrenemedi. Ahmediye
kitabında cennet kapılarına bakıp

– tıpkısıydı bunlar Dolmabahçe kapısının – başladı nakışlar çizmeye. Müftü vefat etti Meşrutiyetten evvel. Meşrutiyette kadınlar dağıldılar seccadeleri ve tesbihleri götürerek. O hengâmede Ömer yirmi yaşındaydı demek. Hattat Osman'ın mushaflarını Parizyana'da yedi. Gönüllü asker oldu Balkan Harbinde. Seferberlikte esir düştü, döndü ve başladı Kalpakçılar başında baskıcılığa. Ahmediye'nin Firdevs kapılarındaki nakışlar patiskalar üzerinde açılmaya başladılar. Tahta kalıp tahta kaşık tahta dükkân ve akşamları şarap dolu kırmızı testi ve esaretten kalma biraz gulamperesti bahtiyar yaşıyordu müftü zade Ömer Efendi. Ta ki İtalya'dan hazır kâat modeller gelene kadar. Zira kâat modeller kepenklerini baskıcı dükkânlarının kapadı birer birer bir daha açılmamak üzere.

21

Recep yine hızla geçip dönerken fırlattı kibriti Ömer'e. Ali masanın üstünde yatıyor yüzükoyun sırtı yarılmış gömleğinin. Aysel su dökmeye gitti. Necla dedi ki Vedat'a: «– Kardeşim götürmeyelim bu sıska kızı. Belsoğukluğu var. İzmit'de aldı geçen sene. Her tarafı akıyor bütün. Hem inanma yalan Kadıköylü değildir.» Denizde balık kokusu döşemelerde tahtakurularıyla gelir Haydarpaşa garında bahar. Üçüncü mevki bekleme salonunda tahta kanapelere değil kapıya yakın duvarın dibine betona çömelmişler, mavi düğmeler mintanlarında dizleri parçalanmış sarı şayak poturlarının, kırmızı sakallı iki Bulgarya muhaciri, öfkesiz kederiyle konuşuyor biri: «– Yövmilbeter, beterden beter. Sonra yeter. Paranın tuncu. İnsanın piçi. Hepsi mi ama iyisi de var.» Dışarda Peronların orda kalktı 15:45 katarı.

22

Bu tiren yataklı vagonuna rağmen tirenlerin en külüstürüdür, altı kuruşluk cıgara gibi bir şey. Galip Usta selamtleyip mahkûmları girdi üçüncü mevki bekleme salonuna. Oturdu baskıcı Ömer'in az ötesine. Ali masanın üzerinde yatıyor yüzükoyun. Recep ansızın durdu önünde ölü kaloriferin, ibreyi soğuktan sıcağa, sıcaktan soğuğa çevirdi, sonra bir tekme attı borulara, sonra bağırdı avaz avaz: «– Kesmeli yeryüzünde teknil çıfıtları. Tez gel bre Hitler Amca nerdesin?» Kaçakçıydı Recep ve sabahtan beri gelmeyen Moiz eroin getirecekti. Galip Usta ne dost ne düşmandı Hitler'e. Fakat Recep'e kızdı. Baktı Bulgaryalı muhacirlere. Yine aynı öfkesiz kederiyle konuşuyordu kırmızı sakallılardan biri: «– ...gider İbrahim Peygambere der ki herif kargalar gördüm, gübreden kalkıp dallara konup ezanlar okuyorlar. Bir adam gördüm oturmuş derenin başına; yol vermiyor aksın içiyor teknil suyunu.

Geyikler gördüm
kaçıp gitmezler,
koşarlar peşinden avcının
vur, diye ille bizi...
İbrahim Peygamber der ki herife:
O kargalar ki gördün
imamlar, hocalardır.
23

Gübredir mekânları, okurlar ezanları... Düvellerdir dereyi içen adam; halkın
kanını içer, doymazlar, içer içer, bırakmazlar ki aksın
dere bildiği gibi. Gördüğün geyikler günahlarımızdır; koşarlar avcılara.
Avcılar para.»
Ali masanın üzerinde yatıyor yüzükoyun sırtı yarılmış gömleğinin
kumral başı bileklerinde.
Recep bağırdı:
«- Burası sabahçı kahvesi mi, otel odası mı be?
Delikanlı uyan.» Ali kımıldamadı. «- Sana diyoruz.» Ali kımıldamadı. Ali
cevap vermedi Recep'e. Tuttu delikanlıyı Recep
çevirdi arka üstü. Ali'nin başı düştü. Ali çoktan ölmüştü.
24

II
Kızıltoprak istasyonuna yakın
bahçesinde bir ahşap köşkün
çok büyük bir fıstık ağacı vardır. Yana yatmıştır biraz. Bu fıstığın altında bir
kadın
yeldirmesi sarı
çamaşır asıyordu. Geçti çığlıklarla 15:45 katarı
Beton villalar.
Bunlar devam eder ta Pendik'e kadar.
Henüz fidan halinde ağaçlan
ve üzüm kütükleri henüz yeşermeye.
Geçti çığlıklarla 15:45 katarı.
Beton villalar.
Köşkü yıkılmış başkâtip paşanın.
Kırk odalı bir alâmetti.
Ta Pendik'e kadar
Beton villalar.
Beton villalar.
Böyle ikindi vakti
Göztepe istasyonunda çıt olmaz.
Ve ekser zaman
oturur hep aynı sırada tek başına
bir harem ağası. Çok uzun boylu. Çok zayıf. Son kalanlardan. En ihtiyarı.
Beton villalar.
25

Geçti çığlıklarla 15:45 katarı.
Dehşetli bir ciddiyetle dolaşıyor çamlıkta
parlak siyah seten önlüklü kızlar.
Memeleriyle mağrur.
Ellerinde kitapları.
Geçti çığlıklarla 15:45 katarı.
Beton villalar.
Beton villalar.
Süt gibiydi deniz. Güneşte kaybetmiş rengini. Asfalt yolun üzerinde
plaja gidiyorlar. Kocaman sarı çiçekler gibi kımıldanıyor
geniş şapkaların hasırları. Beton villalar. Geçti çığlıklarla 15:45 katarı.

Adalar göründü karşıdan.
Denizin dibiyile ilgisiz.
Gemiler gibi.
Suyun yüzündeler.
Ta Pendik'e kadar.
Beton villalar.
Çimento fabrikası Kartal'ın toz içinde kederli ve kalın.
Ve sahilde maskelenmiş petrol tankları.
Geçti çığlıklarla 15:45 katarı.
Pendik. Katar durdu. Kelepçesiyle Fuat
vurdu Halil'in dizine; gösterdi peronda gezen taharri memurunu.
Ufacık gözleri
ufacık burnu çok büyük kulakları var. Çıkarmış kamburunu.
26

Elbisesi lâcivert
iskarpinleri sarı
ve simsiyah fötrü ütüsüz. Elleri her halde cıvık cıvık yumuşaktır. Arka cebinde
bir şey
ve orda ceket kabarık
biraz yukarı.
Kalktı Pendik'den 15:45 katarı.
Lokomotif. Makinist Alaeddin
çözdü mavi tulumunun göğsünü bir düğme daha. Başını dışarı çıkarıp
baktı arkaya. Furgon
ve beş tane binek vagonu
- yataklı, yemekli dahil -
ve altı tane marşandiz birbiri peşinde sallanarak
geliyorlar. Ne zaman böyle arkaya baksa Alaeddin
- bilhassa rampalarda -
bir halata bağlayıp vagonları
kendi omzunda çekiyormuş gibi olur. Ve inişlerde
korkunç ağırlığını arkadan itilmenin
küreklerinin ortasında duyar.
Vagonlar geliyorlar sallanarak.
Eskişehir-Haydarpaşa, Haydarpaşa-Eskişehir;
28'den beri,
yolcular iner biner,
makinalar değişir,
Alaeddin yerinde,
Alaeddin değişmez.
Vagonlar geliyorlar sallanarak.
27

Bavulu keten kılıflı bir yolcu gibi
- böyle postaya değil -
binmek Semplon'a Sirkeci'den
Vagonli'de yatmak.
Ve hele geceleri
oturup karşısında küçük kırmızı abajurların
rakı içmek vagon-restoran'da.
Vagonlar geliyorlar sallanarak.
«- Usta!..»
Alaeddin döndü kömürcü İsmail'e
«- Ne var İsmail?»
«- Usta ne olacak bu harbin sonu?»
«- İyi olacak.»
«- Nasıl yani?»
«- Yemekli vagona rakı içeceğiz.»
«- Biz mi?»
«- Biz.»

«- Kömürü kim atacak?

Kim sürececek makinayı?»

«- Onu da biz.»

«- Alayı bırak usta, Kim kazanacak?»

«- Biz.»

İsmail hiçbir şey anlamadıysa da üstelemedi.

Çok siyah ve çok kalın kaslarıyla oynadı biraz

sonra: «- Ustam,» dedi,

«bir sualım daha var. Şu gördüğün raylar dolanır mı bütün dünya yüzünü?»

«- Dolanır.»

«- Demek ki harp olmasa, ama yalnız harp değil, hudutlarda sorgu sual sorulmasa, rayların üzerine saldı mı makinayı dünyanın bir ucundan öbür ucuna varır.»

«- Deniz dedi mi durur.»

«- Gemilere binersin.»

28

«- Tayyare daha iyi.»

İsmail güldü.

Kırıktı ön dişlerinden biri.

«- Ben tayyareye binemem usta,

anamın vasiyeti var.» «- Tayyareye binme, diye mi?» «- Hayır

karıncayı bile incitme, diye.» Alaeddin kocaman elini vurdu

çıplak uzun ensesine İsmail'in: «- Sen ne hafız oğlusun! Zarar yok ulan, yine de

bineriz tayyareye, adam öldürmek için değil gökyüzünde püfür püfür

safa sürmek için... Şimdi sen hele

ateşi bir süngüle.»

Vagonlar geliyorlar sallanarak.

510 numaralı üçüncü mevki vagon. Jandarmalarla mahkûmlar birinci bölmede. Çavuş

daha bir kerre olsun gülmedi. Mavzerler yatırıldıysa da raflara

kelepçeler çözülmedi. Ayrı ayrı dünyalarda iki taraf.

Kitap okuyor mahkûm Halil.

Çevirirken dizinde duran kitabın yapraklarını

çok rahat bir ustalıkla kullanıyor

bileklerinden demirli parmaklarını.

Kitap ve kelepçelerle

on üç senedir

bu beşinci yolculuğudur. Gözlerinin altında çizgiler

şakaklarında beyaz. Halil belki ihtiyarladı biraz. Fakat kitap, kelepçe ve yürek

eskimedi. Ve şimdi

29

yürek her zamankinden umutlu

Halil okurken kitabını «- Kelepçem,» diye geldi aklına, (. . .)

«Seni pulluk yapacağız kelepçenin demiri.» Ve öyle güzel söylenmiş buldu ki

bu fikri yine üzüldü birdenbire ölçülü ve ölçüsüz şiir yazmak hünerini

bilmediğine.

Gebze istasyonunda durup kalktı tiren. Geçiyor yüksekte demir köprü'nün üzerinden

Sağda toprak apansız alçalıyor belki yüz

belki yüz elli kulaç: ve orda dipte

aşağıda «Eski Hisar» köyü ve kalesi ve ince uzun yolda giden iki atlı, zeytin

ağaçları ve hattâ bomboş deniz kutudan yeni çıkmış oyuncaklara benziyor öyle

küçük

öyle renkli, ve uzak

ve derinde olmalarından ve çok çabuk arkada kalmalarından dolayı

bu bahar aydınlığında tertemiz.

Mahkûm Fuat

gördü ve bir daha unutmayacak

derinde iki atlısıyla uzaklara büyük şehrine doğru giden yolu. Ve gözünde ilk

defa kaybettiğinden İstanbul'u başladı birdenbire kendi evinden anlatmaya: «-

Dedem,» dedi, «benim dedem

bir acayip adammış. Bahriyede kolağası. Evde bir tek fotoğrafı var. Belli ki sivri uzun fesin altında

30

usturayla kazınmış koca kafası. Mürteci müthiş. Düşün ki Meşrutiyet olunca Sultan Hamid'e yeminliyim, diye nikâh tazelemiş. Zaten üç yıl sonra tekaüt ve Kulaksız'da bakkal. Sonra 338'de ölüyor İstanbul'un kurtuluşunda, Birinciteşrin ayı. Ölüsünü mutfakta bulmuşlar, yapayalnız, dibinde tel dolabın, çocuklar sokakta marş okuyormuş.»

Mahkûm Süleyman takıldı Fuat'a:

«- İctimaî menşein senin bir hayli karışık, mürteci militarizm ve küçük esnafılık.»

Fuat aldirmeden devam etti: «- Hâlâ gözümün önündedir babam. Uzun sarı parmaklı bir adam. Tavşan mağazası ustalarındandı, (havuzların marangozhanesi). Düşküdü eski hattatlara. Sabahları bayram yerinden duyulurdu selâ verirken sesi. Küstü, ezan okumadı

Arapça yasak olduktan sonra. 35 yaşında öldü veremden.» Süleyman sordu: «- Annen?» «- Beni doğurup ölmüş.

Ben marangozhanede büyüdüm

edevat sandığında babamın. Bu bir yeşil sandıktı. Atelyede aletleri çıkarıp içinde uyuturdu beni.»

31

510 numaralı üçüncü mevki vagon.

Koridor.

Koridorda Üniversiteli dolaşıyor.

510 numaralı üçüncü mevki vagon.

İkinci bölme.

Kutu sardalyası, limon, beyaz peynir, ekmek, şişeler, kadın, erkek içiyorlar.

Memleket Opereti turneye gidiyor.

Sekiz artist

ve meşhur bestekâr Mehmet Ali.

510 numaralı üçüncü mevki vagon. Birinci bölme.

Gülüyor bembeyaz dişleriyle kelepçeli Fuat. Çünkü kelepçeli Süleyman Üniversiteliye içerlemektedir:

- kapının camından bakan ve her halde Melahat'a -. Kelepçesiz Melahat ince kansız bileklerinin hürriyetiyle mağrur ve ellerini kullanabilmek imkânıyla keyifli

elma yemektedir. Üniversiteli hâlâ bakıyor. Yükseltti Süleyman sesini. Jandarma Haydar

hak verdi Süleyman'a, indirdi camlı kapının perdesini. Ve mahkûmların köylü jandarmalarla ahbaplığı

böylece başlamış oldu. Kelepçeli Halil

(belki farkında her şeyin belki hiçbir şeyin farkında değil)

kaldırdı miyop gözlerini dizindeki kitaptan sordu birdenbire Jandarma Haydar'a: «- Sizin köy kaç haneliktir?» «- Elli hane kadar.»

32

«- Kaçının öküzü bir çiftten fazla?»

«- İki hanenin.»

«- Kaçının öküzü tek?»

«- Tek öküzlü 15 hane çıkar.»

«- Hiç öküzsüz?»

«- Beş altı hane.»

«- Geri kalanı demek?»

«- Bir çift öküz.»

«- Sende?»
«- Bende öküz çift.»
Süleyman sordu:
«- Topraksız olan?»
Çavuş cevap verdi:
«- Bulunmaz mı, bulunur.»
Fuat karıştı söze.
Muhabbet uzadı.
Ve insan dostluğunda öyle bir an oldu ki
(şüpheden ve emirden üstün)
köylü jandarmalar gelince göz göze
kalın seslerle şakalaşıp
keyifli bir iş yapılır gibi hep beraber çözöldü kelepçeler.
Koridor.
Üniversiteli dolaşıyor.
Koridora bir yolcu fırladı beşinci bölmeden.
Bu, kısa boylu, göbekli bir pantolundu.
Terli bir telâş içinde
açtı bütün pencereleri. Ve sonuncu pencereden uzanıp dışarıya
üç kerre derin nefes aldı. Sonra topukları üstünde döndü geriye apansızın. Alnı
dar ve uzun yanakları şişman ve geniş. Kafası kocaman bir armut gibi oturmuş
omuzlarına. Çakır şaşı gözleri gördü Üniversiteliyi: «- Sayın bayım,» diye
seslendi,
«boğulacaktım az kalsın, Bizim kompartıman ayıllarla dolu.

33

Pislik ter koku. Pencere açtırmıyorlar.»
Yaklaştı Üniversiteliye: «- Üniversiteli misiniz?
Belli.
Kasketinizdeki bozkurttan.
Birçok uygunsuz çocuklar mamafi
böyle kasket giyiyorlarmış.
Duyduk.
Diyorlar.
Görmedim.
Bizim o tarakta bezimiz yoktur.
Mamafi tecrübe etmedik dersem yalan.
İngilizler İstanbul'a geldikleri zaman donsuz işkoç oğlanları...
Sonra zavallı Acemlerin adı çıkmış.
Mamafi insan her zevki tatmalı.
Yaşamak
zevk almak demektir.
Mamafi papelin olacak kardeş.
Aşk meşk, hayat mayat;
her işin başı papelât.
Gel de bunu içerdeki ayılara anlat.
Herifler pencere açtırmıyor.
Bakın
size bir baba nasihati:
her şeyden azizdir insanın sıhhati.
Sıhhatına iyi bakacaksın.
Sabahları mutlak taze yumurta içilecek.
Benim evde üç sığa var.
Her sabah üç yumurta içerler mamafi.
Benim evde bir usûl vardır,
ben işten dönünce
gizlice tahkik ederim analarından
çocuklar yaramazlık mı ettiler uslu mu oturdular? Ve ona göre
kuş bir şeyler getirir pencereye;

34

elma mı olur, portakal mı olur, çukolata mı? Kuş getirmiyor tabii ben getiriyorum. Fakat benim en küçük sıpam çakıvermiş bu işi bir akşam. Ertesi gün anasına: «Kuş, babaya benziyor,» demiş, «tıpkı babam.» Mamafi benim kanaatim şu: çocuklarının zekâsını ölçmeli adam. Ben boyuna ölçerim. Meşhur hikâyedir: Remil öğretmek istemiş padişahlardan biri şehzadesine.»
Üniversiteli gülümsedi:
«— O hikâyeyi biliyorum,» dedi.
Ve sonra sordu laf olsun diye:
«— Memur musunuz?
«— Eh,
mamafi memur da sayılırız.
İstanbul (...) Bakımevi kaleminde muhasebeciyim.
Nuri Öztürk.
Dahiliz bareme.
Vaktiyle Salacak'da gişe memurluğumuz da var.
Esnaflık
tüccarlık da ettik.
Her şey
kurukahvecilikten başka.
Bir onda kaldı hevesim.
Şoförlük de yaptım.
Araba kendimindi.
Parlak devri taksilerin.
Hiç unutmam bir yaz günü ikindiye doğru
bir müşteri bıraktım Çiftehavuzlar'a, dönüyorum.
İlerde bir kadın gidiyor.
Siyah mantolu.
35

Bacakları ilişti gözüne sürahi gibi. Yanına gelince durdurdum arabayı. Baktım yüzüne:
aile kadını, kibar, Sonra çok büyük, simsiyah gözleri var. Şeytan dürttü beni kapıyı açtım,
«Buyrun,» dedim. Girdi içeriye. Sürdüm arabayı. Nereye gidiyoruz?
Ne o söylüyor, ne de ben soruyorum. Dikiz aynasında gözlerini görüyorum gözleri öyle siyah
öyle koskocaman hep öyle. Caddebostan'dan yukarı saptık. Erenköy, İçerenköy, kırılık. Durdurdum arabayı.
Bir çınar altı şöyle Etrafta in cin top oynuyor. İndirdim kadını arabadan. Ses çıkarmadı. Yatırdım toprağın üstüne. Yine ses yok. Mamafi ben onu öpüyorum. O, put gibi.
Neyse lâfı uzatmayalım, işimizi görüp kalktık. Tekrar atladık arabaya. Dönüyoruz. Nereye döneceğiz?
Ne o söylüyor yine, ne de ben soruyorum. Yine dikiz aynasında gözlerini görüyorum,
gözleri hep öyle bildiğin gibi kara öyle iri iri
hep öyle. Kızıltoprak'a geldik. Çarşıda lambalar yanmış.
36

Durdum önünde manavın. Açtım kapıyı. Kadın indi, yürüdü, saptı, kayboldu. Şimdi sen ne dersin bu işe bayım? Mamafi nasıl anlatayım yani anlattırttırayım
Arnavut'un dediği gibi; yani on üç, on dört yıl geçti aradan, çıkmaz aklımdan bu paşa karısı. Çünkü bir paşa karısıydı mutlak. Eh, o zaman bizde göbek yok bıyıklar ipek gibi
yumurta sarısı. Kesip almışız Paris mahallesini Kadıköy'ün. Hayat sürdük bayım hayat. Gel de içerdeki aylara
bütün bunları anlat. Herifler pencere açtırmıyor.»
Pencere açtırmayanlar
beşinci bölmedeler. Halı-heybenin sahibi solda

en başta

köşede oturuyor: kurnaz

kocaman

yırtıcı bir kuş gibi... Ve fötür şapkası kafasında, sırtında paltosu ve siyah şalvarı rahat kıvrımlarla yayılmış ve çıkarmış keten lastik iskarpinlerini ve peykenin üzerinde ellerine yakın

ve canlı elleri kadar beyaz yün çoraplı ayakları. Ve konuşulanları tüylü kulaklarıyla değil

ayaklarıyla dinliyor Konuşuluyordu perilerden.

37

Karşıda Sarı Seyfettin

(Adapazarı'nda bir Çerkez köyü muhtarı) çok uzun boynunda gırtlaklarını oynatarak anlatıyordu: «- Besmelesiz çıkarma elbiseni. Her işin başı besmele. Elbiseni periler alır

düğün yaparlar.» •

Seyfettin'e hak verdi arabacı Selim:

(Eskişehirli, elli yaşlarında, kel.) «- Beygirler için de öyledir.

Gece beygiri besmelesiz bağlarsan ahıra

periler biner sırtına hayvanın

koştururlar şafak sökene kadar.

Ve de ince ince örerler saçını.

Kaç kerre başıma geldi:

girerim ahıra sabahleyin

olduğu yerde bağlı hayvan

köpük içinde fakat

sırılsıklam ve saç gelin saç gibi örgü örgü. Örgülerin açılmaz çoğu,

kesmekten başka yolu yok. Periler böyle atlara binip geceleri nereye giderler ay

ışığında? İnsanın derdi insana yeter. Besmeleyi unuttuk diye Rabbim bir de

perileri başımıza belâ eder. Nasıl şeyler acaba?

İnsana benzerler mi? Huyları insana benziyor: hırsız

keyfine düşkün

muzur...»

Kapının yanındaki Tatar yüzlü adam

(Bursa köylüklerinden ve Merinos Fabrikasında bekçidir) cevap verdi Selim'e: «-

Ben uğradım.

38

Gözümüze gözüktüler.

Altı hafta gece gündüz.

Saz yüzünden oldu bu iş.

Sazların padişahı dokuz telli curadır.

Nerde usta bir curacı var diye alsam haberi kış kıyamet yedi günlük yol olsa

beygirin tergisine atar getirirdim köye.

Ve lâkin bir türlü öğrenemem curayı.

Namlı bir curacı vardır.

Çingen.

Aliş Usta diye anılır.

Dedi ki bana:

bileğine naletleme inmeden belleyemezsin bu sazı.

iyi ya dedim

bileğime naletleme nasıl inecek?

Kadir gecesi, dedi Aliş, kadir gecesi

curayı alıp helaya gireceksin.

Ve orda ters oturup

başlayacaksın çalmaya.

Tuttum sözünü Aliş'in.

Zaten yakındı kadir gecesi.

Helaya girdim.

Ters oturdum.

Dokundum tellere.

Teller ses vermiyor.
Büktüm mandalları,
Nafile.
Ama nasıl çıkmıyor ses,
ses denen şey yeryüzünden yok olmuş gibi.
Attım kiraz kabuğundan tezaneyi
parmaklarımla asıldım tellere.
Teller ne kopar
ne ses verir.
Lastik gibi uzayıp kısalır sade.
Yetiş be Aliş
bu ne iş,
deli olacağım,
39

derken göründüler.
Kimi mercimek tanesinden küçük
kimi minare boyunda. Elbiseleri bizim elbiselere benzer ama külahları var:
al yeşil, uzun, sivri, Hepsi süvari. Çekmişler kılıçları
üstüme saldırıyorlar. Dışarı fırlamışım.
Altı hafta gece gündüz gitmediler. Dedem parçalayıp yakmış curamı. Evin alt
gözünde beni vurmuş zincire. Hocalara okundum. Faydasız.
Çağırılmışlar Aliş Ustayı sonunda. Çingen Aliş
vermiş elime kendi curasını. Ben başlamışım çalmaya. Çaldıkça açılmışım
çaldıkça açılmışım. Derken düşüp bayılmışım. Bir de kendime geldim ki ne süvari
ne kılıç
gitmişler. Ve lâkin o gün bu gündür benden usta curacı yoktur
tekmil Bursa vilâyetinde...»
Sustu.
Arabacı Selim ters ters bakıyor ona. Ve halı-heybenin sahibi iki beyaz kuzuyu
okşar gibi okşuyor yün çoraplarını. İnce bir ses geldi karşıdan:
dayak yemiş küçük bir hayvan sesi gibi bir şey: «- Benim de karnımdaki su
her hal onların işi.» Konuşan ufacık bir adamdı,
(yahut da böyle ufacık olmuş),
40

yüzünün derisi yapışık şakaklarına,
ince, sarı bir deri. Ve bu kemikleri fırlamış insan yüzünün pırıl pırıldı
gözleri. Çok kerre ölüm insan yüzünde
şakakların fırlamasıyla başlar. Ve ölüm
Sakarya köylüklerinden Şakir'in yüzünde başlamıştı. «- Benim de karnımdaki su
her hal onların işi.» Sirozu vardı Şakir'in. «- Ben yine bildiğimi derim.
Doktor bey on kova su çıkardı karnımdan,
üç günde şişiverdi yine. iflah bulmam mümkünü yok. Periler girmiş karnımın
içerisine. Bilirim
öleceğiz. Beni taburcu etme doktor bey, dedim, kaç cephede devlet için yara
aldık. Yaylı karyolada ölsek ne olur ki. Dinlemedi doktor. Her hal yaylı
karyolaya başkasını yatıracaklar,
umut kesmediklerini. Bende alınmış yara var, dert var ve lâkin
benden umut yok. Belediye verdi tiren parasını
dönüyoruz gerisin geri. Ne kötü kaderimiz varmış bütün insanların içinde bizi
bulmuş
'mına koduğumun kaderi.»
Hereke istasyonunda durdu tiren. Makinist Alaeddin indi lokomotiften
baktı arka tekerleklerin orda bir şeylere. Makina genç ve sabırsızdı canlıydı
yüreği ve sinirleri varmış gibi
ve biçimliydik bir yarış hayvanı kadar... Hereke istasyonu şirin, ufak bir
yerdir. Esas Hereke
41

bir saat yukardadır

görülmez. İstasyonda kiraz satıyorlardı.

İnce değneklere kırmızı küpeler gibi kirazları takmışlar, (zaten artık yol boyu zeytinlik ve kirazlıktır). İstasyonun karşısında kumaş fabrikası denizden yana. Tiren den bakınca içini göreceğim gibi gelir insana. Pencereden uzanıp kiraz aldı mahkûm Süleyman. Ve Üniversiteli çeşmeden su içip döndüğü zaman tiren başlamıştı yürümeye. Süleyman gördü onu.

«Tireni kaçırarak pis zampara» diye sevindi. Fakat Üniversiteli sıçrayıp bindi. Bazan denizi kaybederek

— kısa bir an için — sonra tekrar boylu boyunca bulup Yarımca'ya doğru gidiyor tiren. 510 numaralı vagonda beşinci bölmedekiler

konusuyorlar muharebeden. Halı-heybenin sahibi kara sakalının üstüne kıvrılan burnunu

— bu burun bir bıçak sapı gibi —

zaman zaman tutup çekerek ucundan dinliyordu. Eskişehirli arabacı Selim: «— Nafiledir Alaman'ın encamı,» diyordu, «nasıl olsa bir yerde devrilip kalacak.

Eli bıçaklı, vuran kıran adamın sonu

ya köpek ölümüdür, ya pezevenklik yahut da mahalle bekçiliği.» İtiraz etti Sarı Seyfettin

(Çerkez köyünün muhtarı): «— Bilemem Alamanları

ama vurucu olan pezevenk olmaz.» Arabacı Selim haykırdı âdeta: «— Beter olur.

Zindankapılı Hüseyin Ağa nâmidar bir adamdı beyağa.

42

Bizim Eskişehir'i bıçağı hakkına çevirmiş tekmi.

Ve hem de altınla oynardı.

Ne oldu sonu?

Bir altmış paralık herif

sarhoş Şerif dağıtınca kerhanede onun ağzını burnunu kahretti.

Memlekette duramadı.

Sonra duyduk ki hendekte bulmuşlar ölüsünü. Oltayla balık avlayıp geçinir

olmuş. Bir balık tutayım, yiyeyim derken

kakılıp kalmış hendekte.»

Konuştu halı-heybenin sahibi. Sesi yumuşak ve kabarıktı

atılmış pamuk gibi: «— Alaman kazanacak.

Ben büyük yerden işittim. Hitler denilen gâvur

müslümanmış dediler

gizli din taşırması. Tevekkeli bunca düvel birlik oldu yenemediler.»

Arabacı Selim şaşırması

bir şeyler söylemek istedi. Sarı Seyfettin fırsat düşüp karşılamış gibi kendine yapılan bir hakareti

zaferle baktı Selim'in yüzüne: «— Vurucu olan pezevenk olmaz.» dedi.

Halı-heybenin sahibi devam etti konuşmasına: «— Bir paşa var,

eski paşalardan.

Seferberlikte bir o yenmiş İngiliz gâvurunu.

Şimdi tekavüt

Ticaret yapıyor ve de gazeteci.

Ya birlik olunmalı Alaman'la demiş

ya da yol vermeli, geçsin.

Koskoca paşa bu

43

ve de gazeteci. Seferberlikte bir o yenmiş İngiliz gâvurunu. Bana bakkaliye veren Hacı Nuri Bey tanır onu. Hacı Nuri Bey dedi bana:

Alaman indi Balkan'a ne Yunan'ı bıraktı, ne İngiliz'i. Ve lâkin çok şükür müslümanız

herif sayıyor bizi. Biz Alman'la birlik edip

atılabilir miydi İngilizlerin üzerine, bir günde giriverdik demektir

Şamı Şerif şehrine.»

Kartallı Kâzım

yahut Yayalar köylü Kâzım Ağa

yahut İstanbullu Kâzım Efendi (45 yaşlarında ve kurda benzeyen bir adam) Şakir'e: «— Bir cıgara yak,» dedi. Sakaryalı Şakir (karnından on kova su çıkan) tuz ve tütün bastırır gibi açılmış bir yaraya içiyor cigarayı. Ne korkunçtur hasreti yaylı bir karyolada ölmenin. Bunu Sakaryalı Şakir bilir. Kartallı Kâzım başını dayadı tahtasına bölmenin. Kısıldı sarı kurt gözleri. Vagonla birtikte sarsılarak başı sallanıyor iki yana Gözetliyor Şakir'i, «Memetçik» diye düşünüyor, «Mehmetçik, Memet.» Ve teker teker kesilmeden tekrarlıyor fıkırdayan tekerlekler (gitgide daha çabuk, gitgide daha sert): «Memetçik, Memet, Memetçik, Memet.» Ve seferberlik yılları, Memed'in yüzü, simsiyah çalılara lime lime takılarak

44

karanlıktan zorla çekilip çıkarılarak bir uzun SEVKİYATTA gözüktüyor Kâzım'a. Günün rahatlık duygusu neden bu kadar kolay? Geçmiş felâketi hatırlamak neden bu kadar güç? Pozantı'da gardıfrendi Kartallı Kâzım sene üç yüz otuz üç... Gece gündüz cephelere sevkیات gider. Nerede başlayıp, nerede biter? Ocağında çam ağacı yakan tirenler. Hat boyları yanmış odun kokusu. Askeride hat boyunun tapısı. Memetçik, Memet Memetçik, Memet Dört cephe içinde koptu kıyamet. Vagonların kırk kişilikse de yapısı seksen Memet, yüz Memet yüklü hepsi. Kilitlenmiş vagonların kapısı. Tirenler gidiyor Memetçik dolusu. Memetçik, Memet Memetçik, Memet Kitli vagonlarda yoktur, merhamet... O devir Pozantı son istasyondur. Gardıfren Kartalı Kâzım soyundu. Çömeldi güne karşı, bitlenedursun. Dağ taş Memet dolu, dağ taş sevkیات. Gidenler aç susuz, dönenler sakat. Ölüm Allanın emri, açlık olmasa fakat. Aç insan kurt olup saldıramazsa açlık itten beter eder insanı elbet. Memetçik, Memet Memetçik, Memet Bölük emininde yoktur merhamet... Pozantı bir dere içi, güneş yakıyor. , Gardıfren Kartallı Kâzım bakıyor: bir deri bir kemik Memet düşmüş bıyıklar. Memed'in ayağında yarım çarıklar. Memet yüzükoyun yatmış sayıklar. Memet beygir fışkısından arpa ayıklar. Arpayı götürüp dereye yıkar.

45

Güneşte kurutup yiyecek Memet. Dağ taş Memet dolu, dağ taş sevkیات. Ölüm Allahın emri, açlık olmasa fakat. Memetçik, Memet Memetçik, Memet Arpayı en fazla bir avuç verir beygir fışkısında yoktur merhamet. Makasın solunda kör demiryolu. Kör demiryoluna çekilmiş vagon. Vagona oturmuş altı Alaman. Yüzleri kırmızı, kışları şişman. Makarna yiyorlar masa başında. Belki de o kadar şişman değiller ve lâkin Kartallı öyle görüyor. Memetçik, Memet

Memetçik, Memet Alaman olmakta var mı keramet? Alaman'ın vagonuna köpeği bağlı. Tüyü boz, kulağı kesik, sağrısı yağlı. Doydu, makarnayı köpeğine verdi Alaman. Makarna yer Alaman'ın köpeği bile. Belki de makarna yemez her zaman. Ve lâkin Kartallı öyle görüyor.

Memetçik, Memet.

Memetçik, Memet. Kör demiryolunda Memet yürüyor. Yürüyor Memetçik köpeğe doğru. Dört el üzerinde emekleyerek, kâh gidip, kâh duraklayarak, başını, taşılayacaklarmış gibi, saklayarak.

Memetçik, Memet.

Memetçik, Memet. Kaptı itin önünden makarnayı, kaçıyor. Kaçıyor Memet arkasına bakmadan. Aç insan kurt olup saldıramazsa açlık itten beter eder insanı elbet. Alkışlıyor Memed'i altı Alaman. Alaman'ın hoşuna gitti marifet.

Memetçik, Memet.

Memetçik, Memet.

46

Keklik ki dağdan dağa seker, keklik yara yiyince
olduğu yere çöker. Yıldı keklik

takati olsa da gayrı uçamaz...

Sevkiyat merkeziydi Selimiye Kışlası, tebdil havadan dönen Memet'le dolu,

yıkılası. Etinde kapandı yara, bitti tebdil havası ve lâkin yıldı Memet

yüreğinde açılmıştır yarası. Seferberliğin sonu artık

üç yüz otuz dört senesi. Hey gidi yıkılası Selimiye Kışlası... Kışlanın
avlusunda

kaynıyor toprağın yüzü teknil bit ile. Dolaşırken çatır çatır eziyorsun,
Memed'in emilmiş kanında geziyorsun. Bu kan biti doyurmuş. Bu kan siyah ve de
ölüdür. Selimiye Kışlasında Memed'in eti

deriyle, kılla değil

bit ile örtülüdür. Avluda künyeler okunurdu

cephelere sevk için. Memet kaşınarak önüne bakar

cevap vermez ve lâkin. Çünkü Memet kaybetmiş umudu ve de tutmuş inadı. Etini
açlığa, bite yedirip

günde yüz Memed'in ölüsü çıkar. Başçavuş künye oku sabaha kadar;

bağır avaz avaz, Memed'in bu kapıdan dirisi çıkmaz. Ama devlet Memet'ten

kuvvetlidir. Bir sabah vakti

avluda Memet yine kum gibiydi. Belki on bin,

47

belki daha çok. Bir canlı derya ki teknil Memet. Kaşınan ve de susan. İnsan
üstüne insan. Bir taze başçavuş çıkmış masaya (uzun boylu

kara bıyıklı

ve de tertemiz kabalağı var), künye okuyor cevap almadan. Bir saat, iki saat.

Memet inatçıysa da çavuş da inat. İki saat, üç saat. Cevap veren yok. Çavuş
dayanamadı

sövdü masanın üzerinden ana avrat. Memed'i, umutlu ise,

bir tek de olsa

dağda sövmek tehlikelidir, on bin umutsuz Memed'i kışlada sövmek daha
tehlikeli. Uzandı masanın ayağına Memed'in eli, çavuş gökyüzünden kapaklandı
yere. Memet eğildi, kalktı

ne et, ne kemik, ne de temiz kabalağı bıraktı. Muhafız taburuna verildi

haber. Muhafız Memetler geldiler. Onlar süngülü, bitsiz ve semizdi. Sanki kurt

girdi sürüye. Bir uğultu, bir kıyamet. Memet kaçır, kovalar Memet. Koparılıp

alındı bir iki bin koyun. Doğru Haydarpasha, kilitli vagon. Vagonların 40

kişilikse de yapısı 80 Memet, 100 Memet yüklü hepisi. Kilitlenmiş vagonların
kapısı. Tirenler gidiyor Memetçik dolusu.

Memetçik, Memet. Memetçik, Memet. Ben bir Memet öldürdüm galiba, bir ikindi

zamanı, Selimiye Kışlasında,

48

taş merdivende.

Elinde ekmek vardı Memed'in.

Memet nerde bulmuş ekmeği?

Kim bilir... Memet sarı bıyıklıydı,
siyahtı eklemek. Ben kırmızı kuşağımı çözerek (dört kulaç ışıl ışıl
yünlü karışık ipek) «- Sen,» dedim, «kes ver bir dilim,
ben bir kulaç kesip vereyim.» «- Cık,» dedi. «- İki kulaç?» «- Cık,» dedi. «- Üç
kulaç?»

Memet ipek kuşağımın teknilini istedi. Bıyıkları sarı. Ben ekmeğe bakıyorum.
Onun gözünde kuşağımın ışıltıları. Bir tekme attım kasıklarına. Tekerleniverdi
sırt üstü Memet. Ve çam tahtasından yonga çıkar gibi
bir kemik parçası fırladı kafasından. Ekmek benim elimde ve lâkin merdivenin
taşında kan

canlı ve de kırmızı akar uzanır benim ipek kuşağa benzer.

Memetçik, Memet Memetçik, Memet Açlık çıkınca yoluna Memet'ten Mamed'e yok mu
merhamet?..

Vagonla birlikte sarsılarak Kartallı Kâzım'ın başı sallanıyor iki yana. Açılıp
kısılıyor sarı kurt gözleri. Karşıda Sakaryalı Şakir
yaklaşıyor uzaklaşıyor

49

yaklaşıyor. Ve Kartallı Kâzım
geçmiş günlerin gözüken şekilleri arasından duyuyor vagonda konuşulan sözleri;
kâh burda, kâh yılların arkasında yaşıyor. Konuşan halı-heybenin sahibidir: «-
Zaten Alaman'a karşı konulmaz.
Neyimizle karşı koyacağız ki?
İngiliz'in verdiği dört çürük silâh.
Bir de bakacaksın ki bir sabah
herif tepemize dizmiş tayyareleri.
Kuş değil ki bu, çiftyle vurasın,
sansar değil ki tuzak kurasın...»

Kartallı Kâzım

görüyor boylu boyunca karşısında Mamed'i:
yalnayak.

Omuzunda çifte var

fişekliğinde martin kurşunu. Elinde nacak... Sene 335.

Kuvayı Milliyede çetedir Memet Gökyüzünü almış arkasına İzmit dağlarında
bekliyor nöbet, Ne umutlu, ne umutsuz

ikisinden de ayrı bir şey. Ve elâ gözlerinde ölesiye bir inat.

Silkinip doğruldu Kartallı Kâzım, çıktı koridora, Tatar yüzlü adam onun
peşinden: «- Ateş var mı?» «- Buyur.»

Açık kalan kapıdan

halı-heybe sahibinin sesi geliyor: «- Alaman'ın kuvvetini edemem tarif...»

Küfretti Tatar yüzlü adam:

«- Her hal paraşütçü bu domuz herif.

50

Tiren polisine haber etsek mi?» Güldü Kartallı Kâzım:

(Ağzında dişlerinin yarısı yoktu,
fakat gülerken öyle çocuktu ki çirkin değildi ağzı). «- Paraşütçüden beter,»
dedi, «paraşütçüden beter. Kasabanın birinde tüccara benzer yahut da zengin
pazarcı filân...»

«- Bu yıl harbi bitirir

bu yıl İngiliz'i yener Alaman.»

Nuri Öztürk

(Bakımevi kaleminde muhasebeci); omuz vurdu Üniversiteliye: «- Duyuyor musun?

Bizim ayılar konuşuyor politikadan.

Mamafi ben İngiltere'den yanayım ama

bazan da şüphe geliyor adama.

Sizin fikriniz? «- Harbi kazanacak olan

daha harbe girmedim.» «- Anlamadım.

Yok, anladım mamafi.

Öyle ya!

Yani biz.
Mamafi doğru dedin birader.
Mamafi Kafkasya'yı isteriz.»
Üniversiteli dinlemiyordu.
Gözü mahkûmların orda, birinci bölmede.
İçerden sesler geliyor:
mahkûm Süleyman kahkahalarla gülmede.
Kartallı Kâzım'ın
keyifli bir ışıkla aydınlandı gözleri.
Koridordan tane tane işitiliyor
Süleyman'ın sözleri: «—Sen çok yaşa Halil.
Bizim iktisatçılar da şair olmalı biraz.
51

Ne demiş Engels:
(Şairler istikbali sezerler) gibi bir şey. Demek ki iki mısra yine birdenbire
geldi aklına. İyi ki gelmiş. Alay etmiyorum. Biraz şairane ama, çok güzel
söylemişsin:
(Ölümün son meydan harbidir bu; zafer aşkın ve hayatındır...)»
Yarımca istasyonunda durdu tiren.
Yarımca kirazın bol yeri.
Burda uçsuz bucaksızdı yemiş bahçeleri.
Dallan basmış vişne ve kiraz.
Yeşil ve kırmızı ki
güneş, doğum ve bereket renkleridir, sevinçli bir inkılâp şarkısı gibiydiler
Yarımca bahçelerinde.
Mahkûm Halil
kapattı kitabını.
Hohlayıp sildi camını gözlüklerinin,
baktı bahçelere
ve şu sözleri söyledi: «— Sen de öyle misin Süleyman, bilmiyorum. Meselâ vapurla
inerken Boğaz'dan
Kandilli'ye dönüverince karşıda birdenbire görmek İstanbul'u, veyahut Kalamış
koyunun
yıldızlar ve su sesleriyle dolu
pırıl pırıl gecesi, yahut da Topkapı dışında kırların
gözalabildiğine gündüzü, hattâ tıramvayda rastlanan tatlı bir kadın yüzü, hattâ
Sivas'da hapisanede
tenekede büyüttüğüm sarı sardunya, hasılı herhangi bir güzelliği tabiatın
çıkısa karşıma ben yeni baştan bir kerre daha anlarım
değişmesi lâzım geldiğini
52

ve değişeceğini mutlak bugünkü insan hayatının...»
Yarımca'dan kalktı tiren.
510 numaralı üçüncü mevki vagon.
Üçüncü bölme.
Basri Şener.
Camgöbeği renginde iri sürmeli gözler,
buruşuk, zeytuni bir deri.
Ağzı küçük, burnu kocaman.
313'de doğdu Florina şehrinde.
Dedesi hanedan sahibi,
babası orman memuruydu.
Ve hem de hafız. Basri rüştiyeye kadar okudu.
Fakat mektepten aklında bir tek marş kaldı yalnız: «Tacı hürriyetle doğdun bir
güneş şeklinde sen.» Florina istasyonunda padişahı karşılayıp ipince sesleriyle
söylediler bu marşı ve hâlâ Sultan Reşat
renkli bir oyuncak gibidir hatırasında Basri'nin. Donanmış bir istasyonda görür
onu: sevimli bir ihtiyardır,
çarpık bodur bacaklarından düşen setre pantolonu kırmızı fesi

ve pamuk sakalı vardır... Basriler muhacir oldu Balkan harbinde. Edremit'e göçüldü. Babası öldü. Anası boynundan altınları bozdurup uzun kirpikli develer aldı Basri'ye. «Hikâyei Kesik Baş»da yazar: Melâikedir develer, cennet kapısının bekçisidir. Ve şifadır sancılara yünü ve mübarektir bu yün üzerinde yatan hamamcı olmaz. Basri zeytin taşıdı develerle 19 yaşına kadar. Dağlarda rastladı eşkiyalara

53

ekmek ve katık verdi. Hanlarda kumar oynadı. Sattı uzun kirpikli develeri sonra ve kapandı üç ay Kemeraltı kerhanelerinde İzmir'in. 332'de Basri'yi askere aldılar. Çanakkale, Soğanlıdere. Basri bir gece yarısı girdi sipere. Bombardıman. Gökte yıldızdan çok mermi yanıyor. Kapandı yüzükoyun yere. Yumdu gözlerini. Açtı gözlerini ki söküyor, şafak ve siperde kendinden başka canlı adam yok. Basri alışmamıştı henüz parçalanmış ölümlere. Ve korku gibi kurnaz korku gibi cesur kaçtı cepheden korkunun yardımıyla. Mavzeri boynunda asılı, yürüdü Basri. Korku gibi uzun ve emin bir yol. Tekirdağ, Silivri, demirci dükkânlarının körükleri altında yatıp, sonra kiracı arabaları, sonra bir yatsı namazı İstanbul. Yangın yeri, Fatih. Attı bir mahzene mavzeriyle palaskasını. Ve ertesi gün, güneşli bir çarşamba günü, on bir mecidiye verip sivil elbise aldı Yenicami'den. Korku ahmaktır. Durup dinlenmeden dolaştı Basri. Güpegündüz bir yerde durup oturursa kaldıracaklar sanıyordu ensesinden tutup. Gece oldu. Yine Fatih yangın yeri. Yangın yerinde, mahzende bir yanar mum kâatlar ve mühürler

54

ve beş adam gördü Basri. Korku şüpheden kuvvetlidir. Anlaştılar. Ve altı ay kapıcı odasında meşhur bir hanın tebdili hava raporu ve izin kâadı sattı Basri ve 25 kuruşa kırmızı harp madalyaları. Korku zekidir, Basri'ye Basri adına ihraç kâadı yazdıracak kadar zeki. İstanbul şehri elveda. Ve merhaba ey Akhisar'ın Söğütler Köyü. Söğütler Köyünde elbette bir Hasan vardı, Hasan'ın da elbet anası olur. Ve cephedeki Hasan'dan malûl gazi Basri Çavuş selâm getirdiği zaman (tütünlerin de çapa zamanı ise), Hasan'ın kara kaşlı fakat bir gözü kör dul anası Basri Çavuşu elbette evinde konuk eder. Ve ne kadar da yorgun olsa dul kadınlar ararlar göbeklerinin üzerinde erkekli gecelerin yorgunluğunu. Ve bir gözü kör olmak aratmamaya yetmez bunu. Basri, kara kaşlı, tek gözlü dul yârine alışıp tütün tarlalarına ve korkuya alışmadan yaşadı Söğütler Köyünde mütarekeye kadar. Ve müjdeyi aldığı gün düşünmeden yaşartacağım diye bir dul kadının biri açık, biri kör gözlerini götürüp pazarda sattı kendi korkusunu ve onun kağnısıyla öküzlerini. A benim kara kaşlı dul yârim, a kahrolası tütün tarlaları ve Söğütler Köyü elveda... İzmir. İzmir'in eski hatıraları.

55

Yunan İzmir'e girmiş çeteler dağda çarpışıyordu Basri Kemeraltı'nda bitirdiği zaman paraları. Hoşça kal gâvur İzmir'i, elveda. Basri Kanlıboğaz'da Çerkez Ethem'e iltihak etti. Gece köyler basıldı. Çınarlara adamlar asıldı. Beşibiryerdelere merak eden Basri doldurdu yalnız bu çeşitle kemeri. Ve bir karanlık gece yağmur yağarken elveda Çerkez Ethem Bey elveda. Uludağ, Bursa. Bursa düşman elindeyse de kâr getirmez değildir esrar tekkesi ve kumar kahvesi açmak. Ezildikçe bazıları insanların

daha çok esrar içer
daha ümitsiz kumar oynar. Basri kahveyi açtı. Evlendi.
Bir oğlu doğdu. Boşandı.
Ve Bursa kurtulduğu gün Basri bedava esrar sattı yirmi dört saat Şerefe. Ve
oğlunu bağrına basıp
ağladı sevincinden. Şimdi oğlu 19 yaşındadır, İzmir'de okuyor.
Sanatlar okulunda Basri'nin Bursa'da iki evi var. Edremit'de zeytinlik. Kahve
işliyorsa da hâlâ kapanacak. Çünkü Basri'nin yine üç saata indi uykusu, acayip
bir korku yine Basri'nin arkadaşısıdır: oğlundan korkusu.
Burnunu ekti Basri Şener.
56

Baktı pencereden dışarıya. Birdenbire sıktı canını
hızla devrilerek geçen direkler. Çünkü sevmiyordu artık
ardarda hızla geçen şeyleri.
Vagonda karşısında Basri'nin
ufacık bir kambur oturuyorüü. Fakat bu ufacık adam
cesaretle taşıyordu kamburunu. Çok ince bileklerin ucunda
çok büyük ve kemikliydi elleri. Belliydi sivri dizlerinin yeri
lâcivert pantolonunda. Her nedense onda
yaşlı bir kız hali var: mahzun sevimli
narin. Ve «Fedakâr Evlât» romanının yazdığı gibi
hasta, ihtiyar babasına bakmak için evlenmemiş olan. Ve kocaman ağır
kapakların altında
uslu çocuk gözleri vardı.
Bu gözler
kötülük düşünemezler.
Fakat bu kalın dudaklı ağız
korkunç bir küfrü saklayabilir içinde.
Bir küfür ki ses olup edilememiş
edilemiyor.
Adapazarlıydı Kambur Kerim.
Seferberlikte ölen babası marangozdu.
Seferberlik denince aklına Kerim'in:
çok beyaz bir yastıkta kara sakallı bir ölü yüzü,
Fahri Bey çiftliğinde patates toplayıp kaz gütmek, mektep kitapları,
ve bir de saçları altın gibi sarı fakat alnı çizgiler içinde anası gelir.
57

335'de Kerim Eskişehir'e gitti,
mektebe, teyzelerine ve dayısına. Dayısı şimendiferde makinistti. Düşman
elindeydi Eskişehir. Kerim 14 yaşındaydı. Kamburu yoktu,
dümdüzdü fidan gibi
ve dünyaya meraklı bir çocuktu. Dayısı sürmeye gittiği günler şimendiferi
Kerim'e ekmek vermediğinden teyzeleri (çok uzun saçlı iki ihtiyar kadın),
Hintli askerlerle dost oldu Kerim. Bunlar – şaşılacak şey –
Türkçe bilmeyen ve siyah sakalları, siyah gözleri parlak avuçlarının üstü esmer,
içi ak ve tel örgülerin üzerinden Kerim'e bisküviti kutularla atan
amcalardı. Kocaman bir ambarları vardı. Kerim içinde oynardı.
Ambarda nohut çuvalları, bakla, kuru üzüm. – şaşılacak şey
katırların yemesi için – ve sonra cephanesandıklarıyla silâhlar. Bir gün dedi
ki makinist dayısı Kerim'e: «– Ambardan silâh çalıp bana getir
gâvura karşı koyan zeybeklere göndereceğim.» Ve ambardan silâh çaldı Kerim: bir,
bir tane daha, beş on. Aldattı Hindistanlı dostlarını
Zeybekleri daha çok sevdiğinden. Zaten çok sürmedi parlak kara sakallı
amcalar gitti. Kerim geçirdi onları istasyona kadar. Ertesi gün Lefke köprüsünü
atıp
Zeybekler gelince Eskişehir'e dayısı Kerim'i elinden tutup
58

verdi onlara. Ve işte o günden sonra

– bu güne kadar – kahraman bir türküdür ömrü Kerim'in. Eskişehir'den alıp onu «Kocaeli grubu» paşasına götürdüler. Çatık kaşlı, yüzü gülmez bir paşaydı bu. Çabucak öğrendi Kedim ata binmeyi, sığırtaç olmayı (zaten bilgisi vardı bunda), kayalardan genç bir keçi gibi inmeyi, gizlenmeyi ormanda. Ve bütün bu marifetleriyle Kerim kaç kerre ölüme bir kurşun atımı yaklaşıp ve «geçmiş olsun» dedikleri zaman şaşarak, düşman içinden geçip getirdi haber götürdü haber. Onu namı bir «Kaptan» gibi saydı çeteler. bir oyun arkadaşı gibi sevdi çeteleri o. Ve bir fidan gibi düz, bir fidan gibi cesur, bir fidan gibi vaad eden bir çocuğun sevinçle oynadığı bu müthiş oyun sürdü 1337'ye kadar... Kocaeli ormanı gürge ve meşeliktir, yüksek kalın. Gökyüzü gözükmey. Sakin bir geceydi. Hafif yağmur yağmıştı biraz önce. Fakat ıslanmamış ki yerde yapraklar karanlıkta hışırtılarla yürüyordu beygiri Kerim'in. Solda Herde tepenin eteğinde ateş yanıyordu: «Tekneciler» diye anılan gâvur çetelerinin olmalı. Dallardan damlalar düşüyordu Kerim'in yüzüne.

59

Beygirin başı gittikçe daha çok karanlığa giriyor, İpsiz Recep'in yanından dönüyordu Kerim. Kâatlar götürmüş kâatlar getiriyor. Birdenbire durdu beygir, heykel gibi; – Teknecilerin ateşini görmüş olacak – sonra birdenbire dörtlale kalktı. Şaşırdı Kedim. Dizginleri bıraktı. Sarıldı beygirin boynuna. Deli gibi gidiyordu hayvan. Çocuğa ardarda çarpıyordu ağaçlar. Meşeleri ve gürgeleleriyle orman karanlık bir rüzgâr gibi geçiyor iki yandan. Kimbilir kaç saat böyle gidildi. Orman bitti birdenbire. – Ay doğmuş olacak ki ortalık aydınlıktı – Ve Kerim aynı hızla geldiği zaman Armaşa'nın altında Başdeğirmenler'e beygir ansızın kapaklandı yere tekerlendi Kerim. Doğruldu. Ve aklına ilk gelen şey saatına bakmak oldu. Kırılmıştı camı. Bindi beygire tekrar. Hayvan topallıyordu biraz. Uslu uslu yola koyuldular. Sol kulağı kanıyordu Kerim'in. Kirezce'ye geldiler (Sapanca'yla Arifiye arası); Kerim durdu. Biraz zor nefes alıyordu. Geyve'ye girdi ertesi akşam. Beli o kadar ağrıyordu ki inemedi beygirden indirdiler. Kerim'i bir yaylıya bindirdiler. Adapazarı.

60

Sonra belki on gün, belki on beş, kağnılar, mekkâre arabaları, sonra gitgide daralan nefesi; Yahşıhan Konya Sile nahiyesi (burda malûl gaziler için takma kol ve bacak yapılıyordu): ve nihayet Hatçehan Köyünden çıkıkçı Hasan Usta. Hâlâ rüyalarında görür Kerim incecik bir yoldan eşekle gelip üzerine doğru egilen bu çiçekbozuğu insan yüzünü. Usta ovdu Kerim'i bayıltıncaya kadar. Sonra zifte koydu bu kırılmış dal gibi çocuk gövdesini. Yirmi gün geçti aradan. Ve sonra bir ikinci vakti ziftin içinden Kerim'i kambur çıkardılar... Kerim'in İstiklâl madalyası olabilirdi,

yok,
Kerim'in kamburu olmayabilirdi,
var.
Ve şimdi 1941 senesinde vagonun penceresinden girerken bahar Kerim düşünüyor:
«Belki bir ay geçmeden
hapisane defterinde kaydı olacak.» Çünkü senelerdir
Kerim telgıraf memurudur. 180 lira ihtilas etti
altı ay önce. Umutsuz bir gece
hasta, ölen bir dosta verilmiş de olsa hapiste yatacaktır
devlet parasını ihtilas eden...
Derince'ye yaklaşıyor tiren.
61

Basri Şener
bakıyor Kerim'e.
Ve kocaman burnunun altında
kırpık bıyıklarıyla gülümseyerek: «- Kambur felek,» diye düşünüyor, «kambur
felek, kimbilir ne muzur şeymiş ki Allah onu bu bale koymuş.» Kambur Kerim
bakıyor Basri Şener'e: «- Ne güler yüzlü adam,» diye düşünüyor,
«ne güler yüzlü adam. Belki de çok ceza vermezdi bana
böyle bir hâkimin önüne çıksam.»
Açıldı bölmenin kapısı. Girdi Nuri Öztürk,
(Bakımevi kaleminde muhasebeci). Durdu.
Seslendi dışarıya: «- Burda boş yer var.
Pencere de kapalı değil. Bayım buyrun.
Mamafi arkadaşlar da temiz insanlar.» Üniversiteli cevap verdi koridordan: «-
Siz oturun.
Ben birazdan gelirim.» Nuri Öztürk
Kambur Kerim'e baktı. Anladı Kambur Kerim:
çekilip yerini bıraktı
sol yanını pencerenin. Kerim alışmıştı senelerdir insanlarla bir acayip maceraya
girmeye: hiçbir şey istemeyip onlardan
her isteneni vermeye. Ve ihtilas ettiği günden beri dehşetle
büyüyor ağzının
içinde
62

bir küfür;
bir küfür ki ses olup edilememiş edilemiyor.
Koridor.
Mahkûm Süleyman çıktı koridora
mahkûm Melahat'la beraber. Esmerdi Melahat. Boynu uzundu
ve bir kuş boynu gibi nazlıydı. Dudakları kırmızı ve boyasız. Fakat ayakları çok
büyüktü ve elleri erkek ellerine benziyor. Üniversiteli yol açtı gülümseyerek
- her halde Melahat'a - Melahat geçti. Süleyman genç adamla konuştu
karanlık ve haşin: «- Bayanı birine mi benzettiniz?* «- Hayır.
Fakat şey...
Size bir şey soracaktım.
Arkadaşlarınızdan biri Halil Bey,
muharrir Halil Bey değil mi?» «- Evet o,
ne olacak? Halil'i tanır mısınız?» «- Yazılarından
ve resimlerinden. Konuşabilsem kendisiyle...» Düşündü Süleyman: «Polis mi?
Çok kurnaz zampara mı?» Sonra teşhisini koydu
(gizli kavgaların adamı
ve erkek insiyakıyla): «Ne polis ne zampara. Şöhretliye heveskâr.
63

Belki de sempatizan.» «- Konuşuruz.

Buyrun birazdan. Fakat içeriye geldiğiniz zaman, bunu unutmayın gayet mühimdir, selâmunaleyküm dedikten sonra çavuşun yanına hemen çökmeli ve derhal başlayarak çavuştan cığara ikram etmelisiniz. Köylü jandarmanın zulmü köylüyledir. Şehirliden şüphe eder. Fakat yalnız köylüyü kurnaz sanır.»

Melahat döndü.

Üniversiteliden ayrıldı Süleyman.

Kartallı Kâzım'la bakiştılar.

Durdu tiren.

Derince.

Genç bir subay indi ikinciden.

Bir gebe kadın bindi üçüncüye.

Kampana.

Düdük.

Hareket.

510 numaralı üçüncü mevki vagon. Koridor. Bir adam birinci pencereden toprağı seyrediyor: durmadan gelip durmadan giden toprağı Toprakla beraber ve aynı hızla

şunlardır aklından geçenler:

«Ne tez gidiyor toprak.

Bizim köyün ormanındaki kavak

telgıraf direğı olur mu ki? Tıramvay direkleri demirdi İstanbul'da Dünyayı dolaşsa adam

64

İstanbul ayarı şehir bulur mu ki? 25 İstedi 30 verdik

karının aklına gelir mi ki? İpek gömlek giyer. Dilini yediğim. Gideydik bir sefer daha. Atlıya bak, atlıya. Güzel beygir maşallah. Bir günlük yolu beş saatta alır mı ki? At tirene erişemez. Tirenle otomobil yarışsalar

otomobil geri kalır mı ki? Doktor bey yine de işletti otomobili; doktor olduğundan izin verilmiş. Gelse doktor bey bizim köye

Tahsin Hocanın aklını çeler mi ki? Ne tez gidiyor toprak. Bizim köyün pınarındaki kavak

telgıraf direğı olur mu ki? Doktor beyin anası büyük hanım

köşkün bahçesinde dolaşır bu saatlar. Diktiğim kabaklan kırağı çalar mı ki?

Senden hoşnudum, dedi bana doktor bey, dönünce gel

yine işe alırım. Acaba alır mı ki? Gün ola, yarın ola. İnsan yarınını bilebilir mi ki? Epeyce kalabalıklmış davar. Epeyce de keçi var. İte bak canavar gibi. Amma da salıyor ha! Hoşt ulan hoşt...»

Döndü bir taş arandı. Toparlandı, güldü. Genç şakakları kırıştı gülerken ve esmer ağzına ışık vurmuş gibi

parladı seyrek, bembeyaz dişler.

65

Bu insan frengilidir. Açılıp kapandı yara

metelik büyüklüğünde,

ağrı vermeden,

sinsi ve kansız. Bu insan frengilidir. Fakat farkında değil. Bakıyor

gülümseyerek

masmavi gökte rahat ve tembel uçan kuşa. Bir doktorun bahçesinde ırgatlık etmek öğretemez Çankırılı Durmuş'a İstanbul'da frengi aldığını 30 kuruşa... Hâlâ koşan köpekler gerilerde kaldılar. Bir dönemeci geçiyor tiren. Arkadaki vagonlar

görünüyor birer birer

bağlı birbirine

ve çok uzak. Şaşıyor birdenbire insan bu çok uzak ve çok arkadaki şeylere bağlı oluştan.

510 numaralı üçüncü mevki vagon.

Koridor.

Masmavi gökteki Çankırılı Durmuş'un arkasında sahanlıkta oturuyordu.

Çömelmiş.

Dayanmış kapıya sırtını

köyde cami duvarının dibinde olduğu, gibi.

Dalgın.

Dinleniyor.

Yalvaran bir gülümsemeyle düşmüş bıyıkları.

Beyaz çizgiler vardı esmer, incecik ensesinde.

O, belki bir insan öldürecektir.

Bilmiyor.

Mektubun içinde yazmadılar.

Fakat «hududu erbaası şu

ve dönümü bu» olan tarlasına – zabıt varakasinda tesbit edileceği gibi – aynı köyden Ahmet oğlu Bekir tecavüz etmiştir. İhtimal içindedir Bekir'i baltayla öldürmesi.

66

Fakat şimdilik ihtimal içinde olmayan şey:

anlayabilmesidir Bekir'i neden

Bekir'i niçin öldürdüğünü...

Biletçi geldi.

Çankırılı Durmuş aldırmadı, fakat telâşla toparlanıp kalktı sahanlıkta

oturan. Gülümsemesi daha çok yalvaran bir hal aldı. Güvensiz ve sıkılğan,

ilmühaber uzatır gibi nüfus memuruna uzattı uniformalı biletçiye biletini.

Biletçi ağır hareketlerle vekarlı

yaptığı işten emin

bileti zımbaladı. Ve teker teker konuştu giderken: «– Burda oturulmaz hemşeri.

Yasak. Git ara bak. Her halde içerde boş yer olacak.»

Koridorda Tatar yüzlü adam (cura meraklısı

ve Merinos fabrikası bekçilerinden) bir hikâye anlatıyordu (Kartallı Kâzım'a)

Çanakkale'ye dair: «– Mayısın altıncı gecesi yaralandım,

sekiz yerimden. Yaranın ikisi hâlâ kapanmadı,

teper vakit vakit. İngiliz'le karşı karşıyayız, gayetle yakın, bizim el bombası

onun siperine gider

gelir onunki bizim sipere. Hücuma kalktık. Üç adım atmadan yıkıldım yere.

67

Kasıklarımın üstünü biçmiş

İngiliz'in makinalısı. Geçti bir zaman. Başımı kaldırıp baktım: gökte

yıldızlar. Bizimkiler çekilmiş geri. Boyuna ateş eder İngiliz'in siperi.

Kurşunlar vızır vızır geçer

kafamın üzerinden. Başladım sürünüp gerilemeye. Toprağı ellerimle iterim,

alnım gâvurdan taraf. Bir yandan sürünürüm bizim sipere doğru, «Hey

Allahım,» derim bir yandan,

«arkamdan yara aldırma bana.» O saat

başka şey gelmez insanın aklına. Boyuna sürünür bana şehitler, doğrusu ben

onlara dokunurum. Kimisi sırtüstü yatar

açık ağzı kan içinde, kimi yüzükoyun, kimi diz çökmüş

elinde mavzer

öylece donup kalmış. «Hay Allahım,» derim kendi kendime,

«öldürecek sen beni böyle öldüreydin elimde silâh

diz çökmüş, yüzüm gâvura karşı..» Neyse gayrı sabah oldu. iyice açıldı

ortalık. Biz de siperin yanına vardık. Bir mavzer uzattılar Yapıştım süngüsüne.

Beni çekip aldılar içeri, Sonradan hesapladım

üç saatta geçmişim

25 metrelik yeri. Kaldım siperde bir zaman.

68

İki büklüm.

Yaralar başladı sızlamaya.

öğleye doğru beni bir arkadaşın sırtına yüklediler.

Geldik fırka nahiyesine.

Çadırlar.

Kazıklar çakılı içinde çadırların,
samanla doldurulmuş kazıkların arası.
Samanların üzerinde boy boy yaralı yatar.
Ağlayan mı dersin
küfreden mi dinine imanına, Makasla kestiler benim elbiseyi. Kaldım anadan
doğma çırılçıplak. Bir kaput attılar üzerime. Sargı bezi yok. Yaralar açık. Ama
Allahtan
kan akmaz,
karışıp toprakla kurumuş. Geçti bir zaman. Dalmışım.
Koltuklarımdan tutulunca uyanıverdim. Çadırdan dışarı çıkarıldık. Vakit akşam
Gün kavuşmuş kavuşacak. Dışarım serin, içerim sıcak. Dizilmiş mekkâre
arabaları sıra sıra. Sıhhiyeler atar yaralıları arabalara. Üst üste,
boş buğday çuvalı atar gibi. Altta kalanın canı çıksın. Bir tek arabada on, on
beş yaralı. Bağırın mı dersin
belki o dakika ölen mi? Neyse yola koyulduk. Arıburnu'nun yolları taşlık.
Arabalar sarsılır. Bastı karanlık. Ben sırtüstü yatarım. Altımda bir insan
gövdesi kımıldanır, göğsümde bir çift bacak

69

ama bir tekinin yarısı yok. Bayır aşağı ineriz. Gökyüzü tek mil yıldız. Bir de
inceden inceye rüzgâr. Yürür birbiri peşinden arabalar. Kum İskeleyi'ne vardık
sabaha karşı. Bir çadır orda. Çadırın içinden seslenir biri
(dışarı çıkmadan): «- Nerelisin?» «- Filân yerli.» «- Babanın adı.» «- Falan.»
«- Senin adın?» «- Filân.»
«- At aşağı arabacı.» Arabacı kaldırıp atar yere. Sıra bana geldi. Dayanılır
gibi değil acıya. Sövdüm ana avrat arabacıya. Alışmış herif,
(Söv kardeşim,» der,
«kalayla bildiğin gibi.» Kumların üzerine uzatıldık. Deniz fışır fışır gidip
gelir. Gayrı iyice ısıdı ortalık. Kumların üzerinde belki bin yaralı var
belki ziyade. Bekledik ikindi vaktine kadar. Bir vapur geldi:
iki bacalı,
deniz renginde. Küfrede bağıra çağıra
yüklediler bizi vapura yine öyle boş çuval yükler gibi. Vapurun içi mahşer.
Vıcık vıcık kan, islim,
yağ,

70

ter. Beni ambara indirdiler. Yola koyulmuşuz. Yedi gün yedi gece. Kurtlandı
yaralarım. Kaputu açarım:
kara kara başları
beyaz beyaz kurtlar. Bakarım eğilip, hayvancıklar akıllı,
çağlar beni görünce, tekrardan girerler yaraların içine. Yedi gün yedi gece.
Öldürmeyince öldürmez Allah, Türkün sağlamların naturası, dayanır. Sirkeci'ye
varmışız sekizinci sabah. Kaptan demiri atmış. Ve lâkin
«Bu yanda boş yer yok,» diye istememişler bizi. Akşam ezanı çekmiş demiri
kaptan. Gelmişiz Haydarpaşa önlerine. Tıbbiye Mektebi hastaneydi o zaman. Onlar,
«Olur,» demişler. Bir tayfanın sırtında güverteye çıktım.
Biraz topaldı ama tayfa
demir gibi Laz uşağı. Bismillah deyip baktım dört tarafa:
İstanbul yanar pırıl pırıl. Ah canım İstanbul. Neyse hastaneye girdik. Duvarlar
bembeyaz. Elektrikler donanma gibi. Malta taşları tertemiz
gıcır gıcır. Tekerlekli araba hazır, Beni üstüne yatırdılar. Rahat.
Allah devlete zeval vermesin. Devlete dua ettim o saat...»

71

Sustu Tatar yüzlü adam. Alnı dehşetli kırışıktı. Küçük sivri çenesinde
beyaz, seyrek tıraşı uzamış. Bir acayip gülümsedi kurt gözleriyle Kartallı
Kazım. Üniversiteli
(hikâyeyi dinlemişti uzaktan)
şaşkın bir keder duydu. sonra öfkeli bir merhamet. Sonra düşündü: «Ne yazık,

ne çabuk affediyorlar...» Ve devam etti düşüncesine: «Bir çeşit balık bir çeşit ağaç bir çeşit maden gibi memleketimizde bir çeşit insan yaşıyor ki ömrünün anlatılmaya değer ve bir türlü unutulmayan hatırası: muharebeler.» Ve devam etti düşüncesine: «Ben bir siperde ölümü bekleyecek kadar cesur muyum? Bekleyenlerin ve ölenlerin çoğu cesur muydu? Ve bugün bekleyenler ve ölenler topyekûn cesur mudur? Bu işin çok zaman cesaretle ilgisi var mı? Yoksa siperdekiler mezbahaya bir çoban teşkilâtıyla giden sürü ve davar mı? Yalnız bedenleriyle değil şuurlarıyla da yakalanmış... Yoksa yanlış mı düşünüyorum? Öyle siperler olabilir ki (meselâ benim için) sevinçle ölebilirim orda. Samimiyim bu anda fakat gelirse o gün

72

ve ölmeden önce birkaç saat yaralı yaşarsam esef duymayacak mıyım? Üniversiteli düşünemedi daha fazla. Biletçi kavga ediyordu Tatar yüzlü adamla. Üniversiteli sebebini anlayamadı. Çoktan nadim olmuşa benziyordu tatar yüzlü adam. Ve üniformalı biletçi vekarlıydı öfkesinde bile. Nuri Öztürk (Bakımevi kaleminde muhasebeci olan) yetişmişti mahali vak'aya. bütün seslerin üstünde bağıırıyordu: «— Baylar durunuz. Bay biletçi devlet memuru sayılır. Mamafi hakaret devlete yapılmıştır. Derhal zabıt varakası tatalım.» Biletçiye bir şeyler söyledi Kartallı Kâzım. «— Haydi öyle olsun Kâzım Ağabey,» dedi biletçi. Üniversiteli girip Nuri Öztürk'ün koluna tekrar soktu üçüncü bölmeye onu. Kavga çabucak bastırıldı ama, hiç kimse anlatamaz nasıl olup da devlete hakaret ettiğini Tatar yüzlü adama. 510 numaralı üçüncü mevki vagon. Kadınlar bölmesi. Yedi yolcuydular. En ihtiyarları oturuyordu pencerenin solunda. Siyah yeldirmesinin içinde kalın kemikleri kalmıştı yalnız. Çok uzun boylu beyaz ve kaşsızdı. Yanaklarının eti yoktu. Ağzı geniş ve buruşuktu kapalıydı sıkı sıkıya

73

hiçbir zaman açılmamış gibi. Düşünüyordu rahmetli Şerif Ağanın karısı. düşünüyordu Ratip ile Yakup'u. Ağır ve karanlık kımıldanan bir düşünceydi bu yıldızsız, sıcak bir gecede ıslak sazlıkları hışırdatıp... Öz oğluydu Ratip. Üveydi Yakup. Biri toprakta hapiste biri. Yakup öldürdü Ratip'i. Düşünüyordu rahmetli Şerif Ağanın karısı düşünüyordu Şahende Hanım, Ölen oğluna acımıyor, Ömründe hiçbir şeye acımadı zaten, yalnız bir kerre bir uzun mahmuzlu horozun ölümünden başka. Ve bu dünyada hiç kimseyi sevmeydi. Sıcak bir rahatlıkla açılmadı bir gece olsun beyaz kansız eti aşka. İnsansız batan bir gemi gibi korkunç yalnızlığını taşıyarak her gün biraz daha indi dibe. Düşmandı Ratip'e. Düşmandı Yakup'a. Ratip'e düşmandı:

Omuzları dar ve düşük

elleri kadın ellerine benzediğinden, kamçılayamadığından sığırtmaçları, insanları seviyor diye, ve şikayetsiz razı olduğundan Şerif Ağa zadeliği Yakup'la bölüşmeye. Düşmandı Yakup'a:

Mavzeri, kamçısı, çizmeleri,
ve bıyıklarıyla benzediğinden babasına;

onu öteki doğurmuş diye,
ve değirmen ona kaldığından... Korkaktı Ratip. Cesurdu Yakup. Yakup öldürdü Ratip'i

74

kahvede altında çınarın, tek kurşunla alnının ortasından... Ratip'in ölüsünü ikindiye getirdiler. Boylu boyunca sedire yatırdılar. Sol kolu düştü sedirden sallandı iki yana, baba mirası altın yüzüğe güneş vurdu. Kadın, kaşsız yüzüyle bembeyaz

kalın kemikleriyle dimdik oğlunun başında durdu: «Yakup'u asarlar mı?» diye sordu. Kendi elleriyle itmişti Ratip'i

Yakup'un kızıl saçlı karısı üzerine. Yakup ya kahreder

gider, ya öldürür Ratip'i,

Yakup'u asarlar Ratip'i öldürdüğü gibi... Tarla, mandıra, değirmen

Şerif Ağa zadelik

her iki ihtimalde kalır bölüşülmeden. Fakat Yakup'u asmadılar. Yattı yedi

sene. Kasımda çıkacak. Yedi sene rahmetli Şerif Ağanın karısı,

yedi sene Şahende Hanım renkli ipeklerle çok ince bir oya işler gibi uğraştı

hapiste öldürtmek için Yakup'u. Yakup üç kerre vuruldu, zehirlendi bir kerre.

Bir tek ölümü hazırlamak için

sabırlı, kurnaz, umutlu, inatçı yedi sene bu. Ve nihayet

kavgaya neden başladığını unuttu. O kadar ki

bir kerresinde «Öldü Yakup» dedikleri zaman oyasının tığı düştü

parmaklarından ve ömründe ilk defa çömelip ağladı bağıra bağıra. Sevincinden, dediler.

75

Halbuki değil,

bu dünyada Yakup'un ölümünden başka bağı kalmadığından. Kasımda Yakup

çıkacak. Kavga devam ediyor.

Çok şükür ki ancak ölümler bir daha öldürülmez. Düşünüyordu, rahmetli Şerif Ağanın karısı,

düşünüyordu yeni bir oya örneği hazırlar gibi ölümü. Enli çenesinin altında cebbar ve ketumdu beyaz başörtüsünün düğümü. Şahende Hanım altmış yaşında olmalıydı. Elleri kınalıydı.

Bir kiraz sepeti sarsılıyordu rafta

pencereye yakın. Dikmişti sepete yuvarlak gözlerini

Derince'den binen gebe kadın. Sepet Şahende Hanımındı. Gebe kadının

solunda oturan Bayan Emine fısıldadı cesur

ve biraz da emrederek: «— Bir iki tutam kiraz verin hanım nine, tazecik aş eriyor...» Kızardı ufacık kulaklarının memelerine kadar

eski şapkasının altında gebe kadın. Fakat Şahende Hanım kımıldamadı.

«Kocakarı her hal sağır,» diye düşündü Bayan Emine ve tekrarladı ricasını

yüksek sesle, daha cesur ve daha çok emrederek... Fakat Şahende Hanım

aldırmadı. Gebe kadın titriyordu utancından. Bayan Emine kocakarının

sağırılığından artık emin

bağırdı Şahende Hanımı dürtüp: «— Hanım nine... hu...» Şahende Hanım kalın

kemikleriyle yeldirmesinin içinden sıyrılır gibi

ağır ağır kalktı yerinden, indirdi sepeti kınalı elleriyle rafın üzerinden

76

ve açık pencereden dışarı döktü kirazları. Sonra boş sepeti eski yerine yerleştirip

ve tekrar kalın kemikleriyle siyah yeldirmesinin içine girip oturdu. Eski şapkası sarsılarak ağılıyordu gebe kadın. Bayan Emine ipek başörtüsünü arkaya atıp:

(başörtüsüyle kendini yakın saymıştı Şahende'ye). «- Kızım, Perihan,» dedi, «koş

üst yanımızda jandarmalar olacak, hapis götürüyorlar. Kiraz aldılar demin. Versinler biraz.

Bulsunlar kalmamışsa kendilerinde. Selâmı var, de annemin.» Perihan on dört yaşındaydı. Saçları kesik. Çorapları kısa. Esmer bacakları ince, uzun. Ve iskarpinleri rugan. Perihan fırladı zıplayarakтан çıktı dışarı. Bayan Emine övdü kızını gebe kadına: «- Akıllıdır benim kız.

Gelecek yıl ortayı bitirecek. Bir Fıransızca okur

şaşıp kaldıydı Albayın karısı. Kısmet olursa kadın doktoru yapacağız. Babası razı gelmiyor

ben istiyorum. Ev işlerini de bilir: yemek nakış. Yıkar bulaşığımı sekiz yaşından beri. Benden de ödü kopar. Geçende dayaktan öldürüyordum. Babası zor aldı elimden. Söyledim ya Albayın karısına:

kız evlâdı hem okutmalı

hem de baskı altında tutmalı...»

77

Aydın köylüklerindendi Bayan Emine. Babası meşhur efelerden birinin kızanıydı. Yunan Aydın'a geldiği zaman gâvura karşı efeler birleştilerse de vazgeçmediler fırsat düşürüp birbirini vurmaktan: (kumanda, namlı efelik ve pay meselesinden ganimeti) ve bundan dolayı vurdular babasını Emine'nin gözü önünde evin avlusunda bir sabah vakti... Sekiz yaşında yetim kaldı Bayan Emine. Şimdi otuz yaşındadır.

Kalın bacaklı, kocaman sarkık memeli, göbekli bir kadın. Fakat bu hantal, harap gövdenin üzerinde ipek gibi ince bir yüzü vardı: onuncu asır Acem nakışlarında gördüğümüz, Dede'nin nısfıyesinde nağmeleşen, bize divan şiirinin anlattığı bir yüz...

Perihan geldi.

İnce uzun avuçları kiraz dolu.

Bayan Emine kirazı verdi gebe kadına.

Gebe kadın

genç bir hayvanın mukaddes oburluğuyla yerken kirazları

konuştı Perihan'la Bayan Emine:

«- Deyiverdin mi jandarmalara babanın kim olduğunu?»

«- Demedim. Sordular.»

«- Jandarmalar mı?»

«- Hayır, gözlüklü bay,

kitap okuyan,

her hal hapis olacak.» «- Hapis mi?

Ne dedi babanın, kim olduğunu bilince.» «- Hiç... Ha... Nerelisiniz diye

sordu.» «- Aydınlıyız, diyeydin.» «- Dedim.

Köylerinden mi? İçinden mi? dedi.» «- Köylerinden diyeydin.» «- Demedim

anne...» «- Ulan niye demedin? Köylü kızı olmak arına mı gidiyor?

78

Domuzun kızı...»

Bayan Emine gülüyordu.

Sonra güzel yüzü asıldı birdenbire

ve Perihan'a inat gidiyormuş gibi

duyurmak isteyerek bölmedekilere konuştu gebe kadınla: «- Biz Aydınlıyız bayan hemşire. Köylüyüz. Gedikli jandarma başçavuşudur

Perihan'ın babası. Zaten benim de teyze oğlum olur. Hüsnü Çavuş.

Mallarımız ele gitmesin diye evleniverdik. Onun gözü başkasındaymış

anası zorladı. Hüsnü Çavuşla on beş yıl, bayan hemşire,

kalmadı gezmediğimiz yer. Karadeniz'de içinde Lazların,

şarkta Kürtlerin arasında. Kürtlere kuyruklu derler

yalan. Kuyrukları yok.

Yalnız çok âsi, çok fakir insanlar. Zenginleri de var ama az. beyleri... On beş yıl dünyayı dolaştık sayılır gördük her şeyleri. Sineması, tiyatorası, baloya bile gittim, böyle başörtümle, Diyarbakır'da. Sonra yüzbaşı kanlarıyla poker de oynadım Giresun'da bütün kış. Kazandım çok şükür. Tayyare piyangosu bile çıktı bir kerre bana üç ortaktık, biner lira bölüştük. Bu dünyadan aldım hevesimi artık.

79

Tekavütlüğü yakın Hüsnü Çavuşun. Perihan yatı mektebine gidecek Biz çavuşla köye döneceğiz. Çavuş, «Ben toprakla uğraşamam gayrı,» diyor. Dükkân açacak. Açsın. Ben uğraşırım toprakla.» Ufacık bir kadındı kapının yanında oturan. Cüce değil (cüceler bellidir) ve bundan dolayı şaşıyordu insan onun bu kadar ufacık oluşuna. Kederliydi kocaman lâcivert gözleri ve çilli kırış kırış küçücük elleri vardı. Apansız sordu Bayan Emine'ye: «- Demek asker sizin beyiniz?» «- Elbette asker gedikli jandarma başçavuşu.» «- Benim de iki oğlum askerde nefer, topçu neferi, Gelibolu'da... Şey.. Harbe girecek miyiz, diye soracaktım. Benimkiler, «Gireceğiz anne!» diyor. Genç, cahil çocuklar, anlamazlar ki: Zaten harbetmek de istiyorlar galiba. Sizin bey bilir doğrusunu. Bir şey demiştir size...» «- Bana Hüsnü Çavuşun dediği, Hüsnü Çavuş harbe gideceğiz der...» Titredi çilli elleri ufacık kadının: «- Demek yalan söylememiş benimkiler, hay Allah...» Bayan Emine ufacık kadının sözünü kesti: «- Yoo, Hüsnü Çavuş gireceğiz der ama ben girmeyeceğiz derim.

80

Albay da gireceğiz dermiş, karısı girmeyeceğiz diyor. Harbe girip de ne olacak?... Harbetmeden de işte pekâlâ yaşıyor insan...» İlkönce biraz ürkek sonra katiyetle itiraz etti Perihan: «- Peki ama anne, vatan? Vatani çiğnerse düşman? Bayan öğretmen dedi ki: «Her karışını vatanın kanımızla sularız. Türk ölür, baş eğmez,» dedi bayan öğretmen. Sonra unuttun mu Cumhuriyet Bayramında ne dedi radyo? Yalan mı?» Ufacık kadın kederle baktı Perihan'a: «- Kızım,» dedi, «daha küçüksün, . büyü gelin ol.

erkek evlât doğur. muharebe nasılmış o zaman sorarım sana.» Perihan cevap vermek isterken karıştı söze havaî mavi atlas gibi bir ses: «- Şimdi kadınlar da asker oluyor. Harp yalnız erkekler için değil. Sonra az çocuk mu öldü tayyarelerden?» Şadiye'ydi söze karışan. Eski bir İstanbul şarkısında reyhandei şitâb bir sevdazede vardır. Fesi bir parça uzun, fesi bir parça siyah. Ve kalbinin şekvası ah... Ve altın gözlüklü, altın bıyıklı. Hayali-bi-kararında geçip bir susuz badiyeyi

81

bekler zumumu intizarla Adalar sahilinde serian Şadiye'yi. Ve der ki: «nerde o mis kokulu leylaklar?» der ki: «sararıp solmak üzre yapraklar,» der ki: «bana mesken olunca topraklar, beni şad et Şadiye başın için...» Ne tuhaf şey şimdi sipsivri şapkasıyla 510 numaralı üçüncü mevkideki Şadiye konuşmasına rağmen çocukları öldüren uçaklardan bir hayli hüzünle hatırlatıyordu insana Adalar sahilinde bekleyen Şadiye'yi. Öyle edalı ve nazenin.

Ve yüzünde gölgesi varmış gibiydi ajurlu bir şemsiyenin Bu şemsiye sola
yatmıştır biraz mahmuru safa kalpten tarafa...
İzmit'e yaklaşıyordu tiren,
Sağda bostan dolapları: gözleri bağlı beygirler dönüyorlar: cansızmışlar da
bir yerlerinde bir yay varmış da
oradan kurulmuşlar gibi. Sonra deniz. Karşıda üzerinde denizin
- Gölcük'le Değirmendere arasında -
Yavuz gemisi. Biçimli
belki yeni boyanmış, temiz. Fakat böyle uzaktan
onu ilk göreni şaşırtacak kadar heybetsiz. Sanki direklerinden tutulup
kolayca oturtulmuş gibi suyun üzerine. Hiçbir yeri benzemiyor
- hattâ bacaları - kahvelerdeki taşbasma renkli resimlerine.
82

Solda kâat fabrikası.
Çok yüksekte bir uçak.
Yalnayak bir çocuk koşuyor yolda.
Bir deniz gediklisi.
Çarşafly bir kadın.
Yeşil bayraklı adam.
Semaforlar
su deposu
makaslar, bir yerlere bir şeyleri götürmeyi bekleyen yük vagonları. Resmî
işaretleriyle İzmit istasyonu başlıyor. Tiren yavaşlıyor.
Kartallı Kâzım Tatar yüzlü adamla çıktı koridora. Tiren durdu. Kartallı Kâzım
Tatar yüzlü adamla indi vagondan.
Az ilerisinde istasyonun
tam karşıda, köprü görünüyordu. Üstünde adamlar; eğilmişler
istasyonda duran tirene bakıyorlar yukardan. Bekliyorlar tirenin kalkıp
altlarından
âdete bacalarının arasında geçmesini.
Kartallı Kâzım
köprünün orda bir ağacı gösterdi Tatar yüzlü adama: «- Şu köprünün dibindeki
ağaç yok mu? Ard ayakları üstüne kalkmış
hayvana benzeyen ağaç? Şu, soldaki,
koskocaman. Bak.
Dalları köprüyü aşan. O dallara astılar ölüsünü Alî Kemal'in. İstanbul'dan
kaldırıldı herif güpegündüz berberden,
Beyoğlu'nda tıraş olurken. 338'de...»
83

«- Kim bu Ali Kemal?» «- Gazete muharriri. İngiliz'den para alır. Adamıydı
Halife'nin. Gözlüklü
şişman. Kan damlardı kaleminden, fakat murdar
fakat pis bir kan. Gün olur daha derin
daha geniş yara açar
kalemin düşmanlığı
mavzerin düşmanlığından.» «- İzmit bizde miydi o zaman?» «- Yeni girmiştik.
İngilizler İstanbul'daydı daha.
Ali Kemal'i çalıp getirdiler İngiliz'in mavi gözünden.
Burda «Geliyor» diye bir şayia çıktı
altı yedi saat önce. İskelele yığıldı millet. Belki İzmit halkının dörtte üçü
kadınlara varıncaya kadar. Ben Ulucaminin ordan bakıyorum.
gözümde dürbün. Göründü karşıdan motor nihayet,
bata çıka geliyor. Koştum aşağıya. Ben iskelele inmeden
çıkarmışlar Ali Kemal'i motordan. Şurda tepede
Saray meydanında hükümet konağı var kolordu dairesi, oraya götürdüler.
Konağın önü meydan sokaklar
adam almıyor. Kaynıyor karınca gibi İzmit halkı. Fakat öfkeli
84

fakat merhametsiz.
Çoğu da gülüyor,
bayram yeri gibi İzmit şehri.
Hava da sıcak.
gök de bulutsuz.
Ali Kemal 20 dakika kaldı kalmadı konakta dışarı çıkardılar.
Attı bir adım.
Etrafını subaylarla polisler almış.
Kireç gibi yüzü.
Sarışın.
Birden ahali başladı bağırmaya: «Kahrol Artin Kemal...»
Durdu.
Arkasına baktı
konağın kapısından tarafa,
belki de geri dönüp içeri girmek için.
Fakat yüzüne karşı kapıyı ağır ağır kapadılar.
Yürüdü sallanarak on adım kadar.
Ahali boyuna bağırıyor.
Bir taş geldi arkadan
başına çarptı.
Bir taş daha
bu sefer yüzüne.
Kırıldı gözlükleri,
bıyıklarına doğru kanın aktığını gördüm.
Birisi, «Vurun,» diye haykırdı.
Taş
odun
çürük sebze yağıyor.
Muhafızları bıraktı Ali Kemal'i.
Ahali kara bulut gibi çullandı üzerine
alaşağı ettiler.
Orda yerde yaptılar ne yaptılarsa.
Sonra açıldı bir parça ortalık.
Baktım ki yatıyor yüzükoyun.
Ayağında bir donu kalmış kısa bir don
Çıplak eti pelte gibi tombul, beyaz.
Bana hâlâ nefes alıyor gibi geldi.
85

Bir ip bağladılar sol ayağına
Hiç unutmam
sol ayağında kundura, çorap filân yoktu
fakat sağ bacağında çorap bağı kalmış. Başladılar ölüyü bacağından
sürümeye. Yokuşa aşağı, başı taşlara çarpıp gidiyor. Millet peşinde. Bir aralık
ipi koptu. Bağlandı yenisi İbret alınacak hal. Halkı kızdırmaya gelmez. Bir
sabreder iki sabreder; her ne ise...
Böylece dolaştı İzmit şehrini Ali Kemal. Sonra dedim ya
astılar şu köprünün üstündeki dallara ölüsünü. Sonra ölüyü indirdiler
fakat gömleği mi, donu mu ne iç çamaşırından bir şey öteki dalda bir iki ay
sallanıp durdu. Sonra satıldı müzayedeyle saati filân,
çok sonra... Ben birini bilirim
tek çorabını hatıra diye beş liraya alan.» Tatar yüzlü adam sordu: «- Saat altın
mıydı?» «- Altın.» «- İyi etmemişler, saati da alan
çorabı da alan iyi etmemiş. Uğurdur derler,
inanma. Asılan insanın eşyası uğursuzdur. İyi etmemişler.
Zaten İzmitlilerin işi de doğru değil. Herifin suçu vardıysa
devlet verir cezasını
hükümet asar. Herifi parçalamak
86

devlete karşı koymak demek.

Ben Çanakkale'de yara alıp
Haydarpasha Hastanesi'nde yatarken...» Güldü Kartallı Kâzım: «- İyi ama,»
dedi,
«sen demin hakaret ettin devlete.» «- Ben mi?» «- Sen.» «- Yalan.
Ben devlete karşı gelmem.» «- Memuruna karşı geldin.» «- Ben biletçiyle
çekiştin.»
«- Şimendifer devletin, biletçi de devlet memuru.» Bu sefer Tatar yüzlü adam
güldü: «- Öyleyse ben de memur muyum,
Merinos Fabrikasında bekçiyim madem?» «- Elbette
memursun...» «- Hâşa.
Değilim.
Ne ben, ne biletçi.
Biletçiyle bekçiden memur mu olur!
Ben polisi bile memur saymam.
Komiser başka.
O memurdur...»
Bu bahis daha uzayacaktı.
Hareket kampanası çaldı fakat
Koştular vagonlarına Tatar yüzlü adamlarla Kartallı Kâzım.
Tiren kalktı...
İzmit'in içinden geçiyor tiren;
çarşının ortasından. Kaybetti ciddiyetini
tıramvaylaştı. Çevirip başlarını bakmıyor ona
şehirliler, evler ve mağazalar. Uyandıramadı rüyalarından
bütün gürültüsüne rağmen
fayton beygirlerini.
87

Ve tâ ki İzmit şehri arkada kalıp
bu mayıs ikindisinin içinde girince toprağına تنها kırların buldu eski
ciddiyetini buldu «hasret kavuşturanlığını» tiren.
510 numaralı üçüncü mevki vagonda alnı pencerenin camına dayalı kaybolmuş bir
dünya geçiyordu
bir insan yüreğinden. «Eski Yunanistanlıydı» Kiryos Trastellis. Korent Kanalı
üzerinde
karşısında Patras şehrinin Mesolongi limanındandı. Fidiyas, Omirus, Aristotalis
umrunda değildi. Denizi, sıcağı, kalabalığı seven bir insandı. Ve hayran
olunacak şey bu dünyada İstakozlarla sekiz ayaklı ahtapotlardı Mihail Trastellis
için. Balıkçı gemilerinin baş altı ranzalarından
Mesolongi limanında tek katlı ev. ve arkadaşlardan ibaretti yüreğinde
Yunanistan. Yunanistan ne oldu? Kiryos Dimitriyos Mihail Trastellis, şimdi 1941
senesinde
Mayıs ayında
denizi, Yunanistan'ı ve evi içine koyup mukavva bir bavulla nereye gidiyoruz? Bu
dünyada nasıl bir başına kalıverdin,
darmadağın oluverdin? Arkadaşlar öldürüldüler. Korent'de suların dibindedir
balıkçı gemileri sanki cam bir sandıkta insan cesetleri gibi yatıyorlar. Bu sene
Hitler'in subayları yiyecek İstakozları. Baban Atina'da Sakız'da anan
kızkardeşin İskenderiye'de, ve sen 510 numaralı üçüncü mevki vagondasın.
İzmit ovasını geçiyor tiren. Kırlarda böyle baharda
88

böyle ikindi üzeri gökyüzünün aydınlığı bir sevda şarkısı gibi yumuşarken,
ağaçların gölgeleri
rahat ve serin
toprakta başlarken uzamaya, daha genç
daha şehvetli
daha yeşil yaşarken kuşları, boynuzlu hayvanları ve böcekleriyle otlar, tembel
ve bahtiyar
sazan balıkları gibi kımıldanırken su birikintileri bir saadetli
hayıflanıştır insan yüreğinde

bugünkü dünyada bulunmanın kederi.

Bakıyor pencereden Mihail Trastellis; fakat bu toprak hiçbir şey söylemiyor ona. Dilini bilmediğinden değil. Böyle ikindiye, böyle baharda Ne Rumcadır, ne Türkçe

toprakcadır toprağın konuştuğu dil. Fakat kederliydi Mihail, kederliydi, toprağı dinleyip insanları ve dünyayı düşünmeyecek kadar. Halbuki bu vagonda, bu ikindi üzeri

insanlarla bugünkü dünyadandı kederi.

İzmit ovasını geçiyor tiren.

510 numaralı üçüncü mevki vagon.

Birinci bölme.

Konuşuyor jandarmalarla mahkûmlar.

Mahkûm Melahat sordu jandarma Haydar'a:

«- Çocukları sever misin?»

«- Sevilmez mi.

Allahtan büyük ne var, demişler

çocuk var, demiş.

Öyle ya

çocuk Allah korkusunu bilebilir mi? Bilemez.

Kim kimden korkmazsa, o ondan büyüktür.

Senin çocuğun var mı abla?»

89

«- Var.

Annemin yanında bıraktım.

Üç yaşına yeni bastı.

Gelecek yıl getireceğim.» «- Mahpushaneye mi?» «- Evet» «- Olur.

Çocuk için hepsi bir.

Bir çocuk için, bir de kediler için,

ha mapushane ha cenneti âlâ...

Babası nerde?» «- O da hapis.» «- Ne iş yapardı?» «- Tütünde çalışır.

Ben de tütünde çalışırım.» «- Deppoylarda mı?» «- Evet.» «- Bilirim deppoyları.

Bir İbrahim vardı bizim köyde,

Samsun'a gidip tütüne girdi.

Üç yılda ince hastalıktan ölüverdi.

Sen kocanın olduğu yere mi gidiyorsun?» «- Hayır.

O başka cezaevinde.» «- Allah acısın abla.

Ne denir?

Üzülme iyi olur.»

Mahkûm Halil jandarma Hasan'la konuşuyordu.

Jandarma Hasan sordu:

«- Hükümet vesikaya bağlar mı dersin ekmeği?»

«- Her halde bağlar.»

Düşündü jandarma Hasan

sonra konuştu burnunu çekip:

«- Hem de bağlamalı.»

«- Neden?»

«- Ekmeğe itaat lâzım.

Millet unuttu ekmeğe itaat etmeyi.

Bir dilim kendi yer, bir dilim köpeğe atar şehirliler.

Ekmeğe vücuda hekimdir.

90

Yalnız köyde vergiler inse biraz. Sonra kara sığır da ucuzlasa. Bak bende tarla dilediğin kadar ama burnunu öpecek kedim yok.»

Höyükleri anlatıyordu Melahat'a jandarma Haydar: «- Bizim köye bir saat alevi köyü vardır.

Çalışkan adamlardır ama horoza taparlar.

Höyükler işte onların köyünde.

Kazıyorsun

dev suretinde taşlar çıkıyor içinden, toprak çanaklar, altın geyikler.
Hükümet karışıyor bu işe şimdi.
Bulduğunu Ankara'ya
müzehaneye kaldırıyor.
Hiç müzehaneye gittin mi abla?» Melahat güldü: «- Gitmedim.»
«- Ben gittim, İstanbul'da bir kere.» «- Askerî müzeye mi?» «- Hayır
ötekine.
Görülecek şey.
Hep gâvur padişahlarının taştan suretleri.
O vakitler demir yokmuş anlaşılan
olsa, onlar da Atatürk'ünküler gibi demirden dökülürdü.
Ve de çoğu çıplak.
Karılar da var.
Kabirleri de orda
Bir gün imiş onlar da yaşamışlar,
şimdi öyle taştan duruyorlar müzehanede.»
Mahkûm Fuat'la çavuş muharebeden konuşuyordu.
Pencereden bakıyor mahkûm Süleyman
Fikret'in bir şiirini okuyordu içinden:
«Yiyin efendiler, yiyin, bu hanı iştiha sizin...»
İzmit ovasını geçiyor tiren.
910 numaranın beşinci bölmesinde.
91

uyuyordu halı-heybenin sahibi
Halim Ağa. Kara sakalının
ve beyaz yün çoraplarının içine çekilmiş rutubetli, sıcak ininde yatan
bir hayvan gibi. Birdenbire durdu tiren. Halim Ağa baktı pencereden. Vagonda
lambalar yanmamışsa da
dışarda gece olmuştu. Bir istasyon önündeydiler;
Halim Ağanın şimdiyedek görmediği
çok büyük bir istasyon, İstasyonun yapısı karanlıktı
onun da lambalarını yakmamışlar.
Göz alabildiğine kalabalıktı.
Davullar çalınıyordu.
Alev alev yanan cıralar vardı adamların elinde. Bağırışıp çığırışıyorlar.
Büyüyordu bir kat daha
alaca kızıllığında cıraların
davullar, istasyon ve karanlık. Birdenbire başladı kar yağmaya. Lapa lapa
yağıyor. Davullar daha sesli vuruldu. Bayraklar açıldı
al değil yeşil. Bir adam çıkmıştı istasyonun damına. Başında kalpak
belinde sırma kemerli eğri kılıç. Seferberlikte İngiliz'i yenen gazeteci
paşaydı bu. Tanıdı Halim Ağa.
Halbuki bu geceyedek hiç görmemişti onu. Daha dikkatli baktı, az kalsın
haykıracaktı.
Bakkaliye taciri Hacı Nuri Bey de yanındaydı Paşanın. Eliyle damın üstünden
işaret edip: «- Gel buraya, hele gel gel,» diyordu Halim Ağaya. Halim Ağa
gidip
etekledi Paşayı.
92

İkisi bir otomobildeydiler;
Çankırı valisinin otomobilinden büyük. Yağmur yağıyordu.
Yağ gibi şosenin üzerinde kuş gibi uçuyordu araba. Halim Ağa karşısında
oturmuştu Paşanın. Şoförün yanındaydı halı-heybesi. Paşa, Halim Ağanın sakalına
doğru eğilip: «- Oldu çok şükür,» dedi, «çabucak oldu bu iş.
Alaman'la birlik edip girdik muharebeye.
Elini tez tut.
Kimseye bir şey deme ve hattâ Hacı Nuri Beye.
Ekmek vesikaya binecek

unun var mı?» «- Var, Paşam.» «- Şeker depo ettin mi?» «- Ettim, Paşam.» «- Gazyağı?» «- Aldık.
Ve zeytin tanesi, bulgur, pirinç, nohut, fasulya
her şey tamam.» «- Çok âlâ.
Sen Hacı Nuri Beyden daha zengin olacaksın.» «- Sayenizde, Paşam.» «- Yarın herkes duyar, bugün sen bil, açma ağzını.
Şamı Şerif'de beraber kılarız ilk cuma namazını.» «- İnşallah, Paşam.»
«- Hacı Nuri Beyden daha zengin olacaksın. Hacı Nuri Beyden daha zengin. Hacı Nuri Beyden.» Paşayla çardağın altında oturuyordu, bembeyaz ve ipek gibi ince Mısır hasırının üzerinde. Paşaya sordu:
«- Hitler gâvuru müslüman mı sahiden?» «- Müslüman.
Gözümle gördüm hamamda yıkanırken,
gâvurlar hamamda setri avret etmezler,
sünnetlidir."
Bir kedi geçti Halim Ağanın bacakları arasından uzun tüyleri tutuşmuş

93

kıpkızıl bir kedi. Halim Ağa düştü peşine kedinin. Kedi kaçır o kovalar. kedi kaçır
o kovalar. Geldiler çarşı hamamının önüne kadar. Kedi içeri girdi.
Çıktı dışarı kantarcının kızı Şerife. Koltuğunda hamam bohçası,
iki yana sallanarak. Al al olmuştu yuvarlak yanakları, örtünün altında siyah saçları ıslak. On beş yaşında var yok. Halim Ağa doladı bileğine saçlarını Şerife'nin. Sırt üstü yatırdı kızı şeker çuvallarının üzerine. Açtı gerdanını. Isırdı sol yanağından.
Yanakta diş yerinden kan aktı ak gerdana doğru Paşa dokundu omzuna Halim Ağanın. Valinin masasına oturmuş
pideli kebab yiyordu Paşa. Halim Ağa. «- Paşam,» dedi,
«Allahın emri dörde kadar. Izin ver
şeriatın hükmü yürüsün yine.» Paşa güldü: «- O da olur Halim Ağa.
Daha vakti gelmedi Kıza imam nikâhı kıy.» «- Babası razı değil.» «- Karını boşa.» «- Tarlalarla iki dükkân gider.» «- Bak öyleyse çaresine...» Mutfakta çamaşır yıkıyordu Halim Ağanın karısı. Duymadı içeri girdiğini kocasının. Çömelmiş.
Sırtı kapıdan tarafa dönük. Kolları tahta teknede çalışırken

94

kalkıp iniyordu siyah entarisinin altında kürek kemikleri.
Halim Ağa karısına ve mutfaka baktı.
Damı uçmuştu mutfağın
yukarda yıldızlar görünüyordu.
Halim Ağa yürüdü ayaklarının ucuna basıp.
Ses çıkarmıyordu lâstik iskarpinleri zaten.
iyice yaklaştı karısına.
Aldı sağ eline paltosunun altına gizlediği baltayı.
Baltanın ağzı yenmişti üç yerinden.
Kaldırıp indirdi kadının ensesine.
Kan çıkmadı.
Kelle yere düşmedi.
Bir deriyle bağlı kaldı boynun ucuna
Orda sallanarak
baktı yüzüne Halim Ağanın: «- Ağa, ne yaptın?» dedi,
«bir vurdun bir daha vur.» Halim Ağa biliyor,
Arabüzengi kitabından aklında kalmış, bir kere vurmak gerek. Bir daha vurulursa dirilir. Ve vurmadı bir daha. Kelle dargın
çattı kumral kaşlarını sonra ince esmer boyundan kopup düştü yere. Kelle kopup düşerken
sıyrıldı derisi boynun
söğüt dalının kabuğu soyulur gibi. Orta mektep çocukları kelleyi top yaptılar. başladılar askerlik şubesinin bahçesinde oynamaya. Ve baltasıyla yoldan geçerken Ağa yüzbaşının oğlu bir tekme vurup

attı bu insan başından topu
kucağına Ağanın. Ağa baktı kucağına düşene, Bu, karısının kellesi değil, Hazreti
Ali'nin kesik başıydı. Hali Ağa başladı ağlamaya. Hem de dehşetli korkuyordu.
95

Paşa sordu.
«- Karımı öldürdüm, Paşam,» dedi.
«- Zarar yok
O öldü, sen çok yaşa.
Tayyare bombardımanında öldü deriz,»
dedi Paşa. «Sen hele bir İstanbul'a git şenlet gönlünü. Gayrı Hacı Nuri Beyden
itibarlısın. Benim gazeteye de gel
kahve içeriz.» Halim Ağa üçüncü mevki bir vagon kiraladı. Ama bölmesiz bir
vagon. Tek başına, nefsi için... Kilimle döşedi her yanını vagonun. Ve
çoraplarını çıkarıp
iç donuyla uzandı orta yerine onun. Mangalı yaktı. Cezveyi sürdü. Cezvede
kahve köpürdü. Karşısında Kantarcı'nın kızı Şerife'yi gördü. Sakalına o kadar
yakındı ki beyaz kalın baldırlarıyla
turunç memeleri beline sarılmak için uzanırken birdenbire durdu tiren. Halı-
heybenin sahibi
uçtu havada kuyruksuz ve kanatsız ta bulutların üstüne kadar. Sonra apansız bir
yıldıza çarpıp başını düştü denize kurşun gibi buldu dibi ve uyandı
silkinerek.
Sahiden durmuştu tiren.
Pencereye üşüşmüştü bölmedekiler.
Telâşlıydılar.
Düdükler çalınıyor
sesler geliyordu. Halim Ağa sızlayan başını tutup
sordu:
96

«- Ne olmuş, ne var?
Yer açın biz de bakalım.» Pencerede yer açılmadı. Fakat anlattı Tatar yüzlü
adam: «- Sen uyurdun, zınk dedi birden durdu tiren.
Birbirimizin üstüne düştük.
İstasyon filân da yok.
Allanın kırı.
Biletçiler indi yere
bağrışıp koşuşurlar.» Halim Ağa daha fazla dinlemedi yün çoraplarıyla fırlarken
koridora: «- Bana malûm oldu, malûm oldu bana
rüyasını gördüm,» dedi.
Yerde
lokomotifin yanında duruyordu makinist Alaeddin. Yarıшта beygirini
birdenbire durdurup
yere inmiş dizginleri tutuyormuş gibi bir hali vardı. Lokomotif terliydi. Islak
sesler çıkarıp
soluk soluğa nefes alıyordu beyaz buhar bulutlarıyla. Kömürcü İsmail sordu
yukardan : «- Usta, hangi vagon çekmiş imdat işaretini?» «- Ne bileyim,
anlarız.» Vagonların önünde bağırlıyor Şeftiren: «- Baylar, telâş etmeyin,
Bayanlar, inmeyelim vagonlardan.» Şeftirene yaklaştı Alaeddin; konuştular;
döndü. Arkada kalan yolun üzerinde
bir şeyler taşıyan insanlar görüldü. Sordu kömürcü İsmail: «- Herif ölmüş mü
usta?» «- Belli değil.» «- Niye atmış kendini?» «- Bilmem.»
97

«- Ne dersin usta,
sevda yüzünden mi?» «- İstedi kızı
vermediler.» «- Yahut karısı taktırıyordu.» «- Zannetmem.» «- Sevdadan değilse
parasızlıktan.
Baktı ki çıkar yolu yok.» «- Belki.»

«- Yahut, dehşetli bir kazık attı arkadaşlarından biri herife.» «- Kimbilir...»
«- Daha doğrusu usta,
adamcağız biletsizdi.» «- Mümkün.» «- Bak, aklıma bir şey daha geliyor:
Ecnebide oğlu, kardeşi filân vardı;
bombaladı tayyareler öldü.» «- Vallahi bilmem ki İsmail.» «- İyi ya sen ne
diyorsun usta?» «- Benim dediğim
vagonun sahanlık kapısı açık kalabilir,
adam farkına varmaz,
abanır
düşer...» «- Usta, bu olmadı.» «- Neden?»
«- Böyle şey olmaz da ondan.» «- Niçin olmasın?» «- Niçin olmayacağını bilmem
ama olmaz.» Düşündü makinist Alaeddin; tuhaf bir hüznle gülümsedi: «- Haklısın
İsmail» dedi, «doğru,
böyle şey olmaz.
Ölmeyi isteyecek kadar çıldırmak için
bugün bu dünyada öyle çok sebep var ki.
insanları öyle kolay yeniyorlar ki,
sahanlıkta kapının aralık kalışını,
98

sadece bir kazayı, aklın kabul etmiyor.» İsmail yalnız sonunu anladı bu uzun
cümlelerin, ve yalnız sonunu tasdik etti: «- Aklım kabul etmiyor usta..»
Ölüyü furgona bindirdiler.
Bu, elli yaşlarında bir adamdı.
Makinist Alaeddin çıktı lokomotif.
İşaret verdi Şeftiren
ve tiren hareket ettiği zaman
510 numaranın beşinci bölmesinde
halı-heybenin sahibi
çıkmayan rüyasının dargınlığıyla kara sakallı bir nargile gibi cıgara içiyordu.
Saat on sekizi otuz sekiz geçiyordu.
Birinci Kitabın Sonu
99

İKİNCİ KİTAP

Güliden güzel kokan Arnavutköy çileği
ve asma yaprağına sarılı barbunya ızgarasıyla gelir
Haydarpasa garının büfesinde bahar.
Buna rağmen
Hasan Şevket
rakıyı bir tek dilim beyaz peynirle içiyordu
ve saat
on sekizi otuz sekiz geçiyordu.
Satrançlı örtüde elleri titriyordu Hasan Şevket'in,
gözleri kadehinde, aklında Anatol Fırans'dan bir kitap ismi: «Lö krim dö
Silvestr Bonar».
Düşündü:
«Çevirmeli Türkçeye.»
Düşündü:
«Çevrilmiş mi acaba? ne zaman?»
Bilmiyor:
tanınmış ediplerimizden oldu olalı
Türkçede kendi yazılarından başkasını okumadığından.
«Lö krim dö Silvestr Bonar».
«Silvestr Bonar'ın Suçu».

İsim güzel.
Suçu neydi fakat?
Kimdi Silvestr Bonar?
Galiba o kitapta baş parmak boyunda bir adam var,
hattâ baş parmaktan da küçük.
Silvestr Bonar'la konuşur:
Galiba mum ışığında
ve galiba el yazması Latince bir kitabın
kırmızı meşin cildi üstüne çıkıp.
Belki de başka bir romanda bu macera...
102

Hasan Şevket düşünüyor
gözleri kadehinde: «Baş parmak boyundaki adam
vicdanımız yani
bizimle mum ışığında konuşan, yahut da kadehimizle bir başımıza kaldığımız
zaman, İşte benim de baş parmak boyundaki adamım (tıpkı benim gibi kumral ve
bodur) tırmanıp oturdu kadehimin kenarına. Ayaklarını sallıyor. Benim ellerim
titremese bu kadar, çatalın ucuyla itiversem onu, düşüp kadehe boğulabilir
içinde rakının. Dişleri olağanüstü çürük, sesi olağanüstü kalın
ve annesini ölmüş gören uykuda bir çocuk gibi içini çekerek: Hasan Şevket,
diyor,
Hasan Şevket,
sen mahvolmuş bir insansın. Nasıl bu hale düştün? Seni kimler bu hale soktu? Ne
zamandan beri bu haldesin? Halbuki nasıl yol aldı bazıları.
Şimdi onlar eski bir hatıra gibi sıkıyorlar elini senin. Namussuz bir merhametle
bakıyorlar yüzüne. Elbet
onlar çoktan unuttular, Hasan Şevket, yanmış zeytinyağıyla sidik kokusunu
Beyaz Rus ve Ermeni pansiyonlarının. Şimdi nasıl küstah ve muzaffer
dokunuyorlar kadınlara. Onlar çoktan unuttular kahredici hicabını yamalı
donlarının. Bütün nimetleriyle dünya onların artık. Artık edebi tefrika yazmaya
mecbur değiller
lise talebeleriyle genç subaylar için; iki liraya tefrikası, elli yaşında. Ama
neden, Hasan Şevket? Ama niçin? Senden akıllı mıydılar?
103

Hayır.
Bilgili mi?
Hayır.
Senden daha az mı müzevvir,
daha az mı yalancı,
daha az mı kendini beğenmiştiler? Hayır, daha çok.
Ressam Mahmut bile beş bin lira aldı bir portreye. Senden daha tembel,
daha sarhoş. Kıskanıyor musun? Belki. İtiraf et Evet:
hepsinin gebermesini isteyecek kadar, bir günde,
apansızın, bir grip salgınıyla meselâ. Halbuki sen onlardan önce öleceksin.
Böbreğinin bir teki çoktan çürüdü. Bahar geldi, Hasan Şevket,
dallara su yürüdü. Kuş bile yuva yaptı,
kuş kadar olamadın...
Kalabalıktı peron.
Tam 19'da Anadolu sürat katarı kalkacak.
Hasan Şevket kadehinin üzerinden baktı perona,
Nuri Cemil'i gördü:
camekânı tekerlekli seyyar kitapçının önünde durmuş,
bir şeyler okuyor. «Bak, — dedi Hasan Şevket,
baş parmak boyundaki adamına, — Nuri Cemil'e bak. Yazlık ev tutmuş Suadiye'de.
Kazancı beş yüzden aşağı değil. Belki Alaman sefaretinden de alıyor. Hay
yaşayasın Nuri Cemil,
hay yaşayasın.
104

Sen de çoktan unutmuşsundur bir sefil,
bir umutsuz ve perişan gece yarısı, tepemizde,
çok yukardaki yıldızlara karıştırıp yalnızlığımızı, Galatasaray'ı dönünce orda
İş Bankası'nın ışığında sızdığımızı, ben rakıdan sen kokainden. Sen kahrolası
sen topal...»

Nuri Cemil topaldı.

Nuri Cemil

Hasan Şevket'in

baş parmak boyundaki bir adamla sohbetinden habersiz

vahim bir ciddiyetle cıgarasını yaktı.

Kitabı kitapçıya bıraktı.

Yataklı vagona binmekte olan

Tahsin'e baktı. Birdenbire pislik görmüş gibi buruşturdu yüzünü,
bilhassa,

nümayişle. Tahsin,

(mebus ve doktor) simsiyah bıyıkları hâlâ etli kiraz dudaklarına düşen ve elâ
gözlerin en renklisini taşıyan,

uzun boylu göbekli bir adam, Nuri Cemil'in nümayişinden habersiz,

yataklı vagona girdi.

Hasan Şevket kadehini aldı

evirdi çevirdi

yaklaştırdı gözlerine. Gerçekten de kendini bir dinleyen varmış gibi kenarında
kadehi

konuştı: Farkında mısın, baş parmak boyundaki adamım, Nuri Cemil çatlayacak,

105

Tahsin'i kıskanıyor. Mendebur topal. Gözü mebuslukta,

vekillikte belki, Hem de ne yollardan bu işi kuruyor,

biliyorum. Fıkralarını okuduğumdan değil, onları okumaktan münezzehim çok şükür.

Meselâ cıgara içişinden. Her Alaman zaferinde kalbi

bir Prusya piyade alayının davulu gibi vuruyor. Hitler'de benim affedemediğim

şey: satılabilmek imkânını verip Nuri Cemil gibilere,

müthiş arzular yüklemesidir yüreklerine onların. Müthiş,

taşıyamayacakları kadar. Zaten bundan dolayı belli ediyorlar,

böyle aptal,

hayâsızca. Hayâsızın öztürkçesi? Çağataycadan uydururlar yine. Bizim Türkçemizle

«utanmaz», «sıkılmaz» desek? Hayır, «hayâsız»da çok daha çıplak,

daha yüz­süz bir şeyler var. Ne yazık, dimdik,

yumuşak

ve avuçlarımı hayâsızca dolduran

bir çift kadın memesini okşayamadım, hepsi pörsük ve ölüydüler... Baş parmak

boyundaki adamım, açık konuşalım seninle: Satılabilir misin? Hayır.

Ayda beş yüz verseler? İmkânı yok. Yedi yüz? Tehlikesiz, kırmadan haysiyetini?

106

Küçük, âlimane fıkralar,

tarafsız makaleler için?

Evet.

Mümkün.

Hayır.

Bu ajanlıktır.

Neden böyle korkunç kelimelerle düşünürsün?

Ama hakkın var.

Para müstekreh şeydir.

«Mülkiyet hırsızlıktır» demiş Prüdon.

«Sen bir küçük burjuva anarşistsin,» dedi bana bizim komünist şüeradan biri.

Neden?

Hiç de anarşist değilim.

Para?

Para müstekreh şeydir.

Ya iktidar mevkii?

Mevkii iktidar?
Kumanda etmek, buyurmak imkânı?
Hem başka çare yoksa?
Hem belli artık
Alamanlar kazanacaklar. Hem zaten benim
bazı insanlarla görülecek bir hesabım var sanıyorum. Bazı insanlarla mı?
Hepsiyle, topyekûn. Mesele kalmadı demek? Acele etme, kanaatim?
Kanaatin değişmez mi, baş parmak boyundaki adam? Değişebilir. Hasan Şevket,
sen politikadan anlamazsın. Anlamak o kadar güç mü? Bir rezil yazıcıyken Nuri
Cemil,
şimdi... Doğru.
O kadar güç değil. Yalnız...
107

Böylelikle Hasan Şevket
yavaş yavaş
farkına varmadan
kandırırken baş parmak boyundaki adamını,
baş parmak boyundaki adam
dikildi birdenbire kenarına kadehin,
bağırdı avazı çıktığı kadar «Sen Nuri Cemil'den betersin deyyus,
fâsıkı mahrum...» Hasan Şevket kıpkırmızı oldu. Kadehten içti bir yudum.
Sarsıldı kadeh.
Baş parmak boyundaki adam düştü kadehe. Ve dişleri olağanüstü çürük, sesi
olağanüstü kalın, boğuldu içinde rakının.
Hasan Şevket'in canı yandı, basılmış gibi nasırına. Ve bir damla yaş aktı
sol yanağından...
Kalabalıktı peron. Nuri Cemil
banliyö tireninde
birinci mevkiye girdi. Kırmızı kadife vagon bomboştı. Bu vagonlardan
iki üç tane vardır. Hepsi ihtiyardır,
eski zamanlardan kalma, (şükür ki memleketimde artık çabuk eskiyor zamanlar)
yenileri maroken taklidi, muşamba. Memnundu Nuri Cemil
kadife vagona rastladığından.
Babasız
fakir
hastalıklı geçti Nuri Cemil'in çocukluğu. Kendinde olmayan her şeyi kıskanarak
ve ancak
çocukların duyabildikleri
108

yanık acısı gibi maddî bir imrenme içinde (fakir doğmuş değil
fakir düşmüş çocukların). Belki biraz da bundandı
(sonraki yıllarından da dolayı)
bütün ömrünce nefreti fakir olandan
ve saygısı zengin olana: karanlık bir saygı fakat, korkak,
gizli,
belli edeceğinden kuşkulu ve bazan şahsen şahsına karşı yapılmış bir hakareti
geri çevirmek istiyormuş gibi öfkeyle dolu.
Yağmurlu bir bayram sabahıdır
en müthiş çocukluk hatırası Nuri Cemil'in. Kapalıçarşı'dan aldıkları
elbisenin boyası akmıştı ve Göztepe'deki büyük konağın torunu (sekiz yaşında
tombul bir çocuk) kabzası altın işlemeli minicik kılıcıyla ve yaver
üniformasıyla merdivenlerden inip
ağlatmıştı onu. Şimdi biraz da bu yüzden memnundu Nuri Cemil
kadife vagona rastlayışından. Çünkü böyle akşam aydınlığında artık
bu havı dökülmüş yumuşak kızılıttının gömüldükçe içine kederli bir zaferle
koklayıp eski kadifelerin terini daracık omuzlarında duyar bir hünkâr yaverinin
som sırma püsküllü apoletlerini.
Kadife vagona kavuşmak için

on beş yıl boğuştu Nuri Cemil, tıpkı kendine benzeyen insanlarla çevrili olarak:
kediye,
kirpiye,
tavuskuşuna ve bozkırda başları önde dolaşan
bir çakal sürüsüne benzeyen insanların içinde.
109

Onlarda düşmanlık ikiyeüzlüydü, dostluk
hazırdı ihanete. Hepsi Nuri Cemil gibi yalnız kendini haklı görüyordu,
yalnız kendini cesur, yalnız,
kendini bahtsız Ve tıpkı onun gibi,
hepsi teker teker, dehalarının inkâr olunduğuna emindiler göze gözükmeyen
lânetli kuvvetlerle dolu bir dünyada. Ve hepsi Nuri Cemil gibi
kafalarının gücünü satarak geçiniyor ve birbirlerinin yüreğini, etini,
haysiyetini yiyordular. insanın
kendine benzeyen insanlarla boğuşması zor şeydir, bir öğle sıcağında
bir bataklık manzarası gibi hazin. Belki bu hüznü duydu Nuri Cemil,
duymadı belki. Fakat boğuştu on beş yıl arkadaşsız yorgun
sarhoş ve uykusuz. Kerhaneye gidecek parası bile yoktu bazan. Bazan konuşurdu
kendi kendine
bilhassa eski şarkıları dinlerken, (eski şarkıları dinlerken
çocuklaşırdı çocukluğunda olmadığı kadar): «Bir hayli kitap yazdık, bin beş yüz
satıldı bazıları. Bunları okuyanın yarısı kadındı hiç olmazsa, bu kadınların
yarısı gençtir, bu gençlerin yarısı güzel, bu güzellerin içinde elbette bir tane
vardır ki
beni sevebilir. O nerde?»
110

Büyük sarhoşluklarında Nuri Cemil
tıramvayda kadınlara sataşırdı,
bağıra bağıra, bilhassa erkekli kadınlara yahut kederden boğularak
bir başka dünya düşünürdü. Hüzünlü sarhoş dünyasında onun
insanların üstünde kendisi vardı, yapayalnız,
insanlara hâkim, insanlardan uzak, kibirli, zulmedici, kötümser. Ve o
dünyada da tıpkı bugünkü gibi insanlar ölürler, kendisi ölmez.
Bir sızılmayan sarhoşluk ki yoktur sonu. Yaşar yıldızlarla beraber
duymadan büyük karanlığın korkusunu.
Hiçbir kitabı sonuna kadar okumadı Nuri Cemil. Ve hiçbir kitap için «okumadım»
demedi.
Ferdietçi, liberal, demokrattı Nuri Cemil
933'e kadar. «Ferdin mutlak hürriyetinde»ydi ümit
fırlayabilmek için yukarı. 935'e kadar
hükümete muhalifti Nuri Cemil demokrat değil diye. 935'de bir bahar ikindisiydi,
Nuri Cemil bir derginin yazı odasında, (polis müdürlüğü, şantaj ve Entelijans
Servisile ilgili bir derginin,
ve Nuri Cemil bunu hayal meyal seziyordu). 935'de bir bahar ikindisiydi, Nuri
Cemil odanın çatlak camına baktı: parlıyordu cam, ve camın üstünde tıraşı uzun,
aç bir adam
yüzünde bir kırbaç yeri gibi camın çatlağı, bu kendisiydi.
935'de bir bahar ikindisiydi, Turancı gençler odayı bastılar.
111

Nuri Cemil dayak yiyecekti az daha.
«aşırı demokrat» diye. Halbuki yemek yemek istiyordu çatlak camın üstündeki,
öyle acıkmıştı ki karnı... Bir yerlere erişmek için boğuşmak on beş yıl, sonra
yıkılmak böyle güneşli bir bahar ikindisinde... Nuri Cemil yeni bir hamle için
kuvveti buldu kendisinde, (bu onun tarifiydi)
eski bir şapka gibi bıraktı demokratlığı, (bu tarif de onun)
Ve Rıfat Beyle oğullarının emrine girdi. Onlar gazete patronlarıydı. En çok
satıyorlardı.

Yirmi dört saatte bir ilim şöhreti yaratıyorlardı. Ve gaz ve değirmen işleri, Krupp fabrikası, ve en çok veren büyük elçiliklerle ilgiliydiler. Bunu biliyordu Nuri Cemil (fakat bu tarif onun değil).
Şimdi Nuri Cemil'in
(bir gece eşiğinde sızdığı)
İş Bankası'nda hesabı carisi var. Şimdi evlidir. Daha az sarhoş, daha çok meşhur.
Şimdi bizde en âlim düşmanıdır demokrasinin. Ve birinci şube taharrilerinden Üsküdarlı Talat'la beraber Marksizme her Allahın günü otuz yıl ceza giydirdiler. Ve muhaliftir hükümete:
totaliter cepheye girmediğinden.
Kalabalıktı peron.
Nuri Cemil baktı kadife vagonun penceresinden:
bir nefer duruyordu altında pencerenin
Ahmet Onbaşı. Bir fıkra mevzuu geldi Nuri Cemil'in aklına: «Harp meydanı bir demirci ocağıdır, Milletler çelikleşmek için geçmeli ordan...»
diye yazacaktı. Halbuki kendisi bu ocaktan geçmemiş
112

ve geçmeyecekti. Çünkü – güldü– topaldı çok şükür.
Karşıda
yataklı vagondan indi Tahsin:
elâ gözlerin en renklisini taşıyan mebus doktor. Nuri Cemil Ahmet Onbaşının (Balkan harbinde giden Seferberlikte giden Yunan harbinde giden Ahmet Onbaşının) tepesinden gördü onu. Silindi birdenbire gülümsemesi. «Neden güldüğümü anladı Tahsin, bütün dünya anlayacak...» Ve bir rüya hızıyla ancak, düşünmekle, düşünmemek arasında, mantıklı ve mantıksız, korku düştü içine. Bir suç deliliymiş gibi topal bacağına baktı... Ve sanki onu gizlemek isteyerek hışımla üstüne basıp kalktı Hıncı nefsindeydi şimdi. Pencerenin önünde durdu.
Kendini Tahsin'e ve bütün dünyaya göstermek istiyordu. Eğildi. .
Ahmet Onbaşının omzuna vurdu: «– Betiden bir cıgara yak asker.» Ahmet Onbaşı şaşmadı bu ikrama. Yorgun. Baktı penceredeki adama. Aldı cıgarayı:
«– Sağ ol beyim,» – dedi. Nuri Cemil yanaklarından çenesine iki çizgi yüzü yeşil oturdu kırmızı kadifelere; Birdenbire bezgin,
113

usanmış, yumdu gözlerini.
Garın büfesinde Hasan Şevket
hep aynı masada, hep aynı dilim beyaz peynir:
heder olmuş bir mehtap âlemi gibi tabakta duran. Eh,
rakı altıncı kadeh. Hep aynı dilim beyaz peynir. Dünyaya bir kerre gelinir. Bir yol olsa dümdüz, bir yol olsa uçsuz bucaksız,
kavaklar iki yanda. Genç olsan, ama olmadığın gibi, ama dehşetli genç, koşsan alabil-diğine geçse dünyalar uçaraktan. Eh,
yedinci kadeh.
Hep aynı dilim beyaz peynir. Bu sesler nereden gelir? Bu sesler nereye gider? Bir kerre bir yerde bir mehtap oldu heder. Bir idi bir dahi gelmez. Tabakta el sürülmemiş dururken beyaz peynirin tadı
şimendifer garında seyretmek hayatı. Hasan Şevket
yedinci kadehini hep aynı dilim beyaz peynirle içiyordu ve garın saati on sekizi kırk sekiz geçiyordu.
Uyuyordu Nuri Cemil
sapsarı alınının ortasında bir tahtakurusuyla... Vagonda çıt yok. Kan kokusu gibi bir şey. Kilitli bir kasap dükkânından bir manzara, bir kokulu rüya memleketi eski kırmızı kadifeler. Uyuyordu Nuri Cemil ufacık küçücük

uyuyor.
114

Bir dostu geldi masasına Hasan Şevket'in,
nasıl, ne zaman tartışıldığı,
son defa nerde, ne konuşulduğu,
hattâ adı bile hatırlanmayan dostlardan biri.
Hasan Şevket'in aklında yalnız bir şey kalmıştı ondan:
ruga iskarpinlerinde baş parmaklarının fırlak kemikleri.
Hasan Şevket'in dostu
anlatıyordu: «- Ben Allah, diyorum,
siz, tabiat deyiniz. Bir muntekim
bir mânevi kuvvet var, beyim. Ah ü enin ile kuruldu Avrupa
ah ü enin ile yıkılıyor. Harcı göz yaşıyla yağrulan yapıdan
hayır gelmez. Zalim babanın evlâdı çeker. Meselâ, bizim İznik derebeylerinin .
perişan
sürünüyor bugün çocukları. Kiminin parasıyla beraber aklını aldı Allah,
siz, tabiat deyiniz. Ali Paşanın oğlu: Bir çiftlikleri vardı beyim,
beygirle on saatte gidilirdi bir ucundan bir ucuna. Bursa'da hamamlar.
Ali Paşa seksen pare köye hükmedermiş. Paşalığı zorla almış derler
Abdülhamid'den. Bursa'da, bazı eski kebabçılarda filân hâlâ fotoğrafları vardır:
yakasız mintan iyi kurt postu kısa gocuk, çizmeler, yerli, şayak pantol,
fakat külot değil. Dev gibi dayanmış av tüfengine, açmış gözlerini insanı
yiyecek gibi
duruyor. Fakat bu heybet o fotoğraflarda kaldı yalnız. Ali Paşaların emvali ve
nam ü şanı gibi onlar da yakında çekilir ortadan.
115

Küçük kızı daha Mütarekede fahişe olduydu. Yunan zabitleriyle Beyoğlu'na düştü.
Dedim ya, bir oğlu yaşıyor şimdi,
son kalan konakta. Konak belki kırk odalı harabazar
her tarafı dökülüyor. Bu harabezarda kukumav kuşu gibi tek başına herif, sarsak
bütün vücudu titrek
bekliyor öyle bir koyun postu üzerinde. Konu komşu önüne ekmek almasalar
acından ölecek. Bir maneviyat var,
ben Allah diyorum, beyim, siz, tabiat deyiniz.»
Hasan Şevket sözünü kesti dostunun: «- Ben ne Allah diyorum,
ne maneviyat
ne tabiat. Ben hiçbir şey demiyorum. Şu tabakta bir dilim beyaz peynir var ben
onu bile yemiyorum
yiyemiyorum yani... İkinci dilime çıkışmıyor param. Ne zalimdi, ne de
derebeyiydi babam. Avrupa'nın yıkılması da umrumda değil. Biz de beraber
yıkılalım
bir an evvel biz de beraber. Söyleyecek ne kadar güzel sözlerim vardı insanlara
bana hiçbirini söyletmediler. Hep aynı bokun soyudur en kötünüz, en iyiniz. Bir
tek dilim peynirimi
size ikram ediyorum, buyrun
yişiniz...»
Ve Hasan Şevket sürdü peynir tabağını
116

dostunun önüne...
Peron.
Üniformalı bir başkomiser geçti perondan büyük kapılara doğru
koşar adım fakat dimdik. Ne zaman bir yerde koşsa bir polis
pek önemli ihtimaller gelir akla. Ve yalnız polislerin memurluk şerefi
küçülmüş sayılmıyor
koşmakla, sıçramakla. Bir teğmen
bir şeyler söyledi kulağına bir binbaşının. Binbaşı yürüdü büyük kapılardan
yana. Olduğu yerde kaldı teğmen. Yeni yağlanmış bir nagant namlusu gibi
parlak.

Peronda çoğaldı birdenbire taharri memurları. Şapkaları ve kulakları bir örnek.
O kadar belli olmamak istiyorlar ki
derhal belli oluyorlar.
Şef istasyon, işletme müfettişiyle konuşuyor, telâşlı ikisi de.
Büyük kapının yanında duran insan
geçti soldan sağa. Kısa boylu, şişman. Çıkardı şapkasını. Ceketini ilikledi.
Kavuşturdu ellerini göbeğinin üzerinde. Boynunu büktü. Bekledi.
Ahmet Onbaşı
(üç harpten gelen
ve «Ha dayan hemşerim sonuna vardık»
sözüyle meşhur olan Ahmet Onbaşı) önündeydi hâlâ banliyö tireninin ve Nuri
Cemil'in cıgarasını bitirmemişti hâlâ.
117

Yorgunluğunu bir ihtiyar arkadaş gibi dinlendire dinlendire kestane rengi
gözlerini eğlendire eğlendire
bakıyordu olup bitenlere. Ve Ahmet Onbaşı ki görebilir
tel örgülerin ötesinde donmuş duran karanlığın kıvıltısını seziyordu bir
şeylerin döndüğünü ortalıkta.
Birdenbire bir telâş oldu kalabalıkta. Büyük kapıdan başlayarak
tıpaları çekilen şişeler gibi insanlar
şapkalarını çıkarıp eğildiler Hazindi manzara.
Büyük kapıdan en önde bir adam girdi gara. Sanki kapıdan girmedi de
eğilen çıplak başlara
geniş mermer bir merdivenden indi. Halbuki yüzüne bakılınca yakından
terbiyeli bir insana benziyor. Kibirsiz,
belki cesur,
hattâ iradesiz bir insan. Burnu yuvarlak
ve fazla içtiğinden
kırmızıydı biraz. Yanaklar buruşuk etli bembeyaz. Ve sonra sabırlı, ihtiyar
şimal kadınlarının
renksiz gözleri. Sessiz yürüyordu. Ve dinliyordu nazik bir ilgisizlikle
aşağıdan yukardakine:
kendine doğru fısıldanan sözleri.
«Telâşe bu yüzdenmiş.» – diye düşündü Ahmet Onbaşı, «Mayeti kalabalık.
Bu da kim ki acep?
Her hal büyüklerden.» Güldü kendi kendine.
118

tuhaf bir şey gelmişti aklına: «Hey cahil köylü,
bizim ordan Ali görse bunu
nahiye müdürü beller.
Halbuysa herif validen büyük,
mebus da değil.
Mebusdan hızlıdır vali.
Bu, vekillerden olacak.
İyi, güzel etekliyorlar. Bana sorsan
insanoğlu secdeden gayri yerde
böyle eğilmemeli. Fakat askerlik etmemiş, belli. Etmişse de yedek subaymış her
hal. Komutan teftişte böyle mi yürür? Bu yedeklerin tokadı bile nafiyledir.
Askerlik dedin miydi yürüyüş: bir, tokat: iki, yiğitlik: üç sert olacak. Harp
edilmeden de yiğitlik mümkün. Bu seferkisi tamamdır artık. Ha dayan hemşerim
sonuna vardık.» Ahmet Onbaşı yine güldü içinden. Fakat birdenbire yüz adım
mesafede
üç demir iki yıldız gördü. Ansızın peyda oluvermiş ve gelene doğru gidiyordu.
Ahmet Onbaşının
kırılan bir cam gibi tuz buz oldu içinde gülümsemesi. Derhal esas vaziyeti aldı.
Selâm durdu. Ve dahilî hizmet nizamnamesine uyarak
hiçbir şey düşünmedi artık.
Uğurlanan «büyüklerden» insan
biraz ilersinde yataklı vagonun etrafındakilerin ortasında

aynı nazik ilgisizliğin içindeydi.

Burhan Özedar

büyüklerden insana bir şeyler anlatıyor.

Burhan Özedar

güvenle oturtmuş gövdesini

açık, uzun, kalın bacaklarının üzerine, tüylü ellerinin hareketleri rahat ve ağır. Sol gözünü kırptıyordu arasına, fakat hiçbir şey yoktu bu kırpışta kurnazlığa dair, bir hastalık belki. Burhan Özedar

1300 tarihlerinde Sivas şehrinde doğdu. Kemankeşzade diye anılırdı

soyadı çıkmadan önce. Rahmetli babası kervancı Osman Ağadır: Karahisar'da toprak,

Sivas'da iki mağaza 150 katır. Burhan 1320'de rüştiyeyi bitirdi.

Seferberlikte katırları askere aldılar.

Üç kerre bedel verdi: 330'dan 34'e kadar Babası yetmiş yaşında öldü. Mütareke - İstanbul. Burhan'ın 25 altını vardır ve Rumların elindedir

Anadolu'nun cıgara kâatları. Yaşasın Miniciler:

Büyük Millet Meclisi'ne istida verdi Burhan. Cıgara kâatları ay yıldızlıdır

artık. Sermaye yine Rumlardan, Burhan ortak. İlk partinin sevkiyatı: 1337. İlk

apartıman: 1340. Sivaslı Ahmet Paşa Camii'ni tamir:

1341. (Bu Sivaslı paşa bilmem hangi padişahın devrinde

bilmem hangi palangayı almıştı Nemselilerden.)

120

1342de Burhan

on yataklı hastane pavyonu yaptırdı. Aynı yıl ikinci apartıman. Demiryolu inşaatı:

925'den 34'e 800 kilometre. 35'de filim çevirmek fikri

Sivaslı Ahmet Paşaya dair. 36da demir soba fabrikası. Aynı yılın içinde ilk forması neşredildi Sivaslı Ahmet Paşa tarihinin 37de maden arattı Erzurum dağlarında. Şimendifer vagonu atelyesi - 1938. 39'da oğlu Berlin'den dönüyor inşaat mühendisi olarak. Ertesi yıl kadınlar Sivas'a gönderildi: Sivas uzak ve emin yerdir. Burhan içki içmez.

Harama uçkur çözmedi bir kerre bile. Kendi giderse de ev halkı baloya gitmezler.

Kızı Amerikan Koleji'nde okumuştur. Bereden başka şapka giymez fakat. Burhan Özedar

Amerikan dolarıyla milyonerdir. Ve bu yıl

yeniden yazılan vasiyetnamede

servetinin yarısı evlâd ü ayaline kalacak yarısı emrû hayre. Eski

vasiyetnamede halbuki (1931'de yazılan)

servetinin dörtte üçüydü emrû hayre kalan. Bazan onun

en yakınlarını bile şaşırtacak kadar çıplak

ve yalansız zamanları vardı. Böyle zamanlarında sol gözünü daha sık sık

ve ağlayacakmış da bunu önlemek istiyormuş gibi kırpardı. Bir sabah

başmühendisinin odasına girip damdan düşer gibi başladı söze: «- Ben

vasiyetnamemi değiştirdim.

121

Hesap vermeye mecbur değilim size.

Bu benim şahsî işim.

Bu işte hiç kimse benden hesap isteyemez,

cenabı haktan gayri. Ama insanlar bir tuhaf, yahut ben bir tuhafım. Bir şey tıkanı şurama, söylemesem beni boğacak. Büyük parayı alnının teriyle

kazanamazsın. Başkalarını bilmem, benimkinin temelinde alın terim yok. İlk

zamanlar bu daha ayan beyan malûmdu bana. Sonra unutmaya başladım yavaş yavaş,

yahut unutmak istedik. Dünya bu,

insan yürür, yükselir, çıkar yokuşu, gayrı öyle olur ki

ilk hareket noktasına bir daha dönüp bakmaz. Bizi yedi kat yerin dibinden alıp

sırtında götürürken

zümrüdü anka kuşu budumuzdan et kesip veririz. Sonra Kafdağı'na ulaştık mıydı
kuş unutulur
biz buraya sayi zâtımızle çıktık, deriz. Sayi zâti: budumuzdan kestiğimiz et?
Halbuki kuş onu bile yemedi
dayandı aç bi-ilâc seni yükseltmek için. Verdi sana et parçanı gerisin geriye.
İşte böyle, beyim.
Ha, dün bana iki usta tesviyeci geldi, size gönderdim. Sıkı bir imtihan edip
alın. Ha, sonra atelyede iş saatlarını
beşer dakika, beşer dakika, uzatın biraz. Haydi, şimdilik hoşça kalın.»
Ve o gün akşama kadar
sol gözü açılıp kapandı Burhan'ın
arasız
ıslak.
122

Anadolu sürat katarına bindiler:
uğurlanan büyüklerden insan, iki yıldız üç demir,
Tahsin (Mebus – Doktor) ve Burhan Özedar. Uğurlayanlar başlarını biraz daha
eğdi, Ve karşıda Ahmet Onbaşı
hâlâ esas vaziyetteydi. Fakat düşünüyordu artık: «Ha dayan hemşerim sonuna
vardık»...
Garın saati on sekizi elli sekiz geçiyordu. Tam saatin altında bir kadın var.
(Ne güzel, ne çirkin)
güzelleşiyor. (Ne genç, ne ihtiyar)
gençleşiyor. (Gözleri dalgın) gözleri dalgın
fakat bu dalgınlıkta etin mukaddes isteği. (Dudakları kısılmış) aralandı
dudakları.
(Müthiş bir şeye karar vermişe benziyor).
Deminden beri furgona eşya yükleyip
şimdi terini silen
genç hamala bakmaktadır. Delikanlının belden yukarsı çıplak. Demin sıyırıp
attı gömleğini. Kolları esmer, adaleli, kalın. Geniş göğsü kıl içinde.
Dudakları etli. Burnu şahane. Ağır denklere kucaklarken ağır denklere kucaklayıp
kaldırırken havaya kaldırırken havaya
dar kalçalarıyla sinirli, uzun bacakları nasıl da yaylanıp geriliyordu. Bu
hamalla bir kerre yatmak ve bağıra bağıra bir, on, yüz,
123

bin çocuk doğurmak ondan: esmer, kumral, kızıl, sarı. Garın saati on
dokuzdu.
Kalktı Anadolu sürat katarı.
124

II

Akşam oldu yüce dağlar. Uzaklar seçilmiyor, gönüldür geçilmiyor. Akşam oldu
yakamadım gazimi. Gök dağlar morardı, gel. Akşam oldu gün battı. Akşam oldu yine
garip olana. Akşam oldu neyleyim? Akşam oldu yine bastı kareler. Akşamın
vakti geçti.
Anadolu sürat katarı aktı geçti...
Ay doğar aşmak ister, yare kavuşmak ister. Ay doğar ayan ayan. Ay doğar çini
mini. Ay doğar ayazlanır, ortalık beyazlanır.
Beyazlandı ortalık.
Koşuyor ayın altında Anadolu sürat katarı: ışıklar maskelenmiş, dışardan
bakılınca mavi bir cam gibi karanlık.
Halbuki bir turunc şerbeti rengindedir içerisi yemekli vagonun Birinci masada
büyüklerden insan oturuyordu, iki yıldız üç demir yanında onun ve karşıda
Tahsin'le Burhan. Burhan'dı konuşan:
«— Köylüye bir örnek elbise giydirmeli
ucuz
sağlam.
125

Herifler evvelâ, çıplak. Ben bir proje hazırladım sizin

yani devletin kumaş fabrikalarına... Kafaları bu işe yatmazsa müşavir beylerle müdür beylerinizin, devlet kapısında pireyi deve yaparlar, ihale edin bana, bunu da üzerime alırım ben. Fakat sıkı bir kanun isterim. Bizim çıplaklar dangalaktır zorla giydirilmeli.»

Tahsin'in

(Mebus – Doktor)

şarap şişesine uzandı eli. Narin uzun şişede Kavaklıdere şarabı. Ankara'da bir Macar çıkarıyordu bunu. Ren şaraplarına benzer. Rengi açık sarı, ama çok açık altın sarısıdır,

erimiş pırlanta gibi bir şey. İçimi hafif ince

ve sekle dömi sek arasındır. Şarabı kristal bardağa döktü Tahsin, ve berrak bir havada

bir şafak başlangıcı seyreder gibi bardağa baktı. Ve yumuşak sesinde alaycı bir eda: «– Burhan Beyin, dedi,

bu elbise işine çoktan başlandı sanıyorum, Sümerbank yani bizim

yani devletimizin bir bankası tarafından.» «– Sümerbank'ınkiler metelik etmez.

Alıp giymiyor köylü. Hem, benim dediğim...» «– Anlıyorum, Burhan Beyim

üniformalar gibi bir şey istiyorsunuz.» «– Evet.

Üniforma gibi sağlam ve zorla giyilecek.»

126

Üç demir iki yıldız karıştı söze

(altmış yaşlarındaydı, kısa boylu ve incecik sesini kalınlaştırmak isteyen bir insandı): «– Bir noktaya dikkat buyrulsun efendiler: elbiseler verilmiş bazı odacılara gördüm, tefriki mümkün değil bir subayımızla bir odacının elli adımdan. Böyle bir hataya düşmemeli bu sefer.»

Tahsin bardaktan içti bir yudum: «– Bizim inhisarlar daha bu ayar şarap çıkaramıyor, çıkaracak fakat.

Hattâ Şato İkem şarabından daha incisini çıkaracağız.

(Burhan'a döndü):

Sümerbank'ın elbiseleri belki mükemmel değildir henüz, fakat olacak.

Ama köylüye hep bir örnek

zorla elbise giydirmek

bu olmaz.» Burhan Özedar sol gözünü kırpmadan sordu: «– Neden?

Şapkayı zorla giymedik mi?» «– Orda zorlamak inkılâptı

burda zorlamak irticadır.

Ve her nedense iş adamlarımızda

bir güvensizlik var devletçiliğimize.

Halbuki devlet size destek oluyor.» «– Biz de ona oluyoruz.» Tahsin cevaba

hazırlanırken büyüklerden insan konuştu yavaşça: «– Mesele kalmadı demek.» Bir şeylere küsmüş gibi söylemişti bunu. Yüreğine bir mahzunluk düştü Tahsin'in, bir başka insan geldi aklına:

ölmüştü. Bir başka sofrası

dağılmıştı. Düşündü Tahsin: «Muzaffer bir insandı ölen:

127

nefsinden başka hiç kimseye güvenmeyen

muzaffer ve muazzam bir kumarbaz. Alaycıydı, kavgacıydı, kurnaz ve

hükmediciydi. Ben gelmiş olduğum yere onun eliyle gelmiş olmama rağmen

(o kadar ağır pençeliydi ki) kaç kerre ölmesini istedim. Sanıyordum ki zindanım yıkılacak

sofrası yıkılırsa. Oldu.

Yıkıldı sofrası. Fakat misafirleri onun yanına gömdüler

kendilerinde muzaffer olan ne varsa. Ben ne kadar ihtiyarlamış olduğumu

onun öldüğü gün anladım.»

Tabağına mantarlı file-minyondan aldı Tahsin. Ve kızarmış ekmeğin üzerindeki eti keserken

büyüklerden insana bakıp düşündü: «Bu niçin onun gibi değil. Arkadaştılar. İşe beraber başladılar. Bu onun yerini bile alamadı. Nasıl ıstırap çekiyor, anlıyorum. Hepimize, bütün dünyaya küskün. Ne iyiliği dokunsun istiyor artık kimseye ne kötülüğü. Ne korkunç şey bu ilgisizliği, Simsiyah bir kurt kımıldanıyor

bu pembe beyaz, tombul gövdenin içinde. Ve bunun acısı kendine yalnız. Bize ne? Fakat neden muzaffer olamadı? Neyi eksik bu adamın? Belki kâfi derecede hergele değil.»

Ansızın yirmi beş yıl önceki bir geceyi gördü Tahsin: ««Bir erkek bir kadını kucaklıyor. Sırtüstü, yüzükoyun, tüylü bir halının üzerindeler. Kadının çıplak omuzları esmer, eti sıcak. Gaz lambası söndü.

128

Kadın bir kerre balık gibi döndü
sonra teslim olurken yükseldi kulağına erkeğin
bir solukta nefretle fısıldadı:

HERGELE... Kadının kalbi erkeğin altında ayrı, ikinci bir vücut gibi atıyordu.
Ve bitişik odada

kadının kocası

ölüm döşeginde hasta yatıyordu. Hergele, bendim.

En yakın dostumdu ölüm döşeginde yatan. Üç gün sonra öldü zaten. Ama şimdi bütün bunlar neden? Akıl ermez bu melun hafızanın işine...»

Tahsin'in buruştu yüzü:

mantarlı file-minyonun salçası kaçmıştı çürük dişine.

Üç demir iki yıldız sordu Burhan Özedar:

«— Sivaslı Ahmet Paşa tarihini okudunuz mu, paşam?

Bizim Sivaslı Ahmet Paşa için yazdırılmıştır?» «— Okumadım.» «— Bir nüsha takdim ederim.

Fakat Ahmet Paşayı tanırırsınız, değil mi, paşam?» Birasının köpüğüyle meşguldü üç demir iki yıldız, boş bulundu: «— Hayır, tanımam, hangi Ahmet Paşa bu? Bizim sınıfta bir Ahmet Sivas vardı, yüzbaşıyken şehit düştü Balkan harbinde...»

Şaşırdı Burhan.

Kocaman gövdesi ufaldı, büzüldü.

Yuvarlak burnunu kaşıdı büyüklerden insan.

O çocukluğundan beri böyle yapardı başkasının hesabına utandı-ğı zaman.

Tahsin'in siyah bıyıkları güldü:

«— Bu Sivaslı paşa eski Osmanlılardan olacak,» — dedi, — «Yavuz devrinde filân...»

Birdenbire doğruldu Burhan:

«— Hangi Yavuz devri, Tahsin Bey?

Kanunî Sultan Süleyman'ın en yiğit askerlerinden.

129

Devşirme değil, cetbecet Türk,

özüm gibi halis Sivaslı,

aslan gibi kumandan.» Üç demir İki yıldız konuştu bu sefer kesin olarak, ipince sesini kalınlaştırmaya lüzum görmeden: «— Tanımıyorum.

Harp tarihimizde adı geçmez böyle bir komutanın.» Üç demir iki yıldız bakıp düşündü Tahsin: «Neden işi alaya döküp

geri çekilmiyor. Cesareti askerce de ondan mı?»

Dudakları kanıyormuş gibi konuşuyordu Burhan: «— Bugün çocuklara okutulan tarihler gibiymiş

yeni harp tarihlerimiz de, paşam.

Fatihleri, Selimleri, Süleymanları bile inkâr edeceğiz.

Çocukların haberi yok koskoca Osmanlı İmparatorluğu'ndan.

Padişah dendi mi umacı sanıyorlar.

Bana öyle geliyor ki yıkacağımız kadar yıktık,

burda durmalıyız,
yeter artık.
Demokratlıkta İngiliz'den ileri gitmeye lüzum yok,
anane kuvvetine bakın heriflerde.
Biz mevlût okumayı unuttuk.
inkılâpsa yaptık, kâfi.
Biraz da maziye sarılıp kökleşelim.
Çocuklarımızın rüyasına
şahane heybetiyle girmeli Yavuz Sultan Selim.» Heyecanlandı üç demir iki yıldız:
«- Bu fikirlerinize iştirak ederim,
haklısınız...» Konuştu büyüklerden insan: «- Mesele kalmadı demek...»
Tahsin düşündü:
«- Başka bir devre giriyoruz,
yorulduk...» Yine çöktü içine o deminki mahzunluk. Kaşıkladı kompostosunu ve
gözlerini kırptırıp
130

ilerdeki masaya baktı: orda üç kişiydiler: Mösyö Düval
Cazibe Hanım
Osman Necip. Tahsin'in ahabıydı üçü de. Osman Necip büyük aydınlardandı.
Tahsin'in kendine baktığını gördü. Gülümsedi belli belirsiz. Esner gibi uzattı
kolunu sonra, maden suyu şişesini aldı Cazibe'nin önünden ve kaldırıp şişeyi
yumuşak salıntılarla döktü suyu bardağına bayanın.
Osman Necip kolları ve bacakları çok uzun bir adamdı. Her yerde, her zaman
insan berrak ve derin bir suyun içinde görürdü Osman Necip'i: orda tembel bir
deniz mahlûku gibi
rehavetli ve ağır
kımıldanır. O kadar uzar ve yumuşardı ki hareketleri bazan siz seyrederken onu
kansız
soğuk
iğrenç bir şeylerin sarıldığını duyardınız etinize. Onu bir parça daha hızlı
bir parça daha insanca kımıldatmak için
kamçılama. Osman Necip çalıştığı yere geldiği günler (az gelir, nadiren
çalışırdı)
düşerdi gölgesi yapının içine
kemiksiz ve kederli. Ve kendi kendini odasına kilitlerdi Osman Necip.
Koltuğunda arka üstü devrilip
uzun bacaklarını masanın kristaline koyardı. İmzalı fotoğraflar vardı
duvarlarda: Gökalp Talat Paşa Atatürk ve İnönü. Necip öyle olduğu yerde
saatlarca kımıldamadan gözleri yarı açık
131

duvarları seyrederdi. Hocasıydı Ziya Gökalp. Dürkhaym'ın adını ilkönce ondan
duydu. Talat Paşanın emriyle aldı tahsisatı mestureden ilk yardımı. Mustafa
Kemal'di yükselten onu, ve İnönü'ydü elinden tutan. Osman Necip hepsine karşı
saygılı ve kibar fakat içinin içinden hepsiyle alay etti. Gökalp lüzumundan
fazla hantaldı Osman Necip'e göre, Talat Paşa lüzumundan fazla kabadayı ve
cahil, lüzumundan fazla hareketliydi Mustafa Kemal ve İnönü lüzumundan fazla
inatçı ve perhizsever. Ve dördü de
(Osman Necip böyle düşünürdü)
büyük bir ciddiyetle bir şeylere gerçekten inanmış
ve dövüşmüşlerdi. Halbuki bu dünyada hiçbir şey yoktu
(Osman Necip için) gerçekten
ciddiyetle inanılmaya değer. Kızmak, kıskanmak, inat etmek ve dövüşmek, gülmek
kahkahalarla ve ağlamak hıçkırı hıçkırı
(Osman Necip'e göre)
boş ve gülünç şey. Gürültüsüz, rehavetle zahmetsiz gelen para
zahmetsiz gelip giden kadın, otomobil, kalorifer
ve alay ettiğini göstermeden gülen gözler (Osman Necip için)
altmış senelik ömre yeter. Gerisi lâfû güzaf,
(Osman Necip böyle düşünürdü). Dünyaya bir defa geleceğiz

ölümü istediğimiz kadar düşünmeyelim
öleceğiz.
Osman Necip'in karısı durmadan aldattı onu.
Osman Necip bunu bilir.
Âşıklar evin sofrasında resmen otururlar.
132

Ve akşam yemeğinden sonra Osman Necip rehavetle içerken pürosunu artık
ihtiyarlayan karısı
(fakat bacakları hâlâ harikulade güzeldir)
küçük salonda âşığıyla kavga eder. Ve güler alaycı gözleri Osman
Necip'in,
güler,
gülüşlerini belirtmeden. Osman Necip'in metresleri vardır. Her yıl eskisi gider
her yıl Avrupa'dan yenisi gelir. Bu işte bilhassa İsviçre mamulâtı kullanır
Osman Necip. Onlar güzel, sıhhatli ve ihtirassız oluyorlar, kolayca kurulan
bir saat gibi işlemlerini biliyorlar.
Yemekli vagon ısınmıştı iyice
pencereler açılmadığından. Ve havada ispirto
alafıranga yemek
pudra ve istim kokusu vardı. Bir operet dekorundanmış gibiydiler küçük kırmızı
abajurlar
sevinçli
sahte lirik. Fıransızca konuşuyorlardı Mösyö Düval'le Cazibe Hanım. On dakikadan
beri ufacık bir portakalı soyup
dinliyordu Osman Necip. Zengin Osmanlılar
fildişi âletler kullanırlardı sırtlarını kaşımak için: bunlar, başlarında el
gibi bir şeyler olan ince uzun sapları işlenmiş kaşıklardı. O kaşıklara
benziyordu Cazibe Hanım: fildişi gibi sarı-beyaz; kaşık sapı gibi ince uzun ve
göğüssüz ve küçük kafası o el gibi bir şeylerin tıpkısıydı. Ressam Ömer Paşa
kerimesiydi Cazibe Hanım. 1310'da doğdu: Kandilli. Boğaziçi. İstanbul. Bir
yaşında Sultan sarayına götürüldü. Babası resmini yaptı üç yaşında. 318'de
piyanoya başladı.
133

On yaşında Fıransızca konuştu. On beşinden yirmisine kadar:
«Kandilli yüzerken uykularda mehtabı sürükledi sularda.» Evlendi. (331).
Kocası Hariciyede Müfit Beydir. 1332 – Viyana.
35'de İstanbul'a döndüler.
1336 – Paris. 38'de Ankara'yı ziyaret. Aynı yıl Berlin. Berlin'de dört sene. 926
– Tokyo. Tokyo'da iki sene. Ankara'yı ziyaret,
(1928). 929'da Roma'ya doğru. Akdeniz, Loyd Triestino. Müfit Bey yolda sekten
öldü. İstanbul'a avdet. Cenaze merasimi
(gözyaşları ve beyaz eldivenli polisler arasında.) 1930'un sonuna kadar
hatıralar, 31'in yıl başında evlendi
banka memurlarından Şefik Beyle. Kocası kendinden küçüktür biraz.
Nihayet portakalı soyabildi Osman Necip. Portakalı soymuş olmasından
kendinden
ve dünyadan memnundu. Kemikli uzun
ve hemen bükülecekmiş gibi yumuşak parmaklarının üzerinde İsviçreli metresleri
gibi uslu ve sarışın duruyordu çıplak portakal. Gülümsedi Osman Necip belli
belirsiz. Nice'de Düşes dö Rohan'ın bir öğle yemeğini anlatıyor
Mösyö Düval'e Cazibe Hanım.
134

Tek parmakla çalınan piyano sesleri gibi geliyor Osman Necip'e
yemek isimleri ve kelimeler: «... Langust ala morney... Şevröy ala sentüber...
setün bonör...
delis... koze...

Sos grand vönör.
Şampayn roze...» Terbiyeli ve biraz mahzun
dinliyordu Mösyö Düval. Kumral güzel iri bir adamdı.
135

III

Bembeyaz bir gece geçiyordu mavi camların dışından.
Ay vardı, deniz vardı dışarda
dışarda bir bahtiyarlıktı ayın altındaki toprak.
Farkında değildi bunun yemekli vagonda mavi camların içindekiler.
iki adam oturuyor en dipteki masada.
Elbiseleri siyah.
Biri sarışın, biri esmer.
Esmeri, Mösyö Düval'ı gösterdi:
«- Şu Fıransızı...»
Dışarda ay vardı, deniz vardı, dışarda bir rüya yelkenlisi vardı denizin
üzerinde.

«-... tanıyor musunuz?»
«- Hangi Fıransızı?»
«- Osman Necip'in masasındaki.
Mösyö Düval dö Tor.
Müti milyonerdir.
Luvar nehri üzerinde nefis bir şatosu var,
halis Ortaçağ yapısı.» «- Şimdi Alamanlar yerleşmiştir içine.» «- Belki, ama ne
çkar.
Herif burdan telgırafla
sütünü taahhüt etti bir Alaman kolordusunun.» «- Sütü bizden mi alacak?» «- Yok
canım
Fıransa'daki çiftliklerinden.» «- Düşmanlarını sütle besliyor demek?» «- Yok
canım
para kazanıyor.»
136

Dışarda bir bahtiyarlıktı ayın altındaki dünya.
«- Ne zamandan beri bizde bu herif?» «- On beş senedir gelir gider.
Yakın ve orta şarkla iş yapan bir şirketin reisi.
Bizde çimento, pamuk ve barutla uğraşırlar.
Elektrik çıkarmak istediler Sakarya'dan
ve merinos yetiştirmek Dalaman çiftliğinde.
Ankara'nın en büyük oteli onlarındır.
Fakat devlet baruta el koydu inhisar.
Devlet aldı üzerine merinos işini
Bursa'da siyah damlı sarı bir fabrikası var.
Sakarya'dan elektrik
hâlâ bir öntasarı.
Ve Ziraat Bankası'na geçti pamukları.» «- Ne kaldı bunlara?» «- Çimento ve otel.
Müthiş para kırıyorlar.
Harp kapımızdadır.
Müstahkem hatlarda çimentonun
diplomaside otelin rolü büyük.»
Dışarda ay vardı, deniz vardı, dışarda bir rüya yelkenlisi vardı denizin
üzerinde. insana yalnız büyük
şefkatli
güzel şeyler düşündüren. Dışarda denizin kıyısında
kırların ve ağaçların dünyası.
«- Bu Mösyö Düval Osman Necip'in dostu mudur?» «- Dostu yoktur Osman Necip'in,
sadece para alır Düval'in şirketinden.» «- Tahsin'le Düval tanışıyorlar mı?»
«- Bebek'deki villasının çimentosunu Düval'den aldı Tahsin
tek metelik vermeden haraç.»
Dışarda ayın altında

kıyısında denizin
 yapraklar ve kuşlarla yüklüdü bir ağaç.
 «- Biraz mahzun duruyor sizin Mösyö Düval.» «- Yine bir türlü doğmayan çocuğunu düşünüyordur. Karısı kısır.
 Herif dehşetli Katolik. Karıyı boşayamıyor. Hüzünlü bir şey olsa gerek giderken bu dünyada milyonlar bırakıp
 bir tek çocuk bırakmamak.»
 Bembeyaz bir gece geçiyordu mavi camların dışından. Farkında değildi mavi camların içindekiler.
 Bir tuhaf güldü siyah elbiselerin esmeri. Sivri burnu kısıldı yukarı doğru.
 Sordu arkadaşına:
 «- Mösyö Düval'in masasında kaç kişi var?» «- Üç.» «- Hayır, dört. Düval, bir, Cazibe, iki,
 Osman Necip, üç. Ve Şinasi Bey dört. Fakat siz Şinasi Beyi göremezsiniz çünkü vefat etmiştir kendileri. Kendileri kendi elleriyle öldüler
 bembeyaz şakaklarına bir kurşun sıkıp. Altmış yaşındaydı ölen. İhtiyar bir insanın intiharı
 İhtiyar bir insanın ağlamasına benzer,
 ikisi de kepazece yeisli bir şey. Eski Şûrayı Devlet azasındandı Şinasi Bey. Aynı zamanda eski süferadan. Onu barut işinin idare meclisine aldı Düval (yanlış bir hesapla bizde yeni insanların geldiğini düşünmeden) sonra barut inhisara geçti. Şinasi Beyi başından attı Düval
 (doğru bir hesapla
 138

bizde yeni insanların geldiğini anlayarak.) Fakat bu doğru hesap Şinasi Beye bir parça yanlış görünür. Ve bir sabah şafak
 bummm Şinasi Bey sizlere ömür. Diyorlar ki odasına kapanıp merhum ta be sabah o gece
 Ayda operasını çalmış gıramofonda.»
 Ay ışığında karanlık bir tiren geçiyordu, karanlık bir tiren.
 Yalnız lokomotifin tekerlekleri arasından düşen
 ateş parçaları
 kıvılcımlar.
 Siyah elbiselerin sarışını sordu esmerine: «- Şu bodur, şişman, kıllı adam kim? Gözleri yağlı zeytin tanelerine benzeyen?
 Ne kadar telâşla konuşuyor.» «- Gördüm.
 Kasım Ahmedof.
 Mülteci Azeri kardeşlerimizdendir.
 Ne yalan söyleyeyim ama
 henüz Berlin'den gelmiş bir Turancı bile olsam
 kardeşim diyemem böyle adama» «- Bu kadar rezil mi bu herif?» «- Yok canım kurnaz.
 Yüksek finans ve endüstri bahislerini anlayacak kadar akıllı.
 Ve dolandırıcı biraz.
 Bundan yirmi iki yıl kadar önce
 mitralyöz sesleriyle dolu bir gece
 Kaptan Vasilyef'in şilebine atlayıp Batum'dan
 Bolşeviklerden kaçıyor.
 (Bolşevikler bazı mezihmetleri takdir etmiyor anlaşılan).
 Karadenizin ortasında ölüyor kaptan.
 Çatal sakallı bir ihtiyar imiş zaten.
 Ve İstanbul'a ulaştığında şilep
 Batum'un bavulsuz ve biraz telâşlı yolcusu Ahmedof
 139

cebinde bir senetle geminin sahibi olarak
 Galata rıhtımına basıyor ayak. İstanbul'da işgal kuvvetleri vardı o zaman.
 Bundan dolayı senet tasdik ediliyor

yüksek İngiliz komiserliği tarafından. İki ay sonra şilep satıldı İtalyanlara ve Ahmedof'la dumanlı bir pipo arasında bölüşüldü para.» «- Kepazelik.» «- Yok canım

bir transfer muamelesi. Hem size bir şey daha söyleyeyim.» «- Söylemeyin, anladım. Orda kaç kişi var? dört,

Hayır beş, diyeceksiniz. Kaptanın ölüsü beşincisi.» «- Çok anlayışlısınız.

Fakat gözleriniz iyi seçmiyor uzaktan. Orda da bir ölü var

bir intihar eden doğru. Hattâ eğilmiş Ahmedof'un viski bardağına. Fakat iyice bakın

çatal sakallı ihtiyar bir kaptana benziyor mu? Benzemez.

Genç, uzun boylu, kuru matruş bir ölü bu.

Ölebilmek için gizlice üç denizden aşması lâzım geldi:

bir okyanus

bir açıkdeniz

bir içdeniz. Bir Amerikan petrol kumpanyasında mühendisti. Şikago'da çalışıyordu

büro işlerinde. Gangister olmayı belki düşünmüştür fakat ölmeyi düşünmedi

Boğaziçi'ndeki otele gelene kadar. Ve matruş, uzun yüzünden bir tıraş makinası

gibi çizgisiz geçip gidecekti seneler

Gelibolu'da petrol keşfedilmeseydi eğer. Ve resmen mühürlü vesikalarla

140

şişelerde mahsul nümunesiyle beraber petrol kumpanyası bu keşfi alınca haber İstanbul'a gönderdi onu. Kasım Ahmedof'du petrolü keşfeden. Gizlice otomobille Gelibolu'ya gittiler. (Petrol sırları devlet sırları gibidir). Sondaj yapıldı o akşam, bol ve temiz çıktı mahsul. (Petrol işlerinde vakit kaybetmeye gelmez), derhal telgırafı çekti mühendis: «Üç yüz bin dolar yollayın. Nokta. Tamam.»

Belki biraz sarhoştur çekerken telgırafı,

hattâ sondaj yapılırken. Fakat o yıllar içki yasaktı Amerika'da ve Ahmedof Coni

Valker'le doldurmuştu otomobili. Hikâyemin sonu belli. Ahmedof aldı üç yüz bin

doları, (yine lâzım gelenlerle bölüşüldü yarı be yarı). Mühendis sekiz yüz kilo

petrol çıkarabildi ancak. Çünkü Ahmedof her ne kadar vaktiyle toprağı kazdırıp

içine bin kilo petrol döktürmüş idiyse de her halde sondajda çekilmiştir elli

kilosu ve yüz elli kilosunu toprak emmiş olacak.» Peki Mühendis?» Dedim ya,

malum: Boğaziçi'nde bir otel. Bir şafak. Amerika elveda.

Buuuummm

Ne tuhaf şey

şafak zamanları

renkler ve pırıltılarla uyanması aydınlığın

ölüme daha kolay çekiyor gidecek insanları.» Korkunç adam bu Ahmedof.» Evet,

ama, dazlak kafası eskisi gibi işlemiyor artık. Yanındaki genç kıza bakın. Ne

ince şey, değil mi? Her halde bir mandalina dilimi gibidir tadı. Ama Ankara'ya

artık onu boşuna götürüyor Ahmedof.

141

Ankara ihtiyarladı.»

Gümrah bir erkek sesi güldü masalardan birinde. Siyah elbiseler

sesten yana baktılar. Hikmet Alpersoy'du gülen. Yakışıklı, diri,

elli beş yaşlarında bir adam. Geniş omuzları sarsılıyor kahkahadan kırılıyordu yeşil gözleri.

Siyah elbiselerin sarışını dedi esmerine: «- Ne sıhhatli şey.

Belli ki bir tek hastalık geçirmemiş.» «- Yok canım

müzmin belsoğukluğu vardır.

Ama bu belki hastalıktan sayılmaz.» «- Ne fena insansınız.» «- İyi insan

olduğumu iddia ettim mi size?» «- Kızmayın.» «- Adetim değildir.»

Karşıda Hikmet Alpersoy bir daha güldü. Siyah elbiselerin sarışını dedi

esmerine: «- Gülmesi hoşuma gidiyor bu adamın. Açık

geniş

rahat. Her halde aydınlık bir kalbi vardır.» «- Eh, pek de karanlık değil.

Elektrik ampulü gibidir insanın yüreği cereyan alırsa ışık verir, cereyansız

ampul iyi olsun istediği kadar ne ışıll ışıll yanar

ne kendini gösterebilir.» «- Alayı bırakın.» «- Etmiyorum ki.» «- Kim bu adam? «- Bay Hikmet Alpersoy. Muteahhit.

142

Hattâ fabrikatör. Dehşetli zampara. Fıransızların dediği gibi:
«Bon enfan bon vivör.» Seferberlikte Harbiye Nezareti'ndeydi, fakat kızkardeşi Alaman zabitleriyle fazla ahbablık ediyor diye azledildi yerinden. (Enver Paşa tarafından. Enver Paşa sofuydu biraz hele muhadderatı islâmiye bahsinde.) Fakat mütareke yetişti imdadına Hikmet Alpersoy'un: Ve arkasından Anadolu Kurtuluş Hareketi iki yılda yarım milyon liralık yaptı Hikmet'i.» «- Nasıl?» «- Silâh ve eski asker postalı kaçakçılığı ile.
Bunları Anadolu Hükümetine gönderiyordu Hikmet: vatana hizmet. Ucuz alıyor, pahalı satıyordu: ticaret.» «- Ne çirkin konuşuyorsunuz.» «- Güzelleştirmez tahtakurusunu adını değiştirmek onun. Mamafi itiraf edeyim bir parça ukalâyım.» «- Hayır, tek taraflı.» «- Demek birçok taraf var. Ben hangisindenim?» «- Hikmet Alpersoy'u anlatıyordunuz.» «- Evet. Anlatacak çok bir şey kalmadı fakat...
Fıransa ve İtalya'yla iş yaptı zaferden sonra Hikmet. Ve nihayet Alamanya'da karar kıldı. Yine Ankara'ya silâh satıldı. Fakat artık ne millî kaçakçılık ne vatana hizmet, kanun dairesinde tek taraflı, düpedüz ticaret. Hikmet gayet güzel otomobil kullanır. Küçük cici bir apartımanı Berlin'de

143

Paris'de garsonyeri vardır.

Hattâ

kendi şevrolesiyle dolaştırdı Avrupa'da İstanbul valilerinden birini.

Hikmet, zaman zaman

kederli dalgınlıklar geçirmesine rağmen

aynı cömertlikle harcar neşeyi ve parayı.

Fakat yazık

iki yıldır bir Yahudi kızı zaptetti bu müthiş zamparayı.

Yeşil gözleri ondan başka kadın görmüyor artık.» «- Enteresan adam.» «- Enteresandır.

Konserve fabrikasından bahsettim mi size?» «- Hayır.» «- Beş altı yıl evvel bir Bulgarla beraber

bir konserve fabrikası açtılar.» «- Ne olacak?» «- Hiç...

Fakat bu gece ölümler basmış bu vagonu.» «- Yine mi başladınız?» «- Sözümü kesmeyin

size göstereyim onu.» «- Hikmet'in masasında oturuyor, değil mi?» «- Evet fakat masaya sokulamıyor.» «- Bu da kendi kendini mi öldürdü?» «- Hayır

doktorlukça mesele bir intiharsa da

bence düpedüz öldürülmüş sayılır.» «- Hoş adamsınız.» «- Teşekkür ederim.» «- Bu müntehir, yahut makbul

genç mi, ihtiyar mı?» «- Genç.

Fakat hakkınız var.

Bunu anlamak biraz güç.

Ölümlerin uzaktan belli olmaz yaşı,

bacakları kırılmışsa hele

kaburga kemikleri birbirine geçmişse hele

144

hele, dağılmışsa başı.» Yüksek bir yerden düştü demek?» Öyle oldu. Konserve fabrikasında çalışıyordu ölen,

Hikmet Alpersoy'la Bulgarin fabrikasında. Yirmi beş kuruştı gündelik, İş müddeti on dört saat.» Rezalet.» Yok canım mesele-i fazla-ı kıymet.» Anlamadım.»

Bunu öztürkçe söylesem de anlamazsınız. Biz hikâyemize gelelim. Selim (ölünün adı)

yirmi beş kuruşa on dört saat dayanamadı. Elli kuruş ve on saat, dedi. Öteki işçiler de aynı fikirdeydiler. Derin, felsefî bir fikir değil elbet. Fakat tehlikeli bir fikir. Ve bundan dolayı Bulgarla Hikmet hemen polise ihbar ettiler bu fikri. Derhal tevkifat yaptı polis. Müdüriyete on kişi götürüldü:

dört kadın, altı erkek (elebaşılar)

ve Selim – komünist. Halbuki komünist değildi Selim. Düşünmemişti komünizmin ne olduğunu bile. O sadece on sekiz yaşındaydı ve yirmi beş kuruş yerine elli kuruş istiyordu

ve on dört saat yerine on saat. Polis bu kanaatta değildi fakat. Yatırdılar Selim'i yere. Selim kalktığı zaman

basamıyordu döşemelere. Yatırdılar Selim'i yere. Selim kalktığı zaman göremiyordu önünü artık. Yatırdılar Selim'i yere

145

Selim kalktı ve yığıldı. Selim'in koltuklarına girip

karanlık bir odaya götürdüler. Ve duvarda bir çiviye bağladılar saçlarından, o suretle ki

döşemeye ancak ayak parmaklarının ucu dokunuyordu. Bir tıramvay geçti sokaktan gıcırtilarla. Yakın bir yerde yatsı ezanı okunuyordu. Çözdüler Selim'i çividen, yatırdılar Selim'i yere. Ve Selim kalktığı zaman bir pencere gördü uzaktan çok uzaktan ama

perdesiz karanlık bir pencere. Atıldı ona doğru. Camlar kırıldı şangırdayarak. ilkönce kayboldu bir insan başı

sonra kayboldu iki ayak.» «– Ne müthiş şey;

korkulu bir rüya gibi.» «– Şükredin ki rüyayı gören siz değilsiniz.» «– Fakat bütün bunları nasıl öğrendiniz, Faik Bey?

İsminiz Faik'di, değil mi?» Siyah elbiselerin esmeri güldü: «– Evet, Faik bendeniz. Bilgi meselesine gelince biraz merak saikasıyla bira dedikoduseverlik ve biraz da meslek icabı. Polis müdüriyeti doktorlarındandım. Şimdi değilim. Bir bozkır hastanesinin başhekimliğini aldık. Ve bundan dolayı

size bir şey daha söylersem

bir meslek sırrını, faş etmiş sayılmam artık. Şu bizim sıradaki üçüncü masaya bakın. Gördünüz mü? Bir erkek, bir kadın. Beyaz, mavi, sarı. Ancak bu kadar biçimli olabilir

146

genç Şimal ilâhları.» «– Sahiden öyle.

Ama Türk değil bunlar.» «– Hayır

Alaman.» «– Sefaretten mi?» «– Hayır.»

«– Komisyoncu filân mı erkek?» «– Hayır.»

«– Bar artisti olmasınlar?» «– Yok canım.» «– Seyyah?» «– Değil.»

«– Peki burda işleri ne?» «– Masalarına dikkatle bakın, anlarsınız.» «– Orda bir ölüyü mü göreceğiz yine?» «– Bir değil, bin

iki bin üç bin ölüyü. Fakat sayısı çoğaldıkça ölülerin

facia - değerleri düşer. Hele bir tayyare bombardımanında ölmüşlerse eğer.» «– Anlamıyorum.» «– Halbuki mesele gayet basit:

şu ölü çocuk, şu ölü kadın, şu ölü ihtiyar, el ele verip

iki Şimal ilâhının masasını kuşatanlar, Rotterdam bombardımanının mahsullerindendir. Ve o mavi gözlü ak iki ilâh

işaret verdiler ölüm kuşlarına

avlarını daha iyi seçmeleri için.» «– Şair gibi konuşuyorsunuz.» «– Evet maalesef.

Ve bu bahse şiir girince kepezelik oluyor. Hele bu çeşit şiir. Ama ne yaparsınız, insan dehşetli bir şeylerle doluyor, müthiş kızıyor bir şeylere,

gel gör ki bacağınızdan bağılsınız olduğunuz yere.
 Kımıldanmak ne mümkün?
 O zaman gelsin lakırdı
 şairanelik
 hem de sözde alaycı biraz
 hafifçe liriko-romantik.
 Hem de en kötü soyundan.
 Bizim de masamızda bir ölü var beyim.
 Ne müntehir, ne maktul, ne de bombardımanzede.
 Durmadan konuşuyor
 ve çekiyor bal gibi şarabı.
 Her şeye rağmen
 memnun kendi kendinden.» «- Ben mi?» «- Hayır, ben...»
 Ay ışığında
 karanlık bir istasyona girdi
 karanlık bir tiren.
 Siyah elbiselerin sarışını baktı pencereden: mavi camdan bakılınca bu karanlık
 istasyon
 ışksız insanlar
 hazin ve telâşlıydılar bir kat daha. Orda sanki fısıltılarla bir şeyler
 konuşuluyor:
 ölüm için, ayrılık için, sabahsız geceler için. Ve havada şıkır şıkır ay ışığı
 olduğu halde yerde rayların pırıltısı yoktu: ancak beş on adım görünüp
 kayboluyordular. Yalnız iki direkte elektrik yanıyordu arka yola çekilmiş açık
 yük vagonlarının üzerinde (ve bunların mühimmat yüklü oldukları belliydi
 brandalarından.) İstasyon yapısı ve müstemilâtı öyle yığınla simsiyah,
 karmakarışık ki
 yolcular vagonlarını ve birbirlerini kaybederek
 koşuyordu peronda. Bir kadın çılgılığı geldi yemekli vagona kadar: «- Hatice
 kız
 nerdesin?»
 148

Siyah elbiselerin sarışını sordu esmerine: «- Faik Bey, nereye gidiyoruz?» «-
 Ben bir bozkıra gidiyorum
 siz Eskişehir'e galiba.» «- Onu demek istemedim.» «- Malum.
 Kovadis Domino?» «- Bir roman ismi, değil mi, Doktor Faik Bey?» «- Evet.»
 «- Ne münasebet?» «- Benim dediğim, Doktor Faik Bey, deminki sözleriniz, bu
 karanlık istasyon, içimde ansızın kırıldı bir şey, bir inkisarı hayal, bir tuhaf
 mahzunluk, sanki bu gece mutlaka ölecekmişim de, hayır
 sanki hepimiz bu gece ölecekmişiz, ben siz
 bütün bu insanlar bu karanlık istasyon. Yani bir taraftan
 kendi kendimin acısı düştü içime, fakat bir taraftan da bütün insanların acısı.
 Böyle bir şey başıma ilk defa geliyor. Yani ilk defa düşünüyorum, yani sahiden
 gerçekten
 elle tutulacak gibi düşünüyorum: bu dünyada benden başka da insanların
 yaşadığını. Laf diye değil
 öyledir diye değil âdeta birdenbire derimin üzerinde duymak bunu
 düşünmek
 anlamak. Ne dersiniz?» «- Duydunuz: muhakkak,
 düşündünüz: belki,
 149

anladınız: zannetmem. Ne olacak hem, anlasanız da unutacaksınız. Bir andı, geldi
 geçti,
 yahut geçmek üzeredir. Geçmese de alışılır. Alışıldı mı, mesele yok. Alışkanlık
 getirir eski yerine hiçbir şey duymamış
 düşünmemiş

anlamamış olmanın rahatlığını. İlk seferkine göre belki miskin bir rahatlık, rahatlık fakat.» « - Haklısınız Faik Bey. Lâkin...»
Lâkin nereye gidiyoruz, değil mi?» Evet, nereye gidiyoruz? Dünya nereye gidiyor böyle?
İnsanlar nereye gidiyor?» Bence bunu anlamak, Bay...» Şekip Aytuna...»
Bence bunu anlamak için, Bay Şekip Aytuna... Soyadınızı kendiniz mi seçtiniz?»
Hayır, bizim müdür.» Güzel seçmiş. Bence bunu anlamak için
nerden gelip nerde olduğumuzu anlamak lâzım.» Çok doğru...» Çok doğru ama, siz ben
anlayıp da ne yapacağız?» Evet.» Evet» Evet» bir çıkmaz sokak
bır...» Dikkat ettiniz mi, Bay Şekip Aytuna: ben demin sizi dinlerken de farkına
vardım; biz münevverler hep birbirimiz gibi konuşuyoruz,
aynı renkli cümlelerle
150

aynı edâ.
Tuhaf değil mi?» «- Bilmem...»
«- Acınız geçti mi, Bay Şekip Aytuna?» «- Geçmek üzere.» «- Çok güzel.
Evli misiniz?» «- Bekâr.»
«- Bekârlık sultanlıktır.» «- Nişanlıyım, Doktor Faik Bey.» «- Tebrik ederim.
Şarap?» «- Mersi, ben...» «- Alkolle başınız hoş değil.» «- Evet
dokunuyor.» «- Her şeyin ifratı muzurdur zaten...»
151

IV

Ay ışığında lokomotif buhar saçarak
karanlık bir istasyondan çıktı Anadolu sürat katarı.
Yemekli Vagon.
Mutfak.
Aşçıbaşı konuşuyor Garson Mustafa'yla.
Aşçıbaşı Mahmut Aşer:
inkılâpçı yeni büyük mutfağımızın «neo-klasik» tipiymiş,
yani bir Amerikan filminde Singapur'a giden bir şilebin
aşçıbaşısı gibiydi, güleryüzlü, şişman ve beyaz takkesi biraz derbeder ve
matruş: «- Ankarapalas'a, yavrum,
Ankarapalas'a Kaliforniya'dan elma gelirdi.» (Garson Mustafa
dinliyordu.) «- Yavrum, Kaliforniya memleketinden elma,
tayareyle Paris'e
Paris'den bize.
Kaliforniya elmaları görmüşlüğün var mı?» «- Yok.» «- Kaliforniya elmaları,
yavrum,
iri, kırmızı olurlar,
hem de bir boyda hepsi,
tornadan çıkmış gibi bir örnek.» «- Bizimkilere tenezzül etmezsiniz demek?» «-
Hâşâ
etmezdik.
Sokmazdı kapıdan
en seçme Amasya elmalarını bile Müsyü Fernan.» «- O da neci oluyor?»
152

«- Nasıl neci?
Adını olsun duymadın mı?» «- «Duymadım.» «- Yazık öyleyse,
bir de garson diye gezersin, yavrum.» «- Gezemez olsam.» «- Neden?» «- Hiç.
Sen herifi anlat.
Kimdi bu?» «- Müsyü Fernan ustamızdı,
gâvur olmasa pirimiz diyesim gelir.
Paris'den getirttiler,
aşçıların başvekili,
erkânıharp.

Ayda sekiz yüz alırdı Ankarapalas'dan,
yavrum, sekiz yüz kâat.
Helâl olsun fakat,
adam derin,
sanatkâr.
Haftada bir, Fıransız sefiri inderdi yanına
Kont di Şambürün,
mutfağa kadar.» «- Ne konuşurlardı?» «- Zannıma kalırsa salçalardan.
Malumun ya alafıranga yemek:
salça demek.
Biz Ankarapalas'da, yavrum, bir salça yapardık,
sos gran di vönür, Türkiye'de başka yerde emsali yok.
Turuf denir bir çeşit mantar lâzım buna,
kara bir mantar.
Toprağın dibinde yetiştirmiş.
Fıransızlar domuzlara buldurtup çıkartıyor bunu.
Sırf bu işe alışkın terbiyeli domuzlar.
Bize turuf mantarı Paris'den gelirdi, yavrum,
kutular içinde.» «- Burda yetiştmiyor demek?» «- Hâşâ
o cinsi yetiştmiyor.
153

Konya'da uğraşılmış diye duyduk. Hattâ köpek kullanmışlar domuz yerine. Nafile
fakat,
turuf dediğin siyah olacak ya
Konya'nınki beyaz çıkıyor.» «- Müsyü Fernan Ankara'da mı hâlâ?» «-
Konturatosu bitti üç yıl önce gitti. Fakat biz yetiştik. Çaldık elinden hünerini
gâvurun. Hattâ Kastamonulu İbrahim
yeni bir salça icadetti yaban domuzu filetosuna. Zaten bir kerre ucunu görsün
şıp diye kapıp öğrenir Türk milleti. Akıllıyızdır.
Fakat itibar görmeyiz kendi milletimizden. Şimdi yüz elli kâat veriyorlar
Ankarapalas'daki Türk ustaya. Müsyü Fernan'dan neyi eksik?
gâvurluğu mu?»
«- Mustafa, kahve hazır...»
Garson Mustafa aldı kahveyi cırıktan
çıktı. Verdi kahveyi.
«- Garson.»
Hikmet Alpersoy'du Garson Mustafa'yı çağıran (Hikmet Alpersoy
gümrah kakkahalı müteahhit, fabrikatör adam): «- Garson, üç şişe Kavaklıdere
getir.» Mardanapal itiraz etti: «- Üç şişe çoktur, beyim
yeter bir şişe.» «- Yetmez
üç şişe gelsin.» Mardanapal güldü
(ihtiyar bir kurbağa gibi gülüyordu): «- Bastı yaşın elliye, Hikmet Bey,
154

vazgeçmezsin huvarlıktan.»
Dört kişiydiler masada.
Mardanapal mümessilidir yirmi yıldan beri bir Alaman firmasının.
Mardanapal Leh yahudisiydi.
Büyük bir rahatlıkla satabildiğinden
elektrik malzemesiyle beraber eksiltmelerde büyük ve küçük memurlarımızın
vazife namusunu Hitlerler eline bir «temiz kan şahadetnamesi» verip
eski yerinde bıraktılar onu. Genç karısı bir harikadır Mardanapal'ın, İnce uzun
bir çift bacak
ham incir gibi bir çift meme, kocaman, karanlık, kadife gözler
ve pembe mermer gibi bir alın.
Şarapları getirdi Garson Mustafa.
Baktı Mardanapal
(tüylü kaşların altında akları patlak mahzun gözleri vardı), baktı Mardanapal
«büyüklerden» insanın masasından tarafa: «- Hikmet Bey,» - dedi, -
«şu adama bir sualım var şimdi,

bir doğru cevap verse

yüz bin lira veririm.» «- Ne soracaksın?» «- Harbe giriliyor mu?» «- O söylemez. Tahsin'e sor.» «- Tahsin de söylemez.» «- Bilmez de ondan.»

«- Ben bilirim neyi söyler, ney! söylemez Tahsin. Bilse de söylemez bunu.»

Fehim konuştu: «- Bu işi Türkiye'de yalnız bir kişi bilir. Başkasının sözüne bakma.»

Müddeimuaviniydi Fehim,

yakışıklı, genç

155

ve biraz peltek. Fehim'in yüz elliliklerden babası Paris'de öldü. Fehim'in karısı bir Kürt derebeyi soyunun kızıdır. Karı koca üç senede bir apartıman bir konak ve nakten altmış beş bin lira yediler. Hâlâ fakat evlerinde bir Fıransız «dam dö kompani» vardır, Fehim'in bir Ford arabası

üç bin lira kumar borcu ve hâlâ unutulmayan beş yıllık bir şöhreti ki bir gece Akıntıburnu'nda, gazinoda, rezalet çıkarıp bir Saray'da tokatlandığına dairdir. Saraydakinin emriyle silâhşorlardan en meşhuru atmıştı Fehim'e to-kadı. Fehim ilkönce ürktü, kızdı, afalladı, fakat saraydakinin ayakları dibinde, sonra, yere kapanıp yüzükoyun

hıçkırır hıçkırır

çaresiz bir çocuk gibi ağladı. Halbuki daha o gün sabah

mahkeme salonunda sırmalı siyah cübbesinin içinde levent, yükselerek ölümünü istemişti bir insanın.

Hikmet Alpersoy sordu:

«- Harbe giriliyor mu diye merakın neden, Mardanapal?»

«- Bir hesap meselesi, Hikmet Bey.»

Fehim sordu:

«- Hitler'in kazanmasını istiyor musun, Mardanapal?

Kalbin ne diyor?» Gümrah kahkahalarla güldü Hikmet Alpersoy: «- Mardanapal

Yahudi sayılmaz.» Mardanapal konuştu yumuşacık: «- Pasaportum değil, beyim, fakat Mardanapal Yahudidir.

Yahudi'yim, çok şükür.» «- Hitler duymasın.» «- Duysun.

Ben onlara para kazandırıyorum.»

156

«- Hitler'i eline verseler ne yaparsın, Mardanapal?»

«- Ortak alırım.»

«- Kazıklamak için mi?»

«- Öldürmez miydin?»

«- Bu dünyada hangimiz ölmeyecek?»

«- Yahu hiç mi kızmıyorsun Alamanlara?»

Bunu soran Aziz Beydi. Mardanapal güldü

cevap vermedi Aziz Beye. Elleri pantolon ceplerindeydi Aziz Beyin. Bu cepler yarlarda değil

öndeydiler,

çapraz, ağızları uzun ve eğri. Aynı cepleri taşır Aziz Beyin smokin pantolonları bile. (Çetelik devrinden kalmadır bunlar). Çerkezdi Aziz Bey. Orman bekçisiydi babası. Fakat bugün Aziz Beyin

bir sömürge toprağı kadar ormanı var; İstanbul'a odun ve kömür veren ormanlar.

Yaz günleri ormanın ortasında

ona, köşkün merdivenlerinde rastlarsan Hindistan'da bir İngiliz

valisidir: bembeyaz kolonyal şapkasından

asaletli tebessümüne kadar. Ve kış geceleri ormanda kurtlar dolaşıp ağaçlar

ulurken köşkün sofrasında misafir olmuşsan eğer (on metredir uzunluğu bu sofranın)

masanın başında altın sarı ve kan kırmızı görürsün onu, kızarmış av etlerine,

şaraba ve dostlara ikram eder. Ve bu havalide orman memurlarıyla jandarma komutanlarının ka-

rıları (hemen hepsi çirkin kadınlardır)

bileklerinden dirseklerine kadar dizerler altın bilezikleri. Yalnız bir nahiye müdürü kafa tuttu

ve üç gün sonra evi basılıp
dövüldü bayılınca dek. Bazan ormanda, yarde, kırmızı meşe yapraklarının
üzerinde altında boğum boğum kalın, uzun dalların
157

başları bir kurşunla delinmiş cesetlere takılır ayağınız Bunlar odun kaçakçısı
köylülerdi. Aziz Bey ormanlarındaki işçilerin bilmez sayısını. Zaten Aziz Bey
hesap bilmez. Muhasebe servisi alt kapağıdır cıgara paketinin. Hısım ve
akrabaları ki korucubaşlıları ve silâhşorlarıdır çalarlar hayasızca Aziz Beyden.
Aziz Bey bilir

ses çıkarmaz. Çünkü on misli daha, daha yüz misli çoğunu cıgara paketi
muhasebesi işçilerden çalar. Bazan ormanda bir veremli kızıdan konuşulur bir
zamanlar ağaçların altında hayalet gibi dolaşan bir kızıdan. Kız ölmüştür
en kırmızı gürgenlikte mermer bir mezar ve ağaçlarla ağaçlar dolusu miras
bırakıp Aziz Beye. Fakat balık suya
Aziz Bey ağaçlara doymaz. Daha çok ağaç, daha çok ağaç, hiçbir insanın sahip
olmadığı

ve hiçbir kuşun göremediği kadar.

Aziz Bey sordu:

«- Niye güldün, Mardanapal?

Yine ben sana hayırlı bir haber vereyim:

Alamanlarla anlaşıcağınız görürsün.

Sevindin mi, Mardanapal?» «- Sevinelim hep beraber, Aziz Bey.

Tamamlanır yarı kalan işin.» «- Vay, bunu da mı duydun?» «- Biz her şeyi
duyarız, Yahudiyiz.

Alaman şirketi bir milyon veriyor, değil mi?

Güzel para.

Bizimkiler iş bilir.

Bütün vilâyeti iki senede alırsınız

ortak olurlarsa senin ağaçlara.

Set ün bon afer, doğrusu

158

değer. Anlaşalım, Aziz Bey,
sevinelim hep beraber.»

Bir şeyler hazırlanıyordu mavi camların dışında
farkında değildi mavi camların içindekiler.

Dışarda ay kızarıyordu,

çevresinde ince beyaz bir duman.

İçerde beşinci masada üç kadın ve bir erkektiler.

Tombul ve gençti erkek.

Kadınlar ihtiyar ve boyalıydı.

Ve çenelerinin altında sarkıyordu etleri

beyaz

ve harap. Kadınlardan üçüncüsü (dişleri takma olanı) uzattı yüzüklerle dolu
biçare elini (altında masanın)
ve soktu erkeğin pantolon cebine.

Dışarda gecenin doğusunda bulutlar kabarıyor

ve yağmuru, yıldırımını, rüzgârı taşıyarak simsiyah, kırmızı, ıslak

yürüyorlar batıya. Ve bu alçalıp yaklaşan bulutlara doğru âdeta yükselen
toprağın üzerinde koşuyor telgıraf direkleri ve karanlık bir tiren:

Anadolu sürat katarı.

Yemişlerini çoktan yiyip kahvelerini içmişti yemekli vagon. Aşçıbaşı Mahmut
Aşer metrdotel ve garson

camlı bölmenin gerisinde

kendi masalarında birleştiler. Oldukları yerden vagon boydan boya görünüyordu.

Orda konuşuyordu insanlar fakat ses gelmediğinden

açılıp kapanıyordu ağızları

balıklarınki gibi ümitsiz.

159

Dışarda bir şimşek çaktı gecenin doğusunda.
Dışarda bir çocuk çömeldi olduğu yere
ve kulaklarını ıslak elleriyle kapayıp saydı:
«Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi.»
Gök gürledi.
Her halde yakın bir yerlere düştü yıldırım.
İçerde, yemekli vagonda, çok ihtiyar bir erkek
hesaplar yapıyor üzerinde pembe bir kâadın
bu dünyaya yakın
ve bakıyor bir başına
bu dünyadan uzak
mavi camlarda yağmurun yağışına.
Damlalar sicim gibi iniyorlar
yağmur kamçılıyor camları.
Fırtınada karanlık bir tiren götürüyor adamları.
Garson Mustafa sildi masalarını koluyla
sarı yapraklı bir defter çıkarıp cebinden koydu
açtı yavaşça birinci yaprağını Sordu Aşçıbaşı Mahmut Aşer: «- Neyin nesi
oluyor, yavrum, bu defter?» «- Burda bir destan yazılı, Mahmut Usta.» «- Böyle
işlere merakın var öyleyse?» «- Var.» «- Benim de vardır.
Kim yazmış bunu?» «- Mahpus bir adam.» «- Tamam.
Hapisane destanı severim, yavrum.» «- Bu öylesi değil.» «- Yazık
hapisane destanları yanıktır.
Zaten sesin de, sevdanın da yanığı güzel.
Herif söyleyecek, sen acıyacaksın.
Yürekte acımak olacak
insanlık yani, yavrum.
Acınacak bir şey yok mu bunda?» «- Hem var, hem yok.
Bu Köroğlu Destanı gibi bir şey.»
160

«- Onu da severim. Haydi bismillah
başla bakalım..»
Dışarda son kertesindeydi fırtına. Rayların ve yağmurun sesini,
saatlerce uzaklara götürüyordu rüzgâr, ve kilometrelerce mesafeden uğultular
getiriyordu. Artık yalnız gecenin doğusunda değil
çakıyordu şimşek her tarafında karanlığın. Ve âdeta ölçülü aralarla düşüyordu
yıldırımlar...
Mustafa destanı okumaya başladı: «Onlar ki toprakta karınca suda balık
havada kuş kadar
çokturlar, korkak
cesur
cahil
hakim
ve çokturlar ve kahreden
yaratan ki onlardır, destanımızda yalnız onların maceraları vardır.
Onlar ki uyup hainin iğvasına
sancaklarını elden yere düşürürler ve düşmanı meydanda koyup
kaçarlar evlerine ve onlar ki bir nice mürtede hançer üşürürler ve yeşil bir
ağaç gibi gülen ve merasimsiz ağlayan ve ana avrat küfreden ki onlardır
destanımızda yalnız onların maceraları vardır.
Demir kömür ve şeker ve kırmızı bakır
161

ve mensucat
ve sevdâ ve zulüm ve hayat ve ezcümle sanayi kollarının ve gökyüzü
ve sahra
ve mavi okyanus ve kederli nehir yollarının sürülmüş toprağın ve şehirlerin
bahtı
bir şafak vakti değişmiş olur, bir şafak vakti, karanlığın kenarından
onlar ağır ellerini toprağa basıp doğruldukları zaman.

En âlim aynalara
en renkli şekilleri aksettiren onlardır.
Asırda onlar yendi, onlar yenildi.
Çok sözler edildi onlara dair
ve onlar için:
zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur
denildi.»
Sustu Mustafa.
Mahmut şaşırılmıştı biraz:
«- Tuhaf bir destan,» - dedi, -
«tuhaf bir destan yazmış bu mahpus adam. Bir şeyler karıştırır. fakat, yavrum,
senin sesin yanık
makamlı da okuyorsun
insana dokunuyor. Bitti mi?» *- Hayır, bu başı daha.» «- Peşrev gibi bir şey
öyleysen. Biz sonuna bakalım.»
Mustafa destana devam etti: «- YIL 918 VE 19
YE HİKAYEİ KARAYILAN.» Mahmut sordu: «- Hikâyenin adı mı bu?» «- Evet.
162

Okuyorum.» «- De bakalım.» «- Ateşi ve ihaneti gördük
ve yanan gözlerimizle durduk
bu dünyanın üzerinde. İstanbul 918 Teşrinlerinde, İzmir 919 Mayısında, ve
Manisa, Menemen, Aydın, Akhisar Mayıs ortasından
Haziran ortalarına kadar (yani, tütün kırma mevsimi
yani, arpalar biçilip
buğdaya başlanırken)
yuvarlandılar... Adana
Antep
Urfa
Maraş: düşmüş
dövüşüyordu...
Antepliler silâhşor olur. Uçan turnayı gözünden kaçan tavşanı ard ayağından
vururlar.
Ve Arap kırsağının üstünde
taze yeşil selvi gibi ince uzun dururlar.
Antep sıcak
Antep çetin yerdir. Antepliler silâhşor olur. Antepliler yiğit kişilerdir.
Karayılan
Karayılan olmazdan önce Antep köylüklerinde ırgattı.
163

Belki rahatsızdı, belki rahattı
(bunu düşünmeye vakit bırakmıyordular)
yaşıyordu bir tarla sıçanı gibi
ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.
«Yiğitlik» atla, silâhla, toprakla olur
onun atı, silâhı, toprağı yoktu.
Boynu yine böyle çöp gibi ince
ve böyle kocaman kafalıydı Karayılan Karayılan olmazdan önce...
Gâvurlar Antep'e girince Antepliler onu
korkusunu saklayan
bir fıstık ağacından
alıp indirdiler. Altına bir at çekip
eline bir mavzer
verdiler.
Antep çetin yerdir. Kırmızı kayalarda
yeşil kertenkeleler. Sıcak bulutlar dolaşır havada ileri geri...
Gâvur tutmuştu tepeleri gâvurun topu vardı. Antepliler düz ovada
sıkışmışlardı. Gâvur şarapnel döküyordu, toprağı kökünden söküyordu. Gâvur
tutmuştu tepeleri akan Antep'in kanıydı.
Düz ovada bir gül fidanıydı Karayılan'ın

Karayılan olmazdan önceki siperi. Bu fidan öyle küçük korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun
164

namluya tek fişek sürmeden
yatıyordu yüzükoyun...
Antep sıcak
Antep çetin yerdir. Antepliler silâhşor olur. Antepliler yiğit kişilerdir. Fakat gâvurun topu vardı. Ve ne çare kader düz ovayı Antepliler gâvura bırakacaklardı.
Karayılan olmazdan önce
umrunda değildi Karayılan'ın
kıyamete dek gâvura verseler Antep'i. Çünkü onu düşünmeye alıştırmadılar. Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.
Siperi bir gül fidanıydı onun
gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzükoyun
ak bir taşın ardından
kara bir yılan
çıkardı kafasını. Derisi ışıl ışıl
gözleri ateşten al
dili çataldı. Birden bir kurşun gelip
kafasını aldı. Hayvan devrildi kaldı.
Karayılan
Karayılan olmazdan önce
kara yılanın encamını görünce
haykırdı avaz avaz
ömrünün ilk düşüncesini:
«İbret al, deli gönlüm, demir sandıkta saklansan bulur seni ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm...»
165

Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olan
fırlayıp atlayınca ileri
bir dehşet aldı Anteplileri
seğirttiler peşince.
Gâvuru tepelerde yediler.
Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olana:
«Karayılan» dediler...
Ve biz bunu böylece duyduk.
Ve çetesinin başında yıllarca namı yürüyen
Karayılan'ı ve Anteplileri ve Antep'i aynen duyup işittiğimiz gibi
destanımızın birinci bâbına koyduk...»
«- Yavrum, yaşasın Karayılan
aşkolsun Antepliler. Bak bunu iyi yazmış, beğendim.»
Daha bir hayli şeyler söyleyecekti Mahmut Aşer
fakat seslendiler içerden:
«- Garson.»
Hikmet Alpersoy'du çağıran
gümrah kahkahalı adam
konserve fabrikatörü ve silâh taciri. «- Maden suyu getir bana.
Galiba sahte sizin Kavaklıdere şarapları, okudu midemin canına...» «- Hayır, beyim,
şaraplarımız...» «- Kes.
Çabuk maden suyu getir.» Dudakları titredi Garson Mustafa'nın, kızardı esmer elmacık kemikleri, kendini zor tuttu küfretmemek için. Zaten bir yıldır hapisanedekini ziyaret ettiği günden beri
166

kirli, ıslak bir ten fanilas1 gibi taşıyordu garsonluğu sırtında.
Tellerin ve demirlerin arkasında görmüştü ierdekini.
Çocuk yüzlü bir adamdı.
Garsonluęunu öğrenince sözlerinden Mustafa'nın
acı gibi
üzölür gibi
hattâ biraz ayıplar gibi bir şey geçmişti gözlerinden. Belki yoktu böyle bir şey
ve o anda belki
bir demirin gölgesiydi düşen gözlerine hapistekinin. Ne olursa olsun fakat
garsonluk saygıdeğer bir meslek değildi artık. Mustafa'ya göre» uşaklık gibi bir
iş.
Metrdotele kızgın bir sesle söylendi Mustafa: «- Şuradaki bay, şarabı
beęenmemiş,
nazik midesi bozulmuş pezevenğin.
Maden suyu istiyor.
Götür.» Metrdotel
yataklı vagonlar üniforması içinde kibirli bir adam birçok şeye birden o kadar
şaşırdı ki
götürdü maden suyunu» Fakat giderken: «- Mustafa, ben gelmeden,» - dedi, -
«okuma şunu...»
Dışarda ıslak bir toprak gibiydi karanlık. Anadolu sürat katarı yağmur ve
rüzgârla itilerek inanılmaz bir süratle akıyordu rayların üzerinde.
Döndü Metrdotel.
Mustafa devam etti destanına:
«- 1920 YILI VE HİKAYEİ ARHAVELİ İSMAİL
Ateşi ve ihaneti gördük.
Düşman ordusu yine başladı yürümeye.
Akhisar, Karacabey
Bursa ve Bursa'nın şarkında Aksu
çarpişarak çekildik.
920'nin
29 Ağustos
167

Uşak düştü. Yaralı ve dehşetli kızgın
fakat toprağımızdan emin Dumlupınar sırtlarındayız.
Nazilli düştü...
Ateşi ve ihaneti gördük.
Dayandık
dayanmaktayız. 1920 Şubat, Nisan, Mayıs, Bolu, Düzce, Geyve, Adapazarı: içimizde
Hilâfet ordusu
Anzavur isyanları.
Ve aynı sıradan
3 Birinciteşrin Konya.
Sabah.
Beş yüz asker kaçağı ve yeşil bayrağıyla Delibaş
girdi şehre. Alaeddin Tepesinde üç gün üç gece hüküm sürdüler. Ve Manavgat
istikametlerinde kaçıp
ölümlerine giderken terkilerinde kesilmiş kafalar götördüler...
Ve 29 Birincikânun Kütahya. Dört top
ve bin sekiz yüz atlı bir ihanet
yani Çerkez Ethem, bir gece vakti kilim ve halı yüklü katırları koyun ve sığır
sürülerini önüne katıp
düşmana geçti. Yürekli karanlık
kemerleri ve kamçıları gümüşlüydü atları ve kendileri semizdiler...
Ateşi ve ihaneti gördük.
Ruhumuz fırtınalı, etimiz mütehammil.
Sevgisiz ve ihtirassız çıplak devler değil
168

inanılmaz zaafıları, korkunç kuvvetleriyle silâhları ve beygirleriyle insanlardı dayanan. Beygirler çirkindiler bakımsızdılar hasta bir fundalıktan yüksek değillerdi. Fakat bozkırda kişneyip köpürmeden sabırlı ve doludizgin koşmasını biliyorlardı. İnsanlar uzun asker kaputluydu, yalnayaktı insanlar... İnsanların başında kalpak yüreklerinde keder yüreklerinde müthiş bir umut vardı... İnsanlar devrilmişti, kedersiz ve ümitsizdiler. İnsanlar etlerinde kurşun yaralarıyla köy odalarında unutulmuşlardı. Ve orda sargı deri ve asker postalları halinde yan yana, sırt üstü yatıyorlardı. Koparılmış gibiydi parmakları saplandığı yerden eğrilip bükülmüştü ve avuçlarında toprak ve kan vardı... Ve asker kaçakları korkulan, mavzerleri, çıplak ölü ayaklarıyla karanlıkta köylerin üstünden geçiyorlardı. Acıkmıştılar merhametsizdiler bedbahttılar. Şosenin ıssız beyazlığına inip nal sesleri ve yıldızlarla gelen atlıyı çeviriyor ve Bolu dağında ekmek bulamadıkları için deviriyorlardı uçurumlara şayak, cıgara kâadı, tuz ve sabun yüklü yaylıları... Ve çok uzak çok uzaklardaki İstanbul limanında gecenin bu geç vakitlerinde kaçak silâh ve asker ceketi yükleyen laz takaları

169

hürriyet ve ümit su ve rüzgârdılar. Onlar suda ve rüzgârda ilk deniz yolculuğundan beri vardılar. Tekneleri kestane ağacındandı üç tondan on tona kadardılar ve latin yelkenlerin altında fındık ve tütün getirip şeker ve zeytinyağı götürürlerdi. Şimdi büyük sırlarını götürüyorlardı. Şimdi denizde bir insan sesinin ve demirli şileplerin kederini, ve Kabataş açıklarında sallanan saman kayıklarının fenerlerini peşlerinde bırakıp ve karanlık suda düşman taretlerin önünden akıp küçük kurnaz ve mağrur gidiyorlardı Karadeniz'e. Dümende ve başaltlarında insanları vardı ki bunlar uzun eğri burunlu ve konuşmayı şehvetle seven insanlardı ki sırtı lacivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin zaferi için hiç kimseden hiçbir şey beklemeksizin bir şarkı söyler gibi ölebilirdiler... Karanlıkta kurşunî derisi kırmızıya boyanan baltabaş gemi düşman torpitosudur. Ve dalgaların üstünde sallanarak alev alev yanan Şaban Reisin beş tonluk takası... Kerempe fenerinin yirmi mil açığında

170

gecenin karanlığında dalgalar minare boyundaydılar ve başları bembeyaz parçalanıp dağılıyordu... Rüzgâr: yıldız - poyraz. Esirlerini bordasına alıp kayboldu düşman torpitosu. Şaban Reisin teknesi

ateşten direğiyle gömüldü suya.

Arhaveli İsmail

bu ölen teknedendi. Ve şimdi

Kerempe fenerinin açığında batan teknenin kayığında emanetiyle tek başınadır,
fakat yalnız değil: rüzgârın

bulutların

ve dalgaların kalabalığı İsmail'in etrafında hep bir ağızdan konuşuyordu.

Arhaveli İsmail

kendi kendine sordu: «- Emanetimizle varabilecek miyiz?» Kendine cevap verdi: «-

Varmamış olmaz.» Gece Tophane rıhtımında kamacı ustası Bekir Usta ona: «-

Evlâdım İsmail,» dedi, «hiç kimseye değil,» dedi,

«bu sana emanettir.» Ve Kerempe fenerinde

düşman projektörü dolaşınca takanın yelkenlerinde İsmail, reisinden izin
isteyip,

«- Şaban Reis,» deyip,

«emaneti yerine götürmeliyiz,» deyip atladı geminin patalyasına, açıldı...

171

Allah büyük

ama kayık küçük, demiş Yahudi.

İsmail bodoslamadan bir saġnak yedi

bir saġnak daha,

peşinden üç kardeşler. Ve denizi bıçak atmak kadar iyi bilmeseydi eğer
alabura olacaktı.

Rüzgâr tam kerte yıldızâ dönüyor.

Ta karşıda bir kırmızı damla ışık görünüyor:

Sivastopol'a giden bir geminin

sancak feneri. Elleri kanayarak

İsmail çekiyor kürekleri. İsmail rahattır. Kavgadan

ve emanetinden başka her şeyin haricinde. İsmail, unsurunun içinde. Emanet:

bir ağır makinalı tüfektir. Ve İsmail'in gözü tutmazsa liman reislerini

ta Ankara'ya kadar gidip

onu kendi eliyle teslim edecektir.

Rüzgâr bocalıyor.

Belki karayel gösterecek.

En azdan on beş mil uzaktır en yakın sahil.

Fakat İsmail

ellerine güvenir. O eller ekmeği, küreklerin sapını, dümenin yekesini ve

Kemeraltı'nda Fotika'nın memesini

aynı emniyetle tutarlar.

Rüzgâr karayel göstermedi. Yüz kerte birden atlayıp rüzgâr bir anda bütün ipleri

bıçakla kesilmiş gibi

düştü.

İsmail bunu beklemiyordu.

172

Dalgalar bir müddet daha yuvarlandılar teknenin altında sonra deniz dümdüz
ve simsiyah

durdu. İsmail şaşırıp bıraktı kürekleri. Ne korkunçtur düşmek kavganın haricine.

Bir ürperme geldi İsmail'in içine. Ve bir balık gibi ürkerek bir sandal

bir çift kürek

ve durgun

ölü bir deniz şeklinde gördü yalnızlığı. Ve birdenbire

öyle kahrolup duydu ki insansızlığı elleri yıldılar: yüklendiler yüreklere.

Kürekler kırıldılar.

Sular tekneyi açığa sürüklüyor. Artık hiçbir şey mümkün değil. Kaldı ölü bir

denizin ortasında kanayan elleri ve emanetiyle İsmail, ilkönce küfretti.

Sonra elham okumak geldi içinden. Sonra güldü

eğilip okşadı mübarek emaneti. Sonra, sonra malûm olmadı insanlara

Arhaveli İsmail'in akıbeti...»

Aşçıbaşı Mahmut Aşer

kocaman yumruklarının tersiyle ovuşturdu gözlerini,
sesi doluydu:

«- Ben bu İsmail'i tanırım, yavrum.»

Güldü Metrdotel:

«- Amma da yaptın, usta,
sahiden İsmail diye bir adam yok.
böyle bir insan yaşamamış.
Bu dinlediğin masal...»

173

Mahmut Aşer âdeta kızdı bu itiraza: «- Yavrum, masal olur mu?

Hâşâ!..

Destan denildi, duymadın mı?

Köroğlu da mı yaşamamış?

Tahir'le Zühre de mi yalan?

Hem ben tanırım dedim sana Arhaveli İsmail'i.

Fakat yirmi yıldır gördüğüm yoktu.

Ölmüş daha o zaman

yazık

erkek çocuktu.» Sustu Mahmut Aşer. Yemekli vagondakilere

cam bölmenin arkasındakilere bakıyordu Garson Mustafa: öfkesi yükseliyordu
yüreğinden boğazına doğru. Konuştu tekrar Mahmut Aşer, sanki konuştu kendi

kendine; «- Doğrusun, yavrum,

hikâye oldu Arhaveli İsmail.

Eski zamanlar bütün hikâye oldu gayrı.

O günler ayrı, bu günler ayrı.

O günün adamları, yavrum, bir başka çeşit

bir başka çeşit, yavrum, bugünün adamları.

Mustafa bana bak,

harplerden de yazıyor mu bu?» «- Yazıyor.»

«- İnönü harbini de anlatıyor öyleyse?» «- Anlatıyor.» «- Ben bulundum
orada...

Sonra o harbe Birinci İnönü dediler.» Garson Mustafa hayretle sordu: «- Sen de
muharebe ettin demek?» «- Ettik elbette.

İnönü meydanı, yavrum,

rüzgâr,

soğuklar insanı arı gibi haşlıyor.

Zemheriler bitti diyelim

hamseyn ya başladı, ya başlıyor.

Muharebe beş gün beş gece sürdü.

Kan gövdeyi götürdü.

174

Ve nihayetinde gâvurlar karın üstünde

top arabaları, sandıklar dolusu konyak,

altı kamyon bıraktılar. Sonra kaçarlarken, yavrum,

biz mi kaçtık, onlar mı, pek belli olmadı ya, fakat onlar kaçarlarken

köyleri, köprüleri yaktılar.»

Aşçıbaşı Mahmut Aşer

inkılâpçı yeni büyük mutfağımızın «neo-klasik» tipi

birdenbire göründü Mustafa'nın gözüne büsbütün bambaşka bir

adam gibi, burnunun biçimine kadar hattâ. Ve beyaz takkesi kayboldu. Sonra

Mustafa'ya Metrdotel: «- Kimden aldın bu yazıları?» «- Kardeşimden.»

«- Bu şiirleri yazan mahpusu kardeşin tanıyor mu?» «- Arkadaşıdır.

Bir gün ben bile gittim ziyaretine?» «- Kimin? Hapisteki şairin mi?» «- Evet.»

«- Kardeşin ne iş yapar senin?» «- Amele...»

Fırtınada karanlık bir tiren götürüyor adamları. Yağmur kamçılıyor mavi camları,

damlalar sicim gibi iniyorlar. Mustafa devam etti destanına: «- Birinci

İnönü, sonra ikincisi. 23 Mart 921 günü

düşmanın Bursa ve Uşak grupları üstümüze yürüyor. Onlardaki topçu ve piyade

bizden üç kere fazla, bizim atlımız yok. Atların mekanizması hartucu namlusu yoktur
175

ve kılıç

çıplak, ucuz bir demirdir. 28 Mart. Akşam.

Sağ cenah ilerimize yanaştılar. 27 Mart:

bütün cephelerde temas. 28, 29, 30: kavgaya devam. Ve Martın 31'inci gecesinde (ay ışığı var mıydı? bilmiyorum) İnönü karanlığı sesler ve kıvılcımlarla doluydu. Ve ertesi gün

1 Nisan,

Metristepe aydınlanıyor. Saat altı otuz: Bozöyük yanıyor.

Düşman muharebe meydanını silâhlarımıza terketmiştir. Sonra 8 Nisandan 11 Nisana kadar: Dumlupınar. Sonra Haziran. Bir yaz gecesi. Dünyada yalnız pırıltılar

ve böceklerin sesi. Sakarya'yı üç yerinden

sallarla geçiyoruz. Basarak aldık

Adapazarı'nı. Ve dolaşıp Sapanca Gölünün sazlıklarını yanaştık İzmit'in şarkında çuha fabrikasına. Düşman kısmen gemilere binerek

denizden ve kısmen

Karamürsel üzerinden

Bursa'ya çekilip boşalttı İzmit şehrini gece yarısı.

Sonra 23 Ağustos.

Sakarya melhameyi kübrası ki

176

devamı 13 Eylül gününe kadardır. Bizim kırk bin piyademiz dört bin beş yüz atlımız, düşmanın seksen sekiz bin piyadesi üç yüz topu vardır. Harp meydanının şimal yanı Sakarya ve dağlardır. Keskin

ve dik yamaçlarıyla, kireçli toprakları

ve kayalarında tek başlarına birbirinden uzak haşın

ve münzevi çam ağaçlarıyla

Abdüsselâm Dağı

Gökler Dağı dağlar. Ve Sakarya'dan bu havalide yalnız çatal tırnaklı karacalar su içmektedir. Ankara suyunun döküldüğü yerden Eskişehir şimali garbisine kadar Sakarya mecrası uçurumlar içinden geçmektedir. Cenupta

ve cenubu şarkide

yapraksız ve hazin

geniş ve uzun ve insana bıraktığı hiçbir şeye acımadan

ölmek arzusu veren Cihanbeyli Ovası: çöl... Bu çölün

bu dağların

bu nehrin ve bizim önümüzde yirmi iki gün ve gece fasılasız dövüşüp düşman ordusu ricata mecbur kaldı.

Buna rağmen

sene: 1922

ve on beş vilâyet ve sancak

ve dokuz büyük şehir

177

düşman elindedir. İnanılmaz şeyler düşmandadır ki

bunların arasında: yedi göl, on bir nehir ve köklerinde baltamızın yarası ve yangınlarıyla bizim olan

yüz kere yüz bin dönüm orman, bir tersane, iki silâh fabrikası, ve on dokuz körfez ve liman ki belki birçoğunun rıhtımı mendireği

kırmızı yeşil fenerleri yoktur ve belki sularında

ateş kayıklarının ışıltısından başka ışık yanmadı, fakat onlar

tahta iskeleleri ve kederli balıkçılarıyla bizimdiler. Sonra üç deniz

altı kol tiren hattı; sonra göz alabildiğine yol: sılaya gittiğimiz gurbette görüldüğümüz ve neden

ve niçin olduğunu sormadan çöle, Çanakkale'ye

ölüme gittiğimiz yol; ve sonra toprak ve o toprağın insanları: Uşak
tezgâhlarının halı dokuyanları, klaptan işlemeli eyerleriyle meşhur
Manisalı saraçlar, yol kenarlarında ve istasyonlarda açlar, ve kurnaz cesur
ağırbaşlı ve çapkın
ve kütleleriyle delikanlı
İstanbul
ve İzmir işçileri, ve zahire ve kantariye tacirleriyle eşraf ve âyan, kıl
çadırlı Yürükleri Aydın'ın
178

ve sonra ırgat
ortakçı maraba, davarlı ve davarsız yarım meşin çizmeli
ve ham çarıklı köylüler. On beş vilâyet ve sancak
ve dokuz büyük şehir
düşman elindedir...»
179

V

Anadolu sürat katarı yaklaşıyordu Sapanca'ya.
Siyah elbiselerin sarışını
siyah elbiselerin esmerine dedi ki:
«- Deminden beri bakıyorum, Faik Bey,
aşçı, metrdotel ve garson
şurda camın arkasında bir şeyler okuyorlar.» «- İyice bakmamışsınız.
Garson okuyor, dinliyor ötekiler.» «- Evet.
Ne okuyorlar acaba?» «- O garson ne okuyabilir? diye düşünüyorsunuz.
Garson ve okumak.
Aşçıbaşı ve okunan bir şeyi dinlemek
tuhafınıza gidiyor.» «-Doğru.
Karagöze benziyor okudukları şey.» «- Niye Karagöz geldi aklınıza?» «- Bilmem.
Fakat başka bir şey de olabilir.» «- Ahmet Haşim'in şiirleri niye olmasın?» «-
İmkânı yok.
Hayır.
Aşçıbaşı anlayamaz Haşim'i.» «- Haklısınız, Bay Şekip Aytuna,
aşçıbaşıya anlatacak
açık
korkunç
cesur haklı ve umutlu bir tek sözü yoktur Ahmet Haşim'in.» «- Şiir bunlardan mı
ibaret yalnız, Doktor Bey?» «- Şiir dünyadan ibaret
Ve bugünkü dünyada yalnız bu dediklerim anlatılmaya değer.»
180

«- Ne garip fikirleriniz var.» «- Gariptirler,
hattâ bir bakıma komik,
hattâ bir bakıma mürâi, züppe ve alçak
sadece bol bol gevezelik edip
dövüşmedikleri, dövüşemedikleri için...»
Yağmur dinmişti dışarda rüzgâr aynı hızla esiyordu fakat. Zifiri karanlıkta
belirdi Sapanca Gölünün pırıltısı. Anadolu sürat katarı yavaşlıyor. Geçiliyor
yanından sırlısklam, simsiyah ağaçların. Ve yavaşlayan tirenin azaldıkça
gürültüsü rüzgârın uğultusunda yeni bir ses duyulmaya başlıyor:
bu ses suyun
ve sazlıklarındır...
Tiren durdu.
Haykırışmalar oldu dışarda.
Yemekli vagonun mavi camlarına dışardan
bir şeylerle yüklü ıslak kadın ve çocuk elleri vurdu. Baktı bu tırmanan mavi
ellere yemekli vagondakiler. Bir tek elma almadan fakat
kalktı Sapanca'dan Anadolu sürat katarı. Yirmi biri elli yedi geçiyordu saat.
Ve 108 kilometre cenubunda Anadolu sürat katarının

giriyordu Bilecik İstasyonu'na bir başka tiren: Haydarpaşa'dan 15.45'de kalkan katar. Burda ne yağmur, ne rüzgâr kar gibiydi ay ışığı. Ve 510 numaralı üçüncü mevki vagonun camları değil maskelendiğinden ampulleri koridorda bir açık pencereden iki yolcu mehtabı seyrediyordu: Nuri Öztürk (Bakımevi kaleminde muhasebeci) ve Kartallı Kâzım.

181

Bir dümdüz beyazlığın üzerinde sarsıntısız ve kolay kızakla çekiliyormuş gibiydi ay.

Mahkûmların bölmesindeydi Üniversiteli.

Son harbin ekonomiko-sosyal sebeplerini anlatıyordu mahkûm Halil.

Yuvarlak sayılar ve kupkuru kelimelerle konuştuğu halde kavga ediyormuş gibi heyecanlı. Ve miyop gözleri gözlüklerini yenmişti. Ve ölen insan sayıları yıkılan şehir isimlerine rağmen umutlu iki el gibi bu gözleri alnının üstünde duyuyordu Üniversiteli. Fakat dehşetli umutsuzdu Çavuş.

Mırıldandı kendi kendine: «- Âsi geldiler,

âsi geldiler Allaha. Amma da olur şimdiki muharebe ha, ana baba günü vaveylâ günü. Vaveylâ çalkanır böyle arzla semanın arasında. Hayat meselesi.»

Sonra mahkûm Süleyman'a döndü: «- Süleyman Bey,» - dedi, -

«Süleyman Bey, Üveyk kuşu şöyle feryad edermiş ilânihaye: keşke beni yaratmasaydın! Bu dünyaya gelip ilk defa ölümü gördüğünden; sonsuzluk yani. Hay felek, hay felek, devri âleme bak, bir yükseliş devri sonra bir alçalış devri geliyor muhakkak. Dünyaya sahip olan bir rüzgâr. Haydi bakalım toprağa kalboldun...»

Mahkûm Fuat

kendi İstanbul'u yüreğinde

açık pencereden geceyi seyrediyordu. Kızını düşünüyordu mahkûm Melahat: «İki kat entarisi, dört çift çorabı var, patikleri eskidi, kış gelirse yün atkısı yok.»

182

Uyukluyordu jandarma Haydar.

Mahkûm Halil'i dinliyordu jandarma Hasan.

Gökyüzünde kızakla çekiliyormuş gibiydi ay, yaklaşmayıp uzaklaşmayarak değirmi ve parlak

hep aynı mesafede

tirenle birlikte yürüyordu,

tirenle birlikte yavaşladı,

tirenle birlikte durdu Bilecik İstasyonu'nda.

Koridorda üç kerre derin nefes aldı Nuri Öztürk,

hazin bir şarkı söyler gibi konuştu:

«- Mâhitaba bakamam yâr gelir hatırıma.»

Ay ışığıyla doluydu sarı kurt gözleri Kartallı Kâzım'ın.

Kartallı Kâzım konuştu:

«- Benim eski yıllar gelir hatırıma,

Kuvvayı Milliye yılları.» Sustu ve devam etti hemen: «- Kaç yıl geçti üzerinden,

tıpkı böyle mehtaplı bir gece.

Yine böyle bir gümüş kutunun içindesin

ortalık öyle bir tuhaf aydınlık, öyle ıssız. Ya çok seslidir.

ya hiç ses vermez mehtaplı gece zaten. Ben tek başıma yüzükoyun yatıyorum arkasındayım filintamın,

kız gibi Osmanlı filintası. Parlıyor arpacık

namlunun ucunda yüz yıllık yoldaymış gibi uzak

bir damlacık. O gün merkezden emir aldık: Gebze'deki İngiliz yüzbaşının

tercümanı vurulacak. Köylerde teşkilât kurmuş tercüman Mansur

satıyor bizimkileri... İyi hesaplamışım herifin geçeceği yeri. Söküldü

karşıdan. Beygirin üzerinde. Beygir yüksek

İngiliz kadanası.

183

Kendi halinde yürüyor hayvan
ortasında demiryolunun
sallana sallana
ağır ağır. Tercüman her halde bırakmış dizginleri
onun da başı sallanıyor
belki de uyuyor üzerinde beygirin. Yaklaştıkça büyüyor herif. Zaten mehtapta
heybetli görünür insan. Aramızda kaldı kalmadı dört yüz adım, namluyu kaldırdım
biraz Mansur'un sallanan başını nişanladım. Soldaki yamaçtan düştü bir taş
parçası. Bir kuş uçtu sağımdaki ağaçtan; ağaç çınar,
kuş ürkmüş olacak. Kafam çevrildi kuşun uçtuğu yana
mehtapla yüz yüze geldik,
tıpkı işte bunun gibi kocaman desdeğirmi bembeyaz Gözümü aldı âdeta.
Zaten bu yüzden
tekrar göz, gez, arpacık hedefi bulup ateşlediğim zaman ilk kurşun Mansur'un
başını delecek yerde
galiba omzuna girdi. Herif «Hınk» dedi bir, kulağımın dibinde sesini duydum.
Beygirin başını çevirdi
dört nal kaçıyor. Yetiştirdim ikinci kurşunu. Beygirin üstünde sola yıkıldı.
Üçüncü kurşun. Düştü beygirden. Fakat bir ayağı üzengeye takılmış
biraz sürüklendi peşinde kaçan hayvanın. Sonra kurtuldu ki ayağı
Mansur yıkılıp kaldı olduğu yerde,
yamaca sardı beygir. Kalktım.
184

Yürüdüm herife doğru. Üzerinden kâatları alacağım,
casuslarının isimleri vardır. Aramızda dört telgıraf direği yalnız,
ellişerden iki yüz metre eder. Tercüman doğruldu apansızın
yana attı kendini
kaçıyor bayır aşağı. Filintayı omuzladım. Dördüncü kurşun. Yıkıldı herif.
Başladım koşmaya. Doğruldu yine. Aramızda yüz adım. Mansur yürüyor önünde
sarhoş gibi sallanarak
kaçmıyor artık
yürüyor. Ben de koşmayı bıraktım. Deniz kıyısına indik. Orda boş bir fabrika
vardır. Bir de beyaz bir ev, tahta iskelesi iner denizin içine kadar. Baktım ki
herif suya giriyor. Kâatlar ıslanacak. Beşinci kurşunu yaktım. Suya düşüp
kalktı önde giden. Ve ben tazelerken şarjörü bir ışık yandı evde,
bir pencere açıldı,
galiba bir kadın baktı dışarıya. Boğazlanıyormuş gibi bağırdı tercüman. Pencere
kapandı. Işık söndü.
Tercüman ayakları kırılmış bir hayvan gibi sürünüp tırmanıyor. Hâlâ gitmez
gözümünden. Hay anasını. Ay da denize düşmüş: dağılıp toplanıyor
toplanıp dağılıyor. Velhasıl
185

uzatmayalım
Mansur'un işini bıçakla bitirdik.
Kâatlar kan içindeydi,
fakat kan kapatmıyor yazıyı...»
Sustu birdenbire Kartallı Kâzım
sonra devam etti hemen:
«— Herif namussuzun biriydi,
muhakkak. Düşmana satılmıştı,
orası öyle. Kaç tane din kardeşinin başını yedi,
biliyorum. Ama ne de olsa
mehtapta herif beygirin üzerinde uyumuş geliyordu. Demek istediğim
öyle günlerde bile böyle bir adamı bile bu çeşit öldürüp ortalık durulduktan
yıllarca sonra mehtaba baktığın vakit
üzüntü çekmemek için ya insanda yürek dediğin taştan olacak
yahut da dehşetli namuslu olacak yüreğin. Bizimkisi taştan değil çok şükür,

fakat namuslu. Ne malûm? dersen: dövüştük pir aşkına yaralandık birkaç kere ve saire. Ve kavga bittiği zaman ne çiftlik aldım, ne apartıman. Kavgadan önce Kartal'da bahçıvandık
kavgadan sonra Kartal'da bahçıvan. Yalnız işte ara sıra yerli yersiz böyle anlatırız...»

Nuri Öztürk:

«- Anlatmazsın övünürsün mamafi böbür böbür,»
diyecekti az daha. Esasen Kuvvayı Milliye hikâyeleri asabını bozardı Nuri Öztürk'ün:
Anadolu'ya zamanında geçmediğinden...

186

510 numaralı üçüncü mevki vagon.
Alaca karanlığında uykusundaydı beşinci bölme.
Yalnız Sakaryalı Şakir'di uyumayan
(sirozlu hasta), çöp gibi boynunun üzerinde
(bir mantık yanlışlığı olarak)
dimdik duruyordu başı. Karnının üstüne koymuştu ellerini. Bu yamru yumru eller düşünüp konuşabilseydi eğer: «- Şakir her dakika artıyor karnındaki su, düştü yüreğine ölüm uykusu göz yummak ne mümkün?» - diyebilirdiler. Demediler fakat. Çünkü artık düşünmeye tenezzül etmiyor Şakir. Ve duymuyor artık: yaylı bir karyolada ölmenin hasretini bile.
510 numaralı üçüncü mevki vagon.

Koridor.

Koridorda iki yolcu mehtabı seyrediyor.
Gökyüzünde sarsıldı bir kerre
sonra kızakla çekiliyormuş gibi rahat ve kolay yürümeye başladı ay. Bilecik İstasyonu'nu arkada bıraktı tiren. Ve 90 bu kadar kilometre şimalinde bu tirenin bir başka katar
Anadolu sürat katarı
koşuyordu rüzgârlı karanlıkta cenuba doğru.
Boşalmıştı yemekli vagon yarı yarıya.
Garson Mustafa daha bir hayli okumuştur destandan:
«HİKAYEİ İMALATI HARBİYE FABRİKASI»,
«HİKAYEİ HASAN»,
«HİKAYEİ ÜÇ İNSAN»
ve «HİKAYEİ MUSTAFA SUPHİ VE ARKADAŞLARI». Metrdotelin kaşları çatılmıştı bilhassa bu son hikâyede ve kararmıştı içinde üniformasının.

187

«- Yavrum, Mustafa,» - dedi Aşçıbaşı Mahmut Aşer, - «yoruldun. Gerisini birazdan okuruz, biz bize kalınca...»

Ve Mustafa soktu sarı yapraklı defterini cebine.

22'yi 36 geçiyordu saat. Büyüklerden insan

kalktı masadan. Yanındakiler de kalktılar. «- Ben yatmaya gidiyorum, müsaadenizle,

siz rahatsız olmayın.» Düşündü Tahsin

(Mebus - Doktor): «- Zekâ bu kadar erken uyurmu?»

22'yi 36 geçiyordu saat:

Mösyö Düval konuşuyordu Cazibe Hanımla:

«- Sizin köylülerinizden memnunum,

kanaatkâr ve sabırlı insanlar.

Tüccarlarınız da fena değil,

memurlarınız zararsız,

beğenmiyorum fabrikatörlerinizi fakat.

Size her şeyden önce ziraat lâzım.

Sonra devletçiliği de bırakmalısınız.»

22'yi 36 geçiyordu saat.

İzmirli tacirlerden Emin Ulvi Açıkalin'ın aklında
yüz bin sandık kadar üzüm ve incirin hesabı var.

Geçirdi Kasım Ahmedof
ve tadı bir mandalina dilimine benzeyen kızın
titredi dudakları.

Hikmet Alpersoy:

«- 350.000,» - diye bitirdi sözünü.

Mardanapal:

«- 400.000'e çık, yalnız bir mesele var,»

- diye başladı sözüne. C. M. Muavini Fehim:

188

«- Mardanapal'dan 500 lira borç isteyebilirim,»

- diye düşündü.

22'yi 36 geçiyordu saat.

Ve Anadolu sürat katarında

bir delikanlı duruyordu sahanlığında birinci mevkiin.

Tıp Fakültesi'nde talebeydi.

Eskiden bir köy ağasıydı ki babası

sahibi olmuştu son on beş yıl içinde

üç çiftliğin ve iki çeltik fabrikasının. Duruyordu kederle sahanlıkta tıp

talebesi. Altay dağlarını düşünmüyordu, o dağlara ki bir gün yalın kılıç gitmek

niyetindedir yedi tuğ taşıyan atlılarla

ve başında demir miğferi. Şimdi yüreğindeki keder

yine macerasız geçen bu tiren yolculuğundandır. Halbuki tirenlere ne kadar güzel
kadınlar biner.

22'yi 36 geçiyordu saat.

Anadolu sürat katarında

iki kadın konuşuyordu ikinci mevkide bölmelerin birinde

Elli yaşındaydılar.

Elli yıl elle tutulacak gibi belliydi

ikisinin de üzerinde. Soldaki bir profesör karısıydı. Geniş, uzun yüzü

ağlamaktan kızarmış, şapkasını çıkarmış

buruşuk elleriyle ak saçlı şakaklarını tutuyordu. Durmadan konuşuyordu sağdaki

kadın: «- Herifin bu kadar kahrını çektin, kardeş.

Boyunca iki evlât yetiştirdin.

Ne demeye boşanacaksın?

Bakmaya mecbur sana.

Baksın.

Şimdi gidip elinle tutsan bile

boşanayım deme sakın...

Boşanmak onun canına minnet

Herifi rezil et bir temiz fakat,

sonra dön, keyfine bak, köşene kurul.»

189

22'yi 36 geçiyordu saat.

Aynı bölmedeydi Nimet Hanım.

Genç bir kadın.

Bir vekâlette memurdur.

Güzel değil,

başka bir şey,

bir acayip sıcaklık.

Güzel olmadığı için güzel.

Yakınları ona mutlaka «canım» derler.

Bir mektup okuyordu.

Çok uzaklardakine yazmıştı bu mektubu

Ankara'dan atacaktı postaya,

belki de atmayacaktı,

hayır, atacaktı muhakkak. Şöyle başlıyordu mektup: «Orhan,

sana dün aşağılık bir mektup yazıyordum, vazgeçtim.

Ama şimdi ne diye söylüyorum bunu? Kim bilir? Kancıklığım zahir.
Halbuki ben onu yazabilseydim sonuna kadar sen bir hayli sinirlenecek
sevinecek
iştahlanacak
falan filân olacaktın. Şu kadar ifşa edeyim: seni istedim dün dün dehşetli canım
çekti seni. Ve bütün münasebetsizliğine rağmen
horozluğunu özledim. Bu fizik açlık bende yoktu. Bir krizdi geldi geçti. Ama kaç
para eder, ben eminim ki artık
bu krizler daima sen yanımda olmayınca tutacak. Bu fizik açlık bende yoktu.
Ve tahammül edemem böyle bir şeyin başlamasına. Bu olmamalı, sevgilim. Etimi
yenmesi lâzım kafamın.
190

Ama insanda öyle mahrem bir an oluyor ki
kafasız bir vücutla kalıyor insan. Tek bir arzusu var işte o zaman. Ama bu
herhangi bir erkeğe ait sanma. Hayır, daha o kadar olmadım. Ben seni istedim
sadece. Ama ne türlü istemek
nasıl merhamete lâayık,
ne korkunç,
nasıl âciz ve yapayalnız bir şey. Fakat gülünç değil. Ve korkum burdan başlıyor.
Benim için dua et, sevgilim,
madem ki yanımda yoksun. Dün hırslımdan bir bardağı kırdım elimde. Ne boktan,
isterik bir hal. Niye bu kadar uzaksın? Fakat gelme sakın,
zaten gelemezsin,
istemiyorum
olduğun yerde sittin sene kal...»
Mektubu zarfına koydu Nimet Hanım.
Başını dayadı cama.
Baktı boyalı camdan dışarı.
Bir köyün yanından geçiyordu Anadolu sürat katarı.
Ve saat 22'yi 36 geçiyordu.
Bir kadın yatıyordu köyde
üst katında kerpiç bir evin
yalın kat bir döşekte bir karanlık odada. Dinledi tirenin gürültüsünü Hatice
kadın. Sanki evin içinden gelip geçti tiren. Abraş öküz böğürdü aşağıda.
Döşekte soldan sağa döndü Hatice kadının kocası. Düşündü Hatice kadın
kurnaz
bahtiyar: «- Kocam bu harman sonu kızını alacak Çopur Ekrem'in. İmam nikâhı
kıyacıklar. Kız diri karıdır Osmanlı karı.
191

Taze gelinlik eder Kasıma kadar
sonra işe koşarız.» Hatice kadının yorgun bacakları
gevşedi yorganın altında saadetle. Ve düşündü Hatice kadın: «- Çapada bu kadar
yorulmam gayrı.» Ve sevincinden çatlayacakmış gibi çarptı kalbi, kolsuz kalmış
sızlayan kollarından ebediyen kurtulmuş gibi.
22'yi 36 geçiyordu saat.
Hatice kadının köyünden on kilometre içerde
kahveleri henüz kapanmamıştı kasabanın;
birisinde gıramofon çalıyordu, radyo birisinde.
Ve sobacı Hakkı Usta
az evvel indirdiği kepenklerin gerisinde
bir teneke boru kesiyordu,
elmas yontar gibi dikkatli ve titizdi.
Gidiyordu peşince aklından geçenlerin.
Hakkı Ustanın aklından geçenler
gözüküp kayboluyor yumuşak yüzünde.
Dört yıl önce karısını boşadı Usta.
Kadın vardı kunduracı Rıfat'a.
Fakat şimdi usta tekrar istiyordu eski karısını.
Bir ay önce rüyasında göründü kadın

divaneye döndü Usta.
Nihayet kadınla sözleştiler.
Bu gece yatağında urganla boğup kunduracı Rıfat'ı
kuyuya atacaklar
ve çekip gidecek kendileri Balıkesir taraflarına.
Hakkı Usta baktı dükkânının raflarına,
orda urganın yanında bir çalar saat vardı.
ve 22'yi 36 geçiyordu.
Ve 22'yi 36 geçiyordu aynen elli kilometre uzakta
Ferit Beyin kol saati da. Yeşilçam nahiye müdürü Ferit Bey
ve jandarma karakol kumandanı Seyfi Çavuş
Şerifler Köyü'ne yanaşmışlardı.
192

Cıgaraları gizliydi avuçlarının içinde.
Çömelmişlerdi.
Ağız dolusu nefes alıyorlar
köyü kokluyorlardı karanlığın arasından:
ne yanmış odun, ne sıcak tezek, ne de yaş toprak kokusu hattâ
(halbuki yağmur yağmıştı bir saat önce ve sırılsıklamdı toprak), ne ışıklı
bir pencere, ne yürüyen bir şey,
insanlar ve hayvanlar köyü bırakmışlardı sanki, ve rüzgârdan başka ses yoktu.
Seyfi Çavuş
sol elinin şahadet parmağını çamura soktu
köküne kadar. Konuştu Ferit Bey fısıldayarak: «- Boşuna bekliyoruz
gelmeyecek.» «- Gelir,
çocuklar uyumamıştır da ondan.» «- Kaç çocuğu var?» «- Üç.» Sustular.
Yarım saat kadar geçti. Parmağı hâlâ çamura gömülüydü çavuşun. Köylüydü Seyfi
Çavuş çömelip sabretmesini bilen bir soydandı. Hattâ böyle olduğu yerde daha
saatlarca bekleyebilir
Ferit Beyle tek kelime konuşmadan ve sonra rahatça kalkıp gidebilirdi. Nahiye
müdürü Ferit Bey konuştu: «- Daha fazla bekleyemem.
Ben gideceğim, çavuş.» «- Sen bilirsin.» «- Peki sen?» «- Ben burdayım.
Madem ki geldik.» Sustular.
Ferit Bey gitmedi. Korkuyordu.
Geçti bir müddet daha. Yine Ferit Bey sordu:
193

«- Demek senin karakola boyuna geliyor?» «- Gelir.
Benden önceki çavuş alıştırmış.
Bir kerre bir gecede bütün karakol geçtik üzerinden,
bana mısın demedi. Sabahleyin çoraplarımızı bile yamadı. Adam başına beşer
kuruş verdik.» Esmerdi Seyfi Çavuş ve kemikli genç burnunun altında
kendinden emin ve kibirliydi ağzı. Esmerdi Ferit Bey de, külrengi bir elbise
giymişti. Bir köpek uludu köyün içinden, fakat başka köpekler ona cevap
vermediler,
uludu ve sustu. Seyfi Çavuş çıkardı parmağını çamurdan ve doğrulmaksızın: «-
Geliyor,» - dedi. Ferit Bey hızla kalktı ayağa ve ne yaptığını düşünmeden
düzeltti kıravatını. Emine'ydi gelen. Kalındı ve uzun boyluydu. Telâssız
çekinmeksizin
geliyordu karanlığı iteleyerek. İyice yaklaşmasını bekledi Seyfi Çavuş
sonra doğruldu, kalktı. Ferit Bey sıkılarak
kadına baktı. Yalnız gözleri çıplaktı. Çıplaktı her halde ayakları da, fakat
Ferit Bey biliyordu ki
köylü kadınlarda ayak çıplaklığının
çıplaklıkla ilgisi yoktur. Bir keçe vardı koltuğunda Emine'nin,
rüzgârda çırpınarak
uçları dövüyordu sağrısını. Kadınla konuşmadılar. Seyfi Çavuş yürüdü Ferit
Beyi kolundan çekip.
194

Emine yürüdü peşlerinden
on beş adım aralıkla
ve koltuğunda keçesi. Yürüdüler bir çeyrek kadar alınlarında rüzgârlı ıslak bir
ilkbahar gecesi. Ve çamlığa ulaştıklarında (burcu burcu kokuyordu heybetli
çamlar)
Seyfi Çavuş bir düzlükte durdu ve yüksek sesle Ferit Bey'e sordu: «- önce sen
istiyorsan?
Ben çekileyim.» Ferit Bey kekeledi: «- Ben
ben hiçbir şey istemiyorum.» Güldü Seyfi Çavuş: «- İpekli döşek mi lâzımdı
beyimize?
öyleyse sen uzaklaş bakalım...» Uzaklaştı Ferit Bey
kayboldu karanlıkta. Ve ancak ve ancak o zaman
Seyfi Çavuş baktı arkasına. Kalın ve dimdik duruyordu kadın. Yaklaştı Emine,
eğildi öne doğru. Ve çocuğuna döşek seriyormuş gibi
koltuğundaki keçeyi ıslak toprağa yaydı ve uzanıp sırt üstü üzerine keçenin
baktı yukarıya, başucunda duran çavuşa...
Yirmi dakika sonra çamlıktan çıktılar: önde Seyfi Çavuşla nahiye müdürü arkada
Emine. Yürüdüler biraz. Dönemeçte sola saptı kadın
tuttu Şerifler Köyü'nün yolunu
koltuğunda keçesi. Erkekler farkına bile varmadılar bu ayrılığın. Yürüdüler
nahiyeye doğru alınlarında rüzgârlı ıslak bir ilkbahar gecesi.

195

Bir tiren gürültüsü geldi uzaktan. «- Sürat katarı,» - dedi Ferit Bey. «Şimdi
içinde olsaydık
yemekli vagonda
rahat...» Seyfi Çavuş mırıldandı: «- Demek ki on ikiyi geçiyor saat...»

196

VI

Anadolu sürat katarında yemekli vagonda 24'ü 10 geçiyordu saat.
Yemekli vagonda üç kişiydiler:
Garson Mustafa, Metrdotel ve Aşçıbaşı Mahmut Aşer.
Oturmuşlardı birinci masaya,
oraya büyüklerden insan oturmuştu bir saat önce.
Masaların beyaz örtüleri kaldırılmıştı.
Kırmızı abajurlar sönmüştü,
şimdi sadece eski kumaş parçalarıydılar.
Terkedilmiş bir meyhane kokuyordu.
Ve Garson Mustafa
destanı okuyordu: - 922 SENESİ AĞUSTOS AYI ve HİKAYEİ KADINLARIMIZ
ve ALTI AĞUSTOS EMRİ
ve HİKAYEİ BİR ÂLETLE BİR İNSAN...» Sordu Aşçıbaşı Mahmut Aşer: «- Burda mı
kaldıktı, yavrum?» «- Evet.
Hikâyei Mustafa Suphi ve Arkadaşları'nı okuduk en son ,
sonra burası geliyor.» «- Peki öyleysem, oku.» «- Okuyorum:
«Aydın altında kağnılar gidiyordu. Kağnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a
doğru. Toprak öyle bitip tükenmez dağlar öyle uzakta sanki gidenler hiçbir zaman
hiçbir menzile erişmeyecekti. Kağnılar yürüyordu yekpare meşeden
tekerlekleriyle,

197

ve onlar
ayın altında dönen ilk tekerlekti. Aydın altında öküzler
başka ve çok küçük bir dünyadan gelmişler gibi
ufacık
kısacıktilar ve pırıltılar vardı hasta kırık boynuzlarında, ve ayakları altında
akan
toprak
toprak

ve topraktı. Gece aydınlık ve sıcak ve kağnılarda tahta yataklarında koyu mavi humbaralar çırılçıplaktı. Ve kadınlar birbirlerinden gizleyerek bakıyorlardı ayın altında geçmiş kafilerden kalan öküz ve tekerlek ölülerine... Ve kadınlar bizim kadınlarımız: korkunç ve mübarek elleri ince küçük çeneleri, kocaman gözleriyle anamız, avradımız, yârimiz, ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen ve soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen, ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız, ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki, ve karasapana koşulan ve ağıllarda ışıltısında yere saplı bıçakların oynak ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan kadınlar bizim kadınlarımız şimdi ayın altında kağnıların ve hartuçların peşinde harman yerine kehribar başaklı sap çeker gibi aynı yürek ferahlığı aynı yorgun alışkanlık içindeydiler. Ve on beşlik şarapnelin çeliğinde

198

ince boyunlu çocuklar uyuyordu. Ve ayın altında kağnılar yürüyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru. Altı Ağustos emri verilmiştir. Birinci ve İkinci Ordu, kıtaları, kağnıları, süvari alaylarıyla yer değiştiriyordu, yer değiştirecek 98.956 tüfek 325 top 5 tayyare 2.800 küsür mitralyöz 2.500 küsür kılıç ve 186.326 tane pırıl pırıl insan yüreği ve bunun iki misli kulak, kol, ayak ve göz kımıldanıyordu gecenin içinde. Gecenin içinde toprak. Gecenin içinde rüzgâr. Hatıralara bağlı, hatıraların haricinde gecenin içinde: insanlar, âletler ve hayvanlar demirleri, tahtaları ve etleriyle birbirine sokulup korkunç ve sessiz emniyetlerini birbirlerine sokulmakta bulup kocaman yorgun ayaklan topraklı elleriyle yürüyorlardı. Ve onların arasında Birinci Ordu İkinci Nakliye Taburundan İstanbullu şoför Ahmet ve onun kamyoneti vardı. Bir acayip mahlûktu üç numrolu kamyonet: ihtiyar cesur inatçı ve şirret. Kırılıp dağlarda kalan sol arka makası yerine şasinin altına, dingilin üzerine budaklı bir gürgen kütüğü sarmış olmasına rağmen ve kalp ağrılarıyla ve on kilometrede bir karanlığa yaslanıp durduğu halde,

199

ve vantilatöründe dört kanattan ikisi noksan iken şahsının vekarlı kudretini resmen biliyordu, 6 Ağustos emrinde ondan ve arkadaşlarından «... ihzar ve teşkil edilmiş bulunan «ve cem'an 300 ton kabiliyetinde kabul olunan «yüz kadar seri otomobil...» diye bahsediliyordu. İhzar ve teşkil olunanlar bu meydana Ahmet'in kamyoneti insanların, silâhların ve kağnıların yanından geçip Afyon - Ahırdağları ve imtidadına doğru iniyorlardı. Ahmet'in kafasında uzak bir şehir ve bir şarkı vardı. Bu şarkı nihaventtir. Ve beyaz tenteli sandalları siyah mavnaları güneşli karpuz kabuklarıyla bir deniz kıyısındadır şehir. Vantilatörde adedi devir düşüyor gibi. Arkadaşlar ileri geçtiler. Ay battı. Manzara yıldızlardan ve dağlardan ibaret... Sen Süleymaniyelisin oğlum Ahmet, Çınar dibinde iki mars bir oyunla yenip bücürü, kalk sıra kahvelerin önünden yürü, çeşmeyi geç, mektep bahçesi, medreseler, orda, Harbiye Nezareti'nin arka duvarında

siyah çarşafli bir kadın
çömelip yere
darı serper güvercinlere.
Ve papelciler
şemsiye üstünde papaz açarlar.
Motor mızıkçılık ediyor,
bizi dağ başlarında bırakacak meret...
200

Ne diyorduk oğlum Ahmet? Dökmeciler sağda kalır. Derken, Uzun Çarşı'ya saparken
köşede, sol kolda seyyar kitapçı:
Hikâyei Billur Köşk
altı cilt Tarihi Cevdet,
ve Fenni Tabahat. Tabahat mutfaktan gelirmiş, yani yemek pişirmek.
Hani uskumru dolmasına da bayılırım pek. Yıldızlı kuyruğundan tutup bir salkım
üzüm gibi yersin. İlerde bir süvari kolu gidiyor, saptılar sola...
Uzun Çarşı'yı dikine inersin.
Sandalyacılar, tavla pulcuları, tesbihçiler,
ve sen İstanbullu
sen kendi ellerinin hünerine alışmış olduğundan
şaşarsın İstanbullulara:
ne kadar ince, ne çeşitli hünerleri var, dersin.
Rüstem Paşa Camii.
Urgancılar.
Urgancılar'da yüz parça yelkenli gemiyi
ve hesapsız katır kervanlarını donatacak kadar
urgan, halat ve dökme tunçtan çingiraklar satılır.
Zindankapı, Babacafer.
Uzakta Balıkpazarı.
Kuruyemişçiler.
Yemiş İskelesi'ndeyiz:
o, sandalları, mavnaları
güneşli karpuz kabuklarıyla
yüzüne hasret kaldığım deniz...
Sol arka lastik hava mı kaçırıyor ne?
İnip
baksam...
Yemiş İskelesi'nden dilenci vapuruna binip Eyüp'de niyet kuyusuna gittikti.
201

Elleri yumuk yumuk,
bacakları biraz çarpıktı ama,
yeşil zeytin tanesi gibi gözler.
Kaşları hilâl gibi çekikti.
Tam Kasımpaşa'ya yaklaştık, beyaz başörtüsü...
Lastik hava kaçırıyor.
Derdine deva bulmazsak eğer...
Dur bakalım Babacafer.
Üç numrolu kamyonet durdu.
Karanlık.
Kriko.
Pompa.
Eller.
Küfreden ve küfrettiğine kızan elleri
lastikte ve ihtiyar tekerlekte çalışırken
Ahmet hatırladı:
bir gece nüzüllü babaannesini
sedirden sedire taşıırken
kadıncağız...
İç lastik boydan boya patladı.
Yedek?

Yok.

Dağlarda avaz avaz

imdat istemek?

Sen Süleymaniyelisin oğlum

sana tek başına verilmiştir üç numrolu kamyonet.

Hem hani bir koyun varmış

kendi bacağından asılan bir koyun. Süleymaniyeli şoför Ahmet
soyun...

Soyundu.

Ceket, külot pantol, don, gömlek ve kalpak

ve kırmızı kuşak Ahmet'i postallarının üstünde çırılçıplak bırakarak
202

dış lastiğin içine girdiler,

şişirdiler...

Bu şarkı nihaventtir.

Deniz kıyısında bir şehir, beyaz başörtüsü.

Saatta elli yapıyoruz.

Dayan ömrümün törpüsü,

dayan da dağlar anadan doğma görsün şoför Ahmet'i.

dayan aslan...

Hiçbir zaman

böyle merhametli bir ümitle sevmedi

hiçbir insan

hiçbir âleti...»

Güldü keyifle Aşçıbaşı Mahmut Aşer: «- Pardon şoför Ahmet'e, yavrum,» - dedi, -
«doğrusu pardon.

Açıkgöz millettir İstanbullular,

yiğitleri de, yavrum, yiğittir.

Şimdi şoför Ahmet nerde kim bilir?

Belki şoförlük eder, Ankara'da, belediye otobüslerinde,

yahut Mudanya-Bursa yolunda kaptıkaçtıllarda çalışır .

İster misin bizim tirende olsun? Üçüncü mevkide tabii...»

Garson Mustafa kötümser konuştu: «- Ölmemişse eğer...» Birdenbire ciddileşti

Mahmut Aşer: «- Allah rahmet eylesin.

Doğrusun.

Belki sonradan öldü,

belki de şehit düştü daha o zaman.» Tekrarladı Garson Mustafa :

203

«- Belki de şehit düştü daha o zaman

üç numrolu kamyonetiyle beraber...

Bilir misin bir resim vardır, Mahmut Usta;

kahvelerde duvarlara asarlar:

Arabistan çölünde güneş batır,

vurulmuş bedevi Arap al kanlar içinde kumlarda yatar

ve herifin ceylan gibi atı durur başucunda koklar ağlayarak sahibini.» «-

Bildim.» «- Bildin demek?

Usta, öyle sanıyorum ki ben,

şoför Ahmet şehit düşmüşse daha o zaman

başucunda durup ağlayarak üç numrolu kamyoneti

dağlarda kuşa kurda karşı beklemiştir Ahmet'i...» «- Doğrusun yavrum,

beklemiştir.

Lâkin insanoğlunun tez dağılır cesedi,

şimdi o dağlara varsan

şoför Ahmet'den eser yoktur

lâkin demiri, tekeri filân kalmıştır kamyonetin.

Kahbe felek bu...» Hızla burnunu çekti Mahmut Aşer: «- Neysem,

hele sen şunun sonunu oku.» Sordu Metrdotel: «- Çok var mı daha?» «- Yok.

Beş altı yaprak.

Başıyorum.» Ve başladı Garson Mustafa: «- HİKÂYEİ 26 AĞUSTOS GECESİNDE SAATLAR

İKİ OTUZDAN BEŞ OTUZA KADAR...
Saat iki otuz.
Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,
ne ağaç, ne kuş sesi
ne toprak kokusu vardır.
Gündüz güneşin
gece yıldızların altında kayalardır.
Ve şimdi gece olduğu için
ve dünya karanlıkta daha bizim
204

daha yakın
daha küçük kaldığı için ve bu vakitlerde topraktan ve yürekten
evimize, aşkımıza ve kendimize dair sesler geldiği için kayalıklarda şayak
kalpaklı nöbetçi okşayarak gülümseyen bıyığını
seyrediyordu Kocatepe'den
dünyanın en yıldızlı karanlığını. Düşman üç saatlik yerededir. Ve Hıdırlık
Tepesi olmasa Afyonkarahisar şehrinin ışıkları gözükecek. Şimali garbide
Güzelim Dağları, ve dağlarda tek
tek
ateşler yanıyor. Ovada Akarçay bir pırıltı halinde ve şayak kalpaklı nöbetçinin
hayalinde
şimdi yalnız suların yaptığı bir yolculuk var. Akarçay belki bir akarsu
belki bir ırmak
belki küçücük bir nehirdir. Akarçay Dereboğazı'nda değirmenleri çevirip
kılçıksız yılan balıklarıyla
Yedişahitler Kayası'nın gölgesine girip çıkar, ve kocaman çiçekleri eflatun
kırmızı
beyaz ve sapları bir, bir buçuk adam boyundaki
haşhaşların içinden akar. Ve Afyon önünde Altıgözler Köprüsü'nün altından
gündoğuya dönerek ve Konya tiren hattına rastlayıp yolda Büyük Çobanlar Köyü'nü
solda
ve Kızılkilise'yi sağda bırakıp
gider.
Düşündü birdenbire kayalıklardaki adam
205

kaynakları ve yolları düşman elinde kalan bütün nehirleri, kimbilir onlar ne
kadar büyük
ne kadar uzundurlar? Birçoğunun adını bilmiyordu, yalnız Yunan'dan önce ve
Seferberlik'den evvel Selimşahlar Çiftliği'nde ırgatlık ederken Manisa'da
geçerdi Gediz'in sularını başı dönerek.
Dağlarda tek
tek
ateşler yanıyordu. Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki şayak kalpaklı
adam nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden öcalıcı, güzel ve rahat günlere
inanıyordu ve gülen bıyıklarıyla duruyordu mavzerinin yanında. Kocatepe'de
gözetleme yerinde...
Saat üç uçuk.
Halimur-Ayvalı hattı üzerinde
manga mevziindedir. İzmirli Ali Onbaşı karanlıkta göz yordamıyla sanki onları
bir daha hiç görmeyecekmiş gibi baktı manga efradına birer birer: Sağda birinci
nefer
sarışındı, ikincisi esmer, üçüncü kekemeydi, fakat bölükte
yoktu onun üstüne şarkı söyleyen. Dördüncünün yine mutlak bulamıç istiyordu
canı. Beşinci vuracaktı amcasını vuranı tezkere alıp Urfa'ya girdiği akşam.
Altıncı
inanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam memlekette toprağını ve tek öküzünü
bir ihtiyar muhacir karısına bıraktığı için kardeşleri onu mahkemeye verdiler ve
bölükte arkadaşların yerine nöbete kalktığı için
206

ona «Deli Erzurumlu» derdiler. Yedinci Mehmet oğlu Osman'dı. Çanakkale'de, İnönü'nde, Sakarya'da yaralandı, ve gözünü kırpmadan daha bir hayli yara alabilir ve dimdik ayakta kalabilir. Sekizinci İbrahim korkmayacaktı bu kadar bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp böyle birbirine vurmasalar. Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki tavşan korktuğu için kaçmaz. kaçtığı için korkar. Saat dört. Ağzıkara - Söğütlüdere mıntıkası. 12'nci piyade fırkası. Gözler karanlıkta, uzakta, eller yakında, mekanizmalar üzerinde, herkes yerli yerinde. Tabur imamı mevzideki biricik silâhsız adam ölülerin adamı, kibleye doğru kırılmış bir söğüt dalı dikerek durdu boyun büküp el kavuşturup sabah namazına, İçi rahattır. Cennet, ebedî bir istirahatıdır. Ve yenilseler de, yenseler de âdayı meydanı gazadan o kendi elleriyle verecektir cenabı rabbülâlemine şühedayı. Saat dört kırk beş. Sandıklı civarı. Köyler. Sarkık siyah bıyıklı süvari çınar dibinde beygirinin yanında duruyordu. Çukurova beygiri 207

kuyruğunu karanlığa vuruyordu, diz kapaklarında kan kantarmasında köpük. İkinci Süvari Fırkasından Dördüncü Bölük atları, kılıçları ve insanlarıyla havayı kokluyor. Geride, köylerde bir horoz öttü. Ve sarkık siyah bıyıklı süvari ellerinin tersiyle yüzünü örttü. Karşı dağlar ardında, gâvur içinde kalan bir başka horoz vardır, balta ibik, sütbeyaz bir Denizli horozu, gâvurlar her hal onu çoktan kesip çorbasını yapmışlardır... Saat beşe on var. Kırk dakika sonra şafak sökecek. «Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak.» Tınaztepe'ye karşı Kömürtepe cenubunda On Beşinci Piyade Fırkasından iki ihtiyat zabiti ve onların genci, uzun Darülmuallimin mezunu Nurettin Eşfak mavzer tabancasının emniyetiyle oynayarak konuşuyor: «- Bizim İstiklâl Marşında aksayan bir yan var, bilmem, nasıl anlatsam. Akif, inanmış adam. Fakat onun ben inandıklarının hepsine inanmıyorum. Beni burda tutan şey şehit olmak vecdi mi? sanmıyorum. Meselâ bakın 'Gelecektir sana vaadettiği günler Hakkın' Hayır. Gelecek günler için gökten âyet inmedi bize. Onu biz kendimiz vaadettik kendimize. Bir şarkı istiyorum 208

zaferden sonrasına dair... Kim bilir belki yarın...» Saat beşe beş var. Dağlar aydınlanıyor. Bir yerlerde bir şeyler yanıyor.. Gün ağardı ağaracak. Kokusu tütmeye başladı

Anadolu toprağı uyanıyor. Ve bu anda kalbi bir şahin gibi göklere salıp ve pırıltılar görüp ve çok uzak çok uzak bir yerlere çağırın sesler duyarak bir müthiş ve mukaddes macerada ön safta en ön sırada şahlanıp ölesi geliyordu insanın. Topçu evvel mülâzımı Hasan'ın yaşı yirmi birdi. Kumral başını gökyüzüne çevirdi kalktı ayağa. Baktı, yıldızları ağaran muazzam karanlığa. Şimdi bir hamlede o kadar büyük öyle şöhretli işler yapmak istiyordu ki bütün ömrünü ve hatırasını ve yedi buçukluk bataryasını ağlanacak kadar küçük buluyordu. Yüzbaşı sordu: «- Saat kaç?» «- Beş.» «- Yarım saat sonra demek...» 98.956 tüfek ve şoför Ahmet'in üç numrolu kamyonetinden yedi buçukluk şınayderlere, on beşlik obüslere kadar bütün aletleriyle ve vatan uğrunda yani toprak ve hürriyet için ölebilmek kabiliyetleriyle

209

Birinci ve İkinci Ordular baskına hazırdılar. Alacakaranlıkta, bir çınar dibinde, beygirinin yanında duran sarkık siyah bıyıklı süvari kısa çizmeleriyle atladı atına. Nurettin Eşfak baskı saatına: Beş otuz... Ve başladı topçu ateşiyle ve fecirle birlikte büyük taarruz... Sonra. Sonra düşmanın müstahkem cepheleleri düştü, bunlar Karahisar cenubunda 50 ve şarkında 20-30 kilometreydiler. Sonra. Sonra düşman ordusu kuvvayı külliyesini ihata ettik Aslıhanlar civarında 30 Ağustosa kadar. Sonra. Sonra 30 Ağustosta düşman kuvvayı külliyesi imha olundu. Ve 31 Ağustos 1922 günü ordularımız İzmir'e doğru yürürken, serseri bir kurşunla vurulan Deli Erzurumlu'ydu. Devrildi, kürek kemikleri arasında toprağı duydu. Baktı yukarı baktı karşıya. Gözleri hayretle yandılar, önünde sırt üstü, yan yana yatan postalları her seferkinden daha kocamandılar. Ve bu postallar daha bir hayli zaman üzerlerinden atlayıp geçen arkadaşların arkasından seyredip güneşli gökyüzünü ihtiyar bir muhacir karısını düşündüler. Sonra. Sonra sarsılıp ayrıldılar birbirlerinden

210

ve Deli Erzurumlu ölürken kederinden yüzlerini toprağa döndüler.» Sustu Garson Mustafa. Sordu Aşçıbaşı Mahmut Aşer: «- Bitti mi?» «- Bitti.» «- Sahiden bitti demek.» «- Sahiden bitti, usta. Daha neyi bekliyordun ki yazsın?» «- Bilmem. Doğrusun, yavrum.

Daha neyi yazacaktı.

Gâvuru yendik, girdik İzmir'e.

Sonra.

Sonra Cumhuriyet oldu.

Velâkin...»

Konuştı Metrdotel:

«- Dilinin altında bir şey var, Aşçıbaşı, çekinme söyle.» «- Kimden çekineceğim.

Yani, destan bitmesine bitti,

biraz acı bitti lâkin. Yüreğim üzüldü bayağı. Şöyle ferah, şöyle yiğitçe koşarken

kapana tutulmuş gibi oluyor insanın ayağı.»

Metrdotel bir tuhaf güldü.

Ses çıkarmadı Garson Mustafa.

Bilecik İstasyonu'na girdi tiren.

Ve yataklı vagonda, ikinci bölmede, üst katta

horluyordu Hikmet Alpersoy. Güzel kahkahalı adamdan eser kalmamıştı

uykuda. Uyku ihtiyarlatmıştı onu

gözlerinin rengini örtüp

ışsıksız bırakarak yüzünü. Ve şimdi ipek pijamasının içinde

altmış yaşında bir sarhoştı horlayan. Ve aynı bölmede, alt katta Burhan

211

sırtında pamuklu hırkası

(hiçbir zaman vazgeçmedi bu hırkadan) oturmuştu yatağının kıyısına. Sivaslı Ahmet Paşa tarihini okuyordu. Kafasında bir öntasarı:

vagon atelyesini büyütme. Tiren Bilecik'de fazla durunca baktı pencereden

Burhan, pencerenin altında konuşuyordu tiren polisiyle Metrdotel:

iki masmavi adamdılar. Bu sırada altmış kilometre kadar güneyinde Bilecik'in çoktan geçmişti İnönü'nü

yaklaşıyordu Eskişehir'e Haydarpaşa'dan 15.45'de kalkan katar.

510 numaralı üçüncü mevki vagon.

Koridor.

Koridora çıktı mahkûm Süleyman.

Karşılaştı Kartallı Kâzım'la.

İkisinden başka kimse yoktu.

Fısıldadı Kartallı Kâzım:

«- Merhaba, Süleyman.»

«- Merhaba, köylüm.»

«- Sahanlığa gel, Süleyman, rahatça konuşalım.»

«- Burası daha iyi.

Tanışmayan iki yolcuymuşuz gibi

yan yana pencereden bakıyormuşuz gibi yaparız.» Ve öyle yaptılar. Sordu

Süleyman: «- Sen nereye böyle, köylüm?» «- Ankara'ya. Sonra Halil'in gittiği yere.

O hapisanesine, ben otele.» «- Öyle mi söylediler?» «- Kimse bir şey söylemedi, ben düşündüm.

Ne olur, ne olmaz.

Hapisanenin duvarını bir de dışardan ölçeriz.

Fena mı?» «- İyi.»

«- Bizim şairden ne haber, Süleyman?» «- Onu bizden beş ay önce gönderdiler.» «- Biliyorum.

212

D...'ye gitti.

Yani mektup geliyor muydu?» «- Geliyordu.

Köylüm, onu da mı selâmetledin yoksa?» «- Elbette

yerine kadar. Fakat berbat bir şey D...'nin hapisanesi. Duvarları dehşetli

yüksek. Ama aşılmayan duvar mı vardır?» Süleyman güldü: «- Peki, sen böyle tek başına icabederse hani

hangisini ilkönce aşıracaksın?» «- İlkönce Celâl'!.»

«- Demek daha çok seviyorsun onu?» «- Sevgi meselesi değil, herif şair.» «- Halil de âlim.»
Kartallı Kâzım düşündü cevap vermeden önce: «- Doğru, o da ilk postalık olacak zaten. Ama evvelâ Celâl. Dedim ya şiir yazıyor, şiir yazıyor, boru değil. Senin şiir yazdığın var mı? Yalnız yazılanı güldür güldür okursunuz. Ben gördüm nasıl yapıldığını bu işin, bahçıvanlıktan beter bir şey turfanda sebze yetiştirmekten bile zor. Şiir yazarken dikkat ettin mi Celâl'e, her seferinde sanki herif on beş yaşında kız olmuş da kıvrana kıvrana kemikleri açılıp çatırdayarak ağrılar içinde çocuk doğuruyor, sanki her seferinde dünyayı yaratıyor yeniden.» Süleyman içerledi biraz: «- Nerdeyse Celâl'e tapacaksın, be köylüm. Zaten bizde halkın bir garip hayranlığı var şairlere Namık Kemal'den beri. Fakat senin muhabbetinde bir sebep daha görüyorum: Seni de sokacaktı destana,

213

fakat sokmamış.» «- Sokmasın. Daha iyisini, daha doğrusunu bulmuştur. Yoksa bitirmiş mi destanı?» «- Bitirdi.» «- Güzel oldu mu?» «- Elbette. İçerde bizde üç kopyası var. Sana birini vereyim. Yalnız sen hâlâ vazgeçmedin köylüce, anarşistçe düşünmekten.» «- Ne gibi?» «- Kendi kendine işlere kalkışıyorsun kimseye danışmadan. Eğer düşündüğün şey lâzım olursa sen, ben değil, bunun mesulleri söyler önce kimden başlanacağını.» Somurttu Kartallı Kâzım. Acayip bir üzüntü geçti sarı kurt gözlerinden: «- Peki, anladık. Halil'le oraya gitmek de mi hata? Eskişehir'de inip döneym mi?» «- Hayır, köylüm, hattâ benim hapisaneyi Fuat'ınkini de bir yokla.» Bahtiyar; yayıldı dişsiz çocuk ağzı Kartallı Kâzım'ın, bağırdı âdeta: «- Seni gidi, bulgur pilavı Süleyman, seni.» Süleyman telâşlandı: «- Bağırma, köylüm.» Sonra sessizce güldü. Bütün arkadaşlar bilirdi bulgur pilavı hikâyesini. Sekiz yıl önceye ait bir hikâye: Süleyman'a verilmişti konuşup anlaşmak işi Kartallı Kâzım'la. Bulutsuz bir yaz günüydü. Yorulmuştu ve dehşetli acıkmıştı Süleyman Kâzım'ın bahçesine vardığı zaman. Burda güneşin altında sebze bahçesi yeşil fasulya sırkalarının sessizliğiyle göz alabildiğine. Ve toprağın üzerinde ıslak su arklarıyla kırmızı domatesler.

214

Kâzım oturuyordu altında çardağın. Uzakta, mısırların arasında eğilip kalkıyordu beyaz başörtülü bir kadın. Mavi bir duman tütüyordu çardağın arkasından. Bol zeytinyağlı ve sirkeli diri yeşil bir salata ve kızaran bir et kokusu vardı havada. Çardakta bir saat kadar konuştular: Süleyman ihtiyatlı ve kurnaz Kâzım alaycı ve cesur. Ve kızaran et kokusu havada devam etti her dakika çoğaltarak Süleyman'ın açlığını. Nihayet mavi gözlü, yalnayak bir kız çocuğu bir tencere getirdi, iki tahta kaşık ve iki baş kuru soğan: «Buyrun,» - dedi, açtı Kâzım tencerenin kapağını. Öyle yavan bir bulgur pilavıydı ki karşısına çıkan

umutsuz bir yenilgiyle yüzünü buruşturdu Süleyman ve darılmış gibi fısıldadı: «- Teşekkür ederim, Kâzım Efendi, karnım tok.» Güldü sarı kurt gözleri Kartallı Kâzım'ın, her halde birçok sefer böyle gülmüştür Hoca Nasreddin'in de gözleri. Bulgur tenceresini Kâzım gönderdi geri. Kızarmış et, salata ve ırmık helvası getirdiler ve iki şişe kırk dokuzluk. Utanmış, fakat cesur ve bütün hücumlara hazır yemeğe başlarken Süleyman, konuştu Kartallı Kâzım yavaşça: «- Bizim köylünün çoğu bulgur yer malûmunuz, siz de fakir köylü için çalıştığınızdan...» Süleyman kesti sözünü Kâzım'ın: «- Haklısın, Kâzım Efendi,» - dedi, - «ama ben de haklıyım, et kızartması yavan bulgurdan iyidir. Fakat istersen şimdi bulguru da getir yürütürüz helvadan önce...» Ve öyle yaptı Süleyman fakat bu kurtarmadı onu o günden sonra «Bulgur pilavı Süleyman» diye anılmaktan. Bütün arkadaşlar bilirdi bulgur pilavı hikâyesini.

215

Kartallı Kâzım tekrarladı:

«- Seni gidi bulgur pilavı Süleyman, seni.»

Ses çıkarmadı Süleyman.

Tirenin penceresinden tükürdü gecenin içine.

Sonra eğilip konuştu

aşağıda

toprakta tirenle birlikte giden birine söylüyormuş gibi:

«- Allahla aramız nasıl, köylüm?»

Kâzım cevap verdi canı sıkılarak:

«- Bildiğin gibi.»

Karşı taarruzundan memnundu Süleyman.

Kâzım devam etti:

«- Allahsız yaşayabiliyor insan,

ama Allahlı da yaşayabiliyor.

Benimki gibi olursa hele,

suya sabuna dokunmayan

politikayla uğraşmayan bir Allah.

Muska gibi bir şey, Süleyman,

rahmetli babamı hatırlamak gibi bir şey.» Süleyman güldü: «- Görüşmeyeli bu işi çok düşünmüşsün

kaçacak bir de kapı bulmuşsun köylü kurnazlığıyla.» Cevap vermedi Kâzım. Her şeye rağmen Allaha inanıyordu ve düşmandı Bulgarlara. O kadar ki (...)

derhal dünyaya küser sonra hemen bulurdu tesellisini: «Ya Balkan Harbi'nde hamile kadınlara yaptıkları yalandı bu mille

tin,» diyerek,

(...)

Bir ayak sesi geldi. Kâzım'la Süleyman döndüler, baktılar. Koridora çıkmıştı

Sakaryalı Şakir. Ve bölme kapılarına tutuna tutuna, ince bacakları üstünde su dolu karnını taşıyarak yaklaştı Kâzım'la Süleyman'a.

216

Ağzının içinde ağlayan bir düdük varmış gibi konuştu: «- Bilecik daha uzak mı?»

Ürktü Süleyman. Güldü Kâzım. Süleyman cevap verdi: «- Bilecik'i çoktan

geçtik.» Kâzım karıştı söze: «- Uykuda mıydın?» «- Uyumak ne mümkün, hemşerim.

Bilecik geldi geçti demek. Şimdi nerelere indirirler bizi? Ben şimdi ne

edeceğim? Nerelere gideceğim?..» Artık gülmüyordu Kartallı Kâzım. Tekrarlıyordu boyuna Şakir

elleriyle kupkuru kafasını yumruklayarak: «- Ben şimdi ne edeceğim? Tirenlerde

öleceğiz. Atarlar tiren yoluna bizi: Kurda kuşa yem olacağız. Ben şimdi ne

edeceğim? Ben şimdi ne edeceğim?» Gözleri yerde susuyordu Süleyman. Ve bir daha dönülmemek üzere geri

götürüyordu sarsıntılarla ayın içinde Şakir'i

(artık bu bir daha olmaz, artık bu son, ben şimdi ne edeceğim?)

ben şimdi ne edeceğim?) kederli tıkırtılarla 510 numaralı üçüncü mevki
vagon...
217

VII

Gün ağarıyordu. Muazzam
buzlu bir cam gibiydi gökyüzü. Ve bozkır kupkuru ve kaskatıydı. Kireç, kil ve
kaya tuzu. Ve geniş dalgalarla donmuş tepeler. Hızla artan bir rüzgâr gibi
aydınlık
sürdü bozkırın üstüne bulutları kırmızı
mavi sarı. Her seferinde zaten güneş batarken ve doğarken gelirler bozkırın
üstüne başka dünyalar gibi bulutlar...
Güneş çabucak yükseldi yarım mızrak boyu,
bozkır ortaya çıktı büsbütün:
bir iklim yeni doğmuş bir seyyareden
aydaki vadilerin kederli susuzluğu,
ne bir dam
ne bir tekerlek izi
ne de o mutlu çağırışı insan eline uzanan bir yemişin, hayvansız ve otsuz
sonsuz yalnızlığı hiçbir şey vermek istemeyişin. Baktıkça bu küstah toprağa
insan kendi soyunun ilk kavga narasını duyuyordu yüreğinde, bir kayanın altında
kesmek onun yolunu ve hep birlikte çığlıklarla üzerine saldırıp
bir mamutu yener gibi yenmek onu.
Yukarda dağıldı bulutlar.
218

Haydarpaşa'dan 15:45 de kalkan katar
ufacık fakat cesur bir oyuncak gibi geçiyor bozkırını.
Nihayet bir adam göründü. Bir başına, üzerinde bir eşeğin.
Bir köy göründü nihayet (ağaçsız ve penceresiz) toprak ve tezekten ibaret.
Bir kız çocuğu çıktı yerin içinden.
Bakımsız, fakat sıhhatli bir kedi yavrusu gibi şirin ve pisti.
Boyundan büyük bir testiye yüklenmişti.
Baktı tirenin arkasından.
Yuvarlacık burnuyla kokladı havayı.
Güldü.
Yanakları çukur çukur oldular.
Babası yoktu Zehra kızın,
neden yoktu?
Belki bir yerlere gidip dönmemişti bir daha.
Belki de dönecekti.
Kimbilir
belki bugün ikindi üzeri
bozkırın içinden çıkagelir. Anası içerde henüz uyanmamıştı Zehra kızın. Ama
belkisi, kimbiliri yok, ama muhakkak
o bir daha uyanmayacak. Çarşafsız, simsiyah yorganın altında cırılçıplak
yatıyor arasında sevinçle sıçrayan pirelerin, kaskatı
upuzun. Ve bozkırda gülüyor beş yaşındaki Zehra kız ölünün koynundan çıktığı
halde farkında olmayacak kadar
dünyadan habersiz ve dünyadan dehşetli haberli: boyundan büyük testiye
taşıyacak
ve tirenin arkasından bahtiyar bakıp ve koklayıp bozkırını
gülecek kadar.
219

Tiren yaklaşıyordu ki Etimesut'a birdenbire telsiz istasyonunun antenleri. solda
çıplak tepelerin arasından (fırlıyormuş gibi yukarı, atlıyormuş gibi ileri)
telleri ve potrelleriyle yükseldiler. Onlar bu kibirli, kısır toprağın
ortasında insan soyunun emeği, aklı ve ümidi gibi güzeldiler.
Etimesut'da durdu tiren.
Etimesut bir numune köyüdür galiba.

Ve bundan dolayı

numune mekteplerinden kanaviçe örneklerine kadar
bütün numune örnek ve modeller gibi yalancı ve ölüydü.
Muharrir mahkûm Halil'in böyle düşünmesine rağmen
tesviyeci mahkûm Fuat beğendi Etimesut'u.

Kalktı tiren.

Sağda bozkır ağaçlanmıştı.

Akasyaydı çoğu.

Korkak, kuşkulu ve tereddütlüydüler.

Halbuki cesurdur akasyalar

ve kanaatkârlıkta geçtikleri halde develeri

bu toprakta tutunabilmek için

Ankara'da bir müteahhit kadar para yemişti herbiri.

Mahkûm Halil'in böyle düşünmesine rağmen

mahkûm Fuat memnundu akasyalardan.

Tiren Gazi İstasyonu'nda durdu.

Bir taksi gidiyordu asfaltın üzerinden Ankara'ya.

Üç hava gediklisi vardı takside

ve nar çiçeğinden bir kadın. Kadın arasındaydı pilot Yusuf'la telsizci Vedat'ın,
şoförün yanındaydı makinist Rahmi. Yaşı on sekizdi makinist Rahmi Çavuşun. Genç
ve hayret içinde bir fareye benziyordu sivri, esmer suratı. Ve kurşunî-mavi
üniformasında kıravatı

yerine iyice yerleşmemişti henüz. On sekiz yaşındaydı makinist Rahmi Çavuş, on
sekiz yaş. On sekiz yaşında yürek bir sapan taşı gibi fırlatılır

220

ve kafamız omuzlarımızın üstünde değil,

nerelerde? nerededir? On sekiz yaşında hatırasız yatılır, on sekiz yaşında

pırıltılar ilerdedir: bir yanı deniz derya

bir yanı yemyeşil ormanlık, bir yanı gayya kuyusu

bir yanı bizimle başlayan dünya bir yanı günlük güneşlik

bir yanı rüya, bir yanında sırt üstü yat, yıldızlara bak, bir yanı dümdüz

göz alabildiğine koş, bir yanı tozluk dumanlık

bir yanı bomboş, habbeler kubbedir, pireler deve

bine bin katılır, on sekiz yaşında hatıralar düşünülmez

anlatılır. Fakat makinist Rahmi neyi anlatacaktı? Hava Gedikli Okulu'na girmeden
önce

bir hapisane bakkalında çırağıydı. Sefil torbalan ve zavallı tabakaları hiçbir
zaman ağzına kadar doldura-

mayıp tahan pekmez, kuru fasulya ve kömür taşıdı bir buçuk yıl

taş dükkânla demir kapının arasında. Makinist Rahmi neyi anlatacaktı?

İlkokulu aç karnına ve aktardan çalınan kalemlemlerle bitirdiğini mi, yoksa babası
(kara sakallı bir kadayıfçıydı) öldükten sonra

anasına kendi eliyle zampara getirdiğini mi? Neyi anlatacaktı makinist Rahmi?

Hapisane bakkalı pehlivan Hüseyin'i mi? Ard ayakları üstüne kalkmış ihtiyar bir
ayı gibi Hüseyin

dolaşırdı karanlık dükkânı homurdanarak. Sesi bir kız çocuğununki gibi ince ve
şirret olurdu

sevinirken ve küfrederken. Ustasından dayak yerken Rahmi derhal çömelir

avuçlarıyla örterdi yüzünü ve parmakları arasından kurnaz ve masum gülümserdi,
her nedense, bakkalın karısına.

221

Elli yaşında vardı yenge.

Simsiyah, sımsıkı başörtüsü.

Bacakları kupkuru, göğsü dümdüz.

Saçları ve dişleri takma.

Fakat inanılmayacak kadar mavi, hain ve edepsiz gözleriyle

belki de Rahmi'yi bir şeylere hazırlıyordu. Rahmi öyle sanıyordu ki

artık bu dükkândan bir daha çıkmayacaktır: (çırağının adam olmasını ister mi
bakkal Hüseyin?) «Hep burda geçecek böyle yüz, böyle bin

hesaba gelmez yıllarım. Hem de sonunda
şu karanlık köşeye
ceviz çuvallarının altına kazılacak mezarım..»
Neyi anlatacaktı makinist Rahmi,
Hava Gedikli Okulu'na nasıl girdiğini mi?
Bir öğretmen yatıyordu hapiste.
Yüreğinde bir başka dünya olduğundan rahatı yoktu.
İçerde cezası, dışarda ahbabı çoktu.
Kulakları kocaman, boyu kısacık,
aptalca bir şey gibi gelirdi adama.
İnanılmaz ama
parasız yazardı mahkûmların istidasını.
Gardiyan Memet'i dışarda işe soktu.
Bir idamlığı aldı darağacından.
Can ciğer ahbabıydı müdürün.
Halbuki hafta geçmezdi ki hakkında çifte aylı bir zarf gelmesin.
Bir sünnetçi hapiste yatıp çıkmıştı . Hırsız, nekre, kardiyak, dev gibi bir
adam,
bir gözü kör. Aktörlüğe meraklı
ve Halkevinde rejisör.
Rejisöre gönderdi Rahmi'yi öğretmen
(bakkal Hüseyin'den gizli),
Rahmi'yi şube reisine yolladı rejisör (reis dayısıydı)
222

ve Rahmi girdi Gedikli Okulu'na, (...)
Neyi anlatacaktı makinist Rahmi Çavuş? Ne bir tek atlayış, ne bir tek uçuş,
yeryüzündeydi işi ve ilgilendirmez nar çiçeğine benzeyen bir kadını
hangarda motorların temizlenişi. Rahmi Çavuş
şoförün yanında arkaya dönmüş
avuçlarıyla kapamıştı yüzünü, (kimbilir neden?) ve parmakları arasından
masum ve kurnaz gülümsüyordu nar çiçeğinden kadına. Kadının gözleri
yengeninkiler gibi edepsizdiler (fakat hain ve mavi değil yumuşacık ve yeşil ve
sürmeleri içinden Rahmi'yi süzmüyorlardı, ve belki bundan dolayı Rahmi'nin
yüreğinde
hafif bir diş ağrısı gibi bir sızı vardı ve bir lokma keder,) kadının gözleri
baygın bakıyordu pilot Yusuf'a. Küstah, tıknaz ve sarışındı pilot Yusuf. Ve sol
kaşının üstündeki yara yeri
şımarık ve dargın bir çocuk edası veriyordu pembe beyaz yüzüne. Nar çiçeğine
benzeyen kadın ,
(otuzluk, otuz beşlik
ve onun nar çiçeğine benzeyişi
dudak boyasının ve ipekli emrimesinin işi zaten.) dokundu tombul parmağıyla
Yusuf'un yara yerine. Ve gözleri edepsizliklerini kaybetmeden
tuhaf bir ıstırapla bir abla, hattâ bir anne sesiyle sordu:
223

«- Bu neden oldu böyle?» «- Bu mu?
Bu, hiç, yara yeri.» «- Çocukken daldan mı düştün?» Güldü istihfafla pilot
Yusuf,
(kahverengi meşin bir ceket giymişti üniformasının üstüne
bilhassa en kalını ve en kabasından seçilmişti boyun atkısı): «- Daldan değil,
iki bin metreden.» «- İki bin metreden mi?
Minareden ne kadar yüksek?
Vah gülüm.
Tayyareden, şey, uçaktan düştün demek?» «- Pek de düştük sayılmaz,
kendimiz atladık.» Ve pilot Yusuf
kadına merhametle gülümseyerek anlatıyordu artık: «- Tecrübe uçuşundayım
Eskişehir üzerinde,
Yüzbaşı Rıfat'la beraberiz.
Boyuna kumanda veriyor bana,

halbuki işten anlamaz,
bir aldırmadım, iki aldırmadım
nihayet kızdı kafam,
kaldırıp attım kendimi.
Paraşüt geç açıldı biraz.
Kaşımızdan yaralandık.» Sustu.
Ve çocuk dudaklarının ucuyla ilâve etti hemen: «- Bunlar ufak iş!..» Konuştu
küsmüş gibi kadın: «- Niye bu mesleğe girdin?
Ben seni bırakmazdım, eğer
(eğer annen olsaydım, diyecekti az daha),
karın, şey, nişanlın olsaydım.» Babasının (vapur kaptanıydı) sesiyle cevap verdi
Yusuf: «- Kadınlar karışmaz böyle işlere.
Hem bizim meslekten üstünü var mı?
Üstünü, şerefliyi? (Şimdi kendininki sesi).
Harbe girelim de bir
o zaman anlarsın benim ne adam olduğumu.
224

Sonra, evet,
havaalarının istiklâlini kaybeden millet
(şimdi bir radyo hatibinin sesiyle konuşuyordu), yok olmaya mahkûmdur...» Kadın
batırdı ateş kırmızı sivri tırnaklarını
Yusuf'un dizine: «- Gülüm,» - dedi, - «gülüm,
anlıyorum senin ne adam olduğunu, ben şimdi de anlıyorum, ama kuzum gülüm,
muharebe olmasın.» Telsizci Vedat Çavuş da
(on dokuz yaşında, buğday benizli, ince uzun) aynı fikirdeydi. Korktuğundan
değil
(belki korkardı hâlâ karanlıkta tek başına yatmaktan ve hâlâ babasından korktuğu
muhakkaktı, harbetmekten korkmayı aklına bile getirmemişti fakat, aynı
fikirdeydi Vedat
açılması gecikir diye elektrikçi dükkânının. Çünkü harp biter bitmez
askerlikten çıkıp
açacaktı dükkânını İzmir'de. Babası memurdu Vedat Çavuşun,
ticaret yapmış, bağları da var. Vedat'ı sırf haylazlığı yüzünden
terbiye olması için
gedikli okuluna attılar. «- Doğru.
biz harbe girmeyelim,» - dedi. «- Öyle ya,» - diye dargın konuştu pilot Yusuf, -
«babanın küflü altını çok. Dükkân işi malum.
Ama harbe girilmezse biz pilotlar ne halt edelim, oğlum? Biz nasıl gösterelim
kendimizi? Kaptıkaçtı şoförü gibi yolcu mu taşıyacağız?» «- Uzun etme, parası
bol sivil pilotluğun...» «- Orası öyle ama,
yalnız para yeter mi be adama, sivillige boş ver, üniforma, oğlum, üniforma...»
«- Yusuf, gülüm,
225

ya bu genç yaşında ölürsen?»
Çavuşların üçü de hayretle baktılar yüzüne kadının. Makinist Rahmi omuz silkti,
güldü telsizci Vedat, cevap verdi pilot Yusuf: «- Ne olacak?
(üçünün adına konuşuyordu),
hem yalnız harpte mi ölünür? Daha bir hafta önce
Teğmen Ali'yle Başçavuş Hasan
yirmi metreden meydana saplanıp kömür oldular. Sonra, bir ay önce, siste dağa
çarpıp parçalandı Şahap'la Selim, sonra .. saymakla tükenir mi? Hem, ölümse
ölüm,
zaten ölümü göze almadan bu halt yenir mi?» (Bunu, sırf böyle övünülür diye
söylüyordu, yoksa farkında değildi neyin göze alındığını, yirmi yaşındaydı o
ölüm öyle mânâsız bir şeydi onun için.)
Makinist Rahmi karıştı söze, (anlatacağı şeyden kibirli ve bahtiyardı ve
bilhassa bahtiyardı söze karıştığından): «- Bizim Raşit Çavuş
- makinist benim gibi
ben yaşta

belki bir yaş büyük- Gelibolu'da bir kız seviyordu. kızı başkasına verdiler.
Raşit arlandı bundan. Talim uçağına atladığı gibi
- sözde yasak, makinistler uçamazlar -
gerdek sabahı
çarptı kendini kanat, motor, damadın damına. Ev mev, kız mız, Raşit falan
cayır cayır yandılar hep beraber...»
Pilot Yusuf yandan memesini sıktı kadının. Ve mırıldandı bir şarkının ilk
sözlerini:
226

«- Delisin, deli gönlüm..»
Sonra bağırdı sarhoş olmuş gibi birdenbire:
«- Ölümse, ölüm..»
Çiftlik kümeslerini geçmişti taksileri çoktan.
Etlik Bağları gözüküyordu karşıda, solda.
Dipte, ilerde Ankara Kalesi.
Bu bahar sabahında, asfalt yolda,
serin bir su fısıltısı gibiydi lastiklerin sesi.
Yumuşak bir şarkı mırıldanıyordu motor.
Şoförün emrinde makina,
(insanın emrinde hiçbir hayvanın olmadığı kadar) makina bir cep saati
rahatlığıyla işliyor. Üzerlerine doğru gelip tekerleklerin altından kaçan
asfalta bakıyor
şoför, yürekte ışıklı halkalar genişliyor, genişliyor.
İpodrom'a yaklaştılar.
Şoför bir bahçe iskemlesinde oturur gibi oturmuştu. Kırk yaşında vardı.
Matruştı.
Yakın arkadaşlarındandı hapisteki şairin, (kimbilir şoför Ahmet'in destandaki
macerasını
belki de ondan almıştı şair). Merakla dinliyordu gediklileri. «Eski ordularda
süvariler,» - diye düşünüyor,-
«şimdi tayyareciler. Onların da en süslüydü uniformaları bunların da. Onlar da
en delilerle en gençlerden seçilirdi
bunlar da öyle. Ölümüne en yakın onlardı o zaman
şimdi bunlar.» Ve baktı dikiz aynasından Yusuf'un yüzüne: sarışın ve küstah olan
ve çizgilerine hayat
bütün haşmetiyle henüz dolan. Baktı Yusuf'un yüzüne,
227

telsizci Vedat'a baktı,
baktı yanında oturan makinist Rahmi'ye.
Hepsinde, kırıksız
alınlar ipekli kâat gibi dümdüz, hepsinde açlığını bile bilmeyen
aç bir yüz. Yaşamışlar bir lokmacık henüz,
henüz bir lokmacık hatıraları var, yükleri böyle hafif
ölümüne böyle kolay gidiyorlar...
ipodrom'un yanından geçiliyor. Ve yepyeni bir şehir karşıdadır:
kibirli ve muzaffer inkâr ederek varoşlarını bozkırın ortasında başıboş bir
israfla peyda oluveren.
Geçiliyor stadyomun yanından:
burası hazır elbise gibi bir tuhaf yeni, bir tuhaf ütülü
ve şehre değil de
camekânda bir mankene giydirilmiş gibi duruyor.
Şöföre seslendi kadın:
«- Dur, beni burda bırak,» - dedi.
Kadının ustalığını beğendi gedikliler:
ne olur ne olmaz,
subaylar bile yaka silkiyor Merkez Komutanı Demir Ali'den.
228

VIII

Haydarpasha'dan 15:45'de kalkan katar

girdi sessizce Ankara Garı'na. Saat sekizi çeyrek geçiyordu
(beş dakika rötar).

Ankara Garı'na bahar: ,

İstasyon polisinde artan gizli bir telâş,

üçüncü mevki bekleme salonunda köylü yapı işçileriyle ve büfesinde göbekli bir
marula benzeyen İstanbul hasretiyle gelir. Ankara Garı temizdir, rahattır ve
bilhassa yenidir. Fakat mermerlerinin aydınlığına rağmen

anlatılması öyle zor (yahut öyle kolay) bir şey vardır ki rüzgârında
bağrıışılmaz, koşuşulmaz, yüksek sesle gülüşülmez Ankara Garı'nda, O kadar ki
kalkacak tirenlerini ses-büyütenlerle haykırdığı zaman boş bulunursa insan
şaşıır, başka bir dünyadan sesleniyorlarmış gibi.

Mahkûmlar indi tirenden

bavulları ve jandarmalarıyla. Kelepçeleri vurulmuştu yine. Yürüdüler ilgi
uyandırmadan, (yahut uyanan ilgiler belirtilmedi). Yalnız, bir kadın bir kadına:
«- Bunlar Alaman casusu,» - dedi,-

(sarışındı Süleyman).

Mahkûmlar yola koyuldular jandarma merkezine doğru

(aktarma tirenlerini orda bekliyecekler). Bir köylü hamal taşıyordu
bavullarını.

İssızdı caddeler:

229

belki erken

belki geç

belki ölü bir saat, belki duvarların arkasına çekilmiş hayat. Yığın yığın
kat kat

mermer

beton

ve asfalt. Ve heykel

ve heykel

ve heykel, insan yok fakat. Ve sonra bozkır: en beklenilmedik yerde

ve her şeye rağmen

şehrin içine kadar giren, ve sonra derhal toprağın sonsuzluğu...

«- Süleyman,» - dedi mahkûm Halil, -

«şehirle bozkırın kavgasına bak.» «- Görüyorum,

henüz ayakta olsa da

bozkır yeniliyor.» Durdu tesviyeci mahkûm Fuat, okşadı ince bıyıklarını

kelepçenin demiriyle, bir tezgâha bakar gibi şehre baktı: «- Ben beğendim Ankara
şehrini kardaşlar,» - dedi, - «aklım ermez ama yapı işine

belli ki ter dökmüş bizim işçi milleti

temiz iş çıkarmışlar..» Bakıyordu gökyüzüne mahkûm Melahat: Gökyüzü masmavi
geniş

rahat. Hop,

lastik top.

Çocukluğu geldi, kızı geldi aklına. Topunu havaya fırlat kızım,
havaya fırlat.

230

Topu yok kızımın.

İstanbul'a mektup:

«Anne, lastik bir top al benim kıza,

koskocaman, kıpkırmızı olsun,

benim gümüş küpeleri sat.»

Topunu havaya fırlat kızım,

havaya fırlat. Nerde top oynayacak? Gökyüzü gözükmez bizim sokakta. Havada

bulut, sen bunu unut.

Havada yüzen tek bulutu gördü Melahat: bir çocuk gömleği gibi küçük
şirin

ve beyazdı, ve uçsuz bucaksız mavilikte gidiyordu gülümseyerek.
Karşı kaldırımdaydı Üniversiteli,
(bırakmamıştı peşini mahkûmların)
baktı Melahat'ın baktığı yere
bulutu ve gökyüzünü gördü,
hatırladı Tolstoy'un «Harp ve Sulh»ünü:
Toprağın kavgasını yüreğinden at,
bul ki gökyüzünü, ordadır bahtiyarlık,
kuşkusuz, sefaletsiz, geniş, yüksek, rahat, büyük sırrını orda çözer hayat...
Güldü.
Ve kaybetmeden muazzam ihtiyara saygısını: «Toprakta yenilmek,
insanlardan kesmek ümidi,»
– diye düşündü,– «hazım zamanlarının felsefesi yahut.»
Ve o bunları düşünürken
yukarda, sonsuz mavilikte bir çocuk gömleğine benzeyen bulut yarılır
gibi bıçakla
yırtıldı ortasında üç motorlu bir uçakla.
231

Baktı uçağa Üniversiteli
ve düşünceler kafasında atladı birbirinden:
«Teknik
ter ve kan içinde kurtuluşu getiren
teknik
elektrik, motor, mazot
pike yapıyor pilot
kolan vururken Emirgân Korusu'nda ben
çınar
asma salıncak
yar gelip yar gidip sallanacak
pilot aklını oynatsa
bir bomba atsa,
mitralyöz ateşine tutsa yahut
Londra, Belgrad, Rotterdam.
Tolstoy büyük adam
her şeye rağmen büyük,
düşman askerleri ne güzel konuşturur
Sivastopol Harbi'ndeki hatıralarından almış bunu,
Sivastopol önünde yatan gemiler
Harp ve Sulh'ün Fıransızca tercümesindeki not:
'Ateş kes zamanlarında düşman orduların askerleri toplanırlardı bir araya ve
anlamadıkları halde birbirlerinin dilini
kardeşçe gülüşürler
vururlardı omuzlarına birbirlerinin.
Harbi hazırlayanların ruhu yanında onlarınki ne kadar yüksek
onlara, ayrı milletlerden gelmişler diye onlara, insan ve kardeş değilsiniz
düşmansınız, diyenler..' Ben Tolstoy kadar büyük bir yazıcı olabilirim eğer.
'Sevgilim elini ver, öpecek değilim, götüreceğim onu
yeni bir dünyayı işleyen ellerin arasına.' Bu şiiri bitirip bir yerde
bastırabilsem
Selma dehşetli sevinecek.»
Bir köşeyi dönünce göründü Vilâyet Jandarma Merkezi.
232

İki katlı, beton bir yapıydı bu.
Muzaffer olmuştu yine tahta evlerin ortasında:
ikinci elden Ankaralı müteahhitle Macar kalfaların kübik üslûbu.
Mahkûmlarla jandarmalar girdiler.
Melahat erler koğuşunun önünde sofada kaldı, kelepçeler söküldü nezarete
kapatıldı ötekiler

bodruma

bavullarıyla beraber. Çimento çıplak ve aydınlık. Bavulların üstüne oturdular. Süleyman:

«- Yorulmuşum be,» - dedi. Dayadı başını duvara. Ve kalın sesinde bir parça alay ve bir hayli hasret, başladı sevgili şarkısını mırıldanmaya: «Hayatı gel içelim

gel içelim puseden kadehlerle.» Büyük bir ciddiyetle gazete okuyor Fuat. Ve Halil

hatırladığını farketmeden hatırlamaktadır: Polis müdürlüklerinde odalar, jandarma nezaretleri,

hapisaneler, herbiri kopmuş bir yürek gibi vurup

akıllı kederinde geçiyorlar kilometre taşları gibi durup

yolunun kenarında. Hudut boyundaydı ilki jandarma nezaretinin, bir âsi denize ve mısır tarlalarına yakın,, bodrumundaydı hükümet konağının:

ıslak gemi enkazıyla dolu

penceresiz simsiyah

derinde nasıl uzun tereddütlerle tutuştuysa alev:

233

bir kibrit yakabildiymiş. Hava bir öldürülmüşün cesedi gibi çıplak ve alıldı duruyordu aydınlanmadan yerli yerinde. Bağırды, tekmeledi kapıyı Halil ve çavuş bir mum getirip koyduydı. Dışarda, güneşin altında saat sabahın dokuzuydu. Halil bir insan kokusu duyduysa da, yürüdüğü insana doğru, mumu elinde.

insan:

gözlerinin arkasında:

kapanık, insan: siyah, uzak bir bıyık, bir unutulmuş evde bir pencere gibi camsız karanlık ve ayakta idi parçalanmış bir omurganın üzerinde. Korkuluyormuş gibi akıntıya kapılacağından

insanı bir çıpaya zincirlemişlerdi bacağından. Halil'in selâmını almadı insan kaldı yine öyle hep bir başına

kendi gözlerinde. Deli,

karasevda, melankoli.

Üç gün üç gece deliyle başbaşa bıraktılar Halil'i. Deli zincire bağlı,

Halil birbiri peşinden yaktığı mumlarla. Sonra çıkarıldılar

atıldılar bir gemide ambara. Yedi gün yedi gece yolculuk. Ve İstanbul'da geçerlerken köprüden

(Halil deliyle aynı zincire bağlı

ve süngüler iki yanda) peşlerine takıldı çoluk çocuk. İlk önce tuhaf bir utanma duydu Halil

sonra büyük bir rahatlık. Ve bu rahatlığı bir daha kaybetmedi artık.

234

Evinin her basılışında

aynı rahatlıkla açtı kapıyı. Ve müdüriyette her kalkışında sopanın altından (yanaklarında parçalanmış gözlüğü

ve tabanlarında ayıpladığı bir sızı) yüreğinde fakat

hiçbir şey söylememiş hiç kimseyi ele vermemiş olmanın rahatlığı,

aynı rahatlık... Ve galiba üçüncü girişinde İstanbul Cezaevi'ne aynı rahatlıkla yattı açlık grevine

arkadaşlarla beraber, ve tayınları yastık yaptılar ayaklarında pıranga

ve ıslak çimentoya uzandılar yarı çıplak. Ve şarkta

akrepleri, toprak koğuşları, karpuzlarıyla ünlü hapisanede Halil'in üstüne uşaklarını saldırdı Kürt beyleri ve beline inen odunla devrilmeden önce Halil

aynı rahatlıkla yardı üçünün kafasını. Ve Ankara'da, münferitte - kitapsız,

kalemsiz, ve insansız - gündüzleri bir avuç leblebiyi yere atıp sayarak ve

geceleri sayarak pencereden şehrin ışıklarını

aynı rahatlıkla tek mi çift mi oynadı kendi kendine. Anlamak:

en büyük rahatlık.

Karşı konulmaz zoru sosyal zaruretlerin ve kavga: akıl,

yürek,

yumruk, alabildiğine nefret,
kin, alabildiğine merhamet,
sevgi, insan insanı sömürmesin diye ve daha âdil bir dünya
daha güzel bir memleket için...
235

Fakat kapattı gazeteyi hışımla:
«- Vatan sevgisinden bahsediyor Nuri Cemil,» - dedi,-
«sıkılıp utanmadan
vatan sevgisinden bahsediyor!» Keyifle konuştu Süleyman: «- Hele şükür, senin de
kızdığını gördüm be .
Ne sandın idi ya?
Bahseder.
Bir yandan vatani satıp
bir yandan böyle bahsettiler.
Vatan sevgisi mi bu hergelelerde?
Hangi vatan sevgisi?
Sandalya, depo, fabrika, çiftlik, apartıman sevgisi.
Mülkünü, sermayesini al
sandalyasını çek altından,
heriflerde düşman toprağı olur vatan.
Bütün tarih boyunca bu böyle.
Fıransız inkılâbında
düşman ordulara rehber oldu asilzadeleri Fıransa'yı ezmek
kırallığı kurtarmak için...
Ve beyaz Rus ordularının iplerini çeken
Vıangel'in, Kolçak'ın Denikin'in,
Alman, İngiliz, Japon kapitalistleriydi.
Ve bizde
Hanedanı Âli Osman
ve etrafındakiler
Londra bankaları ve Venizelos'la beraber
yürüdüler fethetmeye Türk milletinden Anadolu'yu.
Ve hattâ
laf aramızda,
millî Çin lideri Çan-Kay-Şek,
Amerikan parası ve Japon silâhlarıyla...» Süleyman'ın sözünü kesti Fuat: «-
İnsanlığın Hali romanında Malro'nun
lokomotif ocaklarında bir yakılışı vardır işçi Çinlilerin...» Devam etti
Süleyman: «- İberik yarımadasının 'en büyük vatanseveri' Franko
saldırdı Faslı Arapları ve Alaman uçaklarını
236

halkçı İspanyol vatanının üzerine.
Ve işte Verdun kahramanı Mareşal Peten,
Fıransız kasketlerinden ürkerek
Fıransa'yı düşmana teslim eden...
Vatan sevgisi mi bu hergelelerde?
Hangi vatan sevgisi?» Halil güldü.
«- Yine coştun, Süleyman...» «- Coştum ya,
elbette coşarım.» Fuat takıldı:
«- Şimdi bu coşkunlukla bir satranç partisine var mısın?» «- Ona da varım.
Ama siz Halil'le oynayın önce
yeneni ben yeneyim.» Halil çıkardı bavuldan satranç takımını. Tahtasını
kendileri boyamışlar, taşlarını kendileri oymuşlardı.
Oyun ilkönce sükûnetle başladı.
Şart koşmuştu Halil:
«Sürülen taş geri alınmayacak.»
Altıncı hamlede Fuat bu şartı bozdu.
Halil kızdı.
Devam etti oyun.

Süleyman birlik oldu Fuat'la
Halil'i kızdırdı büsbütün.
Devam etti oyun.
İkide bir Fuat'a akıl öğretiyordu Süleyman. Fuat kızdı bu sefer: «- Sen karışma, şaşıırıyorum.» Devam etti oyun.
Fuat'ın şahı bir başına kaldı tahtada. «- Şimdi beni on hamlede mat edersen edersin, Halil, edemedin mi pata.» «- On hamlede değil, on beş.» Süleyman atıldı: «- Hayır, on iki...»
Üçü de bilmiyordu kaç hamlenin gerektiğini. Bağırıp çağırııyorlar
237

kibirli bir inatla gürültü ediyorlardı. Dışardan kapıya vuruldu: «- Ne oluyor be?
Dövüşüyorsunuz mu?» Sustular.
Gülerek baktılar birbirlerinin yüzüne. Süleyman cevap verdi: «- Dövüşmüyoruz, meraklanma, onbaşım, konuşuyoruz.» «- Dövüşmeyin, dövüşmeyin.
Adam gibi konuşsanıza...»
Kapıdaki gitti.
Ve oyun patayla bitti.
Çıkardı gözlüklerini Halil, çıplak iki çocuk gibi kaldı gözleri: tertemizdiler
bir parça kederle gülümsüyor ve üşüyordular. Yumdu gözlerini Halil.
Kırmızı, yeşil halkalar döndü kapakların karanlığında ve sonra durgunluk simsiyah geldi. Açtı derhal gözlerini Halil, gözlüklerini telâşla taktı. Gözleri kavanozda iki balık gibi ürkmüştüler. Baktı: gitgide daha sıcak, gitgide daha net, tekrar ışıkla ve renkle geldi eşyada ve insanlarda hareket. Sordu Süleyman: «- Nen var, Halil?» «- Bir şeyim yok. Karanlık meselesi.» «- Anlamadım.» «- Karanlık kötü şey, Süleyman, yalnız karanlığı görmek karanlıktan başka bir şey görmemek kötü.» Süleyman güldü: «- Kör olmak desene şuna.
Bence de sakatlığın en müthişi bu.»
238

Fuat karıştı söze:
«- Kolsuz, ayaksız kalmak, kör olmaktan iyidir.»
Halil birdenbire bir şey hatırlamış gibi Fuat'a sordu:
«- Kavgan gözlerini istese vermez misin?»
«-- Hiç düşünmemiştim.
Mutlak icabederse ama onu da veririz. Bunu şimdi niye sordun?» Süleyman kuşkuyla baktı Halil'e: «- Yine gözlerin mi yoruldu?» «- Hayır.
(Fuat'a döndü Halil). Senden iki yaş gençtim, Fuat, bu işe girdiğim zaman. En olmaz şeyi düşünen, en ağır fedakârlığa hazır, dehşetli merhametli, müthiş merhametsiz, ve lirizme düşman ve bir hayli romantik, kusurları ve meziyetleriyle velhasıl delikanlı bir münevverdik. Sen anlamazsın, şükür ki amelesin, Süleyman anlar. Halkın kokusunu ilk aldığı kitleye ilk geldiği zaman bir tuhaf tezattadır münevver delikanlılar: bir yandan topyekûn inkâr eder fert olarak kendini, yine kendi kendiyile uğraşır öbür yandan. Ben de kendi kendime sorardım:
- Her şeyini vermeye hazır mısın, Halil?
- Evet.
- Gözlerini?
- Evet.
Kör olduktan sonra da söylerim, yazarlar,

kör olduktan sonra da dövüşmek kabri...» Fuat güldü: «- Doğru düşünürmüşsün,» - dedi,-
«ama bu durup dururken şeytanın bile gelmez aklına.» «- Münevverin aklına gelir.» Fuat sordu:
239

«- O zaman da gözlüklü müydün?»
Halil düşündü:
«- Yani yine gözlerin hasta mıydı, diyeceksin.
Gözlüklü değildim.
Fakat belki hastalık başlamıştı.
Bilmiyorum, Fuat...
Hâlâ bilmiyorum ya hastalığın adını.
Hâlâ teşhis koyamadılar.
Fakat mesele bunda değil...»
Kapının demiri çekildi dışardan.
Hep o yana baktılar.
İki jandarmayla Melahat açılan kapıda görüldü.
«-. Çocuklar, biz gidiyoruz.»
(Ankara Hapisesi'nde kalacaktı Melahat, zaten ötekiler de ayrılacaklardı birazdan: Süleyman doğuya, Fuat kuzey taraflarına, Halil bir bozkır hapisesine gidecekti). «- Biraz dur, abla.» İpekli, kırmızı bir mendil verdi Fuat: «- Gözünün yaşını silersin aklına geldikçe kocan. Zaten bu onun yadigârıdır. Sen sakla, daha iyi...» Halil sordu: «- Onbeş liran var, değil mi?
Şu beşi de al, yirmi olsun. Her hafta mektup yaz, kuzum. Oldukça rahattır Ankara Hapisesi. Yerleş, kızını da getirirsin yanına...»
El sıkıştılar,
Melahat'ın gözleri yaşardı biraz.
Melahat güldü.
Melahat kayboldu.
Kapandı kapı.
Ve dışardan demiri tekrar sürüldü...
İkinci Kitabın Sonu
240

ÜÇÜNCÜ KİTAP

BİRİNCİ KISIM

I

Toprak gözalabildiğine
dümdüz
cırılçıplak
ve kırmızı biber gibi acı.
Batıda bir tek, uzun
kavak ağacı.
Bozkırda hâlâ dolaşıyorsa da
kokusu sararmış kekik gökçiçekler çoktan kurumuştur ve geven otları safi
dikendiler.
Başköy'le Bakırlı'nın arası
sekiz saat çeke:.
Nigâr sabah ezanından beri
kaçıyordu kocasının köyünden
hovardasıyla. Terlemiş memeleri.
Vakit öğleye yakın.
Isındı bıyım otları.
Toprakta uğultu.
Bozkırda cırlayak böcekleri ve çekirgeler

söylüyor en umutsuzunu şarkıların. Altı aylık bebesi kucağında Nigâr'ın.
Bozkırın üstünde bulutlar bembeyaz, üstüste ve ağırdı. belli belirsiz
kıvıldanıyordular. Durdu Nigâr.

243

On adım önde giden
Mustafa'yı çağırdı.
Mustafa yıkmış kasketini ensesine,
bakıyor bulutların arasından geçen bir çaylağa Yırtıcı mahlûk germiş
kanatlarını, sessiz sedasız, kâattan resim gibi, bulutların arasından akıyor.
Bulutlarda bir avlanmaz kuş olmak...
Kuyunun başındaydı kavak.
Nigâr oturdu kuyunun taşına. Peştemalının altında karnı
haindi ve yumuşak.
Bebek çıkardı kundaktan yumruklarını. Kundakta düğmeler dikili
iki sıra
on ikişerden yirmi dört. Bir tanesi cam. Eğilse üstüne içinde kendini bir elma
kurdu kadar görür adam.
Vakit ikindiye yakın. Çekirgeler ve cırlayak böcekleri bozkırda hâlâ
bitirmediler
şarkılarını. Bir tilki geçti yolun alt ucundan ve çovanlann ardında kaybolmadan
önce
dönüp baktı kuyunun taşında oturanlara.
Bebek ağır geliyordu Nigâr'a. Kocasının dölü. Ve Mustafa diyordu ki: «- Köyde
ölen çocuğun
hesabı mı var?»

244

Ölü sayılmaz
altı aylık ölü
Çaylak yırtıcıdır.
Tilki kurnaz.
Kuyu derin.
Bozkır uçsuz bucaksız
ve kırmızı biber gibi acı.
Devrildi cam düğmenin içinde
bir küçücük
kavak ağacı. Nigâr'ın kucağından
bebek düştü kuyuya. Yolcu yolunda gerek bebek rahat uyuya...
Rahatlığında yalnız kalmadı bebek. Mustafa ile Nigâr
mapusanede
aynı rahatlıkla uyuyordular.
Kalede jandarmalar ileri geri.
Fır fır ötüyor düdükleri.
Yıldızlar görünüyor bulutların ardından.
Mapusane çeşmesi bir başına avluda
yandan akıyor yandan. «Mapusluk bir şey değil
ayrılık var bir yandan.»
Altıncı koğuşta on dört kişiydiler. Mustafa kapının dibinde. Sözleri yumuşacık
kapalı
ağız açık. Elini şarkı söyler gibi dayamış yanağına. Hamamda kir çıkarır gibi
çıkarıyordu hapiste yorgunluğunu. Uykusu bahtiyardı
ve memnundu hayattan.
Mustafa'nın solunda Hamza.

245

Hamza bir avuç döşeğinde bağdaş kurmuş oturuyor, ufacık. «- Vur,» - dedi
Hamza'ya, çiftliğinde çalıştığı Nuri Bey, - «Dürzadelerin çobanını vur.»
Nuri Bey ki jandarma çavuşuyla
ayak ayak üstüne atıp konuşur, Dürzade saymaz da Nuri Beyi çobanına kırdırırsa
bacağını sarı ineğin, elbette ki bu çoban

yaylanın düzündü vurulur arkadan, kızıl kanla dolar ak kepeneği.. .
Hamza çoktan unutmuştu çobanın yüzünü.
den çıkıp gelse bile tanıyamaz. Nuri Bey tutmadı sözünü. «- Ceza giydirtmem,» - dedi.
Giydirdiler. «- Hapiste bakarını,» - dedi.
Bakmadı. Bilhassa bunu affetmedi Hamza. Ye mektup yazacak müddeime Beyden korkmasa.
Ortalık işiyordu. Hamza kalktı namaza.
Hapiste Allah,
hapiste sineklerin çeşidi, tahtakurusu, pire, bit,
yeniden görülecek hesaplar,
insanı hırsından ağlatacak kadar ümit, dostluk ve düşmanlık,
hapiste kuşku, hapiste vefa, fakat girmiyordu hapise inadetmiş bir defa: pişmanlık.
Kabahat ölenin,
dışarda kalanın,
cezayı verenin.
Koğuşların kapıları açılıyor.
Mapusâne çeşmesi bir başına değil avluda artık.
246

Geliyor çeşmenin yandan akan suyuna,
bir geyik sürüsü gibi bir perişan kalabalık.
Kahve ocakları yandı.
Kerim çıkardı zuladan bıçağını aldı üzerine. Dört kat yatağının tepesinde Şakir Ağa uyandı. Gece Musa'yı ıslatıp münferide atmışlar. Esrarkeş Aptül çırpıtı kollarını horoz gibi öttü. Kumar yedinci koğuştaki nerdeyse baslar.
Yolunuz açık olsun
günaydın arkadaşlar.
Başgardiyanın odasını vermişlerdi Halil'e.
Tek başına.
Masası ve karyolası vardı.
Odası tek mil duvarlar ve kitaplardı.
Ve fotoğrafları, Ayşe'nin, Fuat'ın ve Süleyman'ın.
Kapının üzerinde iki harita:
Şimalî Afrika ve Şark cephesi.
Burda bazan kendine kızacak ve utanacak kadar rahattı Halil.
Şimdilik galiba tekrarlanmayacak:
açlık grevleri ve Şarkta Kürt beylerinin uşaklarından yenen dayak.
Dizine vurup piposunu, külünü döktü Halil,
baktı kapıdan yana.
Şirin bir utangaçlıkla aralandı kapı,
gıcırdadı rezeler
ve yuvarlak başı önde
ürkek bir tosun gibi içeri girdi «Peder».
Mapusâne asıl ismini çoktan unutmuştu Peder'in, belki kendisi de unutmuştu asıl ismini. Çocuklar koğuşunda sübyan babalığı yapmıştı ve «pederlik» kalımıydı o günlerin.
247

Adımda bir duraklayıp yürüdü Halil'e doğru,
sonra yırtık, kocaman asker postallarını birbiri üstüne basıp
tombul boynunu büküp
durdu.
«- Çalışmıyorsun, bubacığım, niye çalışmıyorsun?»
«- Merhaba, bubacığım,» - dedi.
Sesi de gövdesi gibi tıknaz ve bodurdu.
«- Merhaba, Peder.»
«- Çalışmıyorsun, bubacığım, niye çalışmıyorsun?»
«- Gözlerim ağrıyor, Peder, gece uyuyamadım.»
«- Niye uyuyamadın, buba,

hanım ablamı mı düşündün?» Halil güldü: «- Evet.»
«- Yalnız onu mu düşündün, buba?» «- Hayır.»
«- Beni de düşündün mü, muhterem bubacığım?» «- Sen aklıma gelmedin, Peder.» «- Ben aklıma gelmedim demek?» «- Gelmedin.»
Peder çömeldi Halil'in karşısına: Bir cigara çıkardı koynundan. Kibrit istedi. Vahşî bir tapınış gibi içiyordu cigarayı. Gözlerini şehvetle sımsıkı yumuyor ve ağzı iki yana yırtılacak gibi uzayarak dumanı ıslıklı solumalarla çekiyordu içine. Tek lâf etmedi cigara bitene kadar.
«- Sana bir diyeceğim var, buba. Bana Afyon'da ceza kesen reis buraya reis gelmiş. Bir mektup yazacağız, ceket pantul isteyeceğiz. Afyon'da veriyordu. Kararı okuyunca sana 24 sene verdik oğlum, dedi.
248

Ben ne dedim?
24 seneyi yatarım, buba,
sen de her yıl bana bir ceket pantul göndereceksin ama.» «- Gönderdi mi, Peder?» «- Gönderdi.
Sonra ben buraya gelince kaldı.
Şimdi söyleyim yaz, bubacığım.
'Muhterem reis buba,
evvelâ selâm ederim,
iki gözlerinden öperim.
Bana vermiş olduğun cezayı kabul etmiyorum.
Ama niçin kabul etmiyorum?
Sen sözünde durmadın.
Bana bir kat elbise gönderirsen gönder, göndermezsen al cezayı geri.'
Yazdın mı?» «- Yazdık, imza?» «- İmza istemez elden yollayacağım.»
Halil, Peder'in suçunu ilk defa merak etti: «- Peder, senin suçun ne?» «- Kız kaçırmak, bubacığım.» «- 24 sene çok be, Peder.» «- Ölü de var, bubacığım, iki üç tane kadar.» «- Peki nasıl oldu bu iş?»
Peder cevap vermeden önce düşündü biraz:
«- Bubacığım,» - dedi, - «ben söyleyim sen yaz gazeteye basarız.
Ben bu kaçırarak olduğum kızın bubasına çalıştım iki buçuk sene.
Bu herif son hayatında tuttu kızı bir zengin yere verdi fakat.
Bubacığım olmadı bu iş falan dediysem de
kızı bana verimkâr olmadı.
Ben ne yaptım?
Gittim bir tabanca aldım, bir de kama.
Ben parayı nerden buldum?
Kolay:
Uşak şirketinde çalıştım, şeker değirmeninde iki ay.
Burda çalışırsan para verirler adama.
249

Bir tabanca aldım, bir de kama.
Yaz günü.
Ağustos
Yaylaya bunlar arpa yonmasına gitmişler.
Ben de gittim.
Vukuatın meydana geleceğinden haberim yok.
Fikrim:
dönerken yolda çevireceğim bunları
kızı kaçıracağım. Pustum, bekledim. Saktım: bunlar ateş yaktılar yemek yediler biraz. Sonra ayın aydınlığında biraz yonma biçtiler. Yattılar.
Ben ne yaptım?
Yüzümü boyaladım ateşin kömürüyle. Ben ne dedim? Beni tanımasınlar. Sonra usul usul yanaştım oraya, Kızın saçlarını kavradım sardım adamakıllı bileğime. Ne kadar kuvvetim varsa bir tartış tarttım kızı. Vay anam yandım, demesiyle beraber

çullandım üzerine. Yandım, dedikçe, hemen öte yandaki anası olacak kızın acısına dayanamadı, geldi orağı bir takış taktı boynuma. Takmasıyla beraber,
ben ne yaptım,
bir bıçak,
gitti tepesi üstü.
Sonra birisi daha geldi.
Ona da dah ettim.
Bindirdim omzuma kızını. Bayır aşağı yürüdüm. Attım omzumdan kızını, sürüdüm, sürüdüm, sürüdüm,
kesildim. Bir müddet geçti aradan. Öbür tarlanın yüzünden iki adam geliyor.
250

Silâhlı.
Ben ne dedim?
Vuracaklar beni.
Bu kızını bırakacağım dedim ben kendi kendime.
Kızın donunu çıkardım
bıraktım çıpçıplak. Bir şey yapmadım ne yatan söyleyim. Sonra geldim köye.
Bindim bir hayvana. Murat Dağı'nda gezdim bir buçuk ay. Bir müddet geçti aradan.
Bu iş böyle olmayacak. Ben ne dedim?
İyisi mi gideyim olayım mapusaneye teslim. Kız da ölmüş sonradan. Gitmedikçe dan ederdim bıçağı, öldürmüşüz yavrucağı...»
Hepsi bu kadar mı, Peder?»
Bu kadar,
ama dur bir şey daha var,
onu da söyleyim yaz.
On yaşındaydım bizim köye geldiğinde Yunan.
Bir sürü kalabalık
katır matır öyle yığıldı doldu her tarafa. Bir on sekiz yaşında dayımın bir oğlu vardı
dah ettiler süngüyü gitti. Komit diyorlardı, çete. Sonra dayım
dipçiği vurduğu gibi Yunan
dili boğazına tıkanıp öldü. Sonra Yunan
belki yüzden fazla
doluverdi evimizin içine. Zavallı anneciğim beni bırakıp kaçamadı, kaçamadığı taktirde mecbur oldu kalmaya. Odaya koymak istediler
ırsına taarruz için,
251

o da girmedığı taktirde dah ettiler süngüyü.
Bir vakit geçti aradan,
iki gâvur çocuğu gökte uçan kuşu sapanla vuruyor,
getiriyorlar tutup
çıkarıyorlar gözlerini. O zavallı kuş ne yapsın? Çıkıyor yukarı tavana bir,
bir çarpıyor kendini yere. Yahu, düşünüyorum ki niçin çıkardılar bunun gözünü? Tabii ben de cahilim,
kuşun gözünü çıkaracağınıza kafasını kesin dediysem de biz böyle görmüşüz diyorlar atamızdan, dedemizden. Sonra...
Bir müddet geçti aradan. Sonra... bu kadar işte, muhterem bubacığım...»
Halil güldü:
«- Sözlerinin yarısı yalan, Peder.»
Peder buruşturdu suratını
ağlamaya hazır
altı aylık tombul bir çocuk kafası gibi. «- Değil bubacığım.» «- Peki hepsi doğru mu?» Peder cevap vermedi. Halil ısrar etti: «- Söylesene.»
Peder konuştu şımarık bir kurnazlıkla: «- Yalan da var, bubacığım.» Güldü: «- Nur olasin,» - dedi.
«Ben görüşme yerine gideyim, muhterem bubacığım.» «- Bugün görüşme günü mü, Peder?» «- Görüşme günü.
Görüşmecim yok ama

görüşmecilere bakmak hoşuma gider.» Kırttı yumuk gözlerini: «- Katık da çıkar, bubacığım, görüşmeciler sevabı sever...»
252

II

Hamdi

Çerkeş'in Kabak Köyü'nde

336'da dünyaya geldi. Tuzladılar. Yumuşaktı.

Sevindiler oğlan olduğuna. Kırkı çıkmadan

buğdayın dibinden güneşe baktı, Öğrendi toprakta yatmasını. Ev karanlık toprak güzeldi.

Çiçek çıkardı 337'de, ellerini bağladılar. Ve 1339'a kadar dolaştı dünyadaki 36 haneyi

4 sokağı. Hayvanları ve yağmuru sevdi. Helva yalnız bayramları pişiyordu.

Ağlamadı artık Hamdi dayak yerken babasından anası.

Fırtınalı bir kış oldu

1925'e girerken (eski tarih 1340). Öküzün bir teki öldü. Babası gitti askere.

Çok rahmet yağdı. Çok çok kabak yediler. Jandarmalar geldi, «martinleri» vardı.

Bir karakuş dadandı köydeki civcivlere.

253

926'da beş yaşındaydı.

Bir kötürüm keçiyi emanet ettiler.

Keçiyle kırlara gittiler.

Bir türlü tutamadı bulutları Hamdi.

Rastlamadı kurda.

Tanıdı otları Hamdi.

Çok çok bulgur yenildi.

Kurak gitti havalar 27'de. Yarıldı toprak. Ekin tane almadı. Uğultular geldi

yerden. Aynı yılın ortasında

babası döndü askerden. Çok az kabak yediler.

Hamdi

zıpka ve mintan giydi.

Sünnet oldu (1928).

929'da indi Çerkeş pazarına: kendisi babasının kucağında, eşekte,

arkada, yerde anası. Pazarda meyvalar;

ayna, çakı, bıçak. Çok rahmet yağdı o yıl. Çok tarhana içildi. Çok bol oldu

kabak. Ve yine o yıl

tavuğun ardına elini sokup

çıkardı yumurtayı, tavuk ölmedi. Fırtınalı bir kış oldu

1930'da. Tahsildarı gördü: atı vardı

heybesi vardı bıyıkları yoktu.

Ertesi yıl, kızlarla beraber

254

davar dölü göttüler. Hamdi çorap ve çarık giydik

(1931 Birinciteşrin 7).

932'de kızlar

sırtüstü yatırıp

el attılar uçkuruna. Bağırdı. Kızların memeleri vardı.

Fırtınalı bir kış oldu

1933'e girerken. Dondu Meral Çayı., O kış ilk defa gitti balığa. Merkebe odun

sardı. Canavara rastladılar. Bir samanlık yandı köyde. Babası başladı

ortakçılığa.. Memelerinden başka şeyleri de vardı kızların,

34'de soyadı aldılar ŞENTÜRK diye. Babası yalnız devlet işlerinde kullandı bunu,

anası hiç kullanmadı. Fakat Hamdi

bu adı sevdi. Hamdi Şentürk on üç yaşındaydı. Sapanın tutağını emanet ettiler.

Ve öküzlerle Hamdi

toprakta iki çizgi gelip gittiler. O gece gizliden tütün içti. Dayak yedi

babasından Ve ertesi gün

bir kız yatırdı samanlıkta Su dökündü.
35'de kurak gitti havalar. Ne tepeler yeşerdi
ne ekin tane aldı. Bir kız kaçırdılar köyden.
255

Merkep öldü.
Kesekli olmadı herk.
Babası dövdü anasını bayıltıncaya kadar.
O yıl ilk defa Hamdi, gitti namaza.
36'da anası öldü. Komşular kazdı kabri. Gördü ağladığını babasının: yaşlar
inceden ince
kara sakalına dökülüyordu.

Uyumadı.
Cigara içecekti az daha babasının karşısında. O yıl çok yağmur yağdı. Bol bol
kabak yediler.
Herk kesekli oldu 37'de. Kabardı toprak.
İlk defa Çerkeş'de karpuz yedi. Düşündü zengin olmayı: «Yüz liram olsa,» dedi.
Evlendi
(1938).

Kavga çıktı dağ yüzünden Türbelilerle.
Karanlıkta silâh attı iki taraf.
Vergi bakayaya kaldı.
Yüzük oynadı gençler odasında.
Fırtınalı bir kış oldu ertesi yıl. Aynı yılın Teşrininde
üç arkadaş Zonguldak'a indiler. Şurdan şu tarafa tut
bütün deniz. Girdi ocağa. Kânununda aynı yılın,
bir sabahı,
Şentürk'ü kömürün altından çıkardılar
kan içinde yüzü gözü,
elleri simsiyahtı. Bir beyaz karyolada
256

hayata veda etti (1939).
Rahmetli Hamdi Şentürk'ün bir oğlu doğdu
(1940).

Tuzladılar.
Ahmet koydular adını: Hamdi oğlu Ahmet Şentürk. Aynı yılın sonlarında
yine kavga çıktı dağ yüzünden Türbelilerle karanlıkta silâh attı iki taraf. Üç
ölü kaldı yerde, üç kişi hapse girdi, Ahmet'in dedesi bu meyanda.

1941'de Ahmet
görüşmeci geldi hapis dedesine,
anasının kucağında. Kanunun heybetini ne bilsin bebek! Ahmet bakıyordu
mapusaneye
pembecik ağzında iki ön dişiyle gülümseyerek. Tahta parmaklık ve tel kafesti
görüşme yeri, ayıracaktı mapuslarla görüşmecileri, fakat onlar karmakarışıktilar
çok şükür. Dedesi aldı Ahmet'i kucağına ve kovdu biraz fazla sokulan Peder'i.
Aynı toprakta, aynı işin insanları,
hep birbirine benziyordu köylü görüşmeciler. Yalnız ayrıydı gelinleri Şakir
Ağanın: kalın uzun güzel
besili kısrak gibi iki genç kadın. Peştemalları kızıl kıpkırmızıydı üç etek
entarileri. Feslerinde altınlar
ve alevli al şalvarlarıyla
güneşten inmiş gibiydiler bu fakir bayram yerine.
257

Arı kovanı gibi uğulduyordu tel kafes,
havada parça parça cümleler ekleniyor birbirine:
«— Ne düşünüyorsun? Düşünmek geçti. Ne kadar düşünsen oldu bir sefer.»
«— Hastalığı, ölümü, misafiri bildirir
saattir saati olmayan insana örümcekler.»

«- Hemen torbaya sarılırsın,
öpsene ananın elini.» «- Dört gün evvel de geldi, boşver canım.» «- Ah oğul,
analar meler, oğullar melemmez...»
«- Para getirdin mi para?»
«- Şakir Ağa on kile un vermiş büyük memuranlara.»
«- Benim babam harp içinde yaşamış
gitmiş ta kırlangıçların memleketine kadar.»
«- Kadınlarda dokuz nefis
bir akıl var.»
«- Harbe gireceğiz
Kitap kavliyle gireceğiz. Kuran'dan okudu hocalar,
ebcet hesabıyla. Rumanya'yı, Bulgar'ı vurup
Tuna ağzına ineceğiz. Bulgar'ın topları bizden yana çevrilmiş
bizimkiler Bulgar'dan yana.»
«- Bulgur getirdim senin gardiyana.»
«- İnsanoğlu hey, doğması, büyümesi,
nerelerde gezintisi,
bir de kalışı nerelerde...»
258

«- Cezamı okudu reis,
bağurdım 'Yaşasın Cumhuriyet' diye.» «- Az mı kestiler cezayı?» «- Az değil,
çok.
Lâkin öyle sırma giymiş, sıralanmış kürsüde reisler, hoşuma gitti, keyiflendim,
bağurdım.»
«- İnsanoğlu güle benzer
bir dakkada soluverir.»
Yalnız 24'lük Ömer'di konuşmayan.
Çömelmiş oturuyor,
yumruğunu vuruyor dizine.
Gidip geliyor yumruğun içinde tahta ağızlık.
Kısımış gözlerini.
Bakıyor karşısındakinin yüzüne
ve düşünüyordu 24'lük Ömer: «- Yine yaz geldi,
çalı dibi adam kabul eder...»
Halil dışarıya baktı pencereden: görünüyor demir kapı, üstleri ve eşyaları
aranıyor
girişiyor görüşmeciler. Karşı yoldan geçen pazarcının bir tuhaf kişnedi beygiri.
Havayı kokladı Halil. Bozkır ikliminde rüzgâr ansızın çıkar
ve hızla kasırgalaşır. Bu sefer de öyle oldu. Sıcak ot kokuları geldi önce sanki
alt başta bir samanlık yandı. Karakolun bayrağı dalgalandı. Kavaklar pul pul
ürperdiler. hava kan gibi ılık. Bir çocuk kahkahası
bir çığlık ve hemen arkasından
toz duman. Güneşe baktı Halil.
259

Ordaydı
uzaklarda, yükseklerde, yuvarlak
kırmızı
ve bulanıktı ötesinde toz dumanın. Halil kapadı pencereyi. Yumdu gözlerini.
Kafasının içinde güneş: bir alevden ağırlık ki 3 defa milyon defa 2000 milyon
ton. Ne iyi
ne fena
ne güzel
ne çirkin
ne haklı
ne haksız,
bir muazzam
bir uçsuz bucaksız
hayat. Beher metre karede 100.000 beygir kuvveti takat. Ne akşam
ne sabah

ne ümit
ne eyvah
ne aşağı
ne yukarı. Saatta 600 bin kilometre esen
beyaz gaz
kasırgaları. Atomlar iyon halinde. Tekrar ölümünde
tekrar doğumunda
tekrar kemalinde ve kopuşlarla, sıçramalarla başsız ve sonsuz, bana bağlı
olmadan benden evvel var olup
benden sonra var olan.
260

Pencereyi açtı Halil. Bozkır'dan ansızın gelen rüzgâr
geçip gitmişti ansızın. Tam karşıda
marangoz Şükrü'nün karısı Zeynep duruyordu. Ufacık kızını tutmuş elinden. Bir
yoğurt bakracı öbür elinde. Ayakları çıplak, yüzü ağır ve mübarek .
Dört yıl önce aldılar kocasını, peşinden indi şehre. Şükrü hapis,
Zeynep çapacı bahçelerde. Ve her gün dört senedir:
yağmur, çamur,
rüzgâr, sıcak,
kar kıyamet geliyor demir kapıya aynı saatta. Ve daha on bir sene her gün
gelecek. Ve yine hep böyle gözlerini kaldırmadan bakacak erkeğine, hiçbir şey
beklemeyen bir anne gibi fısıltılarla konuşacak ve bakracı usullacık bırakıp
gidecektir.
Halil güneşe baktı: Orda
yükseklerde, uzaklarda,
berrak ve kırmızı ve Zeynep'in çamurlu, çıplak ayaklarından büyük değil yüreksiz
ve ufacıktı.
Her şeye rağmen insan olmanın saadetiyle
ve saygıyla güldü Halil, Şükrü'ye haber vermek için koştu içeri...
261

III
On iki dükkân vardı hapisane avlusunda,
taş duvarın dibinde, kaybedilmiş sandıklar gibi çaresiz ve küçülmüş. Ve
yeryüzündeki bütün küçük dükkânlar gibi birbirlerine dehşetli benzedikleri ve
yan yana durdukları halde herbiri kendi kederiyle yapayalnız, bir başınaydı
dibinde taş duvarın. Evkafındılar.
Açık arttırmayla kiralanıyordular mapuslara. Birincisinde bağdaş kurmuş
terziler. Enselerinden kesik gibi başları göğüslerinde. Terziler,
müdür beyin gömleği ütülenmeli. Terziler,
makasınız leyleğe benzer, sap sap tire sarkar ağzınızdan terziler. Gülmek
iyidir, terziler, neden gülmemeli?
Gülmek yardım eder. Terziler.
Sinirli ince bacaklarıyla durmadan düşer, kalkar, koşar terzilerin eli, bir
kaybolur, bir çıkar külot pantolonun teyeli. Bağdaş kurmuş terziler. Terziler.
Terzilerlerin makinası Singer
1897 modeli. Kalaycı Şaban Ustanındı ikinci dükkân. Zaçyağı, tuzruhu, kum ve
bakır,
ve kıpkırmızı ıslak ayaklar: kalaycı yalağında çalkalanıp kıvranıyordu çocuk
cırak
daracık omuzlan sağa, incecik beli sola
262

ve çıplak bacakları bitişik. Dipte ağır bir hayvan ciğeri gibi körük,
toprağın içinden bakan ateş, tepside kalay, pamuk, nişadır ve pöstekisinde
kıvranıslara ve pırıltılara hâkim
Şahmeran gibi oturan Şaban Usta,
Üçüncü dükkân iki yıldır boş, kapalı. Atmıyor
soğumuş
ölü bir yürek kapısında kilit.

Bitişikte katırcı kunduralarıyla yemenilerin tabanındaki dünya: eskici Raif Ağa dişsiz şaşu sağır ve müdürün kasasında 150 sarı altın.

Aynacı Asrî Yusuf'undu beşinci dükkân. Yıldızlı markaların resimliklerin ve yağlı boya kırmızı güllerin arasından bakan aynalar. Çıplak kadınlar duvarlarda, ve taş basma bir mareşal. Aynacı Asrî Yusuf'da dalgalı kumral saçlar yandan taralı, süzme bal aydınlığında gözler, kartal gagası burun, ve kırpık, cesur bir bıyık. Asrî Yusuf en şık adamıydı mapusanenin, sarı iskarpinleri boyasız görülmemiştir.

27'li ve Ilgazlıydı Yusuf.

İlgaz.

İlgaz'a gittiniz mi?

Ne zaman bulundunuz?

İlgaz:

4 mahalle, 600 hane, 1000 nüfus,

hükümet konağı, karakol ve şube,

263

aşçı, fırın, demirci, semerci, bakırcı. manifatura, bahçe ve tarla – yorgunluk geberesiye. Ve üstü otel, alt katı kahve olan

3 tane han. Şafakla uyanır Ilgaz,

yatsıda yatar. Cansıkıntısı sabahlara kadar. Memurlar: poker,

delikanlılar:

zar, her iki taraf rakı. Ve uzakta gökyüzüne yakın bembeyaz karlarıyla yukardaki

yüksekteki geyiklerin ve çamların memleketi.

Kasabanın dışında

Ilgaz Dağının eteğinde doğdu Yusuf. Babası evvelce terzi iken

rençber sonraları

Kadir Usta. Anası Şehriban Kadın. Kadir Usta öldü Balkan Harbi'nde, Yusuf'u dedesi büyüttü

(zaptiye tekavüdü

3 lira aylık alırdı

– kâat para – bir inek

bir ev

bir öküz 15 dönüm tarla). Yedi yaşında terzi çırağı oldu Yusuf

ve mektebe girdi. Belleyemedi terziliği

fakat okudu ortaokulun son sınıfına dek. Sonra gurbete gitti katırcılarla:

İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara. İstanbul'da askerlik.

Ve tezkere alıp Ilgaz'a henüz dönmüştü ki «Çıktık açık alınla on yılda her savaştan.»

264

O gece dehşetli içti Yusuf.

Bir «hep yek» yüzünden oldu en yakın arkadaştan:

işletti makinayı.

15 sene verdiler.

Kendi seçti soyadını «Asrî» diye. Ona göre asrîlik komik

değil. O kadar ki soyadını sonra kullanıp «Yusuf Asrî» olacağına, bilerek, isteyerek başta kullandı

«Asrî Yusuf» oldu. İşini seviyordu Asrî Yusuf. Aynacılık asrî meslek sayılır: yeni harflerin süslü majeskölleri ince fırçalar

yağlı boya ve kimya.

Kalabalıktı dükkân:

İhtilastan yatan Çopur İhsan Bey,

Trabzonlu Bakkal Sefer

(ihtikârdan) ve İlyas Kaptan

(kalpazan) Asrî'ye çay içmeye gelmiştiler.

İlyas Kaptan

ne kaptan, ne de kalpazandı,

dolandırıcıydı sadece.

İlyas Kaptan

çayı kırklama şekerle yudum yudum içiyor ve forslu şapkasının altında emniyette

anlatıyordu: «- Ben bugün kalpazanlık ilân ediyorum. Kursunu Sabranya'da görmüştüm

80 basamak bodurumda göz bağlı. Bilmiyorum kim verdi bana bu dersi.

265

Gizli her şey

sır. Bolşevikler, menşevikler...»

İlyas Kaptan Batum'da bulunmuştu

Bolşeviklerin geldiği sıralarda, bu muhakkak. Ama nasıl ve neden? Belli değil, belki kaçakçı olarak.

«- Parayı kaldırmalı.

1000'lik Allah, 500'lük peygamber.»

Asrî Yusuf sordu: «- Ya melekler?» «- 50'lik, 25'lik.»

Kıllı suratını astı Bakkal Sefer, İlyas Kaptan devam etti

bilgiç ve muzaffer: «- Para var Allah var, para yok Allah yok. Yüksek bir sözdür bu

4800 kelimedir

ağır siyaset, ben ağır siyaset kullanırım

şark siyaseti.»

Kurnaz, utangaç ve memnun

incecik güldü. Oynadı ceketinin düğmeleriyle. Kaç kerre hapislerde aç kalıp

- dehşetli müsrif ve cömertti - ceketini ve şapkasını sattı, fakat çapalı, sarı, kaptan düğmelerini asla.

«- Kaç çeşit çiçek varsa ona göre de rüzgârı var. İnsan demek ot demektir.

Otların pîri rüzgârdır. Her hayvanın kendine göre bir saltanatı vardır.

266

Sessiz görüşürler vücutla.

Gelir gelir bir çapraz bakar öyle

kulağını oynatır. Balıkların ağzından çıkan nefes

döner döner harf olur, konuşurlar. Otlar bile birbiriyle konuşur

rüzgârla, sesler havada kalır.»

Ayak ayak üstüne atıp çıkardı şapkasını: sıfır numarayla tıraşlı

bembeyaz

saygıdeğer bir baş ve kuşkulu

simsiyah mahzun gözler.

«- Elektrik tenekeden bulunmuştur, elektrik - teneke, nasıl benziyor bak. Pîri

öyle bulmuş onu. Dünya bir fendir yahu, her şey çalışmaktır

(halbuki kendisi dehşetli tembeldi

akıl almayacak kadar tembel). Her şey çalışmaktır dedik, lâkin insanlar insanların etini yiyor.»

Dükkânın kapısında Peder belirdi, uzattı içeri altı aylık çocuk kafasını,

nerdeyse ağlayacak: «- Kaptan buba,» - dedi, -

«görüşmecin gelmiş, muhterem bubacığım.»

Kıpkırmızı oldu Kaptan.

Ümitli bir çift söz gibi güldü mahzun siyah gözleri.

Telâşla giydi şapkasını:

«- Bizim muhtardır gelen.»

Elli kuruş attı Peder'e.

267

Bu son elli kuruşuydu

ve muhtardan elli lira alamazsa

dağda gömülü elli bine mahsuben, Kaptan açtı bu akşam. Eğildi öne doğru biraz,

ellerini ovuşturdu ve zeybek oyununa hazırlanıyormuş gibi

dizlerini kırıp topuklarını vurarak ceketinin eteğine

çıktı dışarı.

Asrî Yusuf'a baktı Çopur İhsan Bey:

«- O işe başlayalım mı,» - demek ister gibiydi - «fırsattır.»

Anladı Asrî Yusuf

ve sordu Bakkal Sefer'e: «- Şu İlyas Kaptan, bilimiyon,

31 Mart'da eline geçse keserdin ya?» «- Keserdim.» Sordu Çopur İhsan: «- Lâkin efendi ağa,

31 Mart'da tevatür işler olmuş. Sen bahriye askeriydin o zaman, değil mi hele?»

«- Muini Zafer gemisinde askerdik» «- Peki nasıl oldu bu 31 Mart?»

Ezbere biliyorlardı Bakkal Sefer'in hikâyesini

fakat bugün ona bunu mahsus soruyordular.

Anlatmaya başladı Bakkal Sefer

şüpheli altın dişleriyle

kıranta bıyıklarının içinden: «- Sabahleyin sivil giydi zabitan, giderlerken dediler ki çavuşa: 'İhtilâl çıkarmış nizamiye askeri, size de gelirlerse bize uyun diyerek uyun amma fenaliğe meydan vermeyin.'»

Çopur İhsan Bey, Asrî Yusuf'u dürtüp tasvipledi: «- Zabitan da akıllı zabitanmış, efendi ağa.»

268

«- Hem akıllı, hem bıyıklıydılar. Her neyse. Arası geçti biraz, Parmakkapı'dan doğru bir mızıka çala çala geliyor. Herkes uydu bunlara.

Beşiktaş'da basıldı karakol

silâh alındı. Ama bilmiyoruz nereye gidilecek? Akşam ezanı Yıldız'a vardık.

Başımızda üç çavuş:

biri Memet Ali Çavuş,

biri İbrahim Çavuş. Dizildik önüne sarayın. Bağırdık üç defa 'Padişahım çok yaşa' diye. Balkona çıktı cennetmekan Sultan Hamid. 'Ne istiyorsunuz evlâtlarım?' dedi. Üç kişi çıktı huzura:

biri Memet Ali Çavuş,

biri İbrahim Çavuş. Küfelerle ekmek dağıtıldı askere, sıcak sıcak.

Geleceğimizi biliyormuş demek. Daha ilerde silâhlar atılıyor. Neymiş o? Bir şey yok, orda sivil giymiş mektepli zabıt gördüler, vurdular onu.» «- Sen de silâh attın mı, efendi ağa?»

Yıllanmış bir kuşkuyla baktı İhsan Beye, Bakkal Sefer: «- Atmadım, attıysam da havaya.

Her neyse,

dört beygirli, kapalı arabayla Ethem Paşa geldi.

Asker etrafını sardı.

Doğru Ayasofya Meydanına.

Gece oldu, iyice karardı.

Orda yüksek bir şey yapmışlar nutuk okumak için.

Ethem Paşa nutuk okuyor.

Hayda bir şenlik.

Silâhlar atıldı.

269

Bunun şenlik olduğunu anlayamadılar,

'Sarıldık da kırılıyor muyuz?'

Bahriye ayrıldı.

Herkes kaçıyor.

Mızıka dağıldı, davullar kırıldı.

Neden sonra havuzlara geliyoruz.» «- İşe biraz şaşkınlık karışmış, efendi ağa.»

«- Karıştı doğrusu, İhsan Bey.

Her neyse.

Ertesi gün barutaneye gittik.

Orda bir zabıt öldürüldü.

Şehre dağıldık.

Ama soygunculuk yok.

Bedava, kendiliklerinden dükkâncılar veriyorlar.

Kerhane, meyhane, silâh atmak

keyfet bildiğin gibi.

İki gün sonra duyuluyor ki Hareket Ordusu geliyor.»
Derin bir soluk aldı Bakkal Sefer,
belki yorgunluk
belki bir parça keder. Kazıdı tırnağıyla altın dişlerinin kefekisini: «- Zaten,»
- dedi, - «düşündüm kendi kendime, beş vakit namaz
yiyip içip padişaha dua
vazifeye dikkat, istanbul da burası, Bağdat da... Burası böyle olursa dışarları
ne olmaz... Hükümet nerde? Askerlik öldü. Memlekete gidelim.»
Asrî Yusuf alay etti:
«- Öyle ya, Hareket Ordusunu duyunca
sıkı geldi eşinemedin.»
Öfkeyle karşılık verecekti ki Bakkal Sefer, «- Bak, efendi ağa,» - dedi İhsan
Bey, -
«hele bir bak bende ne var...» Bu bir eski gazeteydi,
270

eski harflerle
ve yer yer parçalanmış.
«- Çok eski bir gazete, efendi ağa,
33 senelik.» «- Ver.»
Çekip aldı gazeteyi Bakkal Sefer. Kendini zor tutuyordu Yusuf gülmemek için.
Bakkal Sefer kokladı gazeteyi, altın dişleri kaysı gibi tatlandılar ağzında.
Taktı gözlüklerini: «- Bak, gördün mü, ihsan Bey, resim de yok,
baştan başa Müslüman yazısı.
Al,
oku da dinleyelim.»
Yumdu gözlerini bakkal,
ağız açık,
bir akşam ezanı vakti gibi parlıyor altın dişleri.
«- Gazetenin ismi 'Sabah', efendi ağa,
10 Rebiülahır 1327.
Numero 7038.
Sahibi imtiyazı Mihran.» Asrî Yusuf sordu: «- Vay, sahibi Ermeni miymiş?» «-
Ermeni, mermenî,
oku İhsan Bey...» «- Okuyorum, efendi ağa
Directeure-proprietaire.»
(Fıransızca'yı Türkçe gibi okudu). Gözlerini açtı Bakkal Sefer: «- O ne, İhsan
Bey?» «- Fıransızca, efendi ağa.» «- Doğru,
eskiden İstanbul'da, Beyoğlu'nda gâvur dükkâncılar
Frenkçe de yazarlardı levhalarına.
Bak, şimdi yasak ettiler bunu, iyi oldu.
271

Türkçe yazmalı, Türk'ün ekmeğini yiyenler.
Her neyse,
oku makaleleri.» «- Okuyorum, efendi ağa:
'Abdülhamid'e tebliği hal.'» Asrî Yusuf sordu; «- O ne demek?» «- Yani,
Abdülhamid'e tahtından indin denmesi.
'Abdülhamid'e tebliği hal'e memur heyet azası:
Arif Hikmet Paşa - Ayandan,
Aram Efendi - Ayandan,
Meb'usandan İşkodra meb'usu Esat Paşa
ve Emanuel Karasu Efendi - Selanik.
Yıldız Sarayı'na gidilip
mabeyin başkâtibi sabıkı Cevat Beye
haber verilmiştir Abdülhamid'i heyet görecekti diye.
Cevat Bey, Abdülhamid'den müsaade almıştır.'»
Asrî dayanamadı: «- Tüh reziller,
herifin yanına girmek için hâlâ mı izin istiyorlar?» İhsan Bey devam etti: «-
Heyet odaya girmiş:
Abdülhamid ayakta. İki büyük ayna

bir muazzam avize

birçok koltuklar, ve üzerinde battaniye diğer uzun bir koltuk ve Abdülhamid'in yanında oğlu Abdurrahim Efendi. Ağır cezaları Abdülhamid burada verir mühim işlere burada bakarmış rivayete göre. Ve hareme bitişik olduğundan bu daire

heyet girerken kadınların feryadını işitmişlerdir. Esat Paşa yaklaşıp Abdülhamid'e bir metre kadar askerce bir selâm vermiş: - Memuren geldik - demiştir - Millet Meclisi tarafından. Millet seni hal'etti fetvayı şerife mebni. Hayatınızla evlâd ü ayalınızın hayatı emindir. Abdülhamid siyah ceketli imiş. Üzerinde bir pardösü. 272

Pardösü iliklenmiş idi.

Mabeyin setresi giymiş oğlu Abdürrahim Efendi, ve iki eli göbeğinde ihtiram vaziyeti.

Tebliğ bitirince Esat Paşa

Abdürrahim Efendi kapanarak kanapeye feryada ve ağlamaya başlamıştır.

Abdülhamid:

- Bazı ifadatım vardır, - demiş. -

Beni burda yalnız bırakmayınız.

Benim hayatım emin midir?

Esat Paşa:

- Asildir Osmanlı milleti, - demiş, -

bir padişah mâzulüne ne yapmak lâzım geldiğini bilir. Tekrar ediyorum ki canınız emindir. Abdülhamid'in çenesi titriyor imiş. Benzi fena halde uçuk fakat çehresi gayet gazaplı ve korkunç: - Ben bu işin böyle olacağını bilir idim, - demiş. Ve konuşma sırasında eski hakan iki gündür aç bırakıldıklarını söylediği zaman

bahsetmeyi unutmuştur şüphesiz: bisküvitlerden, şekerlemelerden, havyarlardan, tereyağlarından, Haber aldığımıza göre saraya giren asker sepetler dolusu yiyecek bulmuştur her tarafta.» «- Vay anasını,» - diye haykırdı Bakkal Sefer, ve sipsivri kakhahalarla güldü. Altın dişleri şimşeklendiler: «- 31 Mart'a bulaşmaktansa

Hareket Ordusuna katılmalyımışız, ama bizde o talih nerde?»

Yusuf'la İhsan şaşırdılar.

Hiç beklemiyorlardı Bakkal Sefer'in böyle bir tepkisini.

«- Okusana, İhsan Bey, niye durdun?» «- Okuyorum, efendi ağa.

'Abdülhamid'in Müfarakatı.'

Yani Abdülhamid'in gidişi,

Yusuf anlıyorsun ya, yani herifi nasıl dehlemişler.»

273

Bakkal Sefer tasdikledi: «- Sürdülerdi Selânik'e.

Ama sonra Selanik Yunan'a geçince geldi. Seferberlikte İstanbul'da öldü,

cenazesini de bir kaldırdılar,

görmeliydin! Millet kırıldı ağlamaktan,

sen sürgünü bırak İhsan Bey, başka şey oku...» «- Okuyalım.

'Abdülhamid'in Serveti': Abdülhamid'in yanında Şark Şimendiferleri tahvilâtı 700.000 imiş,

5 milyon 150 bin lira

eder.»

Yusuf güldü:

«- Çalışıp alın teriyle kazanmış, belli!»

Bakkal Sefer gözlüklerinin altından baktı Yusuf'a: «- Şimdikiler gibi,» - dedi, -

«bal tutan parmağını yalar, oğlum.

Havadis yok mu, İhsan Bey, havadis oku.» «- Var, ama gazetenin bu yanı hepten parçalı.» «- Olsun, oku, İhsan Bey.» «- Taşkıyla ve civarındaki yerler

Osmanlı, Arnavut, Rum, Ermeni, Musevi, Bulgar kanlarıyla sulandı,

vatan aşkı ve hürriyet için... Hayretle sordu Asrî Yusuf: «- Türk yok muymuş be?» «- Osmanlı diyor ya.» «- İki bir mi?» «- Bilmem.» «- Sen oku hele...»

«- Tatavla'dan topları geçirmeye uğraşan askerlere Ermeni kadınlarının yardımını görenler...»

Bırakacak oldu gazeteyi İhsan Bey,
274

bakkalı kızdırmaktan kesmişti ümidini: «- Okunmuyor, paramparça.»

Bu sefer Asri İsrar etti:

«- Ne olursa olsun, oku dibine kadar.»

«- Kâmil Paşanın firarı.

evler ateşe verilir

pazar günü firar .....

konağından Caddebostanı'na

. . . . . bir kayığa binerek

bir istimbota can attığı .....

Asri Yusuf hatırladı mapusluğunu: «- Allah yolunu açık tutsun, tutulmasa bari!..»

Devam etti İhsan Bey: «- 'Adana vukuatı'

menhus eller, kirli nasiyeler

. . . . . evli bir Ermeni kadının hanesine .....

..... zevci gelir, bu mel'unlardan üçünü kurşunla katleder

bu fırsattan istifade, Ermeni evlerine hücum

..... hükümetin miskinliği

İslâmlar Ermenilere, Ermeniler İslâmlara . . .

..... evler ateşe verilir

şehri yağma eden mürteciler .

. Adana kıtali köylere

Tarsus sokakları cesetle doludur .

Daha okuyalım mı?»

«- Oku.»

«- Meclisi Mebusan Risayeti Âliyesine:

..... Efendim Hazretleri ....

..... Hürriyet şehitleri .....

.. Cenaze merasimi ....

.. ol bapta emr ü ferman

..... Mahmut Şevket Paşa

Bak, Hürriyet Şehitleri nasıl gömülmüş:

275

..... en önde bir takım süvari .

..... daha sonra polis ve belediye memurları . . .

. . . . . yeni padişah tarafından cenazede . . .

evvelâ ulemadan biri tarafından dua

..... Ayandan bir zat sonra mebuslardan

..... ve Mahmut Şevket Paşa hazretleri . . .

..... başka hiç kimse nutuk söylemeyecektir . . . . .

Şehitlerin ruhlarına mevlût . . .

Yeni padişahın oğlu (adı okunmuyor) himayesinde

. Darülmusikii Osmanî müesseseleri tarafından

şehitlere abide dikilecek .... iane verenler:

5000 ..... Sabah imtiyaz sahibi Mihran

. . . . .

20 ..... kaleminde Tevfik .....

108.....tüccardan Halil

100 ..... Dâva vekillerinden Samuel

Anastasyadi

30 .....;

20

.....

.....;

. . . . . Avrupa'nın takdirleri:

La Türki,
(Fıransızca gazete olacak)
. Avrupa memleketlerinden gelen telgıraflar . . .
Genç Türkler muzafferiyetinin
Paris 28:

Bütün gazeteler . . . , Abdülhamid'in hal'i
Budapeşte 27:

. . . Matbuat umumiyetle . . . . .
Paris Borsası, 28 Nisan:

Borsa muamelesi sakindir . . . . .
Düyunu muvahhideyi Osmaniye kırk santim kazanmış . . . . .
Şark Şimendiferleri tahvilleri . . . . .
Gayet sakindir Londra Borsası da . . . . .
. . . . . Osmanlı eshamları . . . . .

Amsterdam . . . . .
Felemenk kiralıçesi bu gece doğurduğundan . . . . .
İran'da meşrutiyet

. . . . . Hürriyetseverler bugünlerde kuvvetlendiğinden . . . . .
. . . . .
İlân:

Üç gün Alemdağı'nda gezinti.

Letafetü ab u havasıyla meşhur

. . . . . On beş kişilik saz takımı

. . . . .günde iki kerre yemek dahil . . . . .

276

. . . . . azimet ve avdet . . . . .

.iki liradır bilet

. . . . . Hükemayı Cihan . . . . .

ve Talim ve Terbiye Tarihi . . . . . ,

. . . . . iş bu eser Kozan Mutasarrıfı sabıkı

Şayanı hayret bir ilâç

baygınlığa ve yürek çarpıntılarına duçar olan . . . . . ,

Fırlattı gazeteyi İhsan. Sustular bir müddet.

Asrî Yusuf'un ilişti gözü aynalarından birine: kıravatlı, kumral bir yiğit
kendisine bakıyor. Her nedense birdenbire şapkasını giydi yiğit, gülümsedi.

Asrî Yusuf:

«- Öf be!» - dedi, - «ne de olsa epeyce yürümüşüz...» Çıkardı şapkasını.

«Hay anasını, ne zamanlarmış,» diye düşündü, «dünyaya biraz geç gelmişiz,
şükür!» Bir kumarbaz sevinci duydu: dubara atmak da mümkünken
atmamış olmanın sevinci.

Çopur İhsan Beyle Bakkal Sefer gittiler.

Gazeteyi aldı yerden,

düzeltilip katladı, derlitopluluk severliğiyle,

ve masaya bırakıyordu ki

orda üzerinde masanın Hazreti Ali'nin devesiyle karşılaştı Asri Yusuf. Bir
kambur deveydi bu, bir tabut taşıyordu. Bir agelli Arap,
yüzünde nikap,

yediyordu deveyi. Deveyi yeden, tabutta yatan,

Hazreti Ali.

277

Bir yol yeşil

bir yol al, tabutun üstünde şal. Tabutta boydan boya

tabuttan büyük Zülfikâr, ağzı çatal.

Gökte bir melek, solda bir geyik, sağda bir arslan, ağlıyor Hüseyin,

ağlıyor Hasan. Ve ince bir camın üzerinde

gidiyor Hazreti Ali'nin devesi

lokum aynaların arasından.

Sürümü çoktu bu levhaların,

en uzak köylerden bile sipariş geliyor.

Model: eski örnek,

bir tek fazlalık:

gökteki melek. Onu Çopur İhsan Beyle beraber

Ermenice bir dua kitabından çizmiştiler.

Asrî Yusuf bıraktı gazeteyi devenin üzerine,

ve tuhaf bir sıkıntı duydu birdenbire.

Hazırladı mangalı ayna dökmek için:

camlar tertemiz, pırıl pırıl,

lavanta şişelerinde ilâçlar:

nitrat darjan, amonyak, sel dö senyat, maı mukattar,

ve Asrî'nin yüreğinde artan sıkıntı...

Vazgeçti ayna dökmekten,

çıktı kapının önüne:

karşıda dinleniyordu kalaycı Şaban Ustanın çırağı,

sırtını duvara dayamış. Bir bozkır köyü gibi perişan ve kimsesiz. Gayet iyi bilirdi Asrî

kıraç toprakta batan bu köyleri.

278

Marangoz Şükrü'nün dükkânından çıktı Halil.

Yusuf sordu:

«- Yine Sükrü'ye komodin örneği mi çizdin, hocam?»

karısı gelmiş, haber verdim.» «- Benim de bir işim var seninle, hocam.» «-

Aklımda, Yusuf,

Hazreti Ali'nin devesini asrîleştireceğiz.» «- O değil, hocam,

hem bu rezillikleri ben satmayacağım artık. Benim işim,

bir şey soracaktım sana. Hani,

bilimiyon,

yürüdük mü, diyecektim,

asrîleştik mi

Abdülhamid'den bu yana?»

Halil şaşmadı Yusuf'un sorgusuna: «- Elbette yürüdük,» - dedi, -

«daha da yürüyeceğiz. Bir merdiven çıkıyoruz, diye düşün,

basamaklar, son basamak, kapı, kapı açılacak, - kendiliğinden değil, biz

açacağız elbette - gireceğiz eve:

rahat,

sıcak.»

«- Yaşa be hocam! Bilimiyon,

insanın içini açar seninle konuşmak. Bir çayımı iç. Ben de aynaları dökerim

kömür geçmeden.»

Asrî Yusuf döktü aynalarını,

279

Halil papatya örnekleri çizdi aynalara işlemek için. Papatyalar,

sarı sarı,

iri iri, karısının,

Ayşe'nin gözbebekleri...

280

IV

Şubenin bahçesinde cephanelik

boş. Ve ağaçlar: dut, akasya, erik.

Şubenin bahçesinde kalabalık.

Muhtarları başlarında

ve takım takım geldiler. 36'lılar

toprağa çömeldiler.

Beyaz torbaları rüyada bir memleket.

Ve çarıkları.

Ve yere bakan gözlerinde ayrılıkları.

Mor cepkenle ipek şal

türkülerindir ve festivallerde sıçramaların. Hangi köylü benim köylümden iyi bilir
kahrolası hünerini yamaların?
Şubenin bahçesinde kalabalık,
ve çarıkları,
ve yere bakan gözlerinde ayrılıkları,
ve paramparça haşın perişanlıkları
ve takım takım geldiler
36'lılar
toprağa çömeldiler.
Kadınlar uzakta
ayakta durdu:
sessiz ve karanlık.
281

Söylemeye doyulmamış bir Allahaismarladık.
Şubenin bahçesinde kalabalık.
Sabahtı, akşam oldu.
Neden bu kadar kolay bu tokat?
İkindi döndü akşama.
Bu küfür sadece rahat.
Bitti yoklama.
Bilirsiniz:
sevgili memleketimde benim,
kışla yolculuğunda delikanlılarım
kapatılır medreselerle camilere,
yarasıyla henüz soğumamış kederin,
sonsuz boşluğuna kurşun kubbelerin.
Ve günler karşıda, uzak
uzak turnalar gibi geçer...
Gökte bulutların yolu: geçti bir turna kolu. Şubede cephanelik
36'lılarla dolu.
Kadınlar
hasta aç kurtlar gibi geldiler,
geçtiler ağaçları,
toprağa çömeldiler.
Görünmeyen saçları,
ve kucaklarında biçare çocuklar gibi yufkalarıyla bakraçları
Şubenin bahçesinde cephanelik karanlık. Ve kıpkızıl ağaçlar:
dut, akasya, erik.
Şubenin bahçesinde kadınların gözleri:
on yaşındakilerde bile şimdi sadece anne olan,
ve jandarmalar.
Şubenin bahçesinde mecalsiz yalvarmalar:
282

«- Candarma, oğlum,
candarma efendi ağa. Şu bakracı veriver. Versene, niye vermiyon?»
«- Candarma, kardeşim, candarma efendi ağa. Aç kapıyı göreyim. Açsana, niye açmıyon?»
.«- Candarma, kız,
candarma efendi ağa...»
Kadınlar âdeta sürünerek,
başladı yaklaştırmaya: «- Candarma, canın çıksın.» «- Candarma, teneşire gelesin.»
«- Alın, yeşilin yıkılsın üzerine, candarma.»
Nöbetçiler biliyor:
(hem köylü, hem jandarmaydılar) karı kısmı kızdı mı, kötü kızar, ha kızgın
karı, ha kürtlerin iti,
atın üstünden alırlar yiğiti.
Dipçikle yürüdüler karılara: «- Yasak...»
Kadınlar dağıldı çığırışarak.

Taş attılar
Sövdüler avratlarına jandarmaların,
bilhassa avratlarına.
Şubenin bahçesinde cephanelik karanlık. Ve ağaçlar simsiyah:
dut, akasya, erik.
Bir kadın bir dipçik yedi. Düştü, doğruldu.
283

Ağzının içinde kan.
«- Kavaklar gibi boyun devrilsin,» - dedi, -
«benim oğlum da candarma olur elbet,
senin köyüne gider,
bana ettiklerini anana eder!»
Deminden beri
seyrediyordu kadınlarla nöbetçileri,
külhan kasketinin altında
ve dal gibi içinde mavi tulumunun,
canım ciğerim,
on üç yaşındaki demirci Kerim.
«- Ölen candarma milleti,
ooooha yumurtacılar!» - diye bağırdı. Bakındı etrafta polis olmasın diye.
Şehirli her fakir çocuk gibi Kerim, jandarmayı takmıyor, nefretle korkuyordu
polisten fakat.
Dün akşam inmişti komserin bahçesine,
ve komserin kanaryası dün akşam
bahçede kafesten azat buzat
Hatırladı bunu.
Çekti kansız yüzünde
ucu kömür karalı minik burnunu,
ve dolandı arkasına cephaneliğin.
Kerim üç yıldır işçiydi fabrikasında Cevat Beyin.
Biliyordu artık demiri hamur gibi işlemeyi,
çeliğe su verip menevişlemeyi.
Şimdi kafasında bir tek şey var fakat:
bir tel kafes
ve bir sarı kanarya, azat buzat.
Bir anahtar çıkardı tulumunun cebinden,
koskocaman bir anahtar, soktu arka kapısının kilidine cephaneliğin.
İçerdekiler
284

kapıya yığıldılar. Kanaryalar azat buzat - anahtar işlemedi fakat. Uğraştı bir
daha, bir daha
Mümkünü yok. Sövdü ana avrat
komserine, cephaneliğine. Sonra eğildi,
dayadı ağzını anahtar deliğine: «- Umudunuz kırılmasın ayılar,
yarın yine gelirim.» - dedi.
Ve karşıda
eteğinde Kesikbaş Kalesinin simsiyah
damların
devasız
korkusu, havada bu odun ateşiyle pişen bulgur kokusu, bu kerpiç duvar,
bu şimdi bir kertenkelenin girdiği delik, bu perişan:
dut, akasya, erik, bu insan
kapatılan
cephanelik, bu «yasak», bu örtüleri ve peştemalları yırtılarak
devrilen
kadınlar, bu Ortaçağ dünyasının içinde, bıraktı arkasında akşamı,
yürüdü, yürüdü canım ciğerim, yürüdü on üç yaşındaki işçi Kerim,
yirminci yüzyılın en umutlu adamı.
Daldı memleketimde iç sokaklarına bir vilâyet merkezinin. Uzaklardadır asfalt,

beş yüz metre küsur hasret.
Burda topraktı zemin, kutsal ve mübarek, atalardan kalma toprak, ve ineklerden kalma tezek.
Dövme demir halkalı kapıların yanında karanlığında tahta perdelerden sarkan dalların,
aptal boşluklarıyla uykudaydı mermer dibekler.
Evlerin yalnız alt katları yapılmış, üst katları feci, çıplak direkler.
Kafeslerin arkasında gıramofon,
kalın kalın konuşmalar,
ve ağlayan bebekler.
Duvarlara dayalı tekerlekler.
Onlar artık bir daha duymayacak yolların sevincini,
böyle oldukları yerde çürüyecekler.
Evine geldi Kerim. kerpiç ve tahtaydı yapı. Açıktı kapı, babası evde.
Kerim'in babası Lutfullah Usta
nalbanttı eskiden. Şimdi sarhoş ve işsiz. Kerim'in gündeliği besliyordu evi. Bir dokuma tezgâhları vardı. Kerim'in anasıyla kızkardeşi astar dokuyorlardı. Fakat Lutfullah Usta
kadınların işini zorla alıp satarak yediriyordu kerhanede tuttuğu dost. Ve haftalarca uğramıyordu eve.
Kerim içeri girdiği zaman
anası köşedeydi
286

sığınmış beyaz örtüsünün altına ve kocaman gözleri korkmuş, bir kat daha kocaman. Kızkardeşi bir kurşun yemiş gibi ensesine abanıp kalmış tezgâhın tefesine. Fırlamıştı, yerdeydi mekik. Devrilmiş bir kavak gibi düşmüş yumak. Bıçakla kesildiği belli çözgünün: iplikler sarkıyor hışımla çekilip bırakılan uzun beyaz saçlar gibi sallanarak. Ve orta yerde babası, elinde bıçak, ayakta duracak hali yok. Kerim anladı. Ve suyun sıçrayarak buhara inkılâbı gibi yürüdü üstüne babasının. Yürüdü canım ciğerim. yürüdü on üç yaşındaki işçi Kerim: «– Ben sarhoş baba istemem – dedi. – karılardan geçinen erkeğe de lüzum yok. Bu evin erkeği benim gayrı, gayrı rezillik yeter.»
Babası dövmek istedi Kerim'i, çiğnemek ayağının altında, belki de bıçaklamak. Kadınlar araya girdiler. Baba lanet etti, sonra hayret etti ve sanki bu hayreti bekliyormuş gibi gitmek için fırlattı bıçağı yere, sonra eğildi aldı tekrar, ve gitti. Kadınlar ağlaştılar. Bilhassa anası Kerim'in. Yere çömelmiş ve beyaz örtüsünün içinde sarsılıyordu daracık omzu. «– Gayrı çıkmaz koynundan oruspunun, bir daha çalmaz kapımızı.»
287

Kerim önce öfkелendi bu hale,
«– Ölen göbeller niye ağlıyorsunuz?»
Sonra birdenbire o da başladı ağlamağa,
kapandı kucağına anasının:
«– Keder etme ana.
Kırma umudunu.
Babam darılmaz bana.
Rakı içmez bir daha bak.
Oruspuyu da savacak.
İstersen
hemen
varıp getireyim babamı.»
Ve böyle hıçkırıklarla konuşarak,
canım ciğerim
on üç yaşındaki işçi Kerim

yirminci yüzyılın en mutlu adamı uyudu kucağında anasının...
288

V

Karısı Ayşe'ye mektup yazıyordu Halil,
hapisanede, üst katta,
pencereden geceye bakarak:
«Sevgilim,
bu ne rezillik,
derya ufuklarından kopup
gelirken üstüme köpürerek, baş ve yürek
bir ulu rüzgâr içinde iken, oturup tahta iskemleye yan gelerek,
istirahatta beden... Bu bahsi bırak... Sevgilim,
saçlarının içinde elim, şarkısı avucumda. Sen altı yüz kilometre benden uzak
ve başucumda... Bu da ayrı bir bahis. Biz bu 41 senesinde
ikimizden konuşacak değiliz, henüz o kadar cesur değilim...
Sevgilim,
maskelenmiş masmavi yanıyor bak elektrik lambası
beyaz evin önünde
yolun kenarında Ay ışığında yol aydınlık.
Şubenin bahçesinde cephanelik,
289

ve ağaçlar:
dut, akasya, erik. Bir de kameriye olacak,
göremiyorum.
Ağustosun biri. Geceler kısalmadı daha. Jandarma düdükları. Yol tek ü تنها.
Gökyüzünün yarısında bulutlar dolaşıyor.
Böyle hışımla gelen,
Zonguldak tirenidir. Mehtaba rağmen, gökyüzünün öteki yarısında,
dağlara yakın,
yıldızlar görüyorum.
Demir köprüden geçti tiren,
kavakların arkasından.
Şehir iki bölüm: eskisi kalenin dibinde,
zifiri karanlık.
Kızılı kahve tutulmadı bu yaz. Mehtapta
simsiyah camlarında pırıltılar.
Yeni şehir istasyona yakın. Ağaçların arasında mavi mavi ışıkları. Bir kadın
sesi duydum. Çocuk çığlıkları. Sızladı burnumun direği,
kızımı dehşetli özlemişim.
İki erkek hayaleti yan yana
290

ağır ağır
geçti. Memurdular, sanırım;
çok vakurdular ve çok yorgun.
Her halde konuşmuyorlardı.
Beyaz evin alt katından ışık sızıyor
her halde yemekteler.
Kalktı tiren:
acı acı öttürüyor düdüğünü,
kulak çınlaması gibi. Kulakların çınlasın, karıcığım.
Eskici Raif Ağanın sesi geliyor arkamda,
beşinci koğuşun açık kapısından: «— Benim babama zulüm,
ve bana zulüm ettiler. Yer nızası
dükkân nızası
emlâk nızası...»
Kendi kendine konuşuyor Raif Ağa,

sağır, şaşsı ve dişsiz. «- Dükkân aldım emlâki metrûkeden. Manifaturacı İsmail zulüm etti bize. Kolağası karısıydı rahmetli ablam. Ah, dedi bana, çok felâketler gelecek senin başına, dedi bana.»

Raif Ağa sustu.

Radyo başladı.

Halkevinden verdiler hoparlöre.

Cephanelik

karanlık. Halbuki tıklım tıklım insan dolu içi.

Eskici Raif Ağa konuşuyor yine:

291

«- Zulüm ettiler zulüm ettiler, ailemin kardeşleri zulüm ettiler bana. Çekerlermiş esmayı gece gündüz benim evden yana. Kırdı bana bir su içirdiler. Benim karı ilâç katmış yemeğe: kalkamaz oldum gidemez oldum konuşamaz oldum çıkamaz oldum çarşıya. Zulüm ettiler bana, zulüm ettiler, zulüm ettiler.» Kopan bir ip gibi birdenbire kesildi Raif Ağanın sesi. Bir adam geçti yoldan.

Cigara içiyor.

Yine Raif Ağanın sesi:

«- Kardeşimin karısı bana bu hakareti yapan.

Herkes onlarla birlik:

karakol kumandanı filân.

Kardeşimin karısı bana bu hakareti yapan.

Bir muska yazdı bana.

Ben bu hale giriftar oldum.

Evimi köyümü karı tayfası taşladılar.

Temelin altında param var,

aldım parayı.

Kardeşimin karısı muska tutuyor bana doğru, gözümle gördüm.

Mustantığa vardım,

almadı ifademi.

Baktım ki deli edecekler beni âdemi,

koydum benim karıyı cinayete.

Kan tuttu beni, kan tuttu beni, kan.

Yer nızası, emlâk nızası, dükkân nızası.

Yer yarıldı, yandı emlâk, yıkıldı dükkân.

Zulüm ettiler, zulüm ettiler bana, zulüm ettiler...»

Eskici Raif Ağa artık temelli sustu, biliyorum:

292

apansız uyumuştur. Şüphe düştü içime: Raif Ağa bu gece ölecek sanıyorum. Valinin otomobili geçti yoldan. Gözeldir vali beyin kızları. Bu gece Halkevinde büyüğünün düğünü var...»

Halil devam ederken mektubuna

Halkevinde başlamıştı düğün. Müthiş bir rüya duruyordu

bahtiyar baba gözlerinin arkasında vali beyin: Derinde, dipte, kıpkırmızı balıklar

tembel, uzun sazları kımıldatıyor. Kızı bir zifaf baygınlığında

anadan doğma çıplak yatıyor

yeşil bir su aydınlığında.

Ve şimdi şehir bandosu vururken zeybek havasını, ak bir sülün gibi dolaşırken masaları gelin, kaynana, süzüm süzüm süzülürken elmasları ve yağlarıyla yüklü, ve damat, - mühendis -

dimdik yürürken gelinin peşinde

ölçülü adımlarıyla bir pergelin, baba

- vali bey -

hatırlıyor rüyasını, hatırlıyor hatırladığını kendi kendinden gizleyerek. Belki bu müthiş rüyaya sebep: beş gün önce dikilirken görmüş olmasıdır

kızının ipekli, pembe kombinezonunu.

Vali bey çevirdi gözlerini kızından,

büfeye baktı: büfenin önü: et ve kumaş – kalabalıktı. Ve orda Bay Refik Başaran komuta ediyordu garsonlara.

293

Bay Refik Başaran'dı düğünde en çok yorulan, ve en çok yorulduğundan en çok bahtiyar olan. Parti Vilâyet İdare Heyeti azasıydı Refik Başaran, Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme, Kızılay, Halkevi ve Türk-Demirspor Kulübü, bütün resmî balolar, karşılama törenleri ve önemli düğünler

daracak omuzlarına yüklenirdi Refik Başaran'ın. Henüz vakit bulmamıştı evlenmeye, babadan kalma kasap dükkânına bakmasa eniştesi, anası – Fatma Hocanım

– sarılık illeti kesmenin kaçakçısı olmasa, açlıktan ölebilirdi Refik Başaran parti binasıyla vilâyet arasında farkına varmadan.

Sıtmalı, sapsarı alnı daima terli,

incecik bacaklarında telâş,

ve kansız dudakları bir çocuk imanı ile gülümseyerek

su gibi harcardı kendini Refik Başaran.

Vali beyin indinde «lâf anlamaz bir adam»dı, parti başkanının gözünde: «Kürt Memet», adlî tabibe göre: bir çeşit deliydi, halbuki o

sadece partiliydi.

Parti başkanının kafası usturayla kazılı,

kaşları kalın ve çatık,

gözleri kocaman kocaman,

ve bir muazzam burnun altında badem biçimi bıyık,

hasılı

yüzünde eski harflerle «Ya Ali» yazılı.

Parti başkanı zahire tüccarıdır.

Bir kefen beyazlığında acılık.

Kör bir bıçak gibi murabahacılık.

Ve inanmış Müslümandır: beş vakit namaz.

Hanımı erkekli kadınlı toplantılarda bulunmaz, hastalanır bir gün önce.

294

parti başkanı âşıktır karısına: hiç ihtiyarlamayan bir kadın, has ekmek gibi tombul,

ak ve yumuşak, ve levrek lezzetinde eti. Bazan öyle dayanılmaz bir sevinç olur

ki başkanın muhabbeti ağlar iki gözü iki çeşme

hanımının dizlerine kapanarak. Fakat gül üstüne gül koklamaz değildir. Fakat

yalnız yılda bir,

İstanbul'a gittiği zaman.

Başkan eğildi kulağına Belediye Reisinin: heybetli burnuna yaraşmıyordu hiç

henüz ergenleşmemiş inceliği

hatim indiren çocuk sesinin.

Belediye Reisi: esmer,

kıranta,

dazlak, kısa boylu, zayıf. Belediye Reisi, kızaran kulaklarında canı,

dinliyordu Başkan. O herkesi böyle dinler. Tereyağından kılı çekmeyi. Herkesin

kötü dediği kötü,

iyi dediği iyi.

Belediye Reisi binbaşı tekavüdü. Seferberlikte şube reisiydi buraların, yerli

halkı yakın kıtalara sevk ederek

kazandı şehrin teveccühünü.

Korkusu tek:

rüyalarının hayvanı, damdan dama seke seke, kızıl, sivri sakallı bir teke – reislikten atılmak.

295

Oğlu meczuptur Reisin.
Şehrin bütün kızlarına nişanlı.
Sırma saçları alabildiğine uzun,
masmavi gözleri alabildiğine sorguyla açık,
Hazreti İsa gibi bir delikanlı. Bildir hastalandı Reis, yandı ateşler içinde,
Ecel teri
bir kemik bir deri
avucunda. Ve meczup oğlanla anası
paylaştılar bakırları, kilimleri, bağıra çağıra hastanın başucunda.
İyileşti Reis,
oğlanı kovdu evden,
kırbaçla dövdü karıyı,
ve cebinden besledi üç gün
yedi fukarayı.
Belediye Reisi bir tarafında ömrünün
güzel iki insan yaratmış gibi mağrurdur: kaşları kalem, gözleri elâ -
belediye binasıyla umumi helâ.
Ve Reis düşmanıdır bir tek insanın, asliye ceza hâkimi Rauf Beyin. Ve ceza
hâkimi Rauf Bey
belediye düşmanıdır, şimdi, burda değil,
her yerde, her zaman. Belediye cezasıyla gelen her suçlu: beraat,
olmazsa, tecil. Zaten Rauf Bey nadiren ceza verir. Kanun maddeleriyle müthiş bir
kavgadır hayatı. Avukatlara kızar kendi arar hakkını suçlunun. Her şeyin üstünde
şahsî kanaati.
296

Ayı İbrahim'le Rauf Bey
aynı masadaydılar,
maaile. Sarıkamış Harbi'ni anlatıyordu yine İbrahim. Ve uyukluyordu hâkim,
altmış yaşının
ve genç karısının yorgunluğuyla.
Rauf Beyin karısı öğretmen.
İki çocukları vardır.
Kadının birinci kocasından.
Fakat Rauf Bey öyle sever ki çocuklarını
burda hiç kimse bilmez üvey olduklarını,
bunu çocuklar bile unutmuşlardır.
Mazi tangosunu çalıyor cazbant,
eski bir yerli malı. Hayat... Karınız gençtir, Rauf Bey,
kâfi değil çocuklarını sevmek, karınız dans etmek ister, Rauf Bey,
uyumamalı.
Sarıkamış'ın en karlı dağındayken Ayı İbrahim, silkindi birdenbire hâkim,
kaldırdı karısını dansa,
bastı bağına dimdik,
bastı bağına taş basar gibi. Ve taze sıcak kokusuyla onun, ve seyrek beyaz
saçları sımsıkı taralı,
ve matruş, ve kaptırmadan kendini dalgasına akordeonun, yarı inmeli bacağını
belli belirsiz sürüyerek mağrur
titrek
gezindi. İsyen gibi cesur,
adalet gibi hazindi.
297

Sarıkamış hikâyesi yarıda kalan İbrahim
yedek subaydı seferberlikte. Sarıkamış'ta yaralandı.
Dövüştü İstiklâl Savaşı'nda başından sonuna kadar. Belli değil ama, elli
yaşında var. Parti ve belediye azasıdır şimdi.
Ve zor sığdırarak kocaman gövdesini minicik dükkânında
arzuhalcilik yapar.
Karısı kara kuru, ufacık bir hanımcağız.

Ayı İbrahim,
karısı Hatça'nın aklına hayran.
Dükkânda, dairede, kahvede, her yerde, her zaman:
«Bizim Hatçanım şöyle
bizim Hatçanım böyle, Bizim Hatçanım dedi,
bizim Hatçanıma soralım. Hatçanım, Hatçanım, Hatçanım...»
Ve haksızlığa düşman. Haksızlık
İbrahim için diş ağrısı gibi bir düşmandır. Bir vatandaş uğrayınca haksızlığa
İbrahim'in dişi ağrır. Vatandaş hemen dükkânına çağırır ve Farisi terkibi
tavsifilerle ateşfeşan
ve makam saygısı gözetmeyen
zehir zemberek arzuhaller yazılır. Ve İbrahim ki oldukça hasistir haksızlık
girdi mi araya, acımaz paraya, yıldırım telgırafları yağdırır kendi cebinden
Ankara'ya.
İki yıl önce bir sabah
dükkânına şöyle bir levha astı: «Muhterem sükkânı belde, haksızlığı kahre bir
berki belâdır hâmem elde, bî-kayd ü telâş gûzar etme bu yerden. Bir gün lâzım
olur, defterine yaz: Mal müdürü hakkında vuku bulacak şikâyetlerden
298

arzuhal ücreti ve pul parası alınmaz.»
Vilâyet ve başkanın şahsında parti
derhal harekete geçti: rapor almak istediler İbrahim delidir diye Fakat
garnizon komutanı,
hatırladı İbrahim'in -yedek de olsa- subaylık
etmiş olduğunu, çizmelerini giyindi. Ertesi gün yürüdü mal müdürü. Levha indi.
Bir tarihteki bütün millî tangolar gibi
mutlaka ra-ram'la bitti Mazi tangosu. Ve ceza hâkimi Rauf Bey dönerken yerine üç
kardeşleri gördü.
Üç kardeşler, üç kardeşler, Hayrettin, Seyfi ve Sefer. Onlar da düğüne
gelmişler, boy sırası dizilmişler:
ilâç şişeleri gibi kapalı.
Yalnız gözlerden ibaret bir başın altında en küçüğü üç kardeşin
ve tırnak,
üç kardeşin efendisi,
üç kardeşin en küçüğü Hayrettin.
Tuzpınarı'nda yazıhane: boş çuvallar ve tenekeler, çürümüş arpa kokusu. Köyleri
dolaşırken ötekiler:
Seyfi'yle Sefer, Hayrettin dükkânda, önünde defter, - avcı örümceğin
yalnızlığındaki keder-
bekler.
Güllü hanım, Güllü hanım, Söğüt dalı gibi nazlı
ipince belli hanım,
bembeyaz elli hanım,
299

Güllü hanım, Hayrettin'in karısı, alınsız bir tevekkül gelmiş, gidiyordun,
birdenbire niye durdun, ve bir gece yarısı
kaynananı vurdun? Seni en çok seven ve karıncayı bile incitmeyen ve üç yılın
doğurmuş olan
ak koyun, devrildi senin kırmızı terliklerinin üzerine.
Kocandan dayak yiyordun yine. Hep aynı sebep: Hayrettin'i kıskanıyordun
kelimesiz ve hareketsiz
kıskanıyordun kocanı. Yalnız gözlerden ibaret bir başın altındaki adam tercih
ediyordu sana Sarraç'ın oğlu İhsan'ı. Kocandan dayak yiyordun yine. Tabanca
çekmecesindeydi aynalı konsolun, - biraz kıl ve biraz dere suyu kokan
çamaşırların arasında - uzandı bembeyaz ilik gibi kolun, nazlı başının içinde
kıpkızıl bir karanlık, birikmeler
birikmeler, sıçrayıp atlaması, tohumun çatlaması, çıplak baldırlarına inerken
tekmeler

silâhın patlaması. Ve yıkıldı senin kırmızı terliklerinin üzerine yine seni kurtarmağa gelen,
Hayrettin'in anası.
Kadın ölmedi.
Ve beraat kararı aldı Güllü hanım
asliye ceza hâkimi Rauf Beyden. Hikâyenin sonu: Güllü Hanım altınlarını sattı,
300

aldı Hayrettin'in elinden Sarraç'ın oğlunu, fakat belki onunla yatmadı, belki de yattı. Ve altı ay önce kayboldu ortadan. Ankara'da Şehnaz'ın kerhanesinde gördüler onu...
Şehir bandosu İzmir marşını çalıyor.
Refik Başaran koşarak susturdu bandoyu:
vali bey nutuk söyleyecek.
«Sayın davetlilerim,» diye başladı nutuk
ve camlarından renkli kâatlar sarkan avizenin aydınlığında
ve zaman zaman telâşla bastırılan çatal bıçak tıkırtılarıyla
ürperip devam ederken..
301

VI
aşağıda,
dışarda,
sokakta iki insan geçiyordu Halkevinin önünden.
Alabildiğine uzun ve enliydi biri
ötekisi ufacık. Ayın altında asfalta düşmüştü gölgeleri. Görünürde kimsecikler yoktu ikisinden başka. Ağır ve saygılı yürüyorlar
fısıll fısıll konuşuyorlardı, bir cenazenin arkasından gidiyorlarmış gibi... Ve
uzunu, enlisi, Şevki Bey, diyordu ki: «- Sana teselli vereyim, bu iyi bir şey.
Ne yazık ki ben de muhtacı teselliyim. Şahsî, ailevî, millî, beynelmilel
o kadar üzüntü verecek ahval içindeyiz ki. Ve hepsinin fevkinde ihtiyarlık,
(altmışa yaklaşıyordu Şevki Bey) hepsinin fevkinde ihtiyarlık, yolculuğun son
istasyonu. Ve nihayet
«Vatan mahzun, ben mahzun» demeğe mecal kalmadan
yuvarlanmak haviyeye. Beni yanlış anlamayın oğlum, evhamlı ve meysus değilim.
Hakikatleri ben
bir müslüman yani tam
bir adam
halinde uyanık rüya gibi görüyor ve hudutsuz bir kalbin ancak dayanabileceği bir
sabr'ile geleceğin hesapsız maceralarını seyrediyorum.»
302

Uzun, sert, kıllı, kalın kaşların altında
yusuvarlak, pırıl pırıl kara gözleri vardı Şevki Beyin.
Yanakları pençe pençe kırmızıydı.
Altmış sene vız gelmişti Deliormanlı pehlivan gövdesine.
Devam ediyordu Şevki Bey: «- Saçmalıyor muyum? Hayır oğlum,
sabırsızlanıyorum sadece: olanı olmadan
olmakta olanı senelerce evvel ve olacakları şimdiden gördüğüm ve maceraları
geniş bir sabr'ile seyretmeğe mecbur bırakıldığım için, işte o kadar. Yoksa,
arızî bir şeydir ihtiyarlık
ve sonu gençliktir. Hayatın, her şeyin teceddüt ve tekemmüle gittiğini gören
ve bilen meysus olur mu? Ancak bana boşu boşuna üzüntü veren
bu teceddütteki tembellik ve yavaşlıktır. Bir dağın milyonlarca sene sonra da
olsa eriyeceğini, ve hattâ en küçük hayvandan bizlere kadar
her şeyin
aslına dönmek için milyonlarla istihaleler göreceğini bilmek bilmek bütün
bunları ve sonra eşya hesabına üzölmek ve ya değişmez kaideleri âlet etmek
istemek keyfimize
nedendir? bilmem...»
Şevki Bey'in konuştuğu ufacık adam

kulağına çok uzaktan sesler geliyormuş gibi dinliyordu onu.
Seyrek, sıska, kuru ağaçlar vardı
istasyona giden asfaltın iki yanında, ümitsiz insanlar gibi birbirlerinden uzak
ve yeşilliksiz duruyorlardı. Şevki Beyle ufacık adam
303

asfalttan sola saptılar. Boş bir arsaya girdiler. Memleketimin şehirlerindeki
bütün boş arsalar gibi
— belki de başka memleketlerin şehirlerinde de öyledir —
ay ışığında insana aynı tiksintiyi
belki de aynı kederli korkuyu veren bir ceset hali vardı bunda da. Şevki Bey
durdu ortasında arsanın. Ve dev gövdesi bir kat daha büyüyerek ve bu kimsesiz
yerde bir baskıdan kurtulmuş gibi ferahlayıp
fırlattı öne doğru sağ kolunu. «— İleri oğlum. — diye bağırdı âdeta, —
ileri. Çok öğren, çok oku. Öğren, öğrenmeyenlerin mantığını da. Kur'an'da bir
söz var: 'Küllü yamellu şakiliyetihi.' Herkes derecesine göre iş yapar. Aklını
hâkim kıl oğlum
kurtul ıstıraptan.»
Şevki Bey birinci Büyük Millet Meclisi'nde de
— bundan yıllarca evvel —
yine böyle dev gövdesiyle yükselir
ve sağ kolunu yine böyle fırlatıp öne doğru her nutkunun sonunda — fakat böyle
Kur'an'dan âyet değil şu beyti okurdu: «Nâmî insaniyete, iman ü vicdan nâmına,.
hakkı hürriyet yolunda fışkıran kan nâmına...»
Grupların dışında muhalifti.
Cesurdu Topal Osman'ı bile şaşırtacak kadar
Onu ikinci seçimde mebus çıkarmadılar.
Dövüştü.
İstiklâl mahkemesine düştü,
çıktı hapisten.
Halep'e kaçtı kavgaya dışardan devam için,
ve belki de Topal Osman'ı şaşırtacak kadar cesur değildi artık,
belki de biraz şantaj edası var bu kaçışta.
304

Halep'te çoluk çocuk aç kaldılar.
Ve Şevki Bey:
anlaşılmamış bir kahramanın ölüsü yüreğinde
ve hâlâ bu ölüden bile korkarlar, diye bir teselli,
ve koltuğunda protestan bir Kur'an'la döndü memlekete
Halep'ten.
Şevki Bey:
masalların Bağdatlı halifeleri gibi hükmeder kendi evinde:
kendine has şahane merhameti,
insafsız adaleti,
akıl almaz hasisliği ve
cömertliğiyle... Ve Şevki Bey şimdi şifalı otlara merak sarmıştır: kırlarda ot
ve çiçek toplar. Arapça el yazma bir kitaptan anlar sırrını onların Fıransızca
bir lûgattan koyar isimlerini. Şevki Bey ailesi tekavüt maaşıyla
ve terzi kalfası oğullarının haftalığıyla geçinir.
Şevki Bey ve ufacık adam
boş arsadan aydınlık bir yola çıktılar. Sağda beyaz bir ev vardı,
solda hapishane. Ve karşıda, şubenin bahçesinde cephanelik.
Konuşuyordu Şevki Bey
mahzun ve gazaplı: «— Gökyüzünden taş yağmuru yağarken
zelzeleler çevirirken viraneye mamureleri, ovalan kaplayan seller
insanları sürüklerken enginlere taştan taş çarparak, bakır ve demir yağdırırken
yanardağlar lavlarıyla, istikbali değil, hali mevzuu bahs'iken beşerin, ne
hazindir, oğlum,
hadisatın esbabı fenniyesini izah için bir âlimin

«jö se tu» diye böğürmesi. Böğürmek sözüne gücenmeyin, bu söz bu halin tam ifadesidir.

305

Taş, demir ve bakır yağmuru dursun ve seller
boğup enginlere attıkları insan sürüleriyle
ve çamur yığınlarıyla kurusunlar, işte o vakit yeryüzünde insan kalırsa
ve kalan insanda dinlemeğe kalırsa tâkat işte o vakit
gür sesiyle izahına başlayabilir âlim. Yoksa bugün, bizim, sizin ve her
'bilirim' diyenin sözü

muhababını bulmak imkânından uzak çok

ve çok uzaktır, oğlum. Hâdisatı sükûnetle seyretmeği bilmektir
bugünün istediği akl ü mantık ve dirayet ve kiyaset.»

Ufacık adam

inadına esmer ve çok uzun burunlu bir delikanlı,
Şevki Beyin oğlu terzi kalfası Emin,
babasını dinlemiyor gibiydi artık.

Esmer yüzünde mavi gözlerini dikmişti duvarına hapishanenin.

Dalgın

ve seven

ve bekleyen bir hali vardı. Ordakine

Halil'e mektup yolladı iki gün evvel. Ve Şevki Beyden gizlemedi bunu. Şevki Bey
oğlunu hiç ummadığı bir yönünden keşfetmenin şaşkınlığıyla
ses çıkarmadı. Ot toplamağa gitmedi. Düşündü iki gün, ve sonunda böyle bir gece
gezintisine karar verdi.

Şimdi hapishanenin önünde

en dehşetli sözünü söylüyordu: «— O duvarlara bakma, oğlum,
ben de yattım onların içinde.

Ben de bir zamanlar umumî menfaata feda ettim nefsimi.

306

bunun ilk kötülüğü evlâd ü ayalime oldu lâkin.

Anan göçtü vaktinden evvel,

kızkardeşin evde kaldı,

sen terzi kalfalığına girdin.

Dünyayı düzeltmek istiyorsun

kendi yuvanı düşün ilkönce.

Hem şunu bil ki, oğlum,

hiç ve hiç bir meslek

hiç ve hiç bir mezhep ve onun sâlikleri

ilâhî esasatın dışında yaklaşılamaz bize, ve dost olamaz.

Sema ve zemini idare eden kuvvet

saadetini isteseydi insanların derhal bahtiyar kılardı onları.

İstemiyor demek.

Nasıl?

Yobaz düşüncesi değil mi?

Fakat, oğlum,

bu cerholunmaz bir hakikattir.

İlmen, mantıken ve hakikaten bu böyle.

Kendi nefsini ve işlerini insafla gözden geçir

sağına soluna bir nazar eyle:

hep aynı yalancılık

aynı canavarlık, aynı riya

sönmez bir inat, sarsılmaz bir ısrar ile sarmış beşeri.

Bunu anladığın gün:

sen de Monteskiyö gibi bir düstur kurar,

«her millet layık olduğunun içinde çırpınır» dersin.

İnsanlara irşadınız lâzım değil.

Allah isteseydi irşadederdi onları.

Allah istemiyor demek, insanlar istemiyor demektir.

İnada inatla mukabele boştur.

Ve ma sebrüke illa billah.
Bu üç kelime kurtardı beni çıldırmaktan.
Allah böyle istiyor diyerek ona teslim olabilmek
ne kadar iyi bir şey.»
Şevki Bey birdenbire sustu.
Her nedense utanmış gibiydi kendi kendinden.
307

Sözlerinin boşa gittiğini anlıyor
dehşetli kızıyordu buna. Beş yıl önceye kadar yaptığı gibi
oğlunu bayıltıncayadek dövmek geliyordu içinden. Birdenbire mahzun
ve özür diler gibi konuştu yine: «- Muvazenesi bozulmuş milletlere bak, oğlum,
bu bozgundan müstefit olanlara karşı koyanlar, en büyük şahsiyetler bile,
(bunların içinde kendi de vardı), mağlup olagelip mağlup olagitmişlerdir. Hiç
kimsenin işi ve kazancıyla uğraşma, bundan bahsetme kendi kendine dahi. Düşünme
kendi işin ve kendi kazancından başka bir şeyi. işte o kadar.»
Yine sustu
ve ağlar gibi ilâve etti:
«- İnşallah sonumuz iyi olur...»
Mahalleye saptılar. Arkalarında kaldı beyaz ev,
cephanelik
ve hapishane...
Hapisanede, üst katta, pencerenin önünde, karısı Ayşe'ye mektup yazan Halil
yarıda bırakmıştı yazısını, ve karısından daha bu sabah gelen mektubu okuyordu
- belki beşinci defa olarak -. Ve bahtiyardı bir akarsu ferahlığıyla. Ayşe
mektubunda diyordu ki: «Pencerenin önünde, minderde yatıyorum, dizimde
battaniye, hafif bir sıcaklık içindeyim. Kızlar,
fevkalâde kızlar,
ve Çamlıca Tepesi görünüyor. Hava çok sakin.
308

Dehşetli aksi seda yapıyor sesler.
Hemen bizim bahçeye bitişik bir tarlayı sürüyorlar.
İki öküz,
bir adam önden çekiyor,
bir adam arkadan idare ediyor sapanı.
Toprak kabarıyor.
Hayat dolu toprağın üstünde insan eli.
Hayretler içinde bakıyorum.
Ne muazzam,
ne güç iş, nasıl bu kadar kolay,
bu kadar basit yapıyorlar. Sabahtan beri koca bir toprak parçasını dirilttiler.
Ne ekecekler bakalım. Yazarım sana. Artık akşam oluyor. Kargalar mektepten
dönüyor. Çocukluğumda öyle derlerdi. Kızınız Leylâ da öyle diyor. İyice karardı
ortalık. Lambayı yaktım. Baktım aynaya. Kocası mahkûm bir kadın her zaman aynaya
bakar,
hem de sık sık Her kadından çok duyar bu ihtiyacı,
korkar ihtiyarlamaktan. Sevdiği adam çıktığı zaman da onu beğensin ister, ama
otuz sene sonra da olsa,
ne çıkar? Aynadaki kadın henüz ihtiyar değil, saçları kırmızı,
ve gözleri
bazan yeşil
bazan bal rengi.»
Ayşe'nin mektubunu kapattı. Halil,
koydu cebine.
Ve yarıda kalan cevabına başladı: "Bir tanem,
elbette saçlarınız kırmızıdır,
309

gözleriniz
bazan yeşil
bazan bal rengi. Bunu görebildiniz demek! Bunu herkes görebilirdi. Fakat onların
böyle olduğunu
ilkönce ben gördüm,
çünkü ben yazdım ilkönce. Ve bu dünyada
benden evvel söylenmemiş sözüm bundan ibarettir.
Biliyorsunuz, verdim ömrümü
en güzel
en olacak
en olması lâzım şey için. Fakat çoktur,
– sayılamayacak kadar –
aynı işi benden evvel
– belki de benimkinden büyük bir inatla –
yapanlar.
Elbette saçlarınız kırmızıdır, gözleriniz
bazan yeşil
bazan bal rengi. Ve bir şey daha var ki farkında değilsiniz belki, elleriniz
harikuladedir.
Biliyorsunuz:
insanlar sınıf damgalarını
taşırırlar avuçlarının içinde. Bu hususta hakikatler, meselâ insan elinin sosyal
inkışaftaki rolüne dair,
benden evvel keşfedilmiştir. Fakat ellerinizin güzelliğini
ben gördüm,
çünkü ben yazdım ilkönce
310

Elbette saçlarınız kırmızıdır, gözleriniz
bazan yeşil
bazan bal rengi Ve elleriniz,
bunu da öğrenmiş olun,
harikulade.
Bir tanem
hani biz bu 41 senesinde
ikimizden bahsedecek değildik. Dünya var
memleketimiz var
açlık, ölüm,
hasret,
ümit ve zafer, dünya ve memleketimizle beraber
ve onların içinde şu anda ayrılığımız ve aşkımızla ikimiz de varız.
Bir tanem,
önce sesleri geldi kağnıların.
sonra kendileri. Ard arda üç taneydiler. Bir tanesi üzüm yüklü. Kayboldular.
Yolda, bir hayli zaman,
sesleri kaldı.
Tiren işçileri geçiyor.
Yalnız onlar konuşurlar böyle bağıra bağıra.
fol aydınlık. Radyo şarkı söylüyor: 'Ne gelen var, ne haber, gün uzun,
yollar uzak...»
Neden? Halbuki ben,
311

halbuki biz, haber her halde
ve çok yakında gelecek
biliyoruz...»
312

İKİNCİ KISIM

I

Lüzum gördü adlî tabip
ve Halil hastaneye yattı gözleri için. Başhekim ve operatörü Faik Beydi memleket
hastanesinin, (Polis Müdürlüğü eski doktorlarından). İki mahkûm daha vardı
koğuştta
ve üç jandarma muhafız.
Hastane şehrin dışında, kırın ortasındaıydı. Civarda bir karıştan boylu nebat
yoktu
bir ahlat ağacından başka. Yüksek yeşillikler, uzakta bir dağın
– bir acayip dağın – kayboluyordu arkasında dağa tırmanmadan
yerde yürüyüp dönerek.
Yapı tek katlı, betonde, kübikti.
Ve bir tarihte yapılan bütün beton binalar gibi
çatlamıştı duvarlar
ve parça parça ıslaktı. Geniş taş merdivenler kapısının önünde. Faik Bey Halil'e
şöyle demişti bu merdivenler için: «– iyi ki bu taşlar böyle geniş ve rahat.
Hastane hükümet kapısıdır bizim köylüye göre,
ve hükümet kapısında duvar diplerine çömelirler, burda taş merdivenlere
otururlar hiç olmazsa.»
Halil'in hastanede dördüncü günüydü. Doktor Faik Beyle yan yanaydılar
313

merdivenin sahanlığında
iskemlelerde. Akşamdı, kıpkızıldı ortalık. Karşıda bozkırda Dümelli Memet
ağzının
tam ortadan
yarısı dişsiz ve çipil, mavi gözleri ıslak, içerde otoklavın uğultusu:
Dümelli'nin karısı ameliyat olacak. Doktorla Dümelli konuşuyorlar: «– Bağırsağı
dügümlenmiş
karnını yaracağız.» «– Ölür mü ki?»
«– Karnını yarmazsak ölür mutlaka, karnını yararsak belki kurtulur.» «– iki
bebesi var.» «– Karnını yaracağız.» «– Kurtulur mu ki?» «– Karnını yararsak
belki kurtulur.» «– İki bebesi var.
Komşuya koyup geldik. Bir defa öldü müydü...» «– Karnını yarmazsak ölür
mutlaka.» «– Gece harman yerinde hani, örtümüz neyimiz de yok. Bebeler de
yanında. Harman yerinde hani, Uy anam' dedi bağırdı
göbeğini bastırıp
bulaştı kıvranmaya,
Ölür mü ki?
Bir ilâç yazıversen.»
«– ilâç kâr etmez.
Karnını yaracağız.» «– Sen bilirsin.
Gece harman yerinde çıplaktık hani. Bir sarı hap içirsen?» «– Karnını yarmaktan
başka çare yok.» «– Kurtulur mu ki?»
314

«– Karnını yarmazsak ölür mutlaka.» «– Bebeleri komşuya koyup geldik,
harman öylece durur.» «– Babacığım, kardeşim,
karnında barsağı düğümlenmiş.» «– Çözülmez mi ki?» «– Çözülmez kendiliğinden.
Açacağım karnını,
barsağı çözeceğim.» «– Ellerinle mi?» «– Ellerimle.
Gürültüyü duyuyor musun?
Aletleri kaynatıyorlar.
Tertemiz, pırıl pırıl.» «– Kurtulur mu ki?» «– Karnını yarmazsak ölür mutlaka.»
«– Bir sarı hap?» «– Olmaz.
İstersen hastanı al, geri götür.
Senin iznin olmadan
açamayız karnını.
Sen izin vereceksin
ben bıçağı çalacağım.

Kanun böyle yazıyor.
Bir kâat imzalarsın.» «- Ne kâadı?» «- Razıyım, diye.
Dolaş.
Düşün biraz.» «- Ölür mü ki?» «- Karnını açmak lâzım.
Lâkin mal senin.
Kanun böyle yazıyor.» «- Kurtulur mu ki?» «- Karnını yararsak belki kurtulur.
Karnını yarmazsak ölür mutlaka.
Şu ahlatın altına otur.
Düşün.
Sonra gel, kâada bas mührünü.» «- Mührüm yok.»
315

«- Parmak basarsın.»
Dümelli uzaklaştı. Doktor Faik Bey sordu Halil'e: «- Dikkat ettiniz mi
Dümelli'nin ağzına? Tipik bir piyore vakası. Sağda dişler tamam, beyaz, sol
taraf tek mil dökülmüş, ağzının yarısı yok gibi.» «- Mavi gözlü.» «- Evet ve
kırmızı bir sakal. Bakın, Halil Bey, bakın,
nasıl çömeldi oturuyor.
İhtiyar, perişan bir çakal.
Ve korkuyor sanki
sırtını ağaca dayamaktan. İçerlerden
stepten geldiğine eminim. Step damgasını vurur adama. Beni hiç sevmiyor. Bana
düşman. Ve ümitsiz.
Ben, bu büyük yapıdaki efendiyim. Sarı bir hap verecek yerde
ona inadına kötülük eden insan. Tapu kâtibi ve ben
ikimiz de bir. Parmak basacak, inandığı için değil,
ben emrettiğim için. Ve şimdi hiçbir şey düşünmüyor,
belki harman müstesna. Elinden geleni yaptı kendisi
karısı ölürse kabahat benim. Ben,
ben, bu büyük yapının efendisi. Benî sevmiyor
bana düşman. Karısını gördünüz mü? Bir toprak parçası halinde,
316

bir avuç. Hastalıktan değil,
senelerden beri. Sonra gebe,
iki bebesi de var. Demek ki hâlâ su ısıtıyor
hâlâ giriliyor koynuna. Kafa kâadına baktım,
1321. Bir yaşında
bin yaşında olabilir
yaşamamış ki. Meselâ: ne bileyim,
deniz hakkında fikri yoktur. Meselâ:
duymamıştır imambayıldının adını. Ve her seferinde hayretle bakmıştır - eğer
varsa -
kocasını kurarken saatini. Ve meselâ:
düşünmemiştir bile
mümkün olabildiğini gün doğarken uyumanın. Bakmayın yüzüme öyle muhabbetle. Ben
hapiste yatamam. Malûm,
dünyaya bir kere gelir adam. Ve ölüm
birleştirmiyor
ayırıyor insanları. Ben öldükten sonra da o yaşayacak, o ölecek
ben yaşamakta devam edeceğim Güzel ve rahat
yaşamakta müsavat? Olabilir.
Fakat bugün yaşamak bir piyango gibi: bana dolu çıkmış
317

ona boş. Ne yapalım? Ama biliyorum, benim dışımda bana bağlı olmadan
yürüyüp değişmede
insan yığınlarıyla hayat. Biliyorum. Şimdilik fakat
memnunum biletimden. Gözünüzden düşüverdim. Beni affetmeniz mümkün değil. Benim
de böyle bir şey istediğim yok. Siz de sevmiyorsunuz beni,
ahlatın altına çömelen de sevmiyor...»

Cevap verecekti ki Halil

başhemşire geldi nazlı bir telâşla. Bir gelin tacı gibi taşıyordu kırmızı aylı hotozunu. «- Hazırız, doktor, bey,» - dedi.

Halil'i yalnız bırakıp gittiler.

Fakat çok sürmedi bu yalnızlık.

İnsanlar doldurdu taş merdiveni birer ikişer.

Bozkırda rengârenkti alaca karanlık.

Hastane kâtibi oturmuştu doktordan boşalan iskemleye:

(kitaba ve resme meraklı kırk yaşlarında bir adam).

Solda, uzaktaki dağı gösterdi Halil'e:

«- Sabahları,» - dedi, -

«bir de akşam

bu vakitler böyle eflatun olur bu dağın rengi. Acayip bir dağ. Arazi volkanik.

Bazı madenlerin tesiri belki. Meçhul bir şua

bir şeyler var. Civarındaki köylerin

ağaçları kalın

hayvanları yüksek

318

ve çok güzel oluyor çocuklar:. Çocuklar sonra bozuluyorlar. Kabil olsa da bu dağı dolaştırsak

bu çatlamış toprak

ve çakıl memleketinde. Yine nefti kasaba yeşil. Burda stepin sınırındayız. Arka taraf

içerlere girildikçe,

Hüseyinli, Çukurören,

Karapazar orta nahiyesi, on altı saat bir tek ağaç görmeden, kesif bir aydınlık

içinde. Çölde bulundum. Çöl başka şey. Size tuhaf gelecek ama,

karanlık bir orman yalnızlığı. Jül Vern'in romanlarında

Amerikayı Cenubî ormanları vardır. Hatırladınız mı?

Karanlık mütemadiyen

ağır ağır

yükselir yerden isimleri korkunç ağaçların tepesine doğru; Ve yürür

haftalarca bu nebatî karanlıkta kazazedeler. Tıpkısı,

bozkırda ağaçsızlık aynı şey.»

Hastabakıcı İsmet Hanım geldi.

İstanbuldaydı.

Halil sordu İsmet Hanıma:

«- Başladı mı ameliyat?»

«- Başladı.»

«- Kolay bayıldı mı bari?»

«- Çok kolay.»

Bütün bir Aksaray vardı İsmet Hanımın kuyruklu samur kaşlarında. Bir kapıya

vurur gibi vurdu Hüseyin'in omuzuna İsmet Hanım: «- Sen yine cigara içiyorsun, canım.» Uzak iç köylerdendi Hüseyin.

319

İki aydır yatıyordu.

Çoktan ölmesi lâzımdı tıbben.

Fakat daracık, upuzun göğsü ve kurnaz köylü inadıyla

ölümü aldatıyordu. «- Bir tane yaktım,» - dedi. «- Böyle yaparsan yine kan

gelir, Hüseyin.» «- Kabahat tütünde mi, İsmet Hanım?

Doktor Bey de içiyor ya.» «- Sen hastasın, canım.» «- Olur,

şunu içelim de gayrı içmeyiz.» «- İçersin.

Hem sana taşta oturma demedim mi?» «- Merdivene oturuyorum.» «- Merdiven de

taş.» «- Olur,

bir daha oturmayız.» «- Oturursun, nafi.»

Hüseyin merdivende oturmakta devam etti ve İsmet Hanım karşıları gösterdi

Halil'e: «- Kalenin üstündeki buluta bakın kuzum,

yelkenli kayak. Nasıl da yavaş yavaş

salına salına gidiyor. Ah, canım İstanbul. Göresiniz gelmiyor mu, Halil Bey?» «- Elbette, arasına.»

Emin Efendi karıştı söze:

«- İstanbul'dan sepet getirmiş Çtngen İsmail arılara, sepet asrî sepet lâkin durmamış kaçmış arılar.»

Emin Efendi, bir küçük memurdu. Fakat galiba büyük ve mahiyeti meçhul bir hastalığı vardı. Halil'e sordu Hüseyin: «- Tayyareler gökten adam indiriyormuş doğru mu, bey?»

320

«- Doğru.»

İçini çekti İsmet Hanım:

«- Ah, yarabbi,

biz harbe girmesek.» Hüseyin konuştu kendi kendine: «- Akıl sarar iş değil, gökyüzünden demek...» Emin Efendi kesti sözünü Hüseyin'in: «- Benim arılar gibi.

Arı bir saatlik yola çiçeğe gider.

Analar ayrı, oğullar ayrı.

Yolda rahmet yağarsa eğer

meşenin dalına saklanıverir.» Hastane kâtibi önce merakla

sonra alay ederek sordu: «- Ya meşe yoksa, Emin Efendi?» «- Kavak bulunur.»

«- Kavak da bulunmadı, Emin Efendi?» «- Ağacın birine.» «- Ağaç da yok?»

Emin Efendi yuvarlak çocuk gözleriyle baktı kâtibin yüzüne «- Öyle şey olur mu?» Kâtipten yana çıktı Hüseyin: «- Kâtip efendi doğru söylüyor. Neden olmasın.

Bizim oralarda ağaç bulunmaz,

rahmet yağdı mıydı, arılar

bıyam otlarına dalıverirler. Halil konuştu Emin Efendiyle: «- Siz hiç kasabadan çıkmadınız mı?» «- Çıktım,

bahçelere kadar.

Bekârım,

anam bildir öldü.

Geziyor benim yerime artlarım.»

- Askerlik?»

«- İhraç.» «- Peki şöyle dolaşmak

dünyayı görmek biraz?» Pos bıyıkları altından

321

kalın dudaklarını tükürür gibi uzattı Emin Efendi: «- Nesini dolaşacağım? Görülecek nesi var? İnsanoğlu bir suya, bir ekmeğe bir de döşeğe muhtaç. Bir de arıları olursa.»

Hüseyin

kısıp bir sesle kesti sözünü Emin Efendinin.

Daracık, upuzun göğsü hırıliyordu:

«- Ben dolaşmak isterdim, bey,» - dedi Halil'e. -

«Bizim oraları tek mil çakıldır.

Ne dağ, ne ağaç.

Yirmi haneden on sekizi insandan ibaret bir şey değil.

Her işte yol gösteren akıldır.

Karnımda aklım olsa.

Ortakçıyım sekiz yıldır

bir keçi alamadım.

Karnımda aklım olsa...» «- Ne yapardın?» «- Ne yapardın var mı, bey?

Kes topraktan umudu, şehirlere göç.

Sen bilirsin iyisini,

öylesine şehirler

bir ay gezsen ucu başı yok.

Gidecektik İstanbul'a,

dünyanın halini orda belleyecektik.

Türkiye'nin en iyi yeri İstanbul mu, bey?

Kısmen değilmiş.

Dert varmış içerimde.

Bu dert beni böyle böyle yer gider.» «- Aldırma, iyi olursun.» «- İnşallah.»

«- Ben geldim, ağalar.»

Gelenden yana baktı taş merdivendekiler.

Sallanıyordu öne arkaya.

Tıraşı yemişti yüzünü gözlerinin altına kadar.

Yalnız bam telinde bembeyaz bir deri parçası var.

Tüylü bir böcek gibiydi ve perişandı.

322

«- Geç kaldın, Vasfi,» - dedi İsmet Hanım, -

pansımancı ameliyatta.» Emin Efendi mağrur konuştu: «- Sana kaç defa söyledim, arılar gibi olmalı insan hayatta.»

Merdivenin alt basamağına oturdu Vasfi: «- Beklerim,» - dedi. Oynattı samur

kaşlarını İsmet Hanım: «- Sen bilirsin,

pansımancı yorgun çıkar ameliyattan

yapamam derse, karışmam, canım. Emin Efendi tastikledi: «- Yapamaz ya, o da memur sayılır,

o da insan.» Homurdandı Vasfi: «- Ya ben?

Ben insan değil miyim? Ayyaşsak, kumarbazsak... Sıcağa dayanmıyor, kurtlanıyor yara...» Emin Efendi birdenbire zengin ve bahtiyar güldü: «- Sen de muhtaç

olacaksın benim arılara: tütünün balda ezip

yaraya koydun muydu...» Emin Efendiye çıkıştı İsmet Hanım: «- O ne biçim söz

Emin Efendi, canım? Sen yine pansımancıyı bekle, Vasfi.» «- Bekliyoruz.

Bir yıldır çekiyoruz bu acıyı.

Hep pansımancılar sebep.

Fıtık yarası on günde kapanmaz mı?

Benimkisi kapanmadı işte. Ayyaş olduk, kumarbaz olduk. Ankara'da aldılar fıtığı benim. Bir pansımancı vardı

camız gibi

kapkara. Doktor teslim etti beni eline ameliyattan sonra. Lâkin, taze yara meraklısıymış rezil.

323

Herifin gıdası taze yara. İki saat geçmeden bezleri çözüverdi. Bir kan boşandı, kardeşler,

yatak yorgan kızdırmak. Kopuvermiş dikişler. Bende küfür, bende bağırmak,

rezil, güler. Sabah olsun, doktora söylerim, dedim. Doktoru zor görürsün bir daha

sen benim elimdesin,

dedi. Şahit olun hastalar, dedim. Hastalarda ses yok. Hastalar, dedim. Hastalar

susup durur. Hastalar uyumuşlar. Yapı da öylesine büyük

bir yandan top atsan

öte yandan duyulmaz. Korktum, arkadaşlar. Zemheride it gibi titremeye

bulaştım. Yarayı sarıp çıktı, rezil,

dışarda durmaz güler. Bekledim, gitti. Biraz buçuk gün ağardı don gömlek kaçtık

hastaneden. Benim elbiseler hâlâ ordadır. Hana vardım. Köye götürdüler. Ceza

yersin dedilerse de

arayıp soran çıkmadı şükür. Lâkin bir kerre nevri döndü

kapanmıyor, kurtlanıyor yara. Köy yerinde aylak dolaşmak olmaz. Şehre indik

yine,

bu yara ayyaş etti, kumarbaz etti bizi. Ayyaş olduk, kumarbaz olduk.»

Bir müddet susuldu. Hastane kâtibi sordu Halil'e:

324

«- Yeni bir kitap yazıyormuşsunuz?»

«- Çalışıyorum.»

«- İsmi sorabilir miyim?»

«- 1908'den 1939'a kadar

Anadolu'da tabakalaşma ve sınıflaşma.»

İsmet Hanım birdenbire haykırdı: .- Ay...

Aya bakın. Ayı gördüm Allah amentü billah.» Kâtip takıldı:

«-Müslümanısınız hemşire hanım.» «- Çocukluğum aklıma geldi, canım.

Ortalık iyice kararmadan

aya rastlamak uğurludur. Kaç defa denedim. (Halil'e döndü) Severim akşam karanlığını

böyle şehirden uzak

kırların ortasında. Bakın, ateşböceklerine bakın, nereye gidiyorlar böyle

pırıldayarak? konuşmuyorsunuz, Halil Bey?» Halil uykudan uyanır gibi sordu: «-

Kurtulur mu dersiniz?» «- Kim?» «- Ameliyattaki.» «- Doktorun eli hafiftir.

Fakat Yarabbi

dünya ne güzel. Karşısı İstanbul'dan bir yerlere benziyor

evleri kaybolup

ışıkları yanınca.:

Halil'in muhafızlarından Refik Onbaşı geldi. Sevinçli bir haber getiren bir

çocuk gibi anlattı: «- Seyrettim camlı kapıdan içerisini.

Ak çarşafklar üstüne yatırmışlar karıyı.

Önce ürküyor adam,

325

sonra merak sarıyor.

(Tuttu Halil'in kolundan)

Gel istersen sen de bak, beyim.»

«- İstemem, onbaşı.» «- Fakat görülecek şey.» «- Yarım saat oldu.» «- Daha da çok.»

Seslendi Hüseyin:

«- Karanlıkta biri var,

kim oradaki?» «- Benim, efendi ağa.»

Tanıdı İsmet Hanım:

«- Ameliyattaki kadının kocası, canım.

Ne istiyorsun?» «- Hiç.»

«- Bir şey mi diyecektin?» Halil çağırdı Dümelli Memet'i: «- Gelsene.

Ameliyat bitmedi daha.» «- Biter inşallah, efendi ağa.»

Askere talim öğretir gibi izahat verdi Refik Onbaşı: «- Ben seyrettim, hemşeri, insan eli değil,

kuş kanadı doktor beyin elleri,

bir o yana seğirtir, bir bu yana. Öz anası olsa böyle uğraşmaz herif.»

Halil yer gösterdi Dümelli Memet'e: «- Otursana.» «-Ayakta dinelirim. Tez biter mi?» «- Biraz daha sürer.» «- Tez bitmez demek?» «- Belli olmaz.

Ama çoğu gitti, azı kaldı.» «- Ben şehre varıp elma alayım.» Yuvarlak omuzları sarsılarak güldü İsmet Hanım:

326

«- İlâhi, çok yaşa,

elmanın sırası mı, canım?» «- Bitenecek varıp gelirim.

Elmayı sever.» «- Sevse de yiyemez ki hemen.» «- Sonra yer.

Tez varıp gelirim.

Elma iyidir.

Çeyrek saat sürer mi daha?» «- Evet.» «- Tez varıp gelirim.

Elmayı sever.»

Ve omuzlarını kısıp

kayboldu karanlıkta Dümelli Memet.

Hüseyin bir müjde verir gibi konuştu: «- Karnım acıktı.» Hastane kâtibi eğildi

Halil'e doğru: «- Açlık,» - dedi, -

«açlık, hiçbir şey yememek değil, barsağı düğümlenene kadar

yarma çorbası içmektir. Düşünün:

köyde diz boyu kar. Eve girdik. Kimse yok. Vardık dama,

gübrenin içine gömülmüş yatıyorlar. Yine sizin hapisanedekiler en gürbüzleri.

Tayın,

uyku.»

Halil düşündü:

«Hürriyet, tayını ve uykuyu vermiyor.»

İçerden bağırıldılar: «- Yemeğe.»

Emin Efendiyle Hüseyin telâşla kalktılar yerlerinden.

327

Pansımına gelen Vasfi yalvardı İsmet Hanıma: «- Bana da bir katık ayır, gözünü seveyim.» «- Ekmeğin var mı?» «- O da yok.» «- Bakalım, artarsa. Hem biliyorum:

böyle yemek dilenmek için pansımına geç geliyorsun. Razıyım, öğle üstü gel öğle yemeğinden verelim.» Vasfi utangaç güldü: «- Öğleyin başınız kalabalık telâşeniz çok.»

Sordu Halil'e İsmet Hanım:

«- Yemeğe gelmiyor musunuz, canım?»

«- Ben sonra yerim.»

İsmet Hanımla kâtip gittiler.

Kaldı taş merdivende Vasfi'yle Halil.

Güneş battıktan sonra

tıpkı açık deniz gibi, büyük dağlar, büyük ormanlar gibi, bozkır süratle serinleşir. Ve bu saatlarda, buralarda, aylak insan

keyifli değilse

hele aydınlardansa eğer, kabuklu bir hayvan gibi kendi içinde derinleşir. Bu işin bir başka çeşidi geldi Halil'in başına: İlikledi düğmelerini ceketinin, omuzlarının arasına çekti boynunu, ve gözlüklerini karşığı şehrin ışıklarına dikip daldı. «- Hapisaneye haber göndermeli yarın.»

- diye düşündü, - «mektup gelmiştir Ayşe'den. Tuhaf şey,

karşıda bir ışık yanıp sönüyor. Neden?

Her halde odadan odaya lamba geçiriyorlar. Nerde okudum, böyle işaret verir bir yerlere

328

beyaz entarili, siyah saçlı bir kadın.

Kadın kurtulacak mı?

Lastik eldivenle de olsa

canlı, insan barsağına dokunmak.

Açlık,

açlık hiçbir şey yememek değil...

Köyde diz boyu kar.

Gübrenin içine gömülmüş, yatıyorlar.

Hindistan, Kongo, Çin.

Sömürge yerlileri.

Işık yine kayboldu

yandı.

Neden?

Her halde odadan odaya...

Her halde haber yollamalı hapisaneye.

Her halde mektup gelmiştir Ayşe'den.

Ayşe'yi seviyorum ölesiye.

Son mektuplarında 'şekerim' diye yazmıyor artık, niye?

Boynu nasıl da kalın ve beyazdır.

Kızım anasına benzeyecek mi?

Kör olursam kızım karanlıkta büyüyecek,

bana göre karanlıkta.

Onun nasıl değiştiğini göremeyeceğim.» «- Efendi.»

«- Bana mı dedin, Vasfi?» «- Cıgaran varsa hani...» «- Tütün var.

Kâadın var mı?» «- Yok ama, sen yine tütünü ver.»

Halil tütünü verdi Vasfi'ye

ve hernedense sinirlendi: «- Niye kapanmıyor bunun yarası?» - diye düşündü, -

«şeker hastalığı mı var? Nasıl oluyor da topyekûn ölmüyorlar? Nasıl da dayanıklı benim milletim? Hapisanedekiler en gürbüzleri. Yaşamak hakkı,

yaşamak.» «- Yarım saatla aldıldardı benim fırtığı,
329

hâlâ bitmedi mi bu?» «- Nerdeyse biter.» «- İnşallah.»
«- Karşıda ışık yine yandı,» - diye düşündü Halil. - «Yarın hapisaneye haber
yollamalı. Yine bizimkiler Avrupa'dakilerden iyi,
ayda bir gelenin de olursa hapisâne kapısına Öyle göresim geldi ki Ayşe'yi.
Çoğu gitti, azı kaldı. Farkında değiller,
habersiz bahtiyar olacaklar.»
İsmet Hanım yemek getirdi Vasfi'ye.
«- Ameliyat bitti, Halil Bey,» - dedi, -
«kadını yatağına yatırdık. Doktor sizi sordu, geliyor. Sizi ne kadar çok
seviyor, canım. Hepimiz sizi seviyoruz ya... Sen de yemeğini al, arkaya git,
Vasfi,
pansumancıdan hayır yok bu akşam...»
Halil karşıladı doktoru.
«- Geçmiş olsun, Faik Bey.
Kurtuldu mu?» «- Belli değil henüz.
Operasyon kusursuz.
Fakat bu vakalarda tehlike sonra başlar.» «- Ümidiniz?» «- Yüzde otuz.
Kocası nerde?» «- Şehre gitti elma almak için.» «- Acele etmiş.» «- Söyledik,
dinlemedi.
Yorulunuz.» «- Çok değil.» «- Demek yüzde otuz?» «- O kadar.
Hattâ daha da az.»
Sustular.
Ay ışığında gündüz gibiydi ortalık.
330

Karşıda tek tük lambalarıyla şehir,
etrafta uçan ve sürünen haşaratın çatırtısı
ve «Ben buradayım, yani karşınızdayım,» diyen toprak.
Bozkır rahattı.
Doktor cıgarasını attı,
yerde fosforlu bir böcek gibi yanmakta devam etti ateş.
Halil dizine vurup döktü külünü piposunun.
Doktor sordu birdenbire:
«- Öleceğinizi ciddiyetle düşündünüz mü hiç,
uzun uzun, bir hesap meselesi düşünür gibi düşündünüz mü? Ben, hep bunu
düşünüyorum bu son senelerde. Gece, giriyorum yatağa, yumuyorum gözlerimi
ıslıkla bir beste tutturuyorum dişlerimin arasından her seferinde kendi kendime
uydurduğum, bana gayet hazin gelen bir şeyler ve öleceğimi düşünüyorum. Kederli
bir yalnızlık doluyor içerime
ölümünü düşünen bir insanın yalnızlığı
sevgisiz ve nefretsiz. Kopuyor insanlarla alâkam
anlıyorum ki ölümden bir başımayım. Sonra hesap ediyorum,
kırk sekiz yaşındayım,
en fazla yaşasam yetmiş beşine kadar
daha yirmi yedi senem var demek. Ölçüyorum geçen kırk sekizle kalan yirmi
yediye
kepazelik. Ne tuhaf şey, ne tuhaf şey
en fazla yirmi yedi sene
ve bir varmış bir yokmuş Doktor Faik Bey.
Sustu.
Sonra, imdat arıyormuş gibi adeta yalvarıp sordu Halil'e:
«- Kaç yaşındasınız?»
«- Otuz dokuz galiba.»
«- Galiba ne demek?»
«- Nüfus tezkereme göre otuz dokuz.
Ama annem 'Seni bir yaş büyük yazdırdık,' derdi.»
331

Hernedense Halil'i tersleyerek konuştu Faik Bey: «- Annenizi bırakın, otuz dokuz diyelim.» Halil güldü:
«- Kırk da diyebilirsiniz.» «- Hayır cömertliğe lüzum yok, bir sene bir senedir. Peki, hesapladınız mı, Halil Bey?» «- Neyi?» «- Ne kaldığını?» «- Hayır.»
«- Hesaplamanız lâzım. Otuz altı kalmış. Benden dokuz fazla. Artık bu hesabı yapacak yaştasınız, çoğu geçmiş elinizden. Geçenle kalanı kıyas edebilirsiniz. Otuzuna kadar seneler ve hattâ ölüm bir nazariye, sonra hakikatlaşıyor. Ve ne kadar çabuk ne kadar az kaldı diye insan şaşıyor. Hiç duymadınız mı bu şaşkınlığı?» «- Hayır.
Ama, sizi anlıyorum.» «- Ne anlıyorsunuz?»
«- Bol bol düşünmeye vaktiniz ve imkânınız var.» «- Sizin yok mu?»
«- Benim de böyle bir imtiyazım var elbette.» «- İmtiyaz ne demek?» «- İmtiyaz şu demek ki, Faik Bey: demin ameliyat ettiğiniz kadın, sizin de dediğiniz gibi, gün doğarken uyumanın mümkün olduğunu aklına bile getiremeyen, yarı nebat, yarı hayvan hayatı sürmeye mahkûm şu Dümelli'nin karısı, ve Dümelli'nin kendisi, memleketimde ve yeryüzündeki insanların çoğu mahrumdur bol bol düşünememek saadetinden. Vakitleri ve imkânları yok.
332

O kadar çok çalışıyor öyle yorgundurlar ki gece, altmış yaşında bile, yatağa girdikleri zaman uyku kurşun gibi bastırıyor. Belki uykuda rüya görülür, ama düşünülmez.»
Sustu.
Sonra bahtiyar gülümseyerek ilâve etti Halil: «- Ve düşündükleri zaman hayatı düşünüyorlar, ölümü değil...» «- Peki, ölümü düşünmeye vakitleri ve imkânları olsa?» «- O zaman da ölümü sizin gibi düşünmeyecekler.» «- Neden?» «- Şundan ki Faik Bey, siz hayatta bir başınıza olduğunuz ,için ölümde de bir başınasınız. Bütün bağlarıyla kalsaydınız Polis Müdürlüğünün doktoru olarak, sınıfınızla aranızdaki ipleri kesmeseydiniz, yahut bu ameliyattan sonra karşı tarafa geçip başka bağlarla başka insanlara bağlansaydınız, şimdi fasılasız gelişen bu müzmin hastalık nadiren tepen bir kriz olurdu hiç olmazsa...»
Faik Bey kahkahalarla güldü.
«- Doktorca konuşuyorsunuz,» - dedi, -
«ama baksanıza nadiren de olsa yine tepermiş.» «- Teperdi, evet, Faik Bey. Ağaç yaşken бүкүлүр, ve karargâh değiştirmek kolay değildir öyle. İçinde beşiğinden bir şeyler taşır insan. Ve sonra...»
Dümelli Memet belirdi ahlatın atlından. Halil gördü onu. Sevinçle kalktı yerinden. «- Geliyor,» - dedi. - «Geldi işte...» Dümelli'yi karşıladılar. Ve kapıdan ve pencereden vuran sıcak san ışıktaki durdular konuşmadan
333

üç ağaç gibi ayakta. Kucağında dolu, kocaman bir kesekâadı Dümelli'nin. Düşürmekten korkuyormuş gibiydi bunu. Kesekâatlarına alışkın olmadığı belli. «- Senden insana hayır gelmez, ama sen söyle yine,» -
der gibi bakıyordu doktorun yüzüne, ağılıyordu Dümelli. «- Geçmiş olsun, gözün aydın kardeşim,» - dedi Halil. Dümelli düşürdü kesekâadını kucağından. Toprakta dağıldı bir çocuk sevinciyle elmalar. Halil'in yardımıyla Dümelli topladı elmaları koydu kesekâadına tekrar ve bıraktı taş merdivenin üzerine. Sonra iki elma aldı içinden mintanının yeniyle sildi ve ikram etti Halil'le doktora. Dişsiz ağzı yarı yerinden gülüyor

çipil mavi gözleri bâlâ ağılıyordu. Karşılıklı bir itişip kakışmayla doktorun elini öptü. Saldırdı ellerine Halil'in. Atik davrandı Halil, kucaklaştılar. Ve Halil'in bağırındayken henüz
Dümelli yeni bir sevinçle irkilip kulak kabarttı.
Sesler geliyordu,
şehrin batısından yola çıkan kağnı sesleri. Bir taş balta gibi işleyen ve ayın altında ağır pırıltılarla genişleyen alt edilmemiş bozkırın vahşi şarkısıydı bu.
Halil de duydu.
Ve toprağa yenilmiş insanın karanlığı
ve kederi sevgili memleketinin dolaştı ürpertilerle üzerinde etinin.
«- Bizimkiler,» - dedi Dümelli Memet, - «varıp durdurayım, demin ben gelirkene yola çıktılardı. Kağnıya bindiririz, yorulmaz.
334

(Doktora döndü)
Efendi ağa, sen deyiver, hazırlansın.» Ve davrandı kağnı seslerine koşmak için. Doktor tuttu kolundan. «- Dur,» - dedi, - «daha ayılmadı bile.» «- Ben varıp gelene dek ayılır.» «- Belki ayılır ama, yola çıkamaz.» «- Kağnıya binecek, yürüse yürüse burdan oraya...» «- Olmaz.» «- Etme, efendi ağa, iki bebesi var. Komşuya koyup geldik.
Harman öylece durur.» «- Olmaz baba.» «- Haydi, varsın yürümesin, kağnıyı getiririz buraya dek.» «- Yataktan çıkamaz.
En aşağı on beş gün sırtüstü yatacak.» «- Evde yatar.» «- Olmaz.» «- İki bebesi var.»
«- Deli etme insanı, olmaz dedik ya.» «- Parmak basarım.» «- Ne diye?» «- Ma! senin demedin miydi?
Malımı be tamam aldım diye parmak basarım.» «- Olmaz.» «- Mühür?»
«- Hani mührün yoktu?» «- Kulun olayım, zevklenme adamlar, ver çocukların anasını gidelim, harman öylece durur.
(Ve Halil'e döndü Dümelli)
Efendi, sen deyiver bari...» Halil zor tutuyordu kendini göz yaşlarıyla boşanmamak için. «- İçeri girelim,» - dedi, - «hastanı gör.
Kımıldanacak hali var mı, yok mu, bakarsın...»
Dahiliye, hariciye, vilâdiye, emrazı sariye,
335

kadın, erkek, çocuk, elli dokuz yataktı memleket hastanesi, fakat yetmiş ikiydi hasta sayısı. Yerde yatıyordu fazlalık ve ikişer hasta vardı bazı karyolalarda...
Dümelli karısını gördü.
Ayılmamıştı henüz.
Saçları tıraş edilmişti dibinden.
Yamru yumru, kabuklu patates gibi bir yüz.
Hastalıklı bir oğlan çocuğuna benziyordu.
Ve beyaz patiska nevresimin üzerinde topraktan fışkırmış iki kök gibi duruyordu elleri.
Dümelli bıraktı elmaları hastanın ayak ucuna. Baktı uzun uzun baktı çipil mavi gözlerini kısarak. «- Hayır kalmamış,» - dedi, - «kötülemiş. Benim ala öküz de böyle olduydu bildir, yattı, kalkmadı bir daha. Elmaları verin yesin. Elmayı sever. Sağolun efendi ağa...»
Ve çıktı dışarı Dümelli ağlaya ağlaya. Çıkış o çıkış. onu bir daha görmediler. Ve üç gün sonra öldü kadın...
336

II
Sabah sabah erkenden,

hastanenin üstünde şafak söktü, sökmek üzere. Doktor Faik Bey uyandı apansızın, (bekâr olduğundan hastanede yatıyordu). Alaca karanlıktı oda. Ve perdeleri açık pencerenin geniş camları arkasında soğuk bir su aydınlığı vardı, merhamet gibi bir aydınlık. «- Saat kaç?» - diye düşündü Faik Bey. Masaya uzandı, bakmak için, seçemedi. Elektriği yaktı, odada şafak vakti istasyonlarının kederi, beyazlaşan lâmbalar, ayrılık. Sırtüstü, çırılçıplak yatıyordu Faik Bey. (Yaz kış böyle yatar). Ve saata tekrar bakmayı unutmuştu. Gözlerini tavana dikti, çitaları saydı. Baktı karşı duvara, orda bir tahtakurusu kireçli, muazzam bir beyazlığın ortasında ufacık gidiyordu, kutbun uçsuz bucaksız karlarında kaybolmuş bir insan gibi, sonsuzlukta bir yıldız yalnızlığıyla...
«- Sonsuzlukta bir yıldız yalnızlığıyla,»
- diye tekrarladı Faik Bey yüksek sesle. Ve göğsüne eğdi başım, gözlerinin önünde upuzun yatıyordu ayak tırnaklarının ucuna kadar, başsız, çırılçıplak vücudu.
337

Onu, ilk defa görüyormuş gibi seyretti. İlk defa bakıyordu ona bu gözle, şaşırmış meraklı ve mahzun; Karnı esmer, içeri çökük, bacakları, adalesiz, ince, uzun, deri ihtiyarlamış. Karnının üstüne koydu elini: tiksintisi bir pelte yumuşaklığının. Sağ bacağını бүktü, sarktı baldır. Topukta aşık kemiğine yakın kırışıklar. Ve bu başsız, ihtiyar vücudun yalnızlığı.
Faik Bey kendi vücudunun karşısında düşündü onun ölümünü. Aklına ilk gelen şey yıkanırken, yahut kefenlenirken değil, morgda görmek oldu onu. Taş masanın üstüne böyle çırılçıplak uzanmış. Sonra, bir çukura indirilirken, sonra, ıslak toprak kokusu, tabutun tahtasını oymaya başlayan kurtlar (onları vücuduna tırmanır düşünmeye tahammülü yoktu) ve hepsinin beteri duymayan görmeyen kımıldanmayan yalnızlık... Faik Bey bastı zile arka arkaya arka arkaya. Sonra hızla toparlandı yatağın içinde yastığa doğru. çarşafı çekti dizlerine büzülüp oturdu, bekledi. Kapı açıldı. Girdi telâşla, İstanbullu hastabakıcı İsmet Hanım. Faik Bey belki onu bekliyordu
338

belki hiç kimseyi beklemiyordu, tuttu genç kadını bileklerinden: «- Korkma, bağırma, sus, Allahaşkına beni kurtar,» - dedi. İsmet Hanım önce ürktü, debelendi, fakat çok geçmeden:
«- Aman doktor bey, duyarlar, görürler, kapı açık,» - filân derken söndürdü elektriği ve ses çıkarmadı artık. Dışarda, pencerenin geniş camian arkasında soğuk bir su aydınlığı vardı, merhamet gibi bir aydınlık...
Sabah sabah erkenden hastanenin üstünde şafak söktü, sökmek üzere, Halil uyandı apansızın kalktı yataktan.. Seslendi uyuklayan nöbetçi jandarmaya: «- Ben kapının önündeyim taş merdivenlerin orda.» Koridora çıktı. Uyku ve ilâç kokusu,

insana yapmacık gibi gelen iniltiler,
çok uzaklarda madeni bir tıkırtı
ve beyazlaşan lambalar
şafak vakti istasyonlarının kederi, ayrılık...
Kadınlar koğuşunun kapısı açık: hasta bir kadın oturmuş yatağında
saçını tarıyor. Yüzü sapsarı saçları simsiyah.
Halil taş merdivenleri indi. Toprağın üstünde durdu. Nefes aldı kollarını
açarak.

339

Hava ıslak.
Güneş doğuyor.
Gökyüzü yaş bir bezle gıcır gıcır silinmiş gibi tertemiz.
Soldaki dağın eteğinde ince bir duman
dağılan tül gibi bir şey. İlerde ağaçlar aydınlandı:
sol yanlarına vuruyor ışık. Ve uzakta şehir:
bir uzun yolculuktan limana henüz dönmüş gibi duruyor. Manzara katıksız
aydınlık, açık renkli, ve bu saatte
tabiat sıhhatli, genç
ve iyi yürekli.
«- Doktor Bey uyandı mı ki, efendi ağa?» Halil dönüp baktı çocuğa. Canım ciğerim
on üç yaşındaki işçi Kerim karşısında kömürlü tulumuyla yerden bitme bir cin
yavrusu gibi -
duruyordu. En umulmadık bir anda en eski bir dosta rastlamış gibi sevindi Halil:
«- Evvelâ merhaba diyelim delikanlı,» - dedi. Kerim gülümsedi: «- Merhaba,
amca.» «- Merhaba, adın ne senin?» «- Kerim.»
«- Doktoru ne yapacaksın, Kerim Usta?» Minicik kırmızı burunlu suratını astı
Kerim: «- Ustalık bizden uzak,» - dedi. «- Neden?»
Kerim sağ elini çıkardı cebinden. Kat kat bezlerle sarılıydı baş parmağı.
Telâşlandı Halil: «- O ne öyle?» «- Prese ezdi dün akşam.» Ve birdenbire tekrar
duymuş gibi ezilişin acısını
sızlandı, gözleri dolarak: «- Uy anam, uy anam,
acıyor.» «- Peki, dün akşamdan beri ne yaptın?»

340

«- Hiç.
Ahmet Usta çaputla sardı,
evde sargıyı tazeledik.
Anam, hastaneye git, doktora göster, dedi.
Bugün işten kalmayım diye geldim erkenden.»
Halil'le Kerim içeri girdiler, başhemşireyi buldular, pansıman yapıldı. Halil
çay ikram etti Kerim'e, tanışıldı daha yakından. Arkadaşlığa karar verdiler,
Kerim gitti.
Vakit geldiği halde
sabah vizitesi başlamamıştı henüz. Halil koridorda karşılaştı hastabakıcı
İsmet Hanımla. Karmakarışık kumral kaşları genç kadının
(halbuki daima taranmış gibi dururlardı) elinde boş çorba taşlarıyla yüklü bir
tepsi vardı. Halil sordu:
«- Doktoru gördünüz mü?» İsmet Hanım durdu. Yüzü pancar gibi kızardı. «-
Başhekimi, Faik Beyi mi?
Hayır, görmedim.
Fakat, şey...
Sabaha yakın
bastı zile.
Nöbetçiydim.
Su istemiş.
Götürdüm.
Sonra görmedim bir daha...
Niye sordunuz?
Koğuşlardadır.
Ama başhemşire de 'Geç kaldık' diyordu demin.

Saat kaç?»

İsmet Hanım boş çorba taslarının üstünden
gittikçe artan bir kuşkuyla bakıyordu Halil'e.
341

Ve yalan söyleyenler gibi daldan dala
çabuk çabuk
ve çok konuşuyordu.
Halil farkına varmadı bu telâşın,
«- Teşekkür ederim,» - dedi
ve girdi koğuşuna,
yatağına oturdu.

Eğildi öne doğru.

Dalgın yüzünde incelip uzamış gibiydi burnu. Parlıyordu gözlükleri:
biçare iki cam parçasıydılar. Düşmüştü kolları.

Ve elleri dizlerinde, avuçları yukarı dönük. Halil artık biliyordu hastalığının
adını: göz damarlarının dumura doğru gitmesi. Yıllardır ağır ağır, birike birike
ve bir gün bir anda, bir sıçrayışla: körlük. Burda da diyalektik, Halil,
her yerde diyalektik. Ama belki?

Tedavide yeni bir keşif? Şifaya doğru sıçrayış? Ve ölümden önce kaybetmemek
aydınlığı...

Halil zaman zaman unutuyordu hastalığını gözlerinin,
zaman zaman hatırlıyordu: ve derisinin altında bir yerde, ince bir damar
kopmuş gibi oluyor

yüreği çarpıyordu alabildiğine. Ve zor tutuyordu kendini soluk soluğa nefes
almamak için. Sonra sükûn. Sonra dalgınlık.

Bir kapıdan girer gibi girerdi dalgınlığının içine Halil. Eski İstanbul
evlerinin taşlıklarına benzerdi bu dalgınlık: Bembeyaz tülbenti, kuyusu, kalaylı
maşrapasıyla yumuşak,

serin ve alaca aydınlığında kederli masallardan bir şeyler biraz...

İki karyolanın etrafına toplanmıştı koğuşta hastalar.

342

Birincisinde Arapkirli Ali

namazda oturur gibi diz çökmüştü yatağa. Sol dizine yayılmış turuncu, yazma
mendili. Gözleri ve bıyıkları pırıl pırıl, simsiyah. Ve yanağında buruşuk,
cilâlı yeri bir Antep çıbanının. Ali rüyasını anlatıyor
ve saygıyla dinliyor ötekiler. Saygıları rüyayı görene değil
rüyadır.

«- Hayırdır inşallah.» «- Hayra yor, hayır ola.» «- Uzun bir arazi gördüm
öyle sulanmış. Ben al beygirlerle çift sürmekteyim. Öküzle çift sürmek âdeti
değişmiş köyde. Bir silâh patladı arkadan.» Ali'nin sözünü kesip sordu biri: «-
Sesini duydun mu?» «- Duymadım.»

«- İyi, duymadığın, çok iyi, çok.» «- Ama, dur hele
duydum gibi.» «- Zarar yok,
duysan da olur,
değil mi ki arazi sulanmış
ve hem de geniş...

Resimli bir derginin etrafındaydı ikinci karyola.

Dün gece Halil'den aldılar.

İnsanları, âletleri ve yangınlarıyla harp resimleri.

«- Memetçiklere bak, hele, Memetçiklere bak.»

«- Onlar Memetçik değil be, İngiliz askeri.»

«- Olsun, hepsi Memetçik.»

«- Şunlar da İtalyan mı?»

«- Şapkalarından belli, İtalyan.»

«- İtalyanlar

harpçi millet değil, canım,

kibar insanlar.» Recep, damdan düşer gibi karıştı söze:

343

«- Harbe girdiğin zaman bir gâvur öldürüp
bir yudum içersen kanını
korku kalmazmış.»
Hepsi Recep'e baktılar.
On beş, on altı yaşlarındaydı.
Yusyuvarlak.
Herkesle alay eder
ve sıkışınca boynunu büküp
nazlı nazlı gülümserdi. Okumaya meraklıydı. Bütün vilâyetlerde kaza ve
nahiyeleri ezbere sayardı.
«- Şimdi bunu nerden çıkardın ülen?» «- Şehit babamdan duydum, şehit babam,
şehit düşmüş ben altı aylıkken.» Aydınli Talip Çavuş vurdu dergiyi Recep'in
kafasına: «- Canın çıksın, Recep...»
Talip Çavuş, seyrek sarı saçlı, yeşil gözlüydü.
Balmumundan dökülmüş gibiydi yüzü.
Yumuşacık konuşur,
ansızın sinirlenir,
günlerce küserdi insana.
Recep'le ahbaptılar.
«Anne» derdi Talip Çavuşa Recep.
Jandarma Refik karıştı söze:
«- Altı haftada işin tamam diyormuş Rus'a Alaman,
Köroğlu'nda okudular.» Çerkeşli Tenekeci Müslim cevap verdi (yüzü baltayla
yontulmuş gibi bir adam): «- Rus baba yıkılmaz kolay kolay...» «- İçi
çürükmüş...» «- Öyle lâflara boş ver. Kayseri'ye vardın mı? Bize bir bez
fabrikası kurdu herifler eşi emsali dünyada yok. Bir amele evleri yapmışlar
haltetmiş vali konağı...»
344

Talip Çavuş yumuşacık konuştu:
«- Şimdi İngiliz de Rus'la beraber.»
Jandarma Refik itiraz etti:
«- İngiliz'e kaçak güreş yapar diyorlar.»
Recep'in eline geçmişti dergi.
Son sayfada
çölde İngiliz askerlerini eğlendiren kızların
çıplak, beyaz bacaklarına bakıyordu. Ve yusyuvarlak yüzünde kısılan gözleri
hiç de alaycı değildiler.
Telâşlı sesler geldi koridordan.
Vizite başlıyor diye hastalar dağıldı yataklara.
Halil uyandı dalgınlığından.
Kapı birdenbire açıldı.
İstanbul İsmet Hanım eşikte:
«- Halil Bey,» - dedi, -
«doktor öldü.» Ne yüzünde bir başkalık vardı İsmet Hanımın
ne sesinde. Hattâ kumral kaşları artık deminki gibi karmakarışık değil
yine taranmış samur gibiydiler:: «- Doktor Faik Bey öldü,» -
diye tekrarladı. Ve kapıyı hızla çekip gitti. Hastalar afalladılar. Bir doktorun
hele bir başhekimin ölümü
kavranılmaz bir şeydi onlar için. Ve bir vuruşta yıkıyordu bütün sağlık
ümitlerini. Arapkirli Ali mırıldandı: «- Allah rahmet eyleye,
Allah ecir sabır vere çoluk çocuğuna.» Talip Çavuş yavaşça konuştu: «-
Kimsecikleri yokmuş dedilerdi. Bir başınaymış bu dünyada...»
Ve nasıl ansızın şaşırıp sindiyse koğu, yine öyle ansızın harekete geçti,
345

hastalar fırladılar koridora. Hastane kâtiibiyle karşılaştı Halil. Halil'in
ellerine sarıldı kâtip: «- İntihar,» - dedi, - «intihar...
Kendini zehirlemiş.
Yatağında cırılçıplak yatıyor.
Bu kadar gecikince merak ettik.

Kapısı kitli.

Bende bir eşi var anahtarın.

Muavinle birlikte açtık.

Sormayın...»

Halil kurtardı ellerini kâtipten ve sesinde yırtılan bir şeyle ve kendisi de niçinini bilmeden

sordu: «— Kırk sekiz yaşındaydı, değil mi?» Ve gözlüklerinin camlarını siliyormuş gibi yapıp

örtetek gözlerini, yürüdü,

taş merdivenlerin üstüne, güneşe çıktı. Bozkır aydınlık ve ılıktı...

Birdenbire Halil'e yalanmış gibi geldi Faik Beyin ölümü, intiharı bilhassa hele kendi kendini zehirlemesi. (Halbuki bir dakika önce Halil bunun izahını yapmıştı kafasında). Geri döndü.

Ve hareketlerinin mantığını kendi de anlamayarak telâşla geçti koridoru Faik Beyin odasına doğru. Kapı açıldı.

Ölüyü sedyenin üstünde dışarı çıkardılar. Beyaz bir çarşafıla örtülüydü. Halil duvara dayadı sırtını, yol verdi. Geçtiler:

Doktor Faik Beyin ölüsü önde arkada kâtip

ve elleri cebinde müddeiumumi. Yığılmıştı koğuş kapılarına hastalar ve başka sedyelere baktıkları gibi kuşkuyla değil

kaygıyla değil

346

merakla bakıyorlardı doktorun sedyesine. Faik Beyi morga indirdiler. Kapısı

kapandı koğuşların ve Halil'in karşısında koridor

bomboş

sessiz

upuzun kaldı bir vakit. Kulağının dibinde bir kadın çığlığı duydu Halil.

Bakındı silkinerek.

Solda, ameliyat salonunun kapısı aralıktı ve buzlu camları aydınlanmıştı içerden kör, bebensiz, beyaz bir göz gibi aydınlık, mücerret, saf akıl gibi bir şey.

Sokuldu kapıya Halil.

Ve henedense kötü bir iş yaptığını sanarak, bakmaması gereken bir yere baktığından utanarak

içeri baktı. Demin buzlu camlarda gördüğü aynı ihtirassız

aynı kansız ve sinirsiz aydınlığın içinde, pırıl pırıl aletlerin arasında ve üstünde doğum masasının

sırtüstü devrilip yaslanmış bir kadın yatıyordu. Alabildiğine ayrıktı bacakları ve kasıklarına kadar geçirilmiş beyaz bezlerin ortasında

kocaman, çıplak, müthiş bir çiçek gibiydi çiftleşme yeri. Kadın iniltilelerle sarsılıyordu. Bileklerinden tutmuştu İsmet Hanım, başhemşire yanındaydı

dahiliye doktorunun. «— Faik Beyin yerine,» — diye düşündü Halil, —

«dahiliyeci ne anlar bu işten,

bir kaza çıkarmasa bari...» Yeni bir çığlıkla sarsıldı kadın.

Başı düştü sola. Tanıdı Halil,

sabahleyin yatakta siyah saçlarını tarayandı. Katılaşmış şişiyordu karnı sancılarla, tenasül nahiyesi fırlıyor öne doğru

ve yarı kanlı bir madde sızıyordu.

«— Bütün memeli hayvanlar gibi,» — diye düşündü Halil. — «inekler, kediler, köpekler gibi.

347

Kâinat gibi,» — diye düşündü Halil, —

«doğuran ağaçlar, yıldızlar, cemiyetler gibi.»

Yumurta biçiminde açılıp büyüdü

çıplak ve müthiş çiçeğin ortası. Ve bir karartı belirdi derinliklerinde: bu yumuşak ve ıslak saçlarıydı gelen çocuğun. Her ıkıntıda artık biraz daha

büyüyordu yolun ağzı. Ve nihayet bir çocuk kafası iriliğinde karanlık. Gazlı bir tamponla tazyik etti doktorun lâstik eldivenli eli

lohusanın makadını.

Ve Halil birdenbire müthiş bir utanç duydu:

«- Ayşe de Haseki'de böyle doğurdu demek?» -
diye düşündü.

Çocuğun kafası çıktı meydana. Doktor çevirdi çocuğun yüzünü
anasının sağ bacağı içine doğru. Sonra sol omuzunu, sonra ötekini çekip çıkardı,
sonra kollar, gövde ve bacaklar: çocuk ellerinde doktorun. Ve göbeğinden bağlı
annesinin içerisine. Doktor, iki pensle sıkıştırdı göbeği
kesti makasla. Ve Halil o zaman
dünyanın en güzel sesini duydu,
yeni doğanın ilk zafer türküsünü. Ve yüreği sevinçle dolu
kapattı usullacık kapıyı.

Üçüncü Kitabın Sonu

348

DÖRDÜNCÜ KİTAP

349

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Günlerden pazardı. Ve canım ciğerim

on üç yaşındaki işçi Kerim

hapisaneye gidiyordu ziyaretine Halil Amcanın. Dehşetli ahbaptılar. Ve

hastaneden hapisaneye döneli beri Halil

aritmetik dersi veriyordu Kerim'e, ve dünyanın gidişatını konuşuyorlardı.

Günlerden pazardı.

Kerim'in elinde aritmetik defteri

ve ceplerinde leblebi vardı. Cephaneliğin önünden Şubenin bahçesini

geçiyordu ve karşıda Halil Amcanın demirli pencereleri. Kerim birdenbire durdu.

Kaldırdı başını havaya, baktı takırtılardan yana: gökyüzüne. Orda leylekler,

orda leylekler döne döne

orda leylekler döne döne ve gitgide yükseliyorlardı. Yolculuk vardı. Küme küme

geliyorlardı,

bulutsuz boşlukta dağılıp toplanıyor

ve yükseliyorlardı döne döne. Tek kol oldular. Belki beş yüzden fazlaydılar. En

bilgini geçti öne. Şehir altlarındaydı:

350

Bozkırın kıyısında,

hastanesi, hapisanesi, hükümet konağı ve Şubenin bahçesinden yukarıya,

kendilerine bakan on üç yaşındaki işçi Kerim'i ve çeşitli bacalarıyla... Fakat
çok geçmeden

yuvadan atılan yavru gibi kayboldu şehir. Kımıldanan ağır kanatlarıyla

leylekler gagaları dümdüz ve boyunları gergin ve ince bacakları tığ gibi uzanmış

arkalarında ve havada uçar gibi değil, havada yüzer gibi,

yöneldiler güneye doğru. O akşam girdiler Ankara vilâyet hududuna. Çandır

dolaylarında kıra inip gecelediler:

gagaları kanatlarının altına sokulu ve tek ayak üzerinde... Ve şafakla

havalandılar. Günlerce devam etti güneye doğru yolculuk. Ankara ,tez geçildi,

bitip tükenmedi Konya vilâyeti: üstlerinde dümdüz gökyüzü

altlarında dümdüz toprak. Nihayet dağlar göründü, tepeler değil,

karları ve ormanlarıyla sahici dağlar. Bir göl geçildi ve bir nehir.

Artık «Üç nokta» vilâyeti üzerindeler. Hava ısınıyor saattan saata. Ve bir

çarşamba günü ikindi vakti göründü taa

karşıda, aşağıda

gökyüzüyle birleşerek, dümdüz, tertemiz

upuzun bir pırıltı halinde Akdeniz. Gagalarını keyifle takırdattı leylekler ve

biçilmiş pirinç tarlalarında konakladılar. Dağıldılar ertesi gün:

kümelerle ve bazıları ikişer ikişer. Yalnız en bilginleri

351

uçtu vilâyet merkezine doğru bir başına. Tarlalar geçti altından,

bahçeler başladı: mandalina, portakal ve limon
(henüz yeşildiler). Hızla yaklaştı deniz ve genişledi, büyüdü. Leylek artık
şehrin üstündedir. Ağaçlı caddeler, damlar ve bacalar. Yüksek bir düzlükte
denizin kıyısında şehir. Limanda, açıkta, bir tek gemi demirlemiş. Hava tuzlu ve
sıcak
ve kokuyor muz gibi. Leylek döndü şehrin üstünde sola kıvrıldı biraz kanatlarını
gerdi bıraktı kendini aşağı doğru,
süzülüyor. Sallanarak yaklaşıyor leyleğe
bir bacanın üstünde eski yuvası. Leylek sağa kıvrıldı biraz
bitişik damdaki tellere çarpmamak için (bunlar radyo antenleriydi
belki yirmiden fazlaydılar), fakat kurtaramadı sol kanadını dolandı, çabalandı
ve yıkıldı damın üzerine kopmuş tellerin arasında ve yirmi metre uzakta
yuvasından...
Radyoda birdenbire bir tuhaf parazitile
kesildi sesi Amerika'nın. Telâşlanmadı Cevdet Bey. Taktı gözlüklerini.
Araştırdı.
Hiçbir istasyon ses vermiyor. Geçti ikinci makinaya:
940 – R.C.A. Onda da ses yok. Üçüncü makinaya baktı, altı lâmbalı Telefunken.
Ses yok.
352

Dördüncü makina – o da öyle.
Tuhaf şey.
Cevdet Bey uzun beyaz bıyıklarını aldı içine ağzının.
Geriledi,
oturdu odanın tam ortasındaki tek koltuğa.
Gözlerini kısarak seyretti uzaktan makinaları:
Radyoların dünya pazarlarına ilk sürümünden beri
(kulaklılardan pikaplılara kadar)
bütün firmaların en meşhur modelleri
tarih ve lamba sayısı sırasıyla dizili duruyordular.
Vurdu çıplak kafasına Cevdet Bey,
beyaz bıyıkları fırladılar ağzından:
«– Evreka...» – diye bağırdı.
Koşarak çıktı odadan,
sofa, merdiven, tavanarası, dam ve antenler.
Düzeltti antenleri.
Ve tekrar koşarak,
dam, tavanarası, merdiven, sofa
ve kucağında kocaman bir leylekle döndü Cevdet Bey radyo odasına.
Bir ayağı kırılmıştı hayvanın.
Sardı.
Sonra kesti kanatlarının yarısını
uçmaya kalkışmasın diye
(bu işler kolay olmadı, kuş ve insan debelendiler biraz). Sonra et çıkardı
buzdolabından
ikram etti. Karnını doyurdu hayvan
ve topallaya topallaya köşeye gitti. Ve Cevdet Beyin yüzüne hayretle baktı
ordan. «– Afiyet şeker olsun Hacıbaba,» – dedi Cevdet Bey, – «can yoldaşıyızdır
bugünden itibaren. Size bitişik odayı tahsis ederiz.
Orda yatar kalkarsınız. Mamafi her tarafı evimin emrinize amade, yalnız bir
buraya bensiz girmek yasak,
sonra maazallah benim oyuncakları kırarsınız. Gündüzleri bahçeye çıkmak
mümkün. Ne de olsa leyleksiniz
belki canınızı sıkar radyo dinlemek bütün gün. Benim bu dünyada onlardan başka
kimsem yoktu
353

artık bir de siz varsınız, sizin için de artık yalnız ben varım
bir de radyolarım. Kokainoman
eroïnoman

nikotinoman
megaloman, filân
var ya Hacıbaba, ben de elli beş yaşında bir radyomanım. Yani
illetimiz radyomani. İnsanların seslerini dinliyorum, dünyanın dört bucağından
bana sesleniyorlar. Onlarla alâkamız uzaktan, yaptıkları işler umrumda değil
bunları nasıl anlattıklarına meraklıyım. Şarkılarını da seviyorum doğrusu,
hangi dilde, hangi usulde olursa olsun,
yeryüzünün bütün şarkılarını. Fakat farkında mısınız? Şimdi hem şarkı
söylüyorlar, Hacıbaba,
hem de gırtlak gırtlakla harbediyorlar yine. Nasıl harbettiklerini de bir
anlatıyorlar hani, sanırsın şarkı söylüyorlar aşka dair. Artık müsaadenizle
Berlin'i dinleyelim. Alamanca bilmezsiniz, değil mi? Tercüme ederim. Size
bunun faydası olmaz, fakat ben mutadım üzre yüksek sesle temrin yapmış olurum.»
Fıransızcayla Arapçayı eskiden beri bilirdi Cevdet Bey, fakat Alamanca'yı,
İngilizceyi, Rusçayı, İtalyancayı radyomaniye tutulduktan sonra öğrendi kendi
kendine.
Cevdet Bey açtı Berlin'i,
tercümeye başladı: «— Ukrayna'nın merkezi Kiyef şehri tamamen işgal edilmiştir.
665.000 esir...
Tank, top...
Hop!
354

keselim.
Bunu daha dün gece dinlemiştik.
Demek Berlin'de taze bir şey yok henüz.
Londra'ya gidelim, Hacıbaba.
Bir aylık hava akınlarında ölenlerin sayısı.
Bunu da dinledik.
Yine Londra'dan size cazbant bulayım mı
birkaç dalga ötede.
Buyrun işte...»
Odaya dolan cazbandın gürültüsü ürküttü leyleği, kesik kanatlarını çırpıtı
hayvan, bir yerlere kaçmak istedi, fakat kaldı olduğu yerde topal bacağıyla.
Cevdet Bey güldü:
«— Cazbant sizi sarmadı, Hacıbaba. İspanya'ya, Barselon'a gidelim. İspanya,
Barselon... Nasıl sustu,
neden sustu Dolores İbarruri Pasionaria? Sesi güneş gibi bir şeydi kadının.
Hâlâ arar dururum İspanyol radyolarında o sesin benzerini:
kalın
aydınlık
sıcak... Ben İspanyolca anlamam,
fakat sinsileme bile sövse dinlemek saadetti onu...»
Ve Cevdet Bey ümitsiz açtı Barselon'u.
355

II
Ne güzel şehirleri var Anadolu'mun benim
Akdeniz kıyısında. Küçüktürler,
portakal gibi güneşlidirler diri balık gibi pırıltılı ve renklidirler acı zakkum
gibi.
«Üç nokta» şehri 45 bin nüfusludur: Giritliler, Araplar, yerli Türkler. Evlerin
çoğu ahşap
(Rumlardan kalanlar en güzelleri) yeniler beton, kübik, ve hepsi akar sularla
ışıltili bahçeler içinde. Ve iki parkı, iki gazinosu bir «Şehir Kulübü» ve bir
«Askerî Mahfil»,
(şehirde bir piyade alayı var). Bir sinema, iki hastane
(memleket ve askerî). Köy Enstitüsü, Lise, Kız Akşam Sanat Okulu. Elektrik.
4 çeltik, 3 tane un, 2 susam fabrikası. Soğuk hava deposu: 2. Hal: 2 —
— sebze ve etle balık. Ticaret ve Sanayi Odası ve bankalar:
Osmanlı, Ziraat, İş. Ve Zahir Borsası.

Vilâyetinde arpa, buğday ve yulaf 100 milyon kilo istihsal edilir, mısır – 10 milyon, pirinç – 15, akdarı, fasulya – 10,
356

susam – 100 milyon. Sonra mandalina, portakal, muz, turunç, limon Domates, biber, bilhassa enginar, karnıbahar ve patlıcan... Balıklar: barbunya, çipura, mercan... Şehre bir çeyrek mesafede, sabaha karşı Yürükler yıktılar develerini. Develer kısa tüylü ve yüksektiler ve kara kıl çuvallar buğdayla dolu. Homurtular oldu ve uzun boyunlarda bakır çanlar inceli kalınlı seslenip sustular. Hemen otlamaya başladı eşek. Yürükler indirdiler çuvalları, batmış gemileri boşaltır gibiydiler. Yürükler bir kat daha geniş ve iriydiler alaca karanlıkta ve çökmüş develerin arasında. Güneş doğarken at arabalarıyla köylüler geçti Yürüklerin yanından, onlar da şehre buğday götürüyorlardı ve belki de susam. İsteksizce selâmlaştılar. «– Pis, kıllı yürük,» – diye söylendi köylüler ve şaklattılar kırbaçlarını. «– De ha, kaypak Türk,» – – diye homurdandı kumral sakallı Yürük. Ve solundaki tastik etti: «– Köyün Türkü olmaktansa dağın Yürüklüğü yektir.»
357

Zahire Borsası iki kat, kübik, beton. Merdivenleri çık: camekân gir kapısından: salon: tahta parmaklıkla bölünmüş ortadan: en dipte Borsa Komiserliği, ilerde ayrı ayrı masalar, iskemleleriyle ve parmaklığa yakın ve tahta sıralar öbür tarafta. Bitişikte odaları Toprak Mahsulleri Ofisi'nin. Borsa Komiseri ve memurları mevkilerindeydiler. Koyunzade Şerif Bey girdi salona: yanında ortanca oğlu ve iki kâtip, arkasında simsarı ve yirmiden fazla köylüyle Yürük, ve mendiller ve kese kâatlarında hububat numuneleri... Tahta sıraların başında, ayakta kaldı köylülerle Yürükler, haşin, esmer elleri kuşaklarının üstünde kavuşmuş ve kuşkulu başlarını salıverdiler göğüslerine, bıyıklarının altında dudakları kıpırdıyor, alınlarında keder, cenaze namazına durmuş gibiydiler... Koyunzade Şerif Bey iltifat etti Borsa Komiserine ve oturdu ilerdeki ayrı ayrı masalardan birine en sağdakine, kendine ait olana oğluyla beraber... Numuneler konuldu masanın üzerine, ve tescil edildi hububat Şerif Bey adına. Kır saçlıydı Koyunzade Şerif Bey Elli, elli beşinde vardı, Geniş omuzlarının üstünde güzel erkek kafasıyla insanın yüzüne emrederek bakardı. Koyunzadeler asıldılar kökten çok eskiden şehre inmiş Yürük beylerinden. Altmış bin dönümdü toprakları ve onlarını çeltik fabrikalarından biri. Üç oğlu üç kızı var Şerif Beyin. Kızlar çirkindiler birbirinden oğlanlar birbirinden güzel.
358

Malların mülkiyeti babanıdır. Şerif Bey ölürse büyük oğlu geçecek yerine ve mülkiyet devam edecek bölüşülmeden. Damatların biri ziraat mühendisi, biri hâkim. Büyük kız evli değil. Ölen annenin yerine geçti. Uzun boylu, kemikli, esmer. İpince dudakları bir kerre bile gülmemiştir. Hizmetçileri odunla döver (babasının ırgatları dövdüğü gibi). Ve geceleri kapanıp odasına Alfret dö Müse'yi okur ağlayarak. Şerif Bey bile kendinden yaşlıymış gibi kızını sayar. Bütün aile gayet şık giyinirler:

İngiliz modası takibedilir konakta fakat politikada ırkçı ve Alamancıdırlar. Alamanya'yla iş yapıyorlar Meşrutiyet'ten beri.

Hüseyin Yavuz girdi Borsa salonuna:

köylüleri, Yörükleri, numuneleri ve simsarıyla beraber. Köylüler köylülerin, Yürükler Yürüklerin yanında kaldı. Selâm verdi komisere Hüseyin Yavuz ve Şerif Beye: «- Merhaba beyzadem,» - dedi ve oturdu ayrı ayrı masalardan üçüncüsüne

kendine ait olana. Tescil muamelesi yapıldı.

Erzurumlu ulemadan Ayetullah Efendi bembeyaz sarığı, heybesi ve simsiyah sakalıyla

ihtiyarı gurbet edip memleketinden gelir bu Akdeniz şehrine 1315'de (1899). Ve kurtarır keskin nefesiyle ervahı habisenin tasallutundan

yerli, dul bir kadını. Evlenirler

kadının portakal bahçeleri ve 20 bin dönüm toprağıyla beraber. İşte bu evlenmenin verimidir Hüseyin Yavuz. Babasıyla anası rahmeti rahmana kavuştu çoktan fakat toprakla portakal bahçeleri çoğalıp canlandılar yıldan yıla.

359

Çok zayıf ve çok uzun Hüseyin Yavuz, kambur biraz, gözleri patlak kulakları büyük

saçı seyrek. İstanbul'da Kolej'de okur bir kızı var:

güzel mi güzel, bebek mi bebek. Her yıl kendi eliyle mektebe götürür kızını ve tatillerde kendisi gidip getirir. Düşünür bazan:

kızı ölürse kendi de intihar eder, yaşamaz. Ve bu ihtimal aklına gelir gelmez kapanıp odasına günlerce, gecelerce içer, ayyaşdır zaten.

Karısı 45 yaşlarında, kısa boylu, tıknaz, başörtülü ve mantolu ve banka müdürü Fevzi Beyin metresidir.

Avrupa'ya talebe yollar Hüseyin Yavuz kendi cebinden, fakat saklar bunu, sorulsa inkâr eder:

«iyilik de, kötülük de gizli yapılmalı»

Politikaya meraklıdır.

Ve seferberlikte İngiliz'e esir düştüğünden

Alaman dostudur. Ve Amerika'yı sever:

«- Bir düşün, milyarder olmak ne demek, mil-yar-der. Petrol kıralı, demir kıralı, kömür kıralı

hepsi Amerikalı. Herifler bir tutsa bizi ihya oluruz.» Harpten önce Amerika'ya susam ihracederdi Yavuz...

Mustafa Şen geldi, yerleşti ikinci masaya.

arasına Koyunzade Şerif Beyle Hüseyin Yavuz'un. Mustafa Şen kırmızı saçlı minimini bir adamdı

yalnız burnu inanılmayacak kadar uzun. Çilli, beyaz elleri durmadan kımıldanıyor

360

ve boyuna kırıyor renksiz kirpiklerini.

Yıllarca memurluk etmiş

ve biriktirmiş ilk sermayesini rüşvet alıp vermeye vasıtalık ederek

Babası Suriyelidir, anası Burdurlu

ve kendisinin piç olduğu söylenir.

İstanbul'da büyük bir yazıhanesi var Mustafa Şen'in ortaktır Rum ve Ermeni ihracatçılarla (Yahudilerden ayrıldı

Alamanya'yla 41 - Haziran anlaşmasından sonra). Gayet güzel saz çalar Mustafa Şen

süzme bal gibi tatlı ve yapışkandır sesi, ve kumarbazdır. Mustafa Şen akıl hocasıdır «ağaların»,

Koyunzade Şerif Beyin bile.

«Ofis inhisarı» kuruldu kurulalı

Mustafa kaçak buğday satıyor Rodos'a, İtalyanlara

ve çimentoyla kalay getiriyor ordan. Vali

biliyor meseleyi fakat göz yumuyor şehre kalay ve çimento girsin diye...

Ali Çâviş geldi salona

ve masasına oturmadan önce konuştu Mustafa Şen'le:

«- Şu, ofisçinin işini düşündün mü. Mustafa Bey?»

«- Düşündüm ağa.»

«- Ne düşündün?»

«- Düşündüğüm şu:

sen ofisçiyi alıp D... 'ye götüreceksin, bir hafta kalacaksınız orda, alıp getireceksin, ötesini bana bırak.

Anladın mı?» «- Anladım.» Güldü Ali Çâviş:

bembeyaz dişlerle bölündü yağlı, pörsük bir karanlık: zebellâ gibi zenciydi Ali Çâviş Tırablusgarp'dan gelmeydi. Aitmiş beş yaşlarında var.

361

Okuması, yazması yok.

Korsanlık, kaçakçılık ve eşkiyalık etmiş seferberliğin sonuna kadar. Ve Cumhuriyet'te açmış ilk yazıhanesinin kapılarını. Şimdi Maliyeye vergi ödendiği sıralarda kâtipleri heybeyle taşırlar emlak ve arazisinin tapularını Beyaz kadınlara dehşetli meraklıdır

bilhassa şişmanlarına ve kumrallarına, mavi gözlüleri sevmez, uğursuz sayar bütün mavi gözlü insanları zaten. Sakızlı bir Rum kıızıydı birinci karısı, kolları, elleri tombul tombul, parmak çukurlarına fındık koy, durur. Balkan Harbi sırasında kayboldu, kaçtı, dediler, öldürülmüş olması da ihtimal içinde belki kocası, belki yerli Rumlar tarafından, ikinci karısını Elmalı köylüklerinden kaçırdı. Ali Çâviş. Şeftali gibi bir Türk kıızı. Bir oğlan doğurdu: kâat gibi beyaz, ve öldü kadıncağız. Alamanya'da hukuk tahsil etti oğlan, şimdi ticaret yapıyor

babasına ortak, fakat yalnız ticarete değil, yatağında da üvey anasının, (halbuki yeni evlidir kendisi valilerden birinin kıızıyla). Kerhaneden alınmıştır Ali Çâviş'in üçüncü karısı, geniş, beyaz kalçaları taş gibi ve simsiyah kirpiklerinin gölgesi baygın elâ gözlerinde ve som altın bilezikler: yumuk bileklerinden dirseklerine kadar.

Bir gün Ali Çâviş'e oğlunun işini ima ettiler. Hiç de Othello gibi kıskanç değildi Çâviş, kalın mor dudaklarını yaladı sipsivri pembe zenci diliyle: «- Malûm,» - dedi, - «malûm, ortağımdır oğlum,

362

ihtiyar babasına her işte yardıma mecbur ve hem de yabancıya muhtacetmez analığını ve hem de masraf iner yarı yarıya, genç karının masrafı çok olur.» Başı açıktı Ali Çâviş'in, şapka giymez, ve şalvarı yamalıydı.

Giritli Cemil Bey girdi Borsa salonuna. Uzun kıvrıkcık saçlı, sivri sakallıydı Cemil Bey, çenesindeki yara yerini saklıyordu sakalı. Gözleri kuş gözüne benziyordu:

yuvarlak

ve hemen hemen akları yok gibi. Cemil Bey tatlı Girit şivesiyle korkunç dedikodular yapar

katardı ortalığı birbirine. Validen tahsildarına Koyunzadelerden mahalle bakkalına kadar

bütün bildikleri hakkında mahrem dosyalar tutardı: aylık vukuatlarını kaydeden muntazam dosyalar.

Cemil Beyin un ve çeltik fabrikası vardı ve idare meclisi reisiydi Giritliler Şirketi'nin.

Zahire Borsası'nın salonu doldu ağız ağıza: parmaklığın bu yanında, masalarında «ağalar»,

vilâyetin beş büyük efendisi,

kâtipleri ve simsarları, ve masadan masaya birbiriyle şakalaşır ve kaşlarının altında düşmandılar birbirine. Parmaklığın ötesinde Yürüklerle köylüler, hâlâ ayaktaydı çoğu... Mırıl mırıl bir şeyler konuşuluyor fakat o kadar çok insan mırıldıyor ki

uğulduyor salon. Koyunzade Şerif Bey bağırdı o tarafa: «- De ha, susun be, kafamızı şişirdiniz.»

363

Sustular

ve salonda ses kalmadı Ali Çâviş'in çocuk, zenci kahkahası ve komiserliğin daktilo tıkırtısından başka. Her şey hazır. Toprak Mahsulleri Ofisi şefinin gelmesi bekleniyor.

Bitişikte Toprak Ofis'de, Ofis şefi Kemal Bey köylü Ahmet'le konuşuyordu. Kurumuş ceviz içi gibiydi köylünün yüzü ve kederle boyuna gülüyor gibiydi. Delikanlıydı Kemal ve ilk memuriyetiydi bu.

Kararnamesi mucibince Koordinasyon Heyeti'nin hububatın yüzde otuzundan yüzde yetmiş beşine kadar (istihsalın miktarına göre: % 30-50-75.) Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satılıyordu. Geri kalan miktar istenilirse satılmayabilir, ama satılırsa yine Toprak Ofis'e. Köylüler ve Yürükler yüzdelelerini Ofis'e sattıktan sonra

geri kalanı «ağalarına» götürüyorlardı, ve «ağalar» Borsa kanalıyla devrediyordu bunu Ofis'e ve bu, çileden çıkarıyordu Kemal Beyi. İşte yine bu işi konuşuyordu köylüyle Kemal: «- Yüzde otuzunu Ofis'e verdin, mecburî.» «- Verdik beyim, mecburî.» «- Kaldı yüzde yetmiş.» «- Kaldı.»

«- Onu Ofis'e getirip satmazsın.» «- Satmam.» «- Kime götüreceksin?» «- Koyunzadelere.» «- Ama Koyunzade de onu getirip bize satacak başka yere satamaz, mecburî.» «- Sana satacak, beyim, mecburî.» «- Bana değil, Ofis'e.» «- Ofis'e.»

364

«- Öyleyse niye Koyunzade'ye götüreceksin, herife yüzde iki komisyon da vereceksin sırtından, simsara da yüzde bir, ölçek hesabını da kat, kantar dalaveresi de ayrı.» Köylü güldü; sonra çekinerek sonra cesaretle konuştu: «- İş kantarda ya, noksan çekiyor sizin kantar.» Kemal Bey baktı köylünün yüzüne: «- Demek noksanlık onlarınkinde değil bizimkinde. Yüzde otuz alırken de mi eksik yazıyoruz?» «- Yok, o zaman fazla. Hükümsünüz, beyim,

hükümet zarara sokar mı kendi kendini?» Kemal güldü:

«- Demek bizim kantar...» Boynunu büktü köylü ve kurnazca fısıldadı: «- Bozuk.» «- Kim demiş?» «- Herkesin dediği.

kıllı Yürüklerin bile.» «- Sen kantardan, yazıdan anlar mısın?» «- Anlamam.» «- Yürükler anlar mı?» «- Ne gezer, Allanın çobanı herifler.» «- Öyleyse kantardan, yazıdan anlayan kim?» «- Ağalar: Mustafa Bey, Ali Çâviş, Koyunzade Şerif Bey, ağalar tekmi. Onlar kantardan da, yazıdan da anlar...» Kıpırmızı oldu Kemal:

«- Demek bu propaganda onların başı altından çıkıyor. Eşşsoğlu eşekler. Umum Müdürlüğe yazacağım.» Köylü ürktü, şaşkın, baktı yüzüne Kemal'in

365

İlk defa duyuyordu bir hükümet adamının ağalara sövdüğünü.

Kemal sordu:

«- Koyunzade'ye borcun var mı senin?»

Köylü tereddüt etti cevap vermeden önce.

«- Söylesene var mı?»

«- Var, iki yüz banknot kadar.»

«- Ziraat Bankası'ndan niye almadın?»

«- Bankadan ağa alır, dağıtır bize.»

«- Faiz ne vereceksin?»

«- Yüz banknota on banknot, demek, iki yüze yirmi.

Ağanın çeltik tarlasında da çalıştık biraz.» «- Para aldın mı?» «- Buncacık işe para mı alınır?

O da, hükümete işimiz düşerse parasız görürerir.» «- Niye deyyuslara başvuruyorsun?
Kendi işini kendin görsen ya hükümette..» Şaşkınlığı gitgide artıyordu köylünün:
«Deli mi, yoksa hepten cahil mi bu tüysüz oğlan?» -
- diye düşünüyordu bir yandan, bir yandan da tuhaf bir üzüntü düşüyordu içine:
«Bunu burda komazlar, atarlar,» - diye düşünüyordu, - «Vali tutsa bile ağalar tel çekip attırır.»
«- İşimiz ufak olursa kendimiz görürüz, lâkin iş büyüdü mü ağaların eline yapışırız.» «- İyi halledersiniz.» Kemal Bey öfkeyle kalktı masadan: «- Demek yüzde yetmişi Ofis'e satmıyorsun?» Köylü ses çıkarmadı. «- Yoksa Koyunzade'ye götürdün mü?» «- Götürdüm.» «- Öyleyse gel bak şimdi onları nasıl satacak bana, mecburî...» «- Mecburî...»
«- Senin yüzde iki de herifin cebine girecek ama.» «- Girecek.» Kemal güldü: «- Bu da mı mecburî?» Köylü güldü: «- Mecburî...»

366

III

«Üç nokta» vilâyetine komşudur D... vilâyeti. D... şehri merkezidir D... vilâyetinin..
D.. şehri dere içindedir, etrafta çepeçevre çorak tepeler, şehrin dolaylan bağlık, bahçelik. Baygın kokulu ve pekmez gibi ağır bir şarabı var bağların, bir yudum iç dudakta yapışkanlığı ve karnında değil yüreğinde alevi günlerce kalır. Bir şişe iç alışkın değilsen eğer çarpar yıldırım gibi ve yıkılırsın. Ve bir kerre alıştın mıydı duramazsın gece gündüz içmeden, başın mavi bir dumanda altın bir güneş gibi yüzer, tutar bütün mafsallarını tembellik, şişer göbek, ve karın koynundan kovar seni: erkeklik alâmetleri elveda...
D... şehri yalnız dokumacılıkla geçinir (şarabı olduğu yerde tüketiyor erkekleri, ihraç edilemiyor). Her evde tezgâhlar vardır, yalnız kadınlar dokur ve dokuturlar, tezgâhlar mülkiyetindedir kadınların. Şehrin iriyarı ve ablak yüzlü, elma yanaklı kadınları «Ana şahlık» ailesini kurmuş gibidirler yeniden: dehşetli zamparadırlar. Ve kerhanesi olmayan şehirdir.

367

İşte buna inanmıyordu Ofis şefi Kemal:
«- Öyle şey olur mu canım?»
Güldü Ali Çâviş gözlerinin akını devire devire:
«- Olmaz olur mu?
Benim üçüncü karı da oralıdır.» «- Demek ki istediğin kapıyı çal...» «- Amma ve lâkin, karı da seni begenecek.» «- Alay etme Ali Ağa, böyle şey olmaz...» Zenci uzattı uzun parmaklı simsiyah elini: «- Bahse girelim ya Kemal Bey, elini ver. .» Elini vermedi Kemal: «- Ne olacak? Nasıl bahis?» «- D. ..'ye gideriz, benim dediğim doğruysa ziyafet parası senden, yalansa, benden.» «- Peki, kadınlar kaç para alıyorlar?» «- Orospu mu bunlar para alacak? Yalnız yemek içmek masrafı görürler...»
Ve Ali Çâviş tutarak sözünü Mustafa Şen'in Ofisci'yi D.. şehrine götürdü. İkindi'yi indiler otobüsten ve hemen o gece Kemal Bey: alt katta hâlâ çalışan iki el tezgâhına hayretle bakıp ve döşemesi, duvarı, sediri halılarla döşenmiş ve şahane, ceviz karyolalı bir odada ve iki çocuk anası bir esmer güzeliyle bahsi kaybetti. Harikulade ut çalışıyordu kadın ve farkına vardı Kemal:

beş altı yaşındaki çocuklar birbirine benzemiyordu hiç. Kadının kocasıyla da tanıştılar, al yanaklı ve kocaman göbekli, nekre bir adamdı, sofrada bir bardak şarap içip gitti.

Kemal bahsi kaybetti,
fakat yine Ali Çâviş çekti masrafı.
Bir hafta ayrı ayrı evlerde kaldılar.
Ve döndükleri zaman Ali Çâviş Ofis'e bırakıp Kemal Beyi
koştı Mustafa Şen'in yazıhanesine.

368

Çilli ellerini oğuşturdu Mustafa Şen: «- Bu iş de bitti,» - dedi Ali Çâviş'e,
«- bu iş de bitti. Ofisci aksilik çıkarmaz artık..»

Fakat yanıldı Mustafa Şen,
bitmedi «bu iş». Bir hafta sonra pirinç teklif etti Ofis'e Giritliler Şirketi
40 kuruştan, (pirinç satışı serbestti henüz) 35 verdi Kemal Bey. Girdi araya
Ali Çâviş,
faydasız. Koyunzade satmak istedi kendi çürümüş pirincini Ofis'e
35'den. Kemal Bey almadı Tavassut etti Banka Müdürü,
olmadı. Polis Müdürü girdi araya,
faydasız. Ve buna rağmen bir sabah oldu bittiye başvurup
Koyunzade yıktırdı pirinç çuvallarını önüne Ofis ambarının. Aldırmadı Kemal Bey.
Öğleye doğru vilâyetten telefon ettiler Kemal Beye:
Parti Müfettişi derhal sizi görmek istiyor, diye. «- Hemen gelemem, akşamüstü
uğrarım, çok işim var,» - dedi. Ve yarım saat geçti geçmedi
Ofis'e geldi alayın iase subayı, hemşerisiydi Kemal Beyin, uzun bir lakırdı
kalabalığıyla götürdü Kemal'i Partiye...
Alçıdan dökülmüş gibi beyaz ve koftu Parti Müfettişi'nin yüzü
ve çenesi iki kat. Folkloru meraklıydı, toplardı halk türkülerini posta pulu
biriktirir gibi.

Kemal Bey odaya girdiği zaman
geniş sırtı kapıya dönüktü Müfettişin,
pencere camından tırampet çalıyordu kalın parmaklarıyla.
Dönüp bakmadı,
çalgısına devam etti.

369

Bir müddet ayakta bekledi Kemal, sonra oturdu koltuklardan birine
bilhassa gürültü ederek. Hızla döndü Müfettiş,
yürüdü Kemal'in üzerine: «- Çağrılınca niye gelmezsiniz?» Ayağa kalktı Kemal: «-
Müstacel işim vardı, efendim.» «- Sen serkeş bir gence benziyorsun.
Halka müşkülât çıkarın diye mi Ofis'i kurdu devlet?» «- Benim, halka müşkülât
çıkardığım yok, efendim.» Alabildiğine açtı soluk mavi gözlerini Müfettiş: «-
Halka müşkülât çıkardığınız yok da,
memleket eşrafına saygınız var mı?
Meclisi Umumî azası ne demek bilir misiniz?» «- Bilirim, efendim.» «- Yalan,
hiçbir şey bilmiyorsun?
Koyunzade Şerif Beyin neden pirincini almadın?
Rüşvet vermiyor diye mi?» «- Ben rüşvet yemem.
Koyunzade'nin pirinci bütün çürümüş.
Alırsam mesul olurum ve hazine zarar görür.» «- Size mi kaldı hazineyi düşünmek?
Biz neciyiz?
Biz hazineyi düşünmüyoruz, öyle mi?
Haydi, gidiniz,
pirinci alınız hemen
35 kuruştan.
Sizin ambarın önüne kadar getirmiş zaten.
Bu kadar da hüsnü niyeti var adamcağızın.
Müstahsile müşkülât çıkarma, oğlum.
Millî serveti korumak ödevimizdir.
Kolaylık göstermeliyiz Cumhuriyet ekonomisine.
Anladınız mı, evlâdım?

Kırtasiyecilikle değil,
halka yardım ederek kendini göster.
Altı umdemizden birisi halkçılıktır.
Haydi, oğlum,
mahcup etme beni,
370

Şerif Beye söz verdim.» Kemal ezildi, büzüldü
ve inadederek değil, âdeta yalvararak konuştu: «-Yapamam, beyim, mesul
olurum...» Müfettiş tiksintiyle baktı Kemal'in elâ gözlerinin içine: «-
Giritliler'den almak isterken mesuliyet düşünmedin m?» «- Onların malı çürük
değildi, efendim,
35 verdim.» Müfettiş kısa kollarını kaldırdı havaya: «- Giritli şirketin pis,
kırık pirincine 35 veriliyor,
fakat beğenilmiyor bir öz Türk'ün malı.
Sonra bu. buhranlı yıllarda biz uğraşıp duralım, parti, hükümet, meclis, Türk
vatanında Türk'ü hâkim kılacağız diye!» Müfettiş kollarını indirdi, sustu.
Dolaştı biraz. Durdu pencerenin önünde
tekrar trampet çaldı. Döndü ve tekrar Kemal'in karşısına dikilip
eğildi delikanlıya doğru ve sordu tokatlıyormuş gibi: «- Sen nerelisin?» «-
Akşehirli.» «- Yalan,
Akşehirliiler Türktür ve merttirler.
Siz düşmanlık ediyorsunuz Türk ırkına.
Bana bak delikanlı, bana,
(iki parmağını uzattı Kemal'in yüzüne doğru)
ben adamın gözünü çıkarırım,
benim kim olduğumu biliyor musun?» Kana batmış gibi kızardı ince uzun yüzü
Kemal'in, omuzlarıyla kolları titremeye başladılar ve isyan eden çaresiz bir
çocuk gibi boşandı hıçkırıklarla. Kendini tutmaya çalışıyor fakat ara vermeden
geliyordu hıçkırıklar ve yağmur gibi iniyordu esmer yanaklarına gözyaşları.
Nihayet haykırabildi bir solukta: «- Almayacağım
Koyunzade'nin pirincini almayacağım
371

almayacağım...» Ve kapattı yüzünü elleriyle
geri çekildi, adım adım,
döndü,
ve başı önde, fırladı odadan
O gece Kemal uyumadı sabaha kadar: haksızlığa isyan ve işten atılmak korkusu.
Gecenin ilk saatlerinde isyanıydı üste çıkan fakat sabaha karşı korkusu geçti
öne. Ve saat sekizde Ofis'de masasına oturduğu zaman
Kemal Bey yenilmişti büsbütün: «Sen enayinin birisin,
sen eşşoğlu eşeksin,» diyordu kendi kendine Ve Ankara'dan telgıraf gelecek diye
bekledi: «Derhal istifa ediniz.» Ve telefon çalacak diye bekledi: «Koyunzade beş
kuruş iniyor,
sen de uzun etme, otuzdan al.» Ne telgıraf geldi, ne telefon, fakat gürültüler
ve haykırışmalar geldi dışardan
saat dokuza doğru ve kırılan camların şangırtıları. Muhasebeci girdi telâşla
odaya, kısa boylu, şişman
ve elleri ceketinin çok uzun kolları içinde kaybolmuş bir adamdı. «- Kemal Bey,»
- dedi, yanaklarını şişire şişire -
«Borsayı bastılar Kemal Bey. Geliyorlar bizim tarafa...» «- Basan kim, ne
oluyor?» «- Ahali bastı.
Şehrin bütün baldırı çıplakları merdivenlerde. Buğday istiyorlar.» «- Siz derhal
polise telefon edin,
ben gidip bakayım.» Muhasebeci polise telefon ederken Kemal'in masasından
Kemal fırladı dışarı.
372

İnsanla doluydu:

Ofis kapısının önü, Borsa salonu, merdivenler. Yüz yüz elli kişi kadar vardılar fakat Kemal'e milyonlarcaymışlar gibi geldi. Kadın, erkek, çoluk çocuk, yalnayak, takunyalı, kasketli, başörtülü, başaçık uzamış tıraşları ve fıldır fıldır gözleriyle milyonla karınca gibi milyonla insan. Salonun camekânı parçalanmıştı. Başı döndü Kemal Beyin ve kararan gözlerinin içinde bir çocuk gördü yalnız, cam parçalarıyla kesilmişti çamurlu, çıplak, minimini ayağı, kan akıyordu ve kımıldanan siyah bir etekliğin altında yere oturmuş ağılıyordu çocuk. Kemal'in gelmesiyle bağrıışmalar çoğaldı: «- Ekmek isteriz.» «- Buğdayı çıkarın ortaya, kime saklıyorsunuz?» «- Kendileri has ekmek yer domuzlar.» «- Elbette yiyecekler, buğday ellerinde.» «- Buğday almadan şurdan şuraya gitmem...» Şehrin varoşlarından gelmiştiler, kamış damlı balçık kulübelerden, Pirinç tarlalarının ırgatlarıydılar. Dört polis göründü aşağıda. Çıkmak istediler merdivenleri. Halk bırakmadı, ikisi ısrar etti, dayak yediler. Koşarak döndü odasına Kemal valiyi buldu telefonda: «- Beyefendi, burası Ofis, halk yığıldı.» «- Biliyorum, benim burda da belki beş yüz kişi var Bir kısmı da Koyunzade'nin pirinç çuvallarını yağma ediyorlar sizin ambarın önünde. Geliyorum.» 373

Vali geldi. Otomobilinin arkasında koşan yüzlerce insanla beraber. Doldu ağız ağıza akasyalı cadde. Bağıra çağıra valiye yol verdiler bir mısır koçanı attı birisi arkasından. Vali yukarı çıktı. Fakat peşinden çıkmak isteyen üç polisi bırakmadılar. Vali girdi Kemal'in odasına. Dilenciymiş de para istiyormuş gibi yalvardı: «- Buğday dağıtınız Allahaşkına, çabuk.» Kemal baktı valinin sapsarı ve terlemiş yüzüne: «- Umum Müdürlükten emir gelmezse dağıtamam, beyefendi, mesul olurum.» Vali, kulağını çekiyorlarmış gibi, bağırdı; platindi, parladı önde iki dişi: «- Sen mesul olursun da, ya ben ne olurum. İsyan edecekler, isyan, kan dökülecek...» Ve bıraktı kendini Kemal'in iskemlesine, bitkin, fısıldadı: «- İş büyürse azlederler beni. Çoluk çocuğum var, oğlum. Sen gençsin, bekârsın.» «- Umum Müdürlüğe tel çekelim, Vali Bey, Ankara'ya.» «- Cevap gecikir. Beklemeye vakit yok.» «- Siz bana yazılı emir veriniz, Vali Bey.» «- Veremem mesul olurum selâhiyetimin haricinde iş göremem.» Dışarda uğultular köpürdü. Bir taş attılar sokaktan pencereye ve odanın kitli kapısı tekmelendi. Polis düdükları ötüyor artsız arsız. Vali fırladı yerinden: «- Alaya telefon edeceğim, asker yollasınlar. Polisler baş edemiyor.» Açtı telefonu, baktı imdat arar gibi Kemal'e. 374

Kemal ses çıkarmadı. Vali kapattı telefonu. «- Olmaz, alaya telefon etmek olmaz, değil mi? Bu kadarcık işi idare edemedin derler adama, öyle değil mi?

Cevap versenize.

Niye konuşmuyorsunuz?

Bana bir akıl verin.»

Birdenbire müthiş bir kibirle kızardı Kemal'in ince uzun yüzü

ve fedakârlığın gizli hodbinliğini

kendi kendine karşı ince bir merhamet

ve durdurulmaz bir hamle halinde duydu

ve konuştu sesi boğularak:

«- Peki ben vereceğim buğdayı,

bütün mesuliyet bende kalsın.

İsterlerse mahkemeye sevketsinler beni.

Kaç ton buğday istiyorsunuz, beyim?» «- Elli,

ne bileyim

altmış ton olsun.» «- Ben size dört yüz ton vereceğim.»

Buğdayı verdi

ve derhal tel çekti Ankara'ya.

İki gün sonra geldi cevap:

«Vaziyeti idarede devam ediniz.»

Mesele kalmamış oldu böylelikle.

Ve o kadar keyiflendi, kendini öyle kudretli duydu ki Kemal

ve o kadar bahtiyardı ki: «Parti Müfettişinin de hatırı kalmasın,» - dedi, -

«Koyunzade'nin pirincini de al.» Ve yağmadan kurtulanları aldı 40 kuruştan.

Ve mavi bir zarfın içinde soktu ceketinin dış cebine ilk rüşvetini. Ve ertesi

gün gitti D.. şehrine: göresi gelmişti iki çocuklu esmer tazenin utunu

ve etini..

375

İKİNCİ BÖLÜM

Atlantiğin dibinde upuzun yatıyorum, efendim, Atlantiğin dibinde

dirseğime dayanmış. Bakıyorum yukarıya: bir denizaltı gemisi görüyorum, yukarda,

çok yukarda, başımın üzerinde, yüzüyor elli metre derinde, balık gibi, efendim,

zırhının ve suyun içinde balık gibi kapalı ve ketum. Orası camgöbeği aydınlık.

Orda, efendim, orda yeşil yeşil, orda ıslıl ıslıl,

orda yıldız yıldız yanıyor milyonlarla mum. Orda, ey demir çarıklı ruhum, orda

tepişmeden çiftleşmeler, çığlıksız doğum, orda dünyamızın ilk kımıldanan eti,

orda bir hamam tasının mahrem şehveti, mahrem şehveti, efendim,

gümüş kuşlu bir hamam tasının ve koynuna ilk girdiğim kadının kızıl saçları.

Orda rengârenk otları, köksüz ağaçları

kıvıl kıvıl mahlûkları deniz dünyasının, orda hayat, tuz, iyot, orda

başlangıcımız, Hacıbaba,

orda başlangıcımız ve orda hain, çelik ve sinsi

bir denizaltı gemisi.

376

400 metroya kadar sızıyor ışık. Sonra alabildiğine derin

alabildiğine derin karanlık. Yalnız arasına

acayip balıklar geçiyor karanlığın içinden .

ışık saçarak. Sonra onlar da yok. Artık dibe kadar inen

kat kat kalın sular katî ve mutlak

ve en dipte ben. Ben, upuzun yatıyorum, Hacıbaba, upuzun yatıyorum dibinde

Atlantiğin

dirseğime dayanmış, bakıyorum yukarlara. Avrupa Amerika'dan Atlantiğin yüzünde ayırıldır

dibinde değil. Gazgemileri gidiyor yukarda, çok yukarda, birbiri peşi sıra.

Omurgalarının altını görüyorum,

omurgalarının altını. Dönüyor keyifli keyifli pervaneleri. Dümenleri ne tuhaf

suyun içinde insanın teker teker tutup kıvırası geliyor. Köpekbalıkla geçti

gemilerin altından, karınlarını gördüm

ağızları da orda. Gemiler şaşırdılar birdenbire, herhalde köpekbalıklarından

değil. Denizaltı gemisi bir torpil attı, efendim,

bir torpil. Gemilerin dümenlerine baktım: telâşlı ve korkaktılar.

Gemilerin omurgalarında imdat arar gibi bir hal vardı, gemiler bir bıçak darbesinden en yumuşak yerini, karnını saklamak isteyen insanlara benziyorlardı. Denizaltılar birken üç oldular, derken, altı, yedi, sekiz Gazgemileri düşmana ateş açarak insanlarını ve yüklerini suya döküp saçarak batmaya başladılar. Mazot, gaz, benzin, tutuştu yüzü denizin.

377

Bir alev deryasıdır şimdi yukarda akan, yağlı ve yapışkan bir alev deryası, efendim. Kıp kızıl, gömgök, kapkara, arzın ilk teşekkülü hengâmesinden bir manzara. Ve denizin yüzüne yakın suyun içi allak bullak. Köpürüp, dağılıp parçalanmalar. Yukardan dibe doğru inen gazgemisine bak. Gece uykuda gezenler gibi bir hali var: lunatik. Geçti kargaşalığı, girdi deniz dünyasının cennetine. Fakat durmadan iniyor. Kayboldu ıslak karanlıkta. Artık baskıya dayanamaz, parçalanır. Ve direği, efendim, bacası yahut nerdeyse yanıma düşer. Yukarda insanla dolu denizin içi. Bir tortu gibi dibe çöküyorlar

tortu gibi çöküyorlar, Hacıbaba. Baş aşağı, baş yukarı,

uzanıp kısalıyor, bir şeyler aranıyor kolları, bacakları. Ve hiçbir yere, hiçbir

şeye tutunamadan

onlar da iniyorlar dibe doğru.

Birdenbire bir denizaltı düştü yanıbaşına.

Parçalanmış bir tabut kapağı gibi açıldı köprü üstü kaportası

ve Münihli Hans Müller dışarı çıkıverdi.

39 ilkbaharında denizaltıcı olmadan önce

Münihli Hans Müller Hitler hücum kıtası altıncı tabur birinci bölüm

dördüncü mangada sağdan üçüncü neferdi. Münihli Hans Müller üç şey severdi:

1 - Altın köpüklü arpa suyu.

2 - Şarkî Prusya patatesi gibi dolgun ve beyaz etli Anna.

3 - Kırmızı lahana. Münihli Hans Müller için

378

vazife üctü: i - Çakan bir şimşek gibi mafevke selâm vermek.

2 - Yemin etmek tabancanın üzerine.

3 - Günde asgarî üç çift çevirip

sövmek sinsilelerine. Münihli Hans Müller'in kafasında, yüreğinde, dilinde üç

korku vardı:

1 - Der Führer.

2 - Der Führer.

3 - Der Führer. Münihli Hans Müller sevgisi, vazifesi ve korkusuyla

39 ilkbaharına kadar bahtiyar yaşıyordu. Ve Vagneryen bir operada do sesi gibi

heybetli Şarkî Prusya patatesi gibi dolgun ve beyaz etli

Anna'nın tereyağı ve yumurta krizinden şikâyet etmesine

şaşıyordu. Diyordu ki ona: «- Bir düşün Anna,

yepyeni bir manevra kayışı takacağım,

pırıl pırıl çizmeler giyeceğim ben.

Sen beyaz ve uzun bir entari giyeceksin,

bal mumundan çiçekler takacaksın başına.

Tepemizde çatılmış kılıçların altından geçeceğiz.

Ve mutlak

hepsi erkek 12 çocuğumuz olacak.

Bir düşün Anna,

tereyağı, yumurta yiyeceğiz diye

top, tüfek yapmazsak eğer

yarın 12 oğlumuz nasıl muharebe eder?»

Münihlinin 12 oğlu muharebe edemediler,

çünkü doğamadılar,

çünkü henüz, efendim, Anna'yla zifaf vâki olmadan önce

bizzat harbe girdi Hans Müller. Ve şimdi 41 sonbaharı sonlarında

dibinde Atlantiğin

benim karşımda durmaktadır. Seyrek sarı saçları ıslak, kırmızı sivri burnunda esef,

ve ince dudaklarının kıyılarında keder. Yanıbaşında durduğu halde yüzüme çok uzaklardan bakıyor, insanın yüzüne nasıl bakarsa ölümler. Ben biliyorum ki, o bir daha görmeyecek Anna'yı, ve artık bir daha arpa suyu içip yiyemeyecek kırmızı lahanayı. Ben bütün bunları biliyorum, efendim, ama o bütün bunları bilmiyor. Gözü bir parça yaşlı, silmiyor.

Cebinde parası var, çoğalıp eksilmiyor. Ve işin en tuhafı artık ne kimseyi öldürebilir ne de kendisi ölebilir bir daha. Şimdi şişecek birazdan, yükselecek yukarıya, sular sallayacak onu ya balıklar yiyecek sivri burnunu.

Ben

Hans Müller'e bakıp, Hacıibaba, bunları düşünürken yanımda پیدا oluverdi

Liverpul Limanından Harri Tomson. Gazgemilerinden birinde serdümeni. Kaşları ve kirpikleri yanmıştı. Gözleri sımsıkı kapalıydı. Şişman ve matruştı. Bir karısı vardı Tomson'un: tavan süpürgesi gibi bir kadın, tavan süpürgesi gibi, efendim, zayıf, uzun, titiz, temiz ve tavan süpürgesi gibi münasebetsiz. Bir oğlu vardı Tomson'un: altı yaşında bir oğlu, Hacıibaba, tombul mu tombul, pembe beyaz, sarı papa ,mı sarı papa.

380

Tuttum Tomson'un elinden.

Açmadı gözlerini.

«- Vefat ettiniz,» - dedim.

«- Evet,» - dedi, - «İngiliz İmparatorluğu ve hürriyet için: Canım isterse, harp içinde bile Çörçil'e sövmek hürriyeti ve canım istemezse de aç kalmak hürriyeti uğruna.

Fakat değişecek hürriyette bu son bahis, harpten sonra artık işsiz ve aç kalacak değiliz.

Planı hazırlıyor Lordlarımızdan biri.

Adalet: ihtilâlsiz.

Ben İngiliz İmparatorluğu'nu dağıtmaya gelmedim, dedi Çörçil.

Ben de ihtilâl çıkarmaya gelmedim:

buna Kenterburi başpiskoposu,

bizim tredünyonun reisi

ve karım razı değil.

Ay bek yur pardın

İşte bu kadar, nokta, son.»

Sustu Tomson.

Ve ağzını açmadı bir daha.

İngilizler fazla konuşmayı sevmezler,

hele hümu seven İngilizler. Ve Tomson dehşetli seviyordu alay etmeyi.

Tomson'la Müller'i yan yana yatırdım.

Şiştiler yan yana,

yan yana yükseldiler yukarı doğru.

Balıklar Tomson'u afiyetle yediler,

fakat dokunmadılar ötekisine,

Hans'ın etiyle zehirlenmekten korktular anlaşılan

Hayvan deyip geçme, Hacıibaba,

sen de hayvansın ama

akıllı bir hayvan...

Ve Cevdet Bey baktı muhabbetle leyleğe.

Gece buram buram turunç kokuyor. Cevdet Bey bahçesinde leyleğiyle beraber.

Bahçeye bir radyo indirmiştiler.

381

Londra, Atlantik Harbi haberlerini okuyor.

Demleniyordu Cevdet Bey

ve kendini Atlantiğin dibinde görüp
geçiyordu dalgasını. Beyaz göğsüne eğmişti, leylek,
kırmızı uzun gagasını, kanatları hep öyle kesik ve tek ayak üstünde uyukluyor.
Aşağıda limanda genç bir anne gibi Akdeniz
çıplak, cömert memeleri
içi gülen gözleriyle. Ve yukarda hüsnüyusufların ince uzun boyunlarını uzatıp
havayı dinlemeleri. Yıldızlar turunç yapraklarının arasında. Ve şimdi
bahçede ve kadehte ve yüreğinde Cevdet Beyin
bir türlü unutulmayan iyi bir kadının hatırası. Şimdi artık ne dibi Atlantiğin
ne de Atlantiğin dibindekiler. Bizden uzak ölenleri kovuyor
yanımızda ölenler. Ve beş yıl önce Cevdet Beyin karısı Leylâ Hanım
(Ne Hitler için ne de İngiliz İmparatorluğu ve Çörçil'e sövebilmek hürriyeti
uğruna, hattâ zatürreeden, kanserden filân bile değil) sadece günü yetip, yani
mevut eceliyle
öldü Cevdet Beyin kucağında.
«— Moskova'ya girdiler mi, Cevdet Bey?» «— Cevdet Bey, gözünü seveyim, müjdeyi
ver.» «— Cevdet Bey, Londra'dan ne haber?» «— Moskova'ya girdiler mi, Cevdet
Bey?»
Cevdet Bey silkindi dalgınlığından
birdenbire üşümüş gibi ürperdi.
Baktı seslenenlere.
Bahçe kapısı önündeydiler:
Giritli Cemil Bey, Mustafa Şen ve Koyunzade,
vilâyetin beş büyük efendisinden üçü. Kulüpten dönüyordular,
382

çakırkeyiftiler biraz.
Dehşetli memnundular hayatlarından:
bu ılık ve bahtiyar Akdeniz gecesinin içinde ve altında akasyaların.
«— Cevdet Bey, Londra'dan ne haber?» «— Moskova'ya girdiler mi, Cevdet Bey?»
Ve beklemeden karşılığını Cevdet Beyin
ağızdolusu gülüştüler
ve uzaklaştılar belli belirsiz sallanarak.
Cevdet Bey kendini şezlonga sırtüstü bıraktı, turunçlara ve yıldızlara baktı:
turunçlar yakın, yıldızlar uzaktı. Ve Cevdet Beyin içinden gelen
turunçlara değil yıldızlara dokunmaktı. Doğrulmadan gözlüğünü taktı ve yine hep
öyle uzanmış
ve başını çevirmeden
buldu radyoda Moskova'yı el yordamıyla: Dünya ve yurt, ev ve ağaç, insan ve
çakal ve kurt, ve bütün akarsular: Ganj, Amazon, Nil, Volga, Menderes, sözlerin
ve hareketlerin hepsi: hızla yükseldi, yakınlaştı ses,
ulu bir besteyle doldu Akdeniz bahçesi. Yumdu gözlerini Cevdet Bey ve elini
bırakır gibi içine denizin bıraktı ihtiyar yüreğini çalınan senfoniye.
Sekiz lambalı ve 39 modeliydi turunç bahçesindeki radyo Ve pırıl pırıld
isimleri istasyonların, peri padişahının gizli memleketi gibiydi.
Dört lambalı ve 29 modeliydi hapisanede radyo. On beş gün önce yolladılar
Halkevinden. Ve koridora kurdular.
383

Dışarda soğuk ve cam gibi bir gecenin altında tüyleri diken diken, kaskatı
donmuştu bozkır. İçerde, hapisane, uykusundadır. İçerde yalnız üç kişi uyanık:
nöbet yerinde gardiyan
(taşlığa ateş yakmış ısınmakta), ve radyo başında Halil, Ressam Ali ve Bethoven
Hasan. Sesi kısmışlar.
Ve beş yüz kilometre güneylerinde turunç bahçesini dolduran senfoniye
dinliyorlar binlerce kilometre kuzey doğularındaki Moskova'dan. Başını
avuçlarına almış Bethoven Hasan, sokmuş kıvrıkcık, siyah uzun saçlarına
parmaklarını. Fildişinden oyulmuş gibi Ressam Ali'nin yüzü ve durmadan yalıyor
kırmızı, kalın dudaklarını. Ayakta Halil.
Öfkeli mi, kızgın mı, yoksa dehşetli kaygılı mı, belli değil.. Bu anda sadece
göğsünü yarıp

kurtulmak istiyor, sevgili insanlarına bir hamlede topyekûn verip
yüreğini.
Ve devam ediyor senfoni. Soprano, alto, tenor, kemanlar insan
kemanlar insan ve mağrur
soruyor: Beyaz, sarı, kızıl, kara, ırkların ırklara
milletlerin milletlere kulluğunu ve insanın insanı sömürmesini reddetmediler
mi?»
Ve fülütler konuşuyor kızkardeşimin sesiyle: «Saygıları: çocuklara,
yıldızlara, şarkılara,
toprak, motor ve kitap sevgileri,
ve evlerinin güneşte saadette pırıldayan camları
ve yaratmak ihtiraslarıyla durup dinlenmeden
hayatın ve aşkın adamları.»
Fülütlerden son cümleyi alıp
birdenbire bir bıçak gibi yürekte altosu viyollerin:
384

«Hayatın ve aşkın adamları
tepeden tırnağa kan içindeler, ve gözlerinde henüz şaşkın duran intikamları,
hayatın ve aşkın adamları çekiliyorlar içerlere doğru çarpışarak. Yanıyor
alabildiğine, yanıyor alabildiğine arkalarında toprak.»
Şimdi kornetlerle kontrbaslar aldı sözü: bütün seslerin üstünde ağırlıkları. Ve
itham ediyorlar, adaletlerinden emin: «Düşman gadredici, hilekâr ve amansızdır,
zırhlarının içinde gelenler ölüme tapınırlar. İnsanı doğuştan günahkâr sayan,
insanda akıllı öldürenlerdir. Ve kitapları yaktılar... Alınları taştan,
soluklarında: yosunlu su
çürümüş ot
ve leş kokusu, ve elleri yırtıcı kuş pençeleri gibi sarılmış mekanizmalara, ve
kendilerine teslim olmayan
bir tek yeşil fidan ve hayat gibi umutlu bir tek insan bırakmamak için
geliyorlar tanklarının arkasında iki büklüm. Çekirge sürüleri gibi yok
ediliyorlar, boşluklar açılıyor saflarında, boşlukları doldurup saldırıyorlar
yine. Kiyef'i zaptettiler, ve kış bastırmadan önce girebilmek için
yürüyorlar Moskova ve Leningrat üzerine.»
Bütün sazlar birdenbire sustu,
şimdi gümrah ve tenor
bir tek viyolonsel konuşuyor:
«Yurttaşlar,
kardeşler ve kızkardeşler,
ordumuzun ve donanmamızın erleri,
dostlarım size hitabediyorum.
385

Ölümün adamlarına ölüm...» Bu hitaba cevap verip
Maestro bütün âletleri getirdi harekete. Bir Kuzey fırtınası geçti bir gürgen
ormanından, sonra yavaş yavaş ilerledi klarnetler ve anlattılar hikâyesini cevap
verenlerden birinin: «Köyde doğdu.
Kolhozda büyüdü.
Çalıştı elektrik santralinde.
Okumayı ve insan yavrularını seviyordu.
Ve askere alındığı zaman
kopça burunlu İvan
çocuk bahçesinin kitabevi müdürüydü.
Belorusya – Lehistan sınırındaydı kıtası.
Sabaha karşı çıktı nöbetten.
Yeni sağılmış süt gibiydi ortalık,
toprak yumuşacık, ıslaktı,
ağaçlar buğuluydular.
Ve kuşlar nerdeyse cıvıldaıyacaktı.
Tozpembe söktü şafak.
Ne güzel şey, şafak vakti sıhhatli ve genç olmak.

Çekik, maviş gözleriyle İvan etrafına baktı:
Teslim etmiş kendini
dümdüz uzanıyordu ova.
Ilık uykularından başlamışlardır uyanmaya
doğuda, içerlerde kolhozlar.
Ve kalın, beyaz baldırlı kızlar
nerdeyse binerler traktörlere.
Kara tütününü sert bir cıgara yaktı İvan.
Ve kopça burnu yüzünde büsbütün kaybolarak gülümsedi, memnun vatanından.
Yürüdü.
Ve kapıda bir daha dönüp bakarak arkasına
girdi bölüğün barakasına.
Arkadaşlar uyuyor mışıl mışıl.
Solunda Türkistanlı Ahmet yatıyor,
sağında Ukraynalı Yurçenko,
üst ranzada Ermeni Sagamanyan.
Erkek teri ve asker kaputu kokusu.
Ceketini çıkardı astı yerine.
Kadife bir kumaş gibi indi birdenbire gözlerine uykusu.
386

Yatağına oturdu İvan
ve eğildi esneyerek çizmelerine.
Solunu çıkardı.
Doğruldu kulak verdi:
dışarda bir uğultu vardı.
Birdenbire kapı açıldı ardına kadar
ve nöbetçi düdüğü çalıp haykırdı: — Silâh başına.
Fırladılar.
İlk çıkan İvan oldu.
Bir ayağında çizmesi var
öbüründe yok. Yanıyor kuzey batıda büyük orman, durmadan akan kan gibi hava. Top
sesleri, top sesleri. Bir uçak filosu geçti çok yukardan. Ve ilk düşman tankları
göründü güneyde: birbiri arkasında
demirden, simsiyah altı hayvan.»
Yıllardan: 1941. Günlerden: 22 Haziran.
Ömründe hiç kimseyle kavga etmemişti İvan, (hattâ iyi yürekli, fakat çok aksi
bir adam olan
Ermeni Sagamanyan'la bile), korkaklığından değil
barışseverliğinden. Ve hiçbir millete düşmanlığı yoktu. Büyük bir kusuru vardı
İvan'ın: şaşmak bahsinde çocuktu. Ve tuhaf bir acıyla şaşmıştı Hitler
Alamanya'da yerleştiği zaman. «Marks'ın, Engels'in, Bethoven'in ve Şiller'in
milleti,
Sosyal-demokratların ihanetine rağmen
nasıl olsa devirirler iti,»
diye düşündü. Hitler devrilmedi.
Biraz daha şaştı, biraz daha üzüldü İvan. Ve şimdi
387

22 Haziran şafak vakti:
«Gelenler Faşistlerdir, diye düşündü,
«biz burdan, Alaman milleti içerden
temizledik demektir işi.»
İvan dayandı burdan.
Alaman, Rumen, Fin İtalyan, Macar,
bir tek ölüm bayrağı altında saldırıyorlardı.
Çekoslovak, Belçika, Hollanda, Fıransa fabrikaları
emrindeydi gamalı haçın. Hitler'in uçakları ve tankları çoktu. İvan'ın
askerlik sanatında henüz yeter bilgisi yoktu ve her şeye rağmen

bu işe bir parça hâlâ şaşan bir çocuktu. Çekiliyordu içerlere doğru çarpışarak. Yanıyordu alabildiğine yanıyordu alabildiğine arkada toprak. Dayanıyordu İvan. Fakat Alaman milleti

Hitler'e av köpekliğinde ve İvan'ı şaşırtmakta devam etti. Ve bu şaşkınlık sürdü ilk Alaman esirini görünceye dek. Kızılordu erleri toplanmışlardı esirin başına. Görülmedik bir âlete bakar gibi bakıyorlardı yüzüne. İvan da baktı ve bir daha hiçbir şeye şaşmamak üzere hayretini oracıkta eski bir diş fırçası gibi bıraktı. Çünkü anladı ki İvan: karşısında duran yarı hayvan, yarı insan gelmişti Vels'in romanı Doktor Moro'nun Adası'ndan.» Soprano sesleri çoktan geçmişlerdi arkaya renkleri: açık mavi, açık pembe, açık yeşil. Ve altolarla tenorlar ikinci plandaydı: turuncu, kestane ve gülkurusu. Ve en önde kıpkızıldı baritonlarla baslar: Karıncalar taşıyor sel basan yuvalarını. Bir memleket
388

bir halı gibi katlanıyor bir ucundan. Elleriyle arpa yoluyor bir kadın, düşmana bırakmamak için, ve kan sızıyor avucundan. Bir memleket yükleniyor: yürekleri-yelken, insan denen gemilere. Ve çocuklarını beşiğinden alıp yangından kaçırın anneler gibi tezgâhlan söküp götürüyorlar gerilere: bazan altlarında ezilerek fakat bir bayrak gibi elden ele geçirip ve bir tek vidasını düşürmeden yere. Kabil olsa şehirleri, ormanları, nehirleriyle toprağı omuzlayıp ve arkada partizanlardan başka bir şey bırakmadan göçecekler doğruya doğru topyekûn, göçecekler dönüm yerine kavganın. Elleriyle arpa yoluyor bir kadın ve kan sızıyor avucundan. Arpa yolan kadını gördü İvan. Göz göze geldiler. Dişi gözler erkek gözlere: «- Nereye gidiyorsunuz,» - dediler, «arpalar yolunup bitmedi henüz.»

Bir ikindi üstü steppe bir yola düştü çekilen taburu İvan'ın. Yol geniş yol uzun.

Yürekler postalların içinde postallar içinde taşın, tozun. Ricatta ağrıyan ayakların değil, silâh taşıyan omuzun. Bir ucu mağrıpta yolun, bir ucu maşırıpta. Yol geniş yol uzun. Yolun üstü darmadağın: semaver yatak yorgan. Ve patates çuvalı: karınları patlak. Düşman uçakları geçmiş besbelli burdan çok alçaktan uçarak.
389

Göç eden kolhozlular baskına uğramış burda, belki bir öğle sıcağında yürürken yakalanmışlar. Arabalar sırtüstü: havada tekerlekleri. Havada tekerlekler dokunsan dönecekler, Ölüler yatıyor iki yanında yolun. Ölüler yatıyor üstünde buğdayların. Kaçışırken peşlerinden yetiştirdi kurşun. Kaçışırken kapaklandılar yüzükoyun. Gergin sırtlarında aynı anın içinden bakıyor: hareket ve sükûn.

Yulaf tarlasında dolaşan kim?

Yulaf tarlasında dolaşan ne?

Yulaf tarlasında otluyor başıboş bir inek

zaman zaman sol omzunda yarasını yalayarak. Ve görünmez bir ipliğin ucunda kanatlı bir böcek

konup kalkıyor bir beygir leşinin üstüne. Hava sıcak.

Havada pırıltılar yükseliyor döne döne.

Bir ağaç.

Bir elma ağacı.

Elmalar yeşil,

Elmalar acı.

Ağacı gördü İvan.

Ağaç dile geldi:

«- İvan beni bırakıp
nereye İvan?» - dedi.

Bir ölü.

Bir kız çocuğu ölüsü.

Al entarisi ak benekli.

Çıplak bacakları çöp gibi ince, dal gibi uzun.
İvan eğildi.
Okşadı saçlarını ölü çocuğun.
Saçlar dile geldi:
«- İvan beni bırakıp
nereye İvan?» -dedi.
Ve İvan kendi kendine soruyor:
390

«- Nereye, nereye, nereye? Nerde duracağız?
Nerde, nasıl, ne zaman?»
Kin duymayı öğrendi İvan
vahşi fakat cana yakın bir şarkı öğrenir gibi.
Ve sırtları beyaz haçlı tankları yakıp
ve her köpek leşini serdikçe yere
gözünde bir kat daha aziz oldu vatan.
Sessiz ve öfkeliydi doludizgin.
Ve artık nefret etmeyi
ve affetmemeyi biliyordu.
Ortaçağ sürüleri habire geliyordu, paraşütlerle inen
motosiklete binen
Ortaçağ sürüleri. Subayları başlarındaydı: yobaz
inanmış, sormak
yasak, düşünmek günah. Ve kalkık bir kaşın altında tek gözlük gibi küstah ve
zırhlarının içinde balık gibi mağrur
üstinsan. Irz düşmanı ve dehşetli obur.
Kiyef'e kadar bu subaylardan beşini gebertti İvan.
Kiyef kapılarında yanı başında düştü Ermeni Sagamanyan.
Sessiz kucaklaştılar.
Ve yüzü gülmeyen aksi, esmer adamın
ilk defa güldü yüzü: «- Bana bir cıgara ver,» - dedi.
Halbuki o hiç kimseden cıgara istememişti şimdiye kadar. İki kat dövüştü İvan.
Ve başçavuş oldular Türkistanlı Ahmet'le aynı günde. - Çekiliyoruz, evet.
ama Avrupa'yı kurtardığımız zaman
generallik isterim,» - dedi Ahmet.
391

Şimdi çekiliyorlardı. Önlerinde Avrupa uzaklaşıyor
arkalarında yaklaşıyordu Moskova. Fakat emindiler: dünya geri dönmeyecek
Ortaçağa
ve olduğu yerde saymayacak Bu bir doğum ağrısıdır
gebedir toprak. Dostlarım size hitabediyorum, dostlarım dinleyin beni:»
Ve temiz bir kırmızının üstünde bahar renkleriyle
vekarlı ve aydınlık, bitti senfoni. Bethoven Hasan
çektirip parmaklarını kıvrırcık siyah saçlarından, doğruldu, sordu: «- Hocam, bu ne
güzel şey,
Bethoven'in mi?» Radyoyu saygıyla kapattı Halil: «- Hayır.»
Sordu köylü Ressam Ali:
«- Müttefikler kazansın istiyorsun değil mi hocam?» «- Evet,
ya sen?» «- Ben de.» «- Neden?»
«- Sen öyle istiyorsun diye.» «- Öyle şey olur mu?» «- Neden olmasın hocam?
Sen iyi adamsın,
iyi adam kötü şey ister mi?», Halil güldü,
sonra azarlar gibi konuştu: «- İyi adam, kötü adam,
şimdi bunları bırak.
Memleketini seversin değil mi Ali?
Köyünü değil,
köyün de dahil
Anadolu'yu, Rumeli'yi?» «- Elbette,
memleket sevilmez mi, sevilir hocam...»
392

«- Öyleyse dinle:

Memleketini seven adam, ama yalnız bizim burda değil, her yerde, Asya'da, Avrupa'da, Amerika'da, Afrika'da, ama sahiden seven, şöyle candan, yürekten, halkın sevdiği gibi memleketini seven insan, Türk olsun, Bulgar olsun, Fıransız, ne bileyim, Sumatralı, hattâ Alaman.

onların kazanmasını ister.» Halil sustu. Bekledi ve konuştu: «- Peki, sorsana, neden?» «- Niye sorayım hocam?

Biliyorum:

(...)

Gazetede okudum:

Alaman'ın komutanlarını övüp durur, hepsi asilzadeymiş ve cedbecet general çocuğu.

Bir de memleketleri var:

Şarki Prusya. Ötekilerininkini de yazmış, sanki alay edecek, hep köylü filânmışlar. Demek ister ki yenilecek onlar. Ama yenilmeyecek.

Sen köylüyü bilirsin. plancı kurnaz milletizdir.

dağ dayanmaz karşımızda, nerde Alaman...» Güldü Bethoven Hasan: «- Alaman'ı geç , sana model dayanmıyor.»

Köylü Ressam Ali 25'inde vardı.

393

Ağanın oğlunu vurmuştu bir kız meselesinden.

Kâat gibi beyazdı yüzü.

Gözleri bir buzağının altın gözleriydi

ve dudakları kalın, kırmızı.

Ali diplomalıydı üç sınıflık köy okulundan.

Üç ay önce başlamıştı yağlıboya resme.

Halil'i bir gün resim yaparken gördü.

Uzun parmaklarını ilkönce çekinerek

sonra cesaretle tuvale sürdü. Sonra sıcak soluğu ayrıldı Halil'in ensesinden iki gün. Sonra boya istedi Halil'den

ve bir tahtanın üstünde kendi resmini yaptı aynaya bakarak. İnanılmaz şeydi eser.

Hemen İstanbul'dan resme dair kitap getirttiler. Bir gecede ve hiçbir şey anlamadan okudu Ali. Ve ertesi gün sordu Halil'e: «- Hocam, akademi çalışmak ne demek oluyor?» «- Akademi demek, yani çıplak insan resmi yapmak.

Bu mutlak lâzım sana Ali, mutlak.» Ali anladı

ve üç gün sonra zatürreeden revire yattı Bethoven Hasan. Çünkü koğuştta cırılçıplak

(yalnız edep yeri örtülü) oturmuştu Hasan'ı açık pencerenin önüne Ali. Ve akademi çalışmıştı. Bethoven'i ölümden zor kurtardılar.

İstanbul ve mürettepti Bethoven Hasan. Hapse on altı yaşında, yedi yıl önce girerken

üç büyük merakı vardı: sinema, spor ve alafranga müzik. Hapsine sebep ilk iki merakıdır:

bilmem nerdeki olimpiyadı gidip yerinde görmek istedi. Parası yoktu.

Bilmem hangi filimdeki gangister gibi yaparım, dedi. Yapamadı, yakalandı.

Ve tam on altı yaşında yedi buçuk sene yedi: sporun vücudu geliştirebileceğini sanmadılar, nüfus tezkeresine inanmadılar.

394

Üçüncü merakına borçludur Bethoven lâkabını.

Nota bilmiyor ve hiçbir saz çalmıyordu

senfoniler yapıyordu fakat.

Fikirlerini yazıp bir mürettep özeniyle alt alta dizerdi kâada

sonra ağzıyla seslendirirdi onları.

«- Yüreğim bir senfoni cennetidir

orkestram ağzım,» -

derdi. Kaç kerre koğuştaki köylü mahkûmlara konser verdi. Ve alay etmediler, çünkü hiç kimseye kötülüğü yoktu ve kuvvetliydi yumruğu.
«- Hocam, bir senfoni yapacağım: Sizin anlattıklarınız, Ali'nin karşılığı ve benim düşündüklerim. İsmi: Onlar Yenilmeyecek. Bakın, şöyle başlayacak:» Ve başladı mırıldanmaya Bethoven Hasan. Sonra birdenbire durdu. Kara gözlerinde haksız yere dayak yemiş bir çocuğun kederi ve affetmeyen hıncı vardı. Halil sordu:
«- Niye kestini, Hasan?» «- Hocam, hakkım yok benim böyle bir senfoni yapmaya: ben bir hırsızım, bir gangister.» Halil tutup çekti kara saçlarını Hasan'ın:
«- Hayır, Hasan, sen bir mürettip ve namuslu bir bestekârsın. Devam et güzel ve büyük işine oğlum. Saat da bire geldi çocuklar, artık yatalım.»
Bozkırda hava bir buz kalıbı gibi donmuştu âdeta. Demirinden tutmaya gelmez, eline yapışır nacak. Ortalık öyle ayazdı ki tilkiler bakır sıçacak.
395

Kararı karar veriyor kömür kestane. Sırtında pırıltıları ve titriyor eğilmiş saç mangalın üstüne hapisane.
Yaymıştı Halil doğu cephesi hartasını odanın ortasına, betona. Gazetelerden kesilip yapıştırılmış ve ölçüsü ayrı her parçanın. Baltık, Karadeniz'e dehşetli yakın. Varşova burnu dibinde Kiyef'in. Orel, Briyansk'dan alabildiğine uzak. Ve Halil'in hartasında Moskova'ya varabilmek için bazan bir arpa boyu, bazan bir dünya boyu yol aşılacak.
Halil göz resimleri çizmiş kıyılarına hartanın. Gözlerin kimi önderi, kimi yandan. İnatla ve ısrarla bakan bir gözün yarılmış kaşı ve pınarından sızmakta kan. Gözlerin kimisi çift, kimisi tek. Tek gözlerin kimisi bir denizaltı periskopu gibi sinsi. Gözlerin bazıları alt alta, üst üste, karmakarışık. Gözlerin bazıları alabildiğine açık okunuyor dehşetle yazıları. Ve kilitli ceviz kutular gibi bazıları: içlerinde saklanan nedir? Gözler var: annedir. Gözler var: bebeklerinde yanan iki damla ışıkla nefret ve kinden ibaret. Gözler var: muhabbet. Gözler var: buğdayları güneşli bir harman manzarası gibi bakıyorlar. Ve sonra ikide bir ve sonra yine o göz: inatla ve ısrarla bakan
396

ve yarılmış kaşı ve pınarından sızmakta kan.
Hartanın başına betona çömelmiş Halil ve gözlüklerinin altında kendi gözleri: ergeç aydınlığı kaybedecek olan. Ve Halil seçemiyor: damarların dumura uğrayış ağrısı mıdır gözlerindeki, yoksa dünya dövüşürken kolu bağlı oturmanın acısı mıdır? Şimdi donmuş göllerinde Finlandiya'nın, şimdi Libya çöllerinde yahut, Yahut Yugoslav dağlarında şimdi İstanbul'da, İzmir'de: cephede, Paris'de Gabriel Peri'nin yanında olmak.
Ankara radyosu:
«- On güne kalmaz,» - dedi,
«Führer'in tankları Moskova'da geçit resmi yapabilir.» Halil biliyor ki yapamazlar. Fakat orda etinle, kemiğinle yaptırmayanların arasında olmamak ve çömelip betona, ve hasta gözlerine batan iğneler, ve Lüminal: iki saat olsun uyuyabilmek için, ve çömelip betona çizmek Moskova dolaylarının son cephe durumunu. Kurşun kalemle çizmek bunu

onların kanlarıyla çizdiklerini.

Ve Halil

ince uzun parmakları boğumlu esmer eliyle

ve dişlene dişlene tahtası tiftiklenmiş kurşun kalemiyle

çiziyor Moskova dolaylarının son cephe durumunu.

Çizgi başladı Kalinin'den

ve meyillenip doğuya doğru biraz. bitti Efremof üzerinde. Moskova'ya cephe yetmiş kilometreden az. Yayan 12 saat,

397

uçakla 10 dakika,

ve hartanın üstünde bir buçuk santim.

Hartanın üstünde kar yok

rüzgâr yok, gece gündüz yok, ölen yaşayan yok

insan yok. Harta kâat, harta resim.

Hartanın üstünde cephe Moskova'ya bir buçuk santim. Ve karın yağdığı toprağın üstünde yetmiş kilometreden az. Karın yağdığı toprağın üstünde fakat dövüşüyor ölüme karşı pırıl pırıl hayat. Ve düşman inanılmayacak kadar uzak:

yepyeni bir insan boyu uzak Moskova'dan.

41 yılı Kasım ayının on altısı.

On üçü zırhlı 50 tümen,

3000 top,

ve 700 uçak

Moskova'ya bir kerre daha saldıracak.

Plan:

Sovyet başkentini sarmak iki yandan

ve kuzeyde ve güneyde derinliğine dalıp

ve şehri tutan kuvvetleri parça parça çember içine alıp

yok etmek. Hitler, tank sayısı bakımından üstün durumdadır. Tank

önemli âlettir inkâr eden yok. Fakat bizde insanlar kullanır tankları

onlarda tanklar insanları.

Tankların kullandığı insanlar

bir yaz sabahı başlamışlardı yürümeye. Saçları taranmış ve üniformaları şıktı.

Yürüdüler kanayarak, yürüdüler iki mevsim boyu ve bir kış gecesi cennet

karşılarına çıktı. Ama artık

ne saçları taralı, ne üniformaları şık. Yarı bellerine kadar kar içinde

398

ve boyunlarına gömülü başları, uzamış tıraşları

ve alınlarında pafta pafta çatlamış deri. Moskova'yı fethet gelen ordu

yaralıydı, açtı, üşüyordu. Omuzlarında kadın eteklikleri ve eldiven diye çocuk çoraplarına kadar

her ısıtabilen şeyi zorla çekip almıştı. Ve karşıda cennet. Ara yerde fakat o bitip tükenmeyen

o aklar giyinmiş kızıl şeytan sürüsü. Etrafta uçsuz bucaksız bembeyaz ova.

Karşıda cennet, Karşıda Moskova, Moskova, açlığın, kanamanın, soğğun sonu, Moskova, Moskova

yakıncacıktı. Moskova bir kaloriferdi, Moskova bir kilerdi, Moskova bir kuştüyü

yastıktı. Musluklarda kaynar sular. Mağazalar kürkle dolu. Süngünün ucuyla

kilidi kır: en ısıtan, en yumuşak deri sırtındadır. Adım başında havyar, adım

başında sucuk, ve tereyağlar dağlar gibi. Sonra yastık, yatak ve karnı tok

uyumak. Artık ne baskın, ne cephe, ne partizan. Uyu uyan ısın ye. Uyu uyan ısın.

Ta ki yakılmadık bir gıram kömür içilmedik bir kadeh votka kalmasın.

399

Sonra harp bitsin artık ve dönülsün:

kahraman.

Moskova'yı fethet gelen ordu yaralıydı, açtı, üşüyordu. Ve bir hayvan içgüdüsüyle

— karlı bir ovada kalan

yaralı, aç ve üşüyen bir hayvan – bir hayvan içgüdüleriyle gözü dönmüş, başı önde, kuyruğu gergin, sıcağa ve yemeğe kavuşabilmek için dövüşüyordu. Dövüşüyordu: tüyleri diken diken. Ve Moskova tehlikedeydi her şeye rağmen.

41 yılı Kasım ayının on altısı. Volokolamsk şosesinde karın üstünde Alaman tanklarının karaltısı. 20 tane. Simsiyah. Koskocaman. Herbiri kör bir gergedan gibi yürüyor öyle acıklı ve korkunç. Ve aptal bir pehlivan gibi çirkin. Ve hiç benzemedikleri halde akrebe benziyorlar.

Petelino-garda, siperde 28 insan gördü gelenleri. Ve yorgun baktılar birbirlerinin yüzüne. Saatlarca dövüşmüş ve az önce bitirmişlerdi işini bir düşman bölüğünün. Ve yan yana, üst üste kadavra doluydu siperin önü. Tanklar yaklaşıyordu homurdanarak. Siperde, kıstı kara üzüm gözlerini Mustafa Sungurbay: «– Vay anam,» – dedi, – «vay, 20 tane be.» Ve yirmi kurda rastlayan bir avcı gibi güldü. Kloçkof, arkadan atladı siperde, bölüğün siyasal komiseriydi, 400

«– Merhaba çocuklar,» – dedi. Ve büyük bir müjde verecekmiş gibi sustu, bekledi. Bölükte «Diev» diye çağırırlardı onu. Ukraynalı Bondarenko takmıştı bu adı ona: durup dinlenmeden çalışmasından ötürü.1 Bir zeytin ağacı gibi verimli, bir karınca gibi hamarat, ne zaman âşık olur, ne zaman yemek yer, ne zaman uyurdu, durup dinlenmeden yağrulan bir hamurdu Kloçkof Diev'in kocaman ellerinde hayat. Siperdekiler sevinçle baktılar Diev'e. Ayarladı sesini Kloçkof Diev ve müpdesini verdi: «– Hesapladım çocuklar, gelenler 20, biz 29: bir tam sayı yüzde kırk beş adama bir tam sayı tank düşüyor. Biz tanklardan yüzde kırk beş fazlayız.» Diev hesabında yüzde beş yanıldı yalnız: 29'un biri korkaktı. Siperde ilk yaklaşan tankın içinden Alaman: «– Teslim olun,» – diye bağırınca, kollarını kaldırıp ayağa kalktı. Siperde kumandasız bir salvo sesi ve korkanın kalkmasıyla düşmesi bir oldu. Siperde 28 kaldılar. Kavga dört saat sürdü. Tankların on dördü insanların yedisi hareketsiz kaldılar. Kavga kazanılmış gibiydi. Fakat Kloçkof Diev 30 tank daha gördü. Geliyorlardı akşam karanlığını yarıp. Ötekilerden iriydiler. Balestik, radyo, motor, çelik: yirminci yüzyılın bütün teknik hünerlerini taşıdıkları halde Ortaçağ âletlerine benziyorlardı: 1 «Diev» : Ukraynaca «Çalışmak» demek. 401

bir şeyler vardı biçimlerinde falan ilmi-simayla, büyüyle filân ilgiliymişler gibi. Kloçkof Diev sordu siperdekilere: «– Yeni gelenleri saydınız mı?» «– Hayır.» «– Ben saydım: 30 altı tane de eskiden kalan, etti 36. Biz yirmi biriz. İnce eleyip sık dokumazsak bir adama iki tank düşüyor diyebiliriz. Ve çekilmek imkânı yok: arkamız Moskova. Yani, demek isterim ki...»

Kujebergünof konuştu:

«- Kucaklaşalım.»

Hepsi biraz şaşırmış baktılar Kujebergünof'a:
insanın canını sıkacak kadar ağırbaşlı bir adamdı.

Türkü söylemez, şakalaşmaz,
sorulmadan ağzını açmaz

ve ancak kendi sularında yaşayan balıklar gibi

yaşardı kendi içine gömülü. Tekrarladı Kujebergünof: «- Vakit varken
kucaklaşalım.» Kucaklaştılar..

Yeni gelen tanklar iyice yaklaşmıştı sipere. Kavga yarım saat sürdü. Tanklardan
yedi sekizini daha ve insanlardan daha on altısını götürdü. Tükendi cephaneleri
insanların. Bir tek bombaları kaldı elinde Kloçkof Diev'in. Tükendi cephaneleri
insanların, fakat insanlar biliyorlardı yenilmezliğini
namlusu insan yüreği - devin.

Beraber yaşanır,

dövüşülür beraber

ama herkes kendi payına ölür.

Cephane bitince Kujebergünof fırlayıp çıktı siperden

402

yerden su fışkırır gibi. Ve kollarını kavuşturup göğsünün üzerinde

dimdik yürüdü tanklara doğru. «Var olmak, yahut var olmamak»

Kujebergünof bu bahsin dışındaydı

çünkü boylu boyunca hayatın içindeydi. Kurşunlar karnını biçtiler. Mağrur güldü.
Kavuşuk kollarını çözmeden büküldü. Kujebergünof böyle öldü.

Tutuşmuş yanan bir tankın kapağından

dışarı çıkmak istiyor üç kişi. Gördü Mustafa Sungurbay, «- Vay anam,» - dedi, -
«vay...» Sıyırdı, aldı ağzına bıçağını. Çelikte sevinçle parladı iki ön dişi. Ve
Mustafa telâssız çıktı siperden

yerden akan bir su gibi. Ve kaydı bir avcı ustalığıyla emekleyerek. Tanktakiler
bıçaklandılar. Ve yandılar Mustafa Sungurbay'la beraber. Mustafa Sungurbay böyle
öldü.

Nikolay Maslenko

cephane bitince bir avuç kar attı tanklara.

Küfretti, bağırdı, alamadı hırsını,

yapıştı elleriyle en yakın tankın zincirine

ve ezildi altında ağır, çelik paletlerin.

Fakat yapıştıkları yerde kaldı bileklerinden kopan parmakları

çünkü zincir onlara değil

onlar zincire gömüldü.

Nikolay Maslenko böyle öldü.

Kloçkof Diev attı son bombayı,

tank durdu ve göçtü ve göçerken ateş açtı.

Kloçkof yıkıldı delik deşik.

Gözleri yumuşacık örtüldü.

Nefes aldı: DOYMUŞ ve rahat

ve sanki yüz yaşında

ve beyaz yatağında öldü.

403

Natarof'du siperde son sağ kalan. Yaralıydı. Gece bastı, çıktı siperden. Ormana
girdi dirseklerinin üstünde sürünerek. Dolaştı kanayarak günlerce. Bağırıyor,
inlemiyor, sesini saklıyordu

saklıyordu bir emanet gibi onu. Rastladı dostlara nihayet. Sesini bir solukta
devretti onlara: hikâyesini anlattı yirmi sekizlerin
ve öldü.

Natarof böyle öldü.

Arkada Moskova ayaktaydı.

Beyaz sargılarında kan.

200 milyon nüfuslu bir tek insan.

Arkada Moskova ayaktaydı.

Sükûnetli ve emindi yaşamaktan.
Uçaksavarlarla ateş ediyor
ve cebinde şiir kitabında bir yaprağın kıvrılmış ucu.
Tiyatroya, sinemaya, konsere gidiyor
dinliyordu Ştravs'ı ve Çaykovski'yi
top sesleri arasında. Ve satranç oynuyordu siyah perdeleri inik camların
arkasında. Genç işçilerini ileriye, cepheye genç tezgâhlarını gerilere gönderdi.
İhtiyar işçiler hurdadan çıkarıp ihtiyar tezgâhları
saat gibi işlettiler. Moskova barikatlar yapıyor, tank çukurları kazıyordu. Ve
Puşkin'i dökme tunç mantosunun omuzlarında kar ve ayakta, dalgın, belki de yeni
bir «Evgeni Annegin» yazıyordu.
Düşman ulaştı Moskova kuzeyinde Yakroma'ya ve güneyinde Tuta şehrine.
404

Ve Kasımın sonu
ve Aralık ayının ilk günlerinde
harcamış bulunuyordu ihtiyatlarını
bütün cephe üzerinde. Ve Aralık ayının ilk günlerinde en nazik safhasındaydı
durum.
Ve Aralık ayının ilk günlerinde, Petrişcevo'da Vereiya şehri dolaylarında, kar
gibi mavi bir gökyüzünün üzerinde Atamanlar 18 yaşında bir kız astılar. 18
yaşındaki kızlar belki nişanlanır astılar onu.
Moskova'dandı. Gençti, partizandı. Sevdı, anladı, inandı
ve geçti harekete. İpin ucunda ince uzun boynundan sallanan çocuk bütün
azametiyle insandı.
Çevirir gibi yapraklarını «Harp ve Sulh» romanının dolaştı karlı karanlıkta bir
genç kızın elleri. Kesildi Petrişcevo'da telefon telleri, sonra Alaman
ordusundan 17 beygirli bir ahır yandı. Ertesi gün partizan yakalandı.
Yeni hedefin önünde yakalandı partizan,
birdenbire, kısıkırak, arkadan. Gökyüzü yıldızla, yürek hızla, bilek nabızla,
şişe benzinle dolu ve kibrit çakılmak üzereydi. Ve kibrit çakılmadı fakat.
Tabancaya davranmak istedi. Çullandılar. Alıp götürdüler. Alıp getirdiler.
Odanın ortasında dimdik durdu partizan:
405

torbası omuzunda,
başında kürk şapkası, sırtında gocuk,
bacaklarında pamuklu kilot pantolon ve keçe çizmeler.
Subaylar baktılar partizana yakından:
badem nasıl kabuğunun içindeyse
filiz gibi bir kızdı kürkün, keçenin ve pamuklunun içindeki.
Kaynıyor masada semaver.
Satrançlı örtüde bir tabanca, beş kayış kemer,
ve yeşil bir şişe konyak.
Tabakta domuz sucuğu ve ekmek artıkları.
Ev sahipleri mutfaka gönderildiler.
Lamba sönmüştü.
Ocağın ateşiyle kızılca karanlıktı mutfak.
Ve ezilmiş hamam böceği kokuyordu.
Ev sahipleri: bir çocuk, bir kadın, bir ihtiyar,
sokuldular birbirlerine:
dünyadan uzak
ıssız bir dağ başında kurda kuşa karşı yapayalnız kalmıştılar.
Sesler geldi bitişikten:
Soruyorlar:
«- Bilmiyorum,» - diyor.
Soruyorlar:
«- Hayır,» - diyor.
Soruyorlar:
«- Söylemem,» - diyor.
Soruyorlar:

«- Bilmiyorum,» - diyor, «- hayır,» - diyor, «- söylemem,» - diyor. Ve yeryüzünde bu üç sözden başkasını unutan ses sıhhatli bir çocuk teni gibi pürüzsüz ve iki nokta arasındaki en kısa yol gibi düz. Bir kayış sakladı bitişikte: Partizan sustu. Çıplak bir insan eti ses verdi. Kayışlar saklıyor arka arkaya. Yılanlar güneşe doğru sıçrayıp düşerken ıslık çalıyorlar.

406

Genç bir Alaman subayı geldi mutfağa. İskemleye çöktü. Kapadı avuçlarıyla kulaklarını. Ve gözleri sımsıkı yumulu ve öylece kaldı orda kımıldamadan sorgunun sonuna kadar. Kayışlar saklıyor bitişikte. Saydılar ev sahipleri: 200... Sorgu tekrar başladı: Soruyorlar: «- Bilmiyorum,» - diyor, Soruyorlar: «- Hayır,» - diyor, Soruyorlar: «- Söylemem,» - diyor. Ses kibirli fakat artık pürüzsüz değil kanayan bir yumruk gibi boğuktu. Partizanı dışarı çıkardılar. Başında kürk şapkası, sırtında gocuk, bacaklarında pamuklu külot pantolon ve keçe çizmeler yoktu. Bir don bir gömlekti. Beyaz, genç dişleriyle ısırılmaktan şişmiş dudakları. Bacaklarında, boynunda, alnında kan. Kolları iple bağlı arkadan. çıplak ayaklan karda, iki yanda süngülüler, yürüdü partizan. Sektüler partizanı Vasili Klulik'in izbasına. Oturdu tahta sıranın üstüne. Çatık bir dalgınlık içindeydi. Su istedi. Nöbetçi verdirmedi suyu. Alaman askerleri geldiler. Böcekler gibi üşüştüler başına, çekiştirdiler, tartakladılar. Birisi ardarda kibrit yakıp tuttu altında çenesinin, bir bıçkı sürttü sırtına bir başkası dişli demir kanlanıncaya kadar. Sonra gittiler uyumaya.

407

Nöbetçi süngünün ucunda çıkardı partizanı sokağa. Mavi gözleri yuvarlak bir çocuk bakıyor camdan: dünya buzların içinde, karın altında yapıyınız sokak yıldızların içinde. Mavi gözleri yuvarlak bir çocuk bakıyor camdan. Gördüklerini unutacak, büyüyecek, evlenecek, ve bir yaz gecesinde bir öğle uykusunda yahut rüyasına girecek ansızın karda yıldızlara basan çıplak ayakları bir genç kızın. Karın altında bir uçtan bir uca karın altında yapıyınız sokak. Karın üstünde partizan: ayakları çıplak, kolları bağlı arkadan, bir don bir gömlek, yürüyor önünde süngünün bir uçtan bir uca gidip gelerek. Üşüdü nöbetçi, döndüler izbaya. Isındı nöbetçi çıktılar. Bu böyle sürdü saat 22'den ikiye kadar. İkide nöbetçi değişti ve artık partizan kımıldanmadan kaldı tahta sıranın üzerinde. Partizan 18 yaşında.

Partizan

öldürüleceğini biliyor.

Ölmek ve öldürülmek:

hıncının kızılıtısında belli belirsizdi bu fark.

Ve ölümden korkmayacak

ve keder duymayacak kadar sıhhatli ve gençti. Bakıyor çıplak ayaklarına:

408

Şişmiştiiler,

çatlayıp donmuşlular kıpkırmızı. Fakat partizan

dışındaydı acının. Ve nasıl derisinin içindeyse

öyle içindeydi öfkesinin ve inancının. Zaman zaman annesi geliyor aklına. Mektep

kitapları geliyor aklına. Cilâlı toprak bir çanak geliyor aklına

İliç'in resmi önünde duran ve içinde masmavi çiçekler. Çocukluğu geliyor aklına,

bu o kadar yakın ki

kısacık entarilerin renkleri bile tutulacak gibi elle. İlk hava bombardımanı

gelir aklına. Cepheye giden işçi taburları geliyor aklına

sokaktan geçiyorlar şarkı söyleyerek ve çocuklar koşuyor peşlerinden. Zaman

zaman bir tramvay durağı geliyor aklına

annesiyile orda vedalaştılar. Bir gençlik toplantısı geliyor aklına, bu o kadar

yakın ki kırmızı örtülü masada su bardağı

ve kesik kesik konuşan kendi sesi bile tutulacak gibi elle. Ve artık durup

dinlenmeden kendi sesi geliyor aklına: düşmanın karşısında dimdik duran sesi,

Hayır, diyen, Söylemem, diyen

ve düşmana hiçbir şeyi doğru söylememek için kendi adını bile gizleyen.

ZOE'ydi adı,

ismim TANYA, dedi, onlara.

(Tanya,

Bursa Cezaevi'nde karşımda resmin.

Bursa Cezaevi'nde.

Belki duymamışsındır bile Bursa'nın adını.

Bursa'm yeşil ve yumuşak bir memlekettir.

409

Bursa Cezaevi'nde karşımda resmin. Sene 1941 değil artık sene 1945. Moskova kapılarında değil artık.

Berlin kapılarında dövüşüyor seninkiler, bizimkiler bütün namuslu dünyanınkiler...

Tanya,

senin memleketini sevdiğin kadar

ben de seviyorum memleketimi. (...)

Seni astılar memleketini sevdiğin için,

ben memleketimi sevdiğim için hapisteyim.

Ama ben yaşıyorum,

ama sen öldün.

Sen çoktan dünyada yoksun,

zaten ne kadar az kaldın orda:

on sekiz senecik. Doyamadın güneşin sıcaklığına bile.

Tanya,

sen asılan partizan,

ben hapiste şair.

Sen kızım, sen yoldaşım.

Resminin üstüne eğiliyor başım:

kaşların incecik,

gözlerin badem gibi,

ama renklerini fotoğraftan anlamam mümkün değil.

Fakat yazıldığına göre

koyu kestaneymişler. Bu renkte gözler çok çıkar benim memleketimde de. Tanya,

saçların ne kadar kısa kesilmiş, oğlum Memet'inkilerden farkı yok. Alnın ne

kadar geniş,

410

ay ışığı gibi,
rahatlık ve rüya veriyor insanın içine.
Yüzün ince uzun,
kulakların büyücek biraz.
Henüz çocuk boynu boynun:
henüz hiçbir erkek kolu sarılmamış anlıyor insan.
Ve püsküllü bir şey sarkıyor yakandan:
süsünü sevsinler mini mini kadın. Arkadaşları çağırdım, bakıyorlar resmine:
- Tanya,
senin yaşında bir kızım var. - Tanya,
kızkardeşim senin yaşında.
- Tanya,
senin yaşında sevdiğim kız. Bizim memleket sıcaktır
bizde kızlar tez kadınlaşır.
- Tanya,
senin yaşında kızlarla okulda, fabrikada, tarlada arkadaşız
- Tanya,
sen öldün,
ne kadar namuslu insanlar öldürüldü ve öldürülmekte, ama ben,
söylemesi ayıpmış gibi geliyor bana, ama ben,
yedi yıldır kavgada hayatımı tehlikeye koyamadan hapiste de olsa bal
gibi yaşıyorum.)
Sabah oldu Tanya'yı giydirdiler,
ama çizmeleri, şapkası, gocuğu yoktu,
iç etmişlerdi onları. Torbasını getirdiler:
torbada benzin şişeleri, kibrit, kurşun, tuz, şeker. Şişeleri boynuna
astılar, torbasını verdiler sırtına. Göğsüne bir de yazı yazdılar:
«PARTİZAN».
Köyün alanına kuruldu darağacı. Atlılar çekmiş kılıcı
411

halka olmuş piyade askeri. Zorla seyre getirdiler köylüleri.
İki sandık üst üste, iki makarna sandığı. Sandıkların üstüne
yağlı urgan sallanır,
Urganın ucu ilmik.
Partizan kaldırılıp çıkarıldı tahtına.
Partizan
kolları bağlı arkadan
durdu urganın altında dimdik.
Nazlı, uzun boynuna ilmiği geçirdiler.
Bir subay fotoğrafa meraklı,
bir subay, elinde makina: Kodak,
bir subay resim alacak.
Tanya seslendi kolhozlulara ilmiğinin içinden:
«- Kardeşler, üzülmeyin.
Gün yiğitlik günüdür.
Soluk aldırmayın faşistlere,
yakın, yıkın, öldürün...»
Bir Alaman vurdu ağzına partizanın, genç kızın beyaz, yumuk çenesine aktı kan.
Fakat, askerlere dönüp devam etti partizan: «- Biz iki yüz milyonuz.
İki yüz milyon asılır mı?
Gidebilirim ben.
Ama bizimkiler gelecekler.
Teslim olun, vakit varken...»
Kolhozlular ağlıyordu.
Cellât çekti ipi.
Boğuluyor nazlı boynu kuğu kuşunun.
Fakat dikildi ayaklarının ucunda partizan
ve hayata seslendi İNSAN.
«- Kardeşler

hoşça kalın. Kardeşler
 kavga sonuna kadar. Duyuyorum nal seslerini geliyor bizimkiler!»
 Cellât bir tekme attı makarna sandıklarına.
 Sandıklar yuvarlandılar.
 Ve Tanya sallandı ipin ucunda.
 Altı Aralıkta Kızılordu Moskova cephesinde karşı taarruza geçti.
 Aynı ayın on birinde şöyledir durum:
 Kuzey'de: Rogaçef'e girilmiş, Klin sarılmıştır,
 düşman atıldı Yakroma'dan,
 ve İstra şehri kurtarılmıştır.
 Kuzey'de on üç tümendir bozguna uğratılan:
 yedisi tank, ikisi motorlu, üçü piyade, biri S.S...
 Ve merkezde parçalanan dört piyade tümeni daha..
 Güney'de: iki tank tümeni ezilerek
 ve «Büyük Alamanya» S.S. alayı katılıp öne
 Tula kuzey-doğusunda ilerleniyor.
 Ve on yedinci tank tümenini dağıtan atlılar
 biri motorlu iki piyade tümenini de doğrayıp
 ve kılınç-artıklarının peşini bırakmadan,
 ve gökyüzüyle karların arasında kartal kanatları gibi uçarak yamçıları
 girdiler rüzgârla beraber Venev şehrine. Ve daha güneyde
 bir tank tümeni ve bir motorlu-tümen itiliyor güney-batıya doğru. Dört günde
 dört yüz barınak kurtarıldı,
 (ve ben şimdi bile bunları yazarken yerimde duramıyorum), ve öldürüldü otuz
 binden fazla düşman subay ve eri. Aralık ayının on birinde böyledir durum.
 Gabriel Peri,
 Moskova tehlikede değil artık dört günden beri.
 Gabriel Peri,
 senin bundan haberin yok,
 yok Paris'in haberi. Paris sokaklarında topuklarını bilhassa çarparak yere
 nalçalı çizmeleriyle gezenleri
 Moskova kapılarında yendiler.

Paris,
 Paris ışık şehri, ihtilâl şehri, Paris satıldı, Paris esir ve hapiste Gabriel
 Peri.
 Gabriel Peri, Fıransa'nın Tulon şehrinde doğdu
 (1902). Havada balık kızartması, çam ve yasemin kokusu, ışıktaki Akdeniz'in akıllı
 maviliği, ve limanda, yağlı suyun üstünde
 hantal, ağır zırhlıların çeliği. Babası, Dokların Teknik İşleri müdürüydü.
 Anasının sımsıkı taranmış saç, anasının boynunda gümüş haç,
 anası dindar.
 914'den 18'e kadar
 Gabriel Peri dört yılda on dört yıl büyüdü birden. Ve insanlar öldürürken ve
 öldürülürken dolaştı rıhtımlarda kumral bir çocuk: geniş güzel alnında henüz
 ergenleşmeyen eli, gözleri kederli bir sorguyla açık kara kehribar gözleri
 pırıl pırıl öfkeli.
 919'da girdi sosyalist partisine ve sonunda 20'nin
 komünist partisini kuranlardan biridir. Yaktı, karanlık sularda demirli duran,
 yaktı, aydınlığa götürmeyen bütün gemilerini, muzaffer çıktı nefsin
 ıstırabından. Ve okunur oldu artık bir insanın ömrü bir memleket ve dünya
 kitabından.
 Beyaz deniz kuşları gibi uçardı kahkahası
 bir liman gibi dumanlı yazı odasında gazetesinin. Ve her yerde hazırda çarpan
 bir yürek gibi kafası:
 Habeşistan'da, İspanya'da, Çin'de. Ve insanı sabırlı bir dikkatle bir dinleyişi
 vardı:

makası kusursuz elbisesi, piposu, benekli papiyonu ve hafif tertip alaycı nezaketinin içinde.

414

Ve kaç kerre mitinglerde gördük onu:

insanlara saadeti müjdelerken

her şeyden dolayı ve her şeye rağmen. Ve Burbon Sarayı'nda kızkardeşinin ırzı gibi korunurken Fıransa'yı

Ve gün geldi, dışardan kapıya dayananlarla

içerden kapıyı açanlara karşı ve artık Burbon'da değil teslim olmayan gecelerin içinde ve kaldırımlarda korunurken ırzını Fıransa'nın satılıp yakalandı.

Bu son gecesidir Gabriel Peri'nin.

Hücreye geldiler demin

durdular altında elektrik ampulünün:

parladı apoletleri ve kısa kesilmiş sarı saçları.

«- Öleceksin,» - dediler, -

«iltica et, hayatın başışlanır.» Bunu çıplak bir kılınç gibi açık ve uzun söylediler. Gabriel Peri dikkatli bir sabırla ve hafif tertip alaycı nezaketiyle

dinledi. «- Hayır,» - dedi.

Tırmanmak bir dağın yamacına

ve ordan masmavi denizi görmek.

Hayatının amacına sadık kalıp ölmenin sükûneti.

Dostlarına ve yurттаşlarına yazdı son mektubunu.

Lüzumsuz bir tek virgül bile koymadan

tasnifli, berrak,

ve sözü doğrudan doğruya söyleyerek

her seferki dikkatiyle yazdı bunu.

İmzasını attı.

Zarfı kapattı.

Ve dinledi kendi kendini son defa:

Pişman değildi.

902'de başlayan

ve bu sabah

941 yılı Aralık ayının on birinde

415

bu sabah şafakla bitecek olanı

elden gelseydi tekrarlamak tekrarlardı aynı yerden başlayıp aynı yoldan geçerek

ve yine gerekirse aynı yerde bitirmek üzere. Ve biraz kibirli bir rahatlık

duyuyordu. kafasıyla kitapların içinden gelmişti kavgaya fakat sadık kalmıştı

ona namuslu bir amele gibi. (...)

Elektrik ampulü başladı ağarmaya

sökecek birazdan şafak.

Ve bir manga ölümün karşısında kendisi de

şarkı söyleyen yarınları hazırlayacak.

Bu bir zafer şarkısı, bu gül kokan bir romans.

«Adyö

e kö viv la Frans!» 2

Gelip aldılar.

Söküyor şafak.

Dayadı sırtını.

Gözleri namluların gözlerinde.

Okudu Marseyyezi patriyot

okudu Marseyyezi Fransız yurtseveri.

Yaylım ateş.

Akdeniz'in en katıksız evlâtlarından biri yıkıldı dizüstü:

(...)

İkinci yaylım ateş.

Gün ışığına doğru uzandı elleri

ve kapandı toprağa yüzükoyun Gabriel Peri.

Dördüncü Kitabın Sonu

2 Adieu, et que vive la France: Allahaismarladık ve yaşasın Fransa.

416

BEŞİNCİ KİTAP

I

Söküyor şafak.

Yastıkta koştu kırmızı saçlar.

Uyandı Halil'in karısı Ayşe,

açıldı beyaz yüzünde kocaman altın gözleri.

Oda buz gibi soğuk,

yatak

sıcak. Ve kadın, hapisteki erkeğini istiyor.

Karşıda küçücük karyolada kızı Leylâ bu kış sabahına İskenderun'dan gelmiş

bir yemiş gibi. Ve minicik kollarını, dizlerini büküp çenesine doğru

dertop olmuş. Ve avuçları yumulu.

Ana, gördü uyuyan kızını:

tekrar rahminin içinde duydu onu.

Perdesiz pencereler.

Ayşe çıktı yataktan,

kocasının evde kalan siyah, uzun hırkasını aldı sırtına.

Mangalda yandı ateş.

Mavi çinko çaydanlıkta ıhlamur.

Dışarda Üsküdar uyandı uykudan,

elâ gözleri mahmur, çıplak beyaz ayakları mercan terliklerinde.

Dışarda semtin uyanışı

Ayşe'ye hep böyle geliyor.

Dün para geldi Halil'den

418

bugün cevap yazılıyor: «Şekerim,

on dört buçuk lirayı

ve makbuzun kenarında 'hasret' yazısını aldım,

teşekkür ederim. Fakat çok üzüldüm,

pek gücüme gidiyor benim için çalışan oralarda, nefret ediyorum kendi kendimden.

Dün İstanbul'a indim,

dönüşte ne tuhaf şeyler işittim vapurda.

Hepsi paralarını dışarlara kaçırıyormuş,

hem de kimler,

milyonları varmış İsviçre, Amerika bankalarında.

Memleketlerinden korkuyorlar demek.

Demek, kaçmakta akılları fikirleri.

Paraları Hollanda'daymış bazılarının,

Almanlar el koymuşlar,

ama sonra bizim efendilere cemile olsun diye

yollamışlar Amerika'ya. Almanya Amerika'yla harbediyor, ama ordan oraya para gidiyor. Para: vatansız.

Paraya sahip olan vatanlı mı? Hem, biraz da vaziyet şöyle gibi: onlar paranın

sahibi değil, para onların sahibi. Sonra bir şey daha duydum, dehşetli

sinirlendim: sözde, İsviçre'ye deyip

Almanya'ya buğday yolluyormuşuz. İnsan eti yiyenlere

memleketimin buğdayını yedirenlerin

Allah belâsını versin. Belâ okumakla bitmesin mektubum. Sana yeni odamın

resmini yapayım...

Bu senin görmediğin üçüncü evimizdir. Bu iskemle işte, bu masa, bu pencere, şunlar saksıda kış çiçekleri.

419

Bu: koltuk, içinde ben varım,

bu: küçük bir karyola, içinde Leylâ uykuda.

Şurası dolap gibi bir şey:

alabilirsem kömürlerimi koyarım. Bu gördüğün hem yük, hem mutfak. Şu da senin dede mirası meşhur kütüphanen. Duvara iyi bak:

resmin,

altında benimkisi. Odam bu kadar geniş değil, ya eşyaları küçük yaptım

ya odam büyük kaçtı biraz. Biçimsiz oldu velhasıl. Karınız belki bir gün sahici bir ev yapar,

artık erkeği hapsedilmeyen bir ev, ama resmini yapamaz...

Mektubum bitti şekerim. Kızınız uyandı, bana bakıyor. Ellerinizden öperim...»

Günlerden hangi gündeysiz, diye düşündü Ayşe. Hatırladı: on ikinci ay,

ayın da on beşi. İmzasını attı.

Ve mektuba tarih koymadan zarfı kapattı.

Halil'e ayın otuz birinde ulaştı mektup: akşamüstü Bethoven Hasan getirdi

odasına. Mahzundu Halil: Bu sabah üçüncü koğuştta, gusülhanede

köylü bir mahpus astı kendini. Yol parasından yatıyordu. Onlara tayın çıkmaz. Bu

üçüncü yatışıydı vergi borcundan. Meydancı haber verdi: ölüyü indirdiler

kuşağının ucundan. Halil hatırlıyor: kısa boylu sessiz bir adamdı.

420

«- Gelmedi bu sefer görüşmecisi filân,» - dediler, -

«kaç kerre yemeğe buyur ettik yemedi,

kimseciklere ağzını açıp bir cıgara verin bile demedi

acından öldü fakir...» «- Acından değil be,» - dedi Asrî Yusuf, -

«Bilimiyon,

onurlu adamdı,

kahrından öldü...»

Mahzundu Halil,

Ayşe'nin yazısını görünce unuttu mahzunluğunu.

Bethoven Hasan bir parça alayla seyretti onu,

sordu sonra:

«- Mektup yengeden, değil mi?»

«- Evet, nerden bildin?»

«- Galiba üst üste iki defa okudunuz da, hocam.»

«- İki değil, üç.»

Bethoven Hasan hernedense utandı bu karşılıktan

değiştirdi sözü: «- Hocam, bu gece yılbaşı,

ne yapacağız?» «- Ben başgardiyana söyledim, Hasan,

zaten içerde kumar oynayacak kendisi de.

Biz toplanırız benim odada,

sen Onlar Yenilmeyecek senfonisini okursun

Kuvâyi Milliye Destanı'nı

Ressam Ali karikatürlerimizi yapar,

Asrî Yusuf'la İhsan Bey kızdırırılar Bakkal Sefer'i,

zeybek oynar Aydınli Ömer,

İlyas Kaptan lezginka...» Bethoven Hasan kurnaz gülümsedi: «- Ben bir kiloluk

rakı soktum içeri, hocam, onu da içer miyiz?» «- Neden içemeyelim, içeriz...

Fakat o kadar parayı nasıl buldun?» «- Parayla almadım, hocam,

İzmirli jandarma var ya,

hani şu tütün işçisiymiş,

o getirdi,

hocayla içersiniz, dedi.

421

Şişeyi Asrî Yusuf'un dükkânına sakladık.

Ali'nin de haberi var.

Yalnız, Bakkal Sefer duymasın,

idarenin ispiyonudur.»

Bethoven Hasan gitti.

Tuhaf bir helecana kapıldı Halil,

hattâ, hernedense, biraz da utanıyordu,

ömründe ilk defa rakı içecekti hapiste.
Çıkardı, hohladı, sildi gözlüklerini ve taktı tekrar.
Okudu Ayşe'nin mektubunu bir kerre daha.
Doymadı.
Eski mektupları aldı dosyadan.
Tarihsizdiler.
Halil numara koymuştu hepsine.
Ayşe'den son sekiz ayda gelen mektuplar.
Dizdi mektupları iskambil falı açar gibi üstüne masanın.
Sırayla alıp okudu.
Bu, Ayşe'ye doğru, geçmiş zamana doğru bir yolculuktu.

1.

Bu mektubu yatakta hasta yazıyorum sana.
Burda olsaydın bana ne iyi bakardın.
Leylâ bastı altısına.
Yaşına göre zayıf:
uyutuyorum gündüzleri.
Şimdi uyandırdım:
yanakları pembe pembe
âdeta büyük insanlarınki gibi elâ gözleri, (farkında mısın
yalnız gözlerimiz değişmiyor, ve kalıyor hatıralaşmadan orda
iyi ve kötü çocukluğumuz.) Babaya mektup yazıyorum, Leylâ, dedim. Baba mı? dedi,
esnedi. Pek uyku sersemi oluyor bu kız.

422

Ev halkı selâm eder
Leylâ ve ben ellerinden öperiz.

2.

İyileştim.
Buraları pek güzelleştirdi.
Bahar.
Yemiş ağaçları en güzel şeyi toprağın.
Hapisanede var mı?
Ordakiler de burdakiler gibi bahar açarak
senin dünyanı güzelleştirebiliyorlar mı? Leylâ ile hep seni konuşuyoruz:
«Babam mektubu ne zaman alacak?» diye soruyor hep... «Bu gece yatacağız, sonra
alacak, değil mi?» diyor. Peynirli pide yaptık,
hatırladık seni,
bahçede yedik. Babamız, sizi özledik.
Şimdi Leylâ'nın bir sürü yaramazlığını söylediler. Onu bir temiz dövmek için
mektubu kesiyorum.
Geldi Leylâ.
Azarladım.
Ağlamaya başladı.
Dövemedim.
Koca çınarın altına, iskemleye oturttum,
bir de batan hırkası vardır
hiç sevmez
giydirdim onu da. Oturacak minicik burnuyla akşama kadar orda
yapayalnız. Şimdi sen fena halde acımışsındır. Ne yapalım fakat,
adam olması için böyle lâzım, babamız. Başım ağrıyor.
En iyisi hiç çocuğu olmamak, bunu diyemiyorum bir türlü.

423

Seviyorum çocukları bütün eziyetleriyle. On iki çocuğum olsaydı
dünyanın en bahtıyarı ben olurum, düşün:
birinin eksigi ötekinde tamam, kusurlu ayrı ayrı
ama on ikisi birleşince mükemmel bir tek adam
ve onun annesi ben.
Hesabettim: bugün tam

sen içeri gireli üç sene oluyor ve ben ağabeyimin evindeyim iki senedir.
«Hapiste günler ağır geçer
seneler çabuk,» derdin, hapiste insanı olan için de öyle: günler ağır
seneler çabuk.

Ellerinden öperim kocacığım, babacığımız ellerinizden öperiz.

3.

Telâş, kıyamet,
burda bir maskelemektir gidiyor,
herkes maskeliyor evini.

Ben oturmuş, masallar okuyorum:

Leylâ'ya değil, kendime.

«Bir varmış, bir yokmuş,» diye başlayan,

«Gökten üç elma düştü: biri size, biri bana, biri de masalı okuyana,» diye biten
güzel masallar.

İyi günler, iyi günler,

«Onların geleceği yok,» diyenin ağzı kurusun.

Dün

yengemin odasında oturuyoruz, biri geldi:

424

«Cemilânım'ın» dedi, «evi,» dedi, «yanıyor.» Fırladık,
meğerse Şahin Paşaların eviymiş yanan. Çatısı henüz tutuşmuş, alevler
çıkıyordu gittiğimiz zaman.. İtfaiye geç geldi. Hortumları yoktu.
Hepsi tamam oluncaya kadar ev yandı. Üç itfaiye neferi düştü balkondan: birisi
ağırca yaralı, ikisi hafif. Bütün bunlar gözümün önünde oldu. Hayret ve
çaresizlikle bunaldım, içindekileri pek tanımam,

ahbaplığım yok,

fakat evi tanırım yirmi seneden beri. Sanki yirmi yıllık bir dostumu kaybettim.

Alevler karşımda gibi hâlâ.

Sonra düşün ki bugün bir ev, bir şehir, bir dost değil
dünya yanıyor. Şu bizim çizgili çizgili yusuvarlak şeyimiz
tutuşmuş dönüyor karanlığın içinde,

(bu işin resmini böyle yapıyorlar da hep gözümün önünde o.) Radyo
gazetesini dinledim dün akşam: «Dayandı harp âfeti hudutlarımıza çepçevre
yangındır dört bir yanımız,»

gibi bir söz. Aklımda bu söz şimdi.

Şimdi öyle canlı bir şey ki yangın benim için, şöyle bir yan gözle pencereden
geceye baksam göreceğim sanıyorum bahçede çepçevre bütün ağaçların
tutuştüğünü.

4.

Sevgilim,
öyle tuhaf günler geçiriyorum ki anlatamam.

Erkenden kalkıyorum:

ortalığı toplamak

yemek pişirmek

dikiş dikmek filân derken gün tamam.

425

Hiçbir yere gittiğim yok. Helecan içinde evde oturuyorum. Bu günler helecanlıyım
pek. Yalnız ben değil

herkes de öyle ya: oldukları yere sinerek

kulaklarını dikip

bir şeyler dinleyen tavşanlara benziyorlar. Hani, hôt, dese biri,
fırlayıp kaçacaklar bayır aşağı.

Şekerim,

o kadar inanıyorum ki sana

sana benzemek istiyorum. Doğru dürüst beş sene beraber yaşadık,

üst tarafını hapislerde geçirdin. Şikâyet etmiyorum, hayatımız böyle de güzeldi.

Nerde olursan ol,

uzak, yakın, insan senin iptilâna tutulur. Sen zatısın iptilânın,
(ne tuhaf söz
başında büyükbabamın fesi
çenesinde kıranta, çember bir sakal, ama, söz benim.) Görüyorsun ya, ey cânü
tenim,
(böyle denir mi? ama içimden geldi) mektupla halimi arz etmesini bilmiyorum.
Ağzımda sana söylenecek lâkırdılar köpürüyor. Kalemî, kâadı bırak, yüz yüze'
gelip
konuşmak seninle: senin yanında
sesimi duymak.
Gözlerinden öperim,
hayır, ellerinden.
Son mektuplarımda «Ellerinden öperim» demiyorum galiba.
426

Bak da, yaz. İçim burkuldu,
nasıl olur da öyle demem?

5.

Bir sürü dünya münasebetsizliğiyle uğraşıyorum. Hepsini alt etmeye ahdettim.
Yine bekledim piyangoyu
çıkmadı. Yine alacağım, inadettim,
hem de bak görürsün, elli bin vuracak. Komşumuz Cemilânım her gün bana geliyor,
ama yalnız bana
biraz da anneme.
Bir saat oturur, gider. Sen onu tanımazsın,
ama o seni seviyor,
sen de onu sev. Ne harikulade kadın. Güzel elâ gözlerinde kuyruklu sürmeler,
küçücük ağzı boyalı,
yaşı altmışa yakın. Tansiyonu düşük, kalbi var. İşi gücü, akli fikri: resim
yapmak. Kızlığından beri yaparmış. Kocasını öldürdü on sene evvel mücevherlerini
satıp Roma'ya gidiyor elli "yaşında. Bereket versin ki satmamış burdaki evini
yoksa dönüşünde acından ölecekmiş kadıncağzı. Şimdi geçiniyor alt katı kiraya
verip. Evi bir âlem:
püsküller, saçaklar, incik boncuklar, sonra dağ taş resim:
yağlı boya, pastel, hepsi birbirinden güzel çıplak kadın resimleri. Bir iki
erkek başı da yok değil, ama onlar da peri padişahının oğlu.
427

Sonra o ne tatlı, yumuşak renkler: şarap tortusu, gülkurusu, yavruağzı, ve
karyagdılarının, pembelerin çeşidi, limonküfü, camgöbeği, zümrüt yeşil
ve pırıl pırıl eflâtun. Sabahtan akşama kadar
haşır neşir boylarıyla hâtûn. Burnunda gözlüğü,
(onu yalnız resim yaparken takar, çünkü dehşetli nefreti var ihtiyarlığı
hatırlatan şeylere, gücenip küsüyor ihtiyarlığının ima edilmesine bile, insana
düşman oluyor âdeta), ne diyordum, burnunda gözlüğü fırçalar dişlerinin
arasında,
(kırmızı saplı, beş kuruşluk küçük tutkal fırçaları, çünkü ötekiler çok
pahalıymış. Zaten tuvalini bile kendi yapıyor:
patiskayı tutkalla üstübeçleyip), ne diyordum,
dişlerinin arasında fırçalar ve sürmeli gözlerini kısıp süzerek kendini bir
kerre kaptırdı mı renklere
dünya yıkılsa farkında olmuyor. Nitekim farkında olmamış Şahin Paşaların
evi yanarken. Ertesi gün bana:
«Yazık, göremedim, resme dalmışım, kızım,» dedi, «fakat yangın yerini gördüm
demin yangın yeri çirkin. Halbuki alevler güzeldir:
şarabînin, kızılın, turuncunun nüansları,
biraz da gazel yaprağı hattâ.» İşte benim Cemilânım böyle, şekerim.
Hamiş:
Cemilânım'ın kedisi
bizim civcivi kaptı.
Leylâ sana bunun resmini yaptı,

şimdi getirdi,
o da zarfa konacakmış.
428

Leylâ'ya göre en mühim hadise bu. Belki, hele şükür,
belki, ne yazık, insan oluyor kızımız artık. Ellerinden öperim.

6.

Leylâ uyuyor.

Bugünlerde pek iyileşti.

Fakat dün ağzında değnekle iskemleye çıkmış

düşmüş. Değnek battı damağına. Bu kadarla geçiştirdik. Gece yatakta benden gizli
ağladı hep. Ölümünden pek korkuyor. «Ölür müyüm?» diye sorar hemen. Bu kızda bu
ölüm korkusu neden? Hem anlatsana bana:

nasıl oluyor da çıldırmıyoruz

öleceğimizi bildiğimiz halde? Yoksa, ben ölmem gibi mi geliyor insana. Dayım
söylüyor:

cephede herkes böyle düşünürmüş, doğru mu? Yoksa ölmeye de mi alışıyoruz

ihtiyarlamaya alıştığımız gibi. Bence bunun sebebi şu: herbirimizdeki

kısalığına rağmen yaşamak daha kuvvetli ölümünden.

Burda herkes dışarlara gidiyor,

ama bizim gibi cesaretle oturanlar da var.

Sana bir havadis:

Dün İstanbul'a inmiş Cemilânım,

bilmem nerde halis İngiliz üstübeci varmış ,onu almak için,

çünkü beyaz boyasını kendi yapar cevizyağıyla ezip üstübeci.

«Vapura bindim, kızım,» diyor,

429

«çıktım güverteye. Her taraf havayı maviyle altın sarısı, biraz gümüşüyle
külrengi de karışık. Gölgeleler çok açık mor, süzme bal gibi bir ışıık... Karşımda
iki genç oturuyor: biri bayan, biri bay. Bayan inadına çirkin,
bay inadına güzel. O ne renk, o ne ten, o ne saç. İnsan değil, pastel.
Bir de açıkkestance bir pardesü giymiş, kumaş da galiba ipekli biraz,
o ne kıvrımlar,

doyum olmaz. Sabrettim, sıktım dişimi, nihayet dayanamadım, gözlüklerimi taktım
burnuma,

ilkönce yan gözle, sonra biraz daha, biraz daha cesaret derken kapıp koyuverdim
kendimi renklerine bayın. Ben böyle dalmış giderken tıraş yerindeki bir açık
yeşile birdenbire kıyamet koptu, kızım, âdeta saldırdı üstüme ağzı köpürmüş
çirkin bayan. Yeryüzündeki bütün ölü renkler suratında kadının. Neler
söylemiyor:

Bay nişanlısıymış, ben deliymişim, polise verecekmiş beni, — Utanmaz,
azgın kocakarı, diyor. Etraftan gülüşüyorlar. Bay ağzını açmıyor, kırıttıyor
sadece. Erkek değil mi, memnun.

Şükür, çok geçmeden vapur yanaştı köprüye çıktık. Ne dersin bu işe, kızım?

Karı kiskandı beni.»

İşte Cemilânım'ın başına gelenler. Dikkat ettim:

bugün gözlerinde kuyrukları biraz daha uzun sürmeler vardı, ve «Karı kiskandı
beni,» derken

bahtiyardı.

Halil,

430

kimbilir nasıl gülerdin,

sana geçen yıl

hattâ beş gün önce yazsaydım bu hikâyeyi.

Ama şimdi hiçbir şeye gülmek gelmiyor içinden,
benim de öyle.

Bazan ayıp sayıyor gülmeyi insan.

Bugün 1941 yılı 27 Haziran.

7.

Kocacığım,
dünya ile kessem de alâkamı bir dağın tepesinde yaşasam,
yapamam değil mi? Hep aklımda fikrimde senin çıkman. Çık, bir hafta sonra
ölmeye razıyım.
Bu mektup burda kesildi kaldı
bekledi iki gün. Anla, ne haldeyim, yorgunluktan sinir gelmiş. Bir sürü ilâç
pis kokulu bir şeyler. İçmem lâzım,
içerim, sen çıkarsan eğer.
Birbirimize neye mal olduğumuzu anladık bu sefer. Hiç kavga etmeyiz gibi
geliyor bana artık,
yoksa yine eder miyiz dersin?
Sana dehşetli ihtiyacım var.
Bugünlerde çıksan bana ne büyük iyilik edersin.
Şimdi bir mektubun daha geldi,
oturdum, okudum, bir güzel ağladım.
Ben artık ağlıyorum.
Senelerdir ağlamadan acı çekmeyi öğrenmiştim.
Şimdi ağlıyorum yine,
bilmem neden?
Beni ağlar görünce Leylâ da ağladı.
431

Anlaştık bu işte ana kız:
beraber ağlıyoruz.
8.
Biliyorum senin on beş lira hikâyesini:
kendi paltonun dikiş parasını bana göndermeye kalkıyorsun. Derhal diktir
onu. Benim param var, kazanıyorum dikiş filân dikip. Ankara'dan işleme perdeler
ısmarladılar,
yatak örtüleri. Beraber çalışıyoruz Cemilânım'la. Ben işliyorum,
o da perdeler kocaman güller, menekşeler, kasımpatları yapıyor. Ayda kırk elli
lira kazanıyoruz, yarısı benim, yarısı onun. Hattâ biraz para bile
biriktirdim.
Âdeta zengin olacağım alacaklarımız takıntıda kalmasa. Şimdi bunları bırak...
Hitler altı haftada hepsini yenecek diyorlar. Zor yener. Eceli gelen köpek...
Ümit yenilir miymiş?
Mahpus karılarına, analarına sorsunlar bunu. Belki sendeler, düşer gibi olur,
ama yenilmez. Meselâ, ben mahpusun karısı dehşetli acı çeker, hattâ
sarsılabilirim, nitekim bugünlerde kötüye doğru gidiyorum
dolu dizgin hem, fakat imkânı yok yenilmem. Sonra insanlığı düşün
ve onun ümidini.
9.
Öğrenip bildireyim diye
bir sürü iş havale etmişsin.
432

Hiçbirini yapmayacağım.
Yeni bir şey öğrenmek istemiyorum.
Sen öğren
ve bildirme bana. Ben bugünlerde haberle değil
ümitle yaşamaya mecburum, Canım hiçbir iş görmek istemiyor. İçimde bir
sabırsızlık
bir sıkıntı var. Bir şeyler bekliyorum
ama bilmiyorum ne olduğunu. Bana öyle geliyor ki şimdi, şimdi, nerdeyse,
kapı kendiliğinden açılverecek
ve o şey apansız içeri girecek.
Yahut da yerimden kalkarak
ayaklarımın ucuna basıp
perdeyi aralık ediversem, (pencerem ikinci katta olduğu halde)
göreceğim camın üstünde ellerini onun, (elleri varsa eğer).
Yahut, kendim de farkında değilim ama

ben bir yolculuğa çıkmak üzereyim,
beni bir yerlere çağıracaklar.

Masada, bir başına, bir kitap duruyor Belki de onun altındadır o, (kitabın altına sığacak bir şey), onu oraya kim koyabilir? Kitabı kaldırıp baksan mesele kalmayacak: Fakat kaldırmıyorum kitabı: aklım kolumu tuttuğundan yahut da ezamı uzatmak için.

İşte böyle şekerim,
hep içimden «işte böyle» demek geliyor.
Ne tuhaf, değil mi?

433

Ellerinden öperim.

10.

İki gündür

bahçede toprağın üzerinde kımıldanmadan oturup kitap okuyorum.

Kolumu kaldıracak halim yok.

Cemilânım'daki kiracının çocuğu keman çalıyor.

İlk geldiğim sene yeni başlamıştı kemana:

do, re, mi, fa, sol,

şimdi Çaykovski. O, bu yıllar içinde bir iş yaptı demek. Ben ne yaptım, peki?

Yıllarım balıksız bir deniz gibi boş aktı ve akmakta. Ne için yaşıyorum?

Bahçede annemin kasımpatları açmış renk renk. Seyrediyorum onları iki gündür.

Kasımpatlarını seyretmek

Ömer Rıza'nın tercümesi bir roman okumak

ve komşunun kemanını dinlemek için yaşamak

kâfi mi?

11.

Kocacığım,

gözlerimi tavana dikerek

upuzun, sırtüstü yatmak. Renkleri mümkün olduğu kadar silip sesleri mümkün

olduğu kadar yumuşatmak. Buna dehşetli ihtiyacım var. Sakin bir yerde, beyaz

bir oda, küçük bir karyola,

hayır, büyük bir karyola ve içinde ben uzanmışım, sen başucumda oturup sessiz

bekliyorsun beni. Daha bunun gibi bir sürü şeyler

hep istirahatata dair.

Yağmur çamur

434

üç gündür arıyorum Kartallı Kâzım'ı, gitmiş. Sana çiroz gönderemedim:
bitmiş.

Elbiseni burada satmaya imkân yok, herkes bir şeylerini satıyor ve zenginler

«bir şeyleri» değil,

apartıman satın alıyor.

12.

Ah şekerini, ah şekerim,

Cemilânım öldü.

Ölürken yanında ben vardım,

gitti.

Öleceğim aklıma gelmedi hiç.

Bir otomobil nasıl durursa öyle durdu

ve bitti. Duvarlarda kaldı şarabiler, havayı maviler, altın sarıları. Ne tuhaf,

son nefes derlerdi, anlamazdım, şimdi ne demek olduğunu biliyorum: her şeyi

bırakıp

bir daha dönmemek üze hiçbir yere, hiçbir, şeye, birdenbire gidersin. Bu ölüm

beni ayılttı. Sucuk pastırma geldi avukattan

gönderiyorum sana da

afiyetle yersin.

13.

Dayımın evinde bir odaya taşındım. Otuz beş yaşındayım,

şaştın mı? Her beş senede bir büyürüm ben. Görürsün bak,

yeni odamda yeni bir hayatım olacak. Şimdi yine eşya yerleştireceğim.
435

Ne de çok eşyam varmış.
Hepsi de bir tek odaya nasıl sığarmış?
nasıl sığacak?
Kitaba düştüm,
sabahtan akşama kadar okuyorum.
Kitaplar akıllı
kitaplar aptal. Kitaplar büyük
kitaplar çocuk. Kitaplar en uzak, en güzel yolculuk, fakat kısır
fakat sensiz...

14.

Saat yarım. Dayım radyoyu açtı
İngiltere'yi dinliyor. Rostof şehri kurtarılmış.
Hatırlıyor musun,
Leylâ yedi aylıkken kuşpalazı olmuştu.
Geç kalmışsınız.
«Hemen ameliyat» dedi doktor.
Susuz bir balık gibi yavrum ağzını açmış, yatıyor.
Ufacık boğazında koskocaman hırıltılar.
Kollarında hareket yok
yalnız tombul, minik bacaklarını kımıldatıyor. Hatırladın ya babası?
Doktorun âletleri geldi mi gözünün önüne? O pırıldayan şey neşterdi değil mi? O
ne kadar çok gazlı bez, pamuk? Beni niçin dışarı çıkardınız? Ben buna nasıl razı
oldum, nasıl? Bekledim kapının önünde
tırnaklarımı yiyip muttasıl, (halbuki hiç de yaptığım iş değildir). Birdenbire
sen açtın kapıyı
436

ıslaktı gözlerin. Doktor dokundu omzuma: «Geçmiş olsun, yenge,» dedi. Ve ancak
altıncı gece
(Leylâ mışıl mışıl uyuyor
küçük bir dünya gibi nefes alıyordu), gözlerimin içine bakıp doktor,
bir hayli bahtiyar, biraz mağrur: «Eh, kızını kurtardık, yenge,» deyince
birdenbire müthiş bir sevinç sonra tuhaf bir kederle burkuldu içim. Öyle ya,
düşün bir defa:
en çok benim olan, benden olan bir şey kurtulmuştu benim en küçük bir
yardımım olmadan. Benim çocuğum
yeniden dünyaya gelmişti bensiz,
benim dışımda.
Ne dersin?
Nasıl bir sebep olabilir
şimdi bunu birdenbire hatırlayışımda?

15.

Evimin içinde ayağının sesini duymak istiyorum, istiyorum ki kapımı çalasın
sana kendi elimle açayım kapımı. Fakat kunduralarını taşlıkta çıkar kuzum
çamurluysalar,
terliklerin seni bekliyor zaten.
Sana kendi elimle yemek pişirmek istiyorum,
kendi elimle kurmak soframızı. Yalnız, bulaşığı yine eskisi gibi beraber
yıkarsınız.
Seninle aynı kitapları okumak istiyorum, (elbet yine anlatırsın bana anlamadığım
yer olursa). Kendi elimle yıkamak istiyorum çamaşırlarını ve söküklerini
dikmek.

437

Ve istiyorum ki kendi elimle alayım tozunu yazı masanın, (darmadağınıklığını
bozmaya kıyamadan). Fakat artık
sen de minderin üstünde unutmazsın yanar piponu ve külünü dökmezsın
döşemeye.

Çalıştığın yerde seninle yan yana çalışmak istiyorum, dövüştüğün yerde yine yan yana dövmek, (ekonomik istiklâl için ve ev işleri esirliğinden filân kurtulmak için değil) burnunun dibinden ayrılmamak için.

Ve nihayet

en dehşetli hakkımı

seninle aynı yastıkta uyumak istiyorum

ve çocuk doğurmak sana

en az daha iki tane...»

Ayşe'nin mektuplarını katlayıp yerine koydu Halil.

Uzandı karyolaya sırtüstü.

Dört duvar taştan,

pencerede çırılçıplak demirler,

beton soğuk.

Senelerdir:

beton, taş, demir.

Artık yumuşak bir kumaş

tahtası bol sıcak bir oda hattâ tenteneli bir yastık hasreti. Gözlüklerinin altına çekildi Halil. Dışarda akşam, dışarda şehrin üstüne kar yağıyor lapa lapa.

438

Bu 42 yılının bahar gününde

gelmişler dağların dibindeki oviden

oturmuşlar Akdeniz'e karşı. Üç nokta şehri arkalarında, yukarda, seddin üstünde. Yüzlerinde güneşli suyun ışıltısı.

Sarkıtmış rıhtımdan bacaklarını Ali Kiraz.

Kocaman yumrukları dizlerinde.

Ablak yüzünde gözleri iki kara böcek gibi kıvıll kıvıll.

Ali Kiraz'ın sesi güzel.

Ali Kiraz gazel okur

tevatür okur, gıramofon gibi düzeltir sesini. Ali Kiraz cesur.

Bir karı oynatma işinden dövdü jandarma onbaşısını, altı ay hapiste yatıp çıktı ve parlak kara saçlarını uzatıp arkaya doğru taramayı öğrendi orda.

Ali Kiraz bembeyaz dişlerinde pırıltılarla anlatıyor. sesinde biraz alay

biraz kendini beğenmişlik: «— Ben Çanakkale'de inzibat neferiyken yüzbaşı vardı.

Evine üzüm götürdüm

karısına

eve. Sepeti verdim içeri.

Şimdi içerde salkımları yiyor çatır çutur öyle kadın kıtlıktan çıkmış sanırsın.

Ben de anahtar deliğinden bakıyorum. Bir tabağa üzüm koymuş getirdi bana,

439

Sen de ye, dedi.

Tabii ben de yemeye başladım

Bu sefer bana soruyor:

Sizde üzümü nasıl yerler?

Ben dedim:

Senin içerde yediğin gibi:

Ulan hınzır puşt, dedi, nerden gördün, dedi, benim üzüm yediğimi?

Baktım, dedim, anahtar deliğinden.

Güldü.

Yani anlarsın ya,

yani kendini bana kibar göstermek istiyor,

biz köylü çocuğu,

dalga geçecek benimle,.

üzüm yemesini bilmezmişiz gibilerden.»

Ali Kiraz sustu.

Esmer, kocaman, elma yanaklı yüzünde yorgun bir gülümseyiş.

Bir taş aldı, denize fırlattı.

Ve teker teker

âdeta her kelimeyi bir şeker parçası gibi emerek,
yutkunarak konuştu:

«- Güzel kadındı. Orta boylu, çakır gözlü, beyaz tenli... Kurnaz kariydı da: Karnında kırk tane şeytan var geçerken birbirine değmez kuyrukları. Bir öğle karanlığında yüzbaşı az kaldı basacaktı bizi, su küpüne saklayıverdi beni Hasibanım. Küp de Çanakkale küpü, koskocaman. Hazır gusül aptesti aldık. Lâkin az kaldı boğulacaktım.»

Ali Kiraz yine bir taş attı denize

ve mırıldandı bir daha ele geçmesi mümkün olmayanın mahzunluğuyla:

«- Güzel kariydı, müstesna her tarafı canım.»

«- Karı milletine boş ver,
tenhada buldun mu gebert...»

440

Bunu söyleyen Ahmet'di Ali Kiraz itiraz etti: «- Bu da söz mü be, köpeğin iyisi bile kadına havlamaz, çünkü kadın.» Cevap vermedi Ahmet. Sırtüstü yatıyor,

dayanmış dirseklerine. Enseden başı bir kaldırım taşı gibi avuçlarında, bir kaldırım taşı gibi dalgın ve mânâsız. Yamalı, yollu mintanının göğsü açık ve yüreği kaburgasının içinde değil de sanki derisinin altında atıyor.

Ahmet dört yıl önce Hatice'yi samanlıktan alıp kaçırdı:

hali vakti müsait değildi düğün yapmaya.

Hatice'nin babası köyde marangoz.

Dâva, mahkeme.

Kız mahkemede rıza gösteriyor

ve geliyor evine Ahmet'in.

Evde beş nüfus oluyorlar.

Ve çok geçmeden

kap, çanak, toprak, öküz

ikiye bölünüyor. Mal ikiye bölününce

ikiye bölünüyor insanlar da: Aynı evin bir gözünde Ahmet, Ahmet'in anası,

Hatice, ötekinde Ahmet'in ağası Osman ve Osman'ın karısı. Gelinler birbirlerini kocalar gelinleri dövüyor ve ana ağlıyor gece gündüz. Hastalanıyor kahrından öküz. Ve marangoz yardım etmese kızına

Hatice acından ölecek. Doğurma vakti geliyor Hatice'nin, çocuklayamıyor.

Kızını dövdüler de ondandır, diyor marangoz. Köy heyeti gidiyor Hatice'nin

yatağı başına. Taze gelin sancılarla kıvranıyor bir yandan, bir yandan ifade veriyor: Dayak yemedim, diye

441

Ve çocukluyor o gece. Lâkin ölü doğuyor çocuk. Marangoz bırakmıyor kızının peşini, sarı sakal marangoz kızını geri istiyor: «- Gel bana, Haticem,» - diyor,

- «seni başka, zengin yere satarım,

durma bunda, bunlar fakir.

Fakirin karısı hayır bulmaz.» Hatice kaçıyor baba evine, küsüp şehre iniyor

Ahmet. Şimdi Koyunzadelerin pirinç tarlalarında ırgattır ve dün boşanma kâadı

geldi mahkemeden. Ahmet deminki sözü Hatice'ye kızdığından değil, kendi

eşşekliğine kızdığından dedi. Küsüp şehre inecek yerde

kaçan kariyı saçından tutup geri getirmek vardı, yahut da şimdi gidip marangozu öldürmek var.

Ahmet'in sağında çömelip dinelmiş Çolak İsmail.

İri yarı, arslan gibi, kırk beş yaşlarında bir adam.

Yeşil suyun üstünde sallanan demirli kayıklara dikili elâ gözleri

Çolak İsmail karşılık verdi Ali Kiraz'ın sözüne:

«- O senin köpeklerin havlamadığı karılar

şehirli karılardır,

yüzbaşı karıları,

bizim kanlar değil.

Bizim karılar,

bir köylünün karısı bir merkep demektir.»
Çolak İsmail'in kara, keskin kaşları çatık.
Ve etli, kırmızı ağzının üstünde,
bir tek teline bile ak düşmemiş, pırıl pırıl, cilâlı abanoz gibi bir bıyık.
İsmail'i, seferberlikle, yaşı on altı olduğu halde,
tutup askere gönderdiler. Domuzuna yığitti. Yozgat taraflarına jandarma gitti.
Ve Ermeniler kesilirken,
kana battı göbeğine kadar.

442

Kaçtı, eşkiyalık etti. Seferberlik bitti,
döndü köye, kemeri: küpe, bilezik ve gümüş mecidiye dolu. Dirseğinden
kesilmişti sol kolu. Kuvvayı Milliye de askere almadılar. Evlendi.
Evlendiğinin üçüncü günü portakal getirdi şehirden, altın külçeleri gibi
dizdi rafa. Gece kahveden gelince baktı, bir tanesi yok. Sordu karısına: «- Kim
yedi portakalı?» Kadın: «- Ben yedim,» dedi. Çolak İsmail davul gibi şişirdi
karısının kafasını gözünü:
«Vay, sen benim portakalımı yedin,» diye. Ve cehennem başladı o geceden sonra
kadın için. Çakır gözlü, fıstık gibi bir kadındı Emine. Yıkana yıkana, basma
gibi soldu gözlerinin mavisini ve kuru kabuktan ibaret kaldı kadın.
Çolak İsmail her yerde her zaman böyle: suratını duvara asar öyle gezer,
yüzüne bakılmaz. Bu dünyada yalnız iki şeye düşkün:
kumara ve on yaşındaki kızına. Ağılların içine girdiği zaman ağıllar bile
ağlar. Keçiye bacağından ağaca asıp döver:
sütü sağılırken rahat durmadı diye. Oğlunu yazın çalıştırır
kışın kovar evden. Mazlum, ağır delikanlıdır İsmail'in oğlu Ömer. Lâkin oğlan
bazı bazı düşündür: «Bu anamdan başka bir kadın doğursaydı beni bu heriften
şart olsun taşla ezdim karının kafasını.» Çünkü Ömer, anasının bu biricik
fakat bu dehşetli suçunu bağışlayacak kadar gözü gibi, canı ciğeri gibi
kocakarıyı sever. Kocakarıyı da kovdu Çolak İsmail bu kış. Dayısının evine gitti
kadın. Bir de yorgan götürmüş. Ömer'e İsmail, «- Git yorganı anandan al,» ?
dedi, -

443

«vermezse döv,
zorla al.»
Gitmedi Ömer
ve yere serilinceyedek Çolak'dan dayak yedi,
kan içinde ayıldı ve karar verdi babasını öldürmeye.
Söyledi anasına:
«- Herifi uyurken vuracağım.»
Ana ağladı:
«- Yedi canlıdır baban,
seni, beni de öldürür sen onu birde öldüremezsen.
Bin yıl yaşa diye beddua almış Ermeni papazından.
Vazgeç oğul.
Ben çilemdir çekerim.
Sen şehre git, çalış boğaz tokluğuna,
kurtar tatlı canını.»
Şehre indi Ömer.
Yaz geldi, oğlunu aradı Çolak İsmail.
Alıp götürecekti.
Köyde işin hızlı zamanı.
Bu sabah çeltik fabrikasında buldu oğlanı,
Yalan söyledi:
«- Ömer,» - dedi, -
«anan hasta.
Döşekte serilmiş yatar.
Seni görmek ister.
Gel gidelim köye, Ömer.
Telâşelenme, işini bitir.

Seni deniz kıyısında Giritli kahvenin orda beklerim,
içinde değil, yanında.
Paranı iste ağadan.
Çok para kazandın mı?
Kızkardeşine de basma filân alırsın.
Benim de mintan eskidi.
Anan, getir oğlumu, dedi.
Telâşelenme işini bitir.
Seni beklerim deniz kıyısında akşamadek.»
Ve bekliyordu.
444

Ali Kiraz'ın solunda oturan Kadri Pehlivan sordu:
«- Alaman'ın uçağı sizin oraya düşmüş, öyle mi Kiraz?»
«- Düşmedi, indi.»
«- Gazı mı bitmiş?»
«- Uçak gaz yakmaz, benzin yakar, pehlivan dayı.»
Ve Ali Kiraz düşündü:
«Atın aptalı rahvan olur,
insanın aptalı pehlivan.» Ve devam etti esrarlı bir bilgiçlikle: «- İngiliz
bombardıman etmişler, dönerlermiş,
arıza olmuş motorda,
yani çarklarında, anlarsın ya.
Vakit de gece,
bizim orayı Rodos sanıyorlar
iniyorlar.
Hasan'ın tarlasının altbaşındaki çalılığın oraya.
Sabahleyin boş bir kibrit kutusu görüyor pilot,
yani tayyarenin kaptanı, anlarsın ya.
Kutunun üzerinde ayyıldız.
Vay, diyorlar, Türkiye'ye inmişiz.
Biz haber aldık, muhtar falan gittik.
Baktık, kırıyorlar gizli âletlerini.
Nahiye telefon ettik.
O sıra Alaman'ın biri..»
Kadri Pehlivan'dan başka dinleyen yoktu A!i Kiraz'ı. «Oğlanın elinden parayı
nasıl alsam,»
diye düşünüyordu Çolak İsmail. Ve sırtüstü yatan Ahmet'in aklında
artık bir daha öpüp koklayamayacağı memeleri vardı Hatice'nin. Fakat elli metre
kadar ötede, Giritlinin kahvesinde
aynı uçağın sözü ediliyordu. Gümrük Muhafaza memuru Kâmil Efendi: «- Ankara'dan
emir gelmiş,» - diyordu, -
«Alaman tayyare zabitanına itibar gösteriniz,
maşinaya bindirip gönderiniz Ankara'ya.
Emir, emir.
Koyunzade ziyafet verdi kulüpte.
Vali Bey, Alay Kumandanı, Polis Müdürü geldiler.
Emir var Ankara'dan: hoş tutunuz.
445

Emir, emir.»
Priştine'liydi Kâmil Efendi.
Yugoslavya'da jandarma çavuşluğu, hassa neferliği yapmış.
Akıl almayacak kadar ince uzundu boynu
ensesi bilhassa. Boru gibi bir sesi vardı. Hafif tertip sağırdı ve bu yüzden
ağzı açık dururdu hep.
Giritli kahveci Rumca bir plak koydu gramofona.
Hazdan ürperen tiril tiril mandolinler doldurdu kahveyi.
İstanbul Ramiz -
kahvecinin yeni çırağı -
okşadı ince kumral bıyıklarını bir müddet,

sonra çekip aldı, sol omzuna atılı duran mendilini:
«- Elado vre karagözlüm,» - dedi, - «elado vre Eleni.
Adalar, Arnavutköy, Samatya.
Ah be İstanbul ah.
Kekeres boynos?
Suları, havası, balığı, çileği,
Türkü, Ermenisi, Rumu,
Yahudisini de kat içine,
koktu mis gibi burnumda, ahparın gırlas»
Arka tarafta bir ses
sordu kıskanç bir hakaretle:
«- İstanbul'un o kadar makbuldü de bırakıp niye gittin?»
Ramiz arkadan bıçak yemiş gibi döndü sestten yana.
Kıpkırmızıydı buğday benizli çekik yüzü.
Yapıştırdı çenesini göğsüne,
kalayı basacaktı.
Çıplak ayaklarında tulumbacıları ilişti gözüne:
paramparçaydılar,
yalnız sivri burunlarının bozulmamıştı kalıbı
ve bol paçaları tiftiklenmiş pantolonun altında
karaya vurmuş iki balık gibiydiler. Yuttu Ramiz dudaklarının ucuna gelen küfrü.
Sırıttı:
446

«- İstanbul'umuz,» - dedi, - «makbulümüzdü ama ne yaparsın, ot tıkadı çanımıza
kambur felek. Kambur felek,
katalavis? Kimine kavun yedirir, kimine kelek. (Ve artık sarı kedi gözlerini
tavana dikerek ve r'leri yuvarlayıp devam etti.) Bu kış İstanbul kırıldı
açlıktan, İstanbul dersem
sahici İstanbul. Bir de kış yaptı mübarek, bir de ayaz, bir de diz boyu kar.
Kömür de yok. Neden sonra ayda beş kilo kömür
bir kalıp sabun verdiler nihayet. Ben Beşiktaş'da biraderin evinde
bulunuyordum. Bir karısı, bir çocuğu var. Yorgancıdır.
Birader kışın şiddetinden karneye bindiğinden ekmeğin iş de yok,
karısına bakamayacağını söylemiş. Millet arpayı kavurup yiyor. Komşu Murtaza
Efendi, oğlu Memet, kantarcı Belediyede, bir de annesi,
Beşiktaş, Bayır Sokak, 21 numrolu hanede, sekiz gün zarfında açlıktan ölüyorlar.
Komşular birbirine yardım etmiyor değil, ama bugün yardım edenin, yarın kendisi
aç. Birader başını alıp gitti. Çocuğu yolladık Tuzla'da akrabalara, Karı
Beyoğlu Caddesine düştü. Feriköy'de teyzeme uğradım: onlar da açlıktan
maçlıktan
kimseler evde yok. Millet sokaklara dağılmış, kömür, ekmek peşinde Paltomu
Bitpazarı'nda sattım.
447

Osmanbey'e geldim.
Bir baktım ki gayrimüslim olanlar,
Kurtuluş'dan, hattâ Galatasaray'dan,
Osmanbey Fırını'na hücum etmişler. Süvari polisler çevirmiş sokağı. Bir adam
fırından çıktı, bir gözlüklü adam, elinde ekmek,
tam çıkar çıkmaz ekmeği elinden kaptılar. Duydum ki Kasımpaşa'da bir leblebici
varmış. Gittim.
Kapısı fırından kalabalık. Yol açtım kendime tekme yumruk. Papeli bayıldık,
dört yüz gıram leblebi aldık. Arkamdan çocuklar koşuyor. Çıktım
Kocamustafapaşa'ya. İhsan Hanımın dört çocuğu vardı, dördü de Allah rahmet
eylesin. Sağa sola başvurduk kaldırdık cenazeleri. Asri Mezarlığa gittim,
gördüm,
ne göreyim: ölüler karların üstünde, kiminin beyaz kefeni var,
kimisi cırılçıplak. Kurtuluş'da bir Hristiyan arkadaşın evine misafir oldum.
Evde karısı, iki tane kızı. Ne kömür, ne ekmek.
Kendisi de askerde, bir yerlerde taş kırıyor. Ağlaşiverdiler beni görür görmez.

Bizim palto parasından bir iki buçukluğu bıraktık orda. Çıktım dışarı. Üst üste üç kere saydım cepte kalan paraları:
on lira yirmi bir kuruş. Kesti aklım:
bizim İstanbul'da biz de ya soğuktan ya açlıktan öleceğiz. Basıp gidelim dedim
bu diyardan, muhacir kuş oldum kırlangıç gibi
448

Hikâyesinin bir yerinde çoktan susmuştu Ramiz,
fakat farkında değildi neresinde sustuğunun.
Ve içinden, kendi kendine bir solukta anlatıp bitirmişti onu.
Gıramofonda mandolinler devam ediyor,
gıramofonda şarkı söylüyor peltek bir Rum kızı.
Jandarma başçavuşu Aziz bağırdı Ramiz'e: «- Kes şu dırıltıyı Ramiz.
Aklım ermez böyle işe benim.
Arapça pılak var mı, onu koy.
Benim için Arabî, Arabi.
Bana yeryüzünde Arap lisanı gibi fasih lisan yok.
Devlet işindeyim on iki senedir
oraya denk gelemedim:
Halep, Bağdat, Mısır.
Hele Mekkei Mükerreme.
Dünyayı ordan şöyle çevirdin mi,
her taraf müsavi, muvazi.
Gençlik âleminde dört elif miktarında çok durdumdu.
Hocaydı peder, sarıklı.
Hüda rahmet eylesin.
Nakşolmuş kemik ve iliklerime
yuva yapmış Arabi, Arabi, Arabi, Arabi.
Sende iki okka akıl var mı Ramiz?
Arapça pılak var mı, onu koy...»
Pılağı değiştirdi Ramiz.
Çıktı kahvenin kapısı önüne.
Nefes aldı içini çeker gibi.
Karşıya baktı:
deniz
körfez
liman.
Demirli mavnaların, balıkçı kayıklarının, motorların arasından
birdenbire esip kesilen sağnaklar alçaktan geçerek
suları pul pul ürpertiyor
sallanıyor tekneler. Dursun'un motorundan bir patalya ayrıldı, içinde iki
kişi,
449

biri kürek çekiyor, biri kıçta, ayakta. Evkafın zeytinliklerine gidiyorlar.
Zeytinlikler Nar Dağının eteğinde
sol kolunda körfezin. Sağ kolda kırmızı, yalçın kayalarla biten burun.
Karşıda harap mendirek:
Romalılardan, hattâ belki de Fenike'den kalma. Çocuklar yüzerek oraya
giderler:
martıların yumurtalarını çalmak için. Mendireğin ötesi açıkdeniz
koyu lacivert, besbelli orda yığının ağırlığı. O böyle kesif, o böyle yayılıyor
bir müddet, sonra yağlı, beyaz yollar başlıyor laciverdin üstünde
gemiler geçip gitmiş de iz bırakmışlar gibi. Ve sonra, en uzakta, ufukta
güneşin altında pırıl pırıl, dümdüz
henüz pulanya edilmiş gibi denizin yüzü. Orda deniz kaypak ve cıvık bir unsur
değil,
orda kudretli, emin bir madenin ferahlığı.
Kapının eşiğine oturdu Ramiz. Kendini dehşetli yalnız,
alabildiğine bedbaht hissediyordu. Birdenbire gördü gelenleri: kırmızı
kayalıkli burnu dönmüştüler, iki küçük,

iki siyah tekne. Sönüktü yelkenleri.

Kürekler perişan inip kalkıyordu suyun üstünde... Kahveden içeri seslendi Ramiz:

«- Adalardan iki mavna geliyor yine.» Kahvedekiler dışarı fırladılar.

Gelen iki teknede elli elli beşerden yüz kişi kadardılar: kadın, erkek, çocuk, kundakta bebekler bile.

Rıhtımdaki köylüler de gördü gelenleri.

Ali Kiraz (Çanakkale küpünde gusül aptesti alan):

450

«- Bunlar adaların Rumları,» - dedi, - «Alaman'dan kaçıyorlar.»

Sordu Kadri Pehlivan:

«- Neden?»

Ali Kiraz öfkeyle baktı Pehlivana:

«- Neden olacak,

baklava börek yemekten bıkmışlar da ondan.» Ahmet

(sarı sakal marangozun eski damadı) kalktı ayağa, Esnedi.

«- Ben de burdan bir yerlere kaçsam,» - dedi. Gelen teknelere doğru şöyle bir

baktı Çolak İsmail

(oğlu Ömer'i bekleyen) sonra konuştu ağzının içinde

(kendi kendine mi, bir başkasıyla mı, belli değil): «- Şimdi bu gâvurlarda para vardır,

gümüş köstekli saat filân da bulunur, karıları da altın haç takar boyunlarına.»

Ve abanoz gibi siyah bıyıklarını yaladı

kırmızı, kalın diliyle.

Kalabalıklaştı rıhtım.

Ardiyelerin önünde buğday çuvallarını yere bırakmış

hamallar denize bakıyor, fırsattan istifade dinleniyorlar.

Durdurmuştu işini zeytin ve pirinç yükleyen büyük motor. Adanalı köfteci Hacı

Sami'nin kızarttığı köftelerin kokusu, ve yemiş küfelerinin üstünde arılar

uğulduyor.

Tekneler harap mendireği geçip girdiler iç limana,

demirlediler. Gümrük Muhafaza motoru ayrıldı sahilden, Vali muavini de içinde,

polis müdürü, jandarma komutanı da beraber.

Gelen teknelerdekiler

hep bir ağızdan konuşup ağlaşarak karşıladı onları: tutunmak, sarılmak,

kucaklamak isteyen el ve kol hareketleriyle.

Türkçe bilenler vardı gelenlerin arasında,

451

Vali muavini de Giritli zaten

konusur elenikasını Rumcanın.

Erkeklerin uzamıştı tıraşları.

Kadınlar çıplaklıklarının farkında değildiler.

Hepsinin gözleri alev alev

hepsinin yüzleri âdeta şeffaf, sarı. Hepsini ikiz kardeşler gibi benzetmiş birbirine:

açlık, korku, yorgunluk ve ümit...

Rıhtımda, sordu Kadri Pehlivan Ali Kiraz'a: «- Şimdi bunları ne yapacaklar?»

«- Gerisin geri gönderirler

geçen sefer de öyle oldu.» «- Gerisin geri gidince

Alaman, niye kaçtınız diye kesmez mi bunları?» «- Keser.» «- Günah be...

Karınları da açtır herifçağızların.

Ekmek vermek de yasak mı?» «- Değil.

Geçen sefer de millet öteberi toplayıp verdik...

işte baksana, Ahmet ekmek alıp gelmiş bile.» Ahmet

(sarısakal marangozun eski damadı)

koltuğunun altında iki ekmek,

gözleri karşıya, teknelere dikili,

ve artsız arasız esneyerek

yanlarında dinelmiş duruyordu.

Kadri Pehlivan yine sordu:

«- Peki, aldıklarımızı heriflere nasıl vereceğiz?»

Kiraz Ali cebinden meşin bir cüzdan çıkarmış
sayıyor paralarını. 5 lira 62 kuruş. «- Haydi gidelim,
sen de ne alacaksan al,
vermesi kolay...»

Gümrük Muhafaza motoru dönmüştü,
452

gerekli emirleri verdiler: «- Ahali yardım edebilir.
Belediye de yardım edecek.

Sahile kimse çıkarılmayacak.

En fazla üç saat sonra gidecekler...»

Karşıda demirli duran iki teknede ses seda kesilmişti. Rıhtımda hamallar kendi
aralarında para topladılar

şehre adam yollandı kumanya için. Kahvecinin çırağı Ramiz tepsi tuttu
müşterilere, sonra, dışarda, ardiyenin önünde Koyunzadeler'in kâtibini çevirip
bağıra çağıra zorla 25 lira aldı.

Kumanya dolu kayıklar ayrıldılar sahilden
teknelere yanaştılar. Onlar hep öyle sessiz sedasız duruyordu.
Rıhtımda bir Çolak İsmail'di bütün bu işlerle ilgilenmeyen.

Oğlu Ömer'i düşünüyor:

«Çok gecikirse çarşı kapanır,
kıza basma, bana mintan alamaz,
bir gece daha kalmak,
han parası.

Ömer'in parası var.

Nasıl edip de parayı elinden alsak?..»

Ömer geldi.

Yüzü asık.

Böyle surat astığı zamanlar babasına benziyor.

Öptü elini Çolak İsmail'in:

«- Gidelim, baba,» - dedi.

«Gidelim, Ömer.

Önce bir çarşıya uğrarız...» «- Öteberi mi alacaksın, baba?» «- Benim bir şey
alacağım yok,

sen kızkardeşine basma, bana...» Ömer zevkten titreyen bir hınçla kesti sözünü
babasının: «- O iş olmayacak.»

«- Neden? Ağadan paranı alamadın mı?» «- Aldım.»

453

Sustu Ömer.

Çolak İsmail baktı oğlunun gözleri içine

keçileri bacaklarından ağaca astığı zamanların öfkesini duydu:

«- Öyleyse neden kızkardeşine basma almayacakmışın?»

«- Para aldım ama, kalmadı.

Adalardan muhacir gelmiş, dediler,

para topluyordular

onlara verdim...» «- Kime? Kime verdin parayı?

Ulan bunlar muhacir değil, gâvur... Parayı kime verdin, söylesene domuzun
bebesi?.. Gidip alalım...» «- Mümkünü yok, baba.

Bizim parayla bulgur alındı da gitti bile...»

Ömer yarı yarıya yalan söylüyor:

parasının yalnız yarısını verdi

ve sadece muhacirlere acıdığı için değil

bilhassa babasına inat.

Çolak İsmail bütün hırslıyla kaldırdı sol kolunu:

bir tokat. Ömer sallandı.

Sonra ardarda üç tekme birdenbire ve Ömer yıkıldı yere.

Karşıda, denizde tekneler demir aldılar.

Perişan küreklerini çekerek çıktılar limandan.

Ramiz ağlayarak baktı arkalarından

Gittikçe ufaldılar.

Ve akşam karanlığında, açık denizde iki nokta kaldılar...

454

III

Hapishanede Halil marangozluğa dökmüştü işi:
oymalı, aynalı dikiş kutuları yapıyor,
ince, ceviz sigara tabakaları, tuzluklar, şekerlikler, kahvelikler.
Bunları görüşme günleri görüşme yerinde Peder'e
pazarda zimmetçi gardiyana sattırıyor.

Toprak siparişler de geliyor bazan.

Mahkûmlar Halil'e şaşıyorlar:

işe çabucak yattı elleri,
gözleri inadediyor yalnız,
her gün biraz daha bulanıklaşıyorlar...

Peder geldi marangozhaneye.

Tombul, çocuk kafası sevinçliydi:

«- Muhterem bubacığım,» - dedi, -

«görüşmecilerin var muhterem bubacığım,
odana aldım.»

Canım ciğerim

on dördüne basan işçi Kerim ve Balcı Remzi Efendiydi gelenler. Kerim karyolaya
çıkış, bağdaş kurmuş
ve sımsıkı koltuğunda defteri. Balcı Remzi Efendi sepetini bırakmış yere,
iskemlede oturuyor uslu uslu, Dizlerinde duruyor biçimli elleri. Ve kasketinin
altında alabros başını sağa eğmiş. Orta boylu, tombul.

Remzi Efendi

Balkan Harbi muhacirlerindendi.

İstanbul'da, Darüleytam'da okumuş

455

ve işçilik etmiş Sultan Reşat'ın çini fabrikasında.

Şimdi burda, pazar yerinde

altında beyaz, koskocaman bir şemsiyenin bal, bulama, pekmez,
zeytinyağı satıyor

ve biricik öğrencisidir Halkevi'nde Fıransızca kurslarının.

Bir gün

Başsavcının izniyle çarşı hamamına gitti Halil,

dönüşte pazar yerinden geçildi

ve Remzi Efendi sordu arkada kalan ikinci jandarmaya:

«- Halil Bey, değil mi?

Tanıdım görür görmez,

bende fotoğrafları var,

kestim gazetelerden.

Mümkün mü ziyaretine gelmek?»

İzmirli tütün işçilerinden

ve Halil'in ahababı olan jandarma

süzdü tepeden tırnağa Remzi Efendiyi: «- Mümkün,» - dedi, - «mümkün.

Zeytinyağı, pekmez filân satmak için gelirsın ama

böylesi daha iyi...»

Ve Remzi Efendi başladı Halil'e gelmeye.

Müdür Beye bal ve başgardiyana ucuz bulama veriyor

ve görüşme günleri hapisaneye kolayca giriyordu.

Halil kuşkulandı önceleri polis mi diye,

sonra geçti kuşkusu.

Baştan başa bir rahatlıktı Remzi Efendi,

rahattı, bir sivil polisin rahat olamayacağı kadar.

Rahattı kafası, elleri ve minicik kumral bıyığı.

Hemen belli olur:

sıhhatli bir adamın rahatlığı gibidir

iyi bir adamın rahatlığı.

Kararlaştırmıştılar:

Halil'e on sual soruyor Remzi Efendi her gelişinde.
Yoksa oturacaktı Halil'in karşısında
mavi gözleriyle melaikelerin utangaç ve hayran
456

akşama kadar ağzını açmadan.

«- Sualler hazır mı Remzi Beyciğim?»

Remzi Efendi rahatça kızardı kulaklarına kadar:

«- Hay hay

hazırladık hocam.» Ve çıkardı küçük bakkal defterini. «- Benim de soracaklarım var bugün Halil Amca.» «- Seninkilere de cevap veririz Kerim. Önce Remzi Bey.» Balcı Remzi Efendi yutkundu.

«- Şapkanızı çıkarsanıza Remzi Beyciğim.»

Kasketini çıkardı.

Yüzü kızardı bir kerre daha.

Sevinçli bir çocuk merakıyla sordu Halil:

«- Sepette ne var?»

«- Biraz pekmez, biraz bulama, zeytinyağı biraz...»

«- Sağol Remzi Beyciğim.

Parasını haftaya veririm, hesabıma yaz.

Haftaya öteki borçları da toptan kapatırız.» Remzi Efendi kekeleydi: «- Ama, ben bunları size...» «- Olmaz...»

Remzi Efendi dargın baktı yüzüne Halil'in, sonra müthiş bir kararla ve yumuşak sesinde korkunç bir soruyla

konuştı: «- Benden şüpheniz var mı?

Yani, hafiye filân mıyım sanıyorsunuz?» «- Ne münasebet?

Şimdi böyle bir şey aklımdan bile geçmiyor.» «- Peki, eskiden, ilk zamanlar?»

Halil güldü: «- Evet...

Şüpheyi düştüm.» Sustular.

Canım ciğerim

on dördüne basan işçi Kerim

457

yuvarlak gözlerini dört açmış

saygılı bir hayretle dinliyor konuşulanları.

Remzi Efendi bir zarf çıkardı cebinden,

uzattı Halil'e: «- Bunu hapisteki arkadaşların en yoksuluna yollayın, hocam.» Halil zarfı açtı:

henüz çarktan çıkmış gibi kırıksız

pırıl pırıl bir ellilik... Remzi Efendi henedense izahat verdi önüne bakarak, (Halil parayı almaz

ben de ona kırılırım diye çekiniyordu belki): «- On beş gündür pazarda iyi satış yaptım, hocam,

sonra toptan bulama da topladım bir tüccara. Yani, bu para

kazancımın fazlası...» «- Sağol Remzi Beyciğim,

hemen yarın yollarım arkadaşlara.» Birdenbire önüne çıkmış gibi çok güzel, çok ışıklı bir şeyin bahtiyar gülümsedi mavi melaikeler gözleri Remzi Beyin.

İki bardak çay getirdi Peder.

Kerim'le Remzi Bey korkunç höpürtülerle içtiler.

«Ne olur bu kadar höpürdetmeseler,» diye düşündü Halil.

Aşağıda görüşme yeri kalabalıklaşıyor içerde hapisane daha kuvvetle uğulduyordu.

Balcı Remzi Efendi defterine bakarak

o günkü on suali sordu:

«1 - Harbi Alamanya çıkardı, diyorlar, yani Naziler. Peki, vaktiyle Hitler'in yerine

Nazi düşmanları inkılâp yaparak başa geçebilselerdi eğer Alamanya harp çıkarır mıydı yine? Ve öyle bir inkılâp

böyle bir harp kadar kanlı olur muydu?...

2 - Diyorlar ki, harbi Hitler çıkardı.

458

Peki, Hitler'i kim çıkarmış?

Alaman bankaları ve tröstleri kendilerini tehlikede görmeseydiler ve desteklenmeseydiler solculara karşı kavgalarında

İngiliz, Fransız, Amerikan

ortakları tarafından ve hep beraber

Nazileri tutup yükseltmeseydiler, ve Alaman orta sınıfları geçenki harbin sonunda darmadağın

olmasaydı ve bir çift çizmeye bir kangal : sucuğa satılmaya hazır, ümitsiz, aç, perişan

yığınlarla serseri dolaşmasaydı kaldırımlarda ve ihanet etmeseydi sosyal-demokratlar

Hitler, bugünkü Hitler olabilir miydi?

3-25 yılda ikinci defadır ki dünya harbi oluyor,

bu işte hiç mi suçu yok kapitalist rejimin?

4 - Rozvelt ve Çörçil:

Biz toprak ilhakı için değil,

milletlerin hürriyeti için, -

diyorlar, - kavga ediyoruz. Peki, Cava, Sumatra, Hindistan,

Afrika sömürgeleri filân yani bir yığın millet

bir milyardan fazla insan kavuşacak mı harpten sonra istiklâline? Kurtulacak mı tröstlere pazar olmaktan? Yoksa yalnız beyaz milletler mi millet sayılıyor?

5 - Rozvelt ve Çörçil:

Biz hiçbir şey için değil,

dört hürriyet için, - diyorlar, - kavga ediyoruz.

Peki,

harp bitince, meselâ Amerika'da,

459

işsizlik kalmayacak mı? Yoksa beş on dolar verip cepheden dönenlerin

ellerine ve büyük bir kısmına harp endüstrisinde çalışanların

«başınızın çaresine bakın» mı diyecekler yine?

6 - Kapitalist iktisat sistemi için

işsizlik bir zaruret değil midir?

7 - İnsanlığın bugünedek geçirdiği sosyal nizamlar

özünü ve şeklini değiştirmiş, herbiri bir başka nizama bırakmış yerini. Bunu kimse inkâr etmiyor.

Fakat bu iş artık kapitalist nizamda kemâlini bulmuş da

zınk diye durmuş mu?

8 - İtalya'da ve Alamanya'da faşizmin çıkmasına destek olanlar

şimdi, kendi evlâtlarını yiyen devanaları gibi

onları yıkmakla meşgul!... Bu tezadın mânası yok mu?

9 - Bugün belli başlı altı tane kodaman emperyalist devlet var:

kapitalizmin altı büyük efendisi.

Amerika, İngiltere, Alamanya, Japonya, Fransa, İtalya.

Harpten sonra bu altılar kaçanecek?

Bu tasfiyenin ifade ettiği şey ne?

10 - Harpten önce kapitalist - emperyalist dünya,

başta Amerika, İngiltere, Japonya, Alamanya, Fransa, İtalya, Sovyet Sosyalist devlete karşı neden birleşemediler?»

Balcı Remzi Efendi bitirdi okumasını,

sustu. Baktı kurnaz bir saflıkla Halil'in yüzüne. Halil şaşmıştı biraz.

«- Bu sefer suallerin çok farklı Remzi Beyciğim,» - dedi. - «Hem de çoğunun karşılığı içinde. Belli, çok düşünmüşsün. Hattâ...

(Hattâ belki bunları sana başka biri yazdırmış,

diyecekti, demedi fakat,

460

çekindi aklına başka bir şey gelir diye Remzi Beyin.)

Hattâ bu bir hafta içinde çok okumuşsun...» «- Yalnız bu hafta değil hocam, boyuna okuyorum.

Birkaç iyi kitap geçti elime.
İki tanesi de sizin kitaplardan.
Sonra üç aydır sizin burda talebenizim.
Bu sualleri kaç zamandır hazırlıyordum.
Size bir sürpriz yapayım dedim...» Remzi Efendi o kadar utanıp kızarmış, öyle rahat, öyle bahtiyardı ki Halil zor tuttu kendini kalkıp onun yuvarlak burnundan öpmek için. «- Remzi Beyciğim, suallerinize cevap vermeyeceğim. Cevapları gelecek haftaya kendin hazırla getir. Şimdi sıra sana geldi Kerim. Verdiğim kesri-âdi meselesini hallettin mi?» Kerim büyük bir ciddiyetle konuştu: «- Halletmedim, çözdüm. Kesri-âdi değil, âdi kesir...» «- Haklısın. Defterini görelim.» Kerim meseleyi doğru çözmüştü. Halil yeni bir mesele verdi. Kerim konuştu yine: «- Şimdi gelelim benim soracağım şeye, Halil Amca. Senin için, Ruslardan para alıyor, vatan haini diyorlar.» «- Diyen kim?» «- Bizim fabrikada bir muhasebeci Seyfi Bey var, o.» «- Peki, senin kanaatin?» Kerim derhal cevap verdi: «- Yalan...» Bir saniye sürmedi Halil'in sualiyle Kerim'in karşılığı arasında geçen zaman. Ve bu kısacık aralıkta üç hatıra geçti Halil'in kafasından: Biri çok yakın biri uzakça üçüncüsü çok eski.
461

Çok yakını şu:
On gün önce para göndermişti karısına, Ayşe'ye, marangozluk işinden birikme on beş lira. Soruyor Mutemet Gardiyana postanede memur: «- Halil Bey niye hep böyle on on beş lira gönderiyor?» Halil Beyde,» - diyor, - «para tornadandır.» Uzakça olanı şu: Bir hayli zaman önce elli kişi birden içeri düşmüşler. Ameleydi ve fakir esnaftı çoğu. Yarisından fazlası da bekârdı. Dehşetli parasızdılar. Tayınları satıp domates, soğan alıyorlardı katık diye. Ve yerden izmarit topladığı oluyor tütünsüz duramayan Halil'in. Bir gün beşinci koğuşun damağası geldi yanlarına: «- Sizin için,» - dedi, - «bunlar vatan düşmanıdır dediği başgardıyan, Moskof bunları balla böreklerle besler. Halbuki ben bakıyorum sizin ortak tencere haftada bir bile kaynamıyor. Yara almış delikanlılar da var içinizde vatan millet uğruna.» Sonraları bu damağası damağalığını bırakıp dokumada işçi oldu... Üçüncü, en eski hatıra şu: Halil'i komiserin karşısına çıkardılar. fındık içi gibi yağlı, toparlak, ufacık bir adam sipsivri dişleriyle sırttı: «- Sizin mezhepte karılar ortaklama kullanılır,» - dedi, - «Kızılbaşlık gibi bir şey, bu...» Ve Halil masanın üstündeki hokkayı kaptığı gibi fırlatmıştı hergelenin suratına... Bu üç hatıra çakan bir şimşek hızıyla geçti kafasından, kemikli esmer yüzü kızardı hafifçe ve Halil sordu Kerim'e, biraz kederle gülümseyerek:
462

«- Yalan, demek?»
«- Yalan elbette, Halil Amca, ama neden böyle iftira ediyorlar onu soracaktım?» Balcı Remzi Efendi
- belki ömründe ilk defa -

bir suçluyu itham eder gibi konuştu:

( )

Kerim,» – dedi Halil, –

«hamd ü sena olsun Türk milletine ve insanlığa

(güldü:

çarpmıştı gözüne

Remzi Efendi'nin terimleri yanında

kendi kelimelerinin eskiliği.

Tekrarladı:» hamd ü sena olsun Türk halkına ve insanlığın halkına

463

İftira ve yalan bahsine gelince:

yalnız jandarma, polis karakolu, hapisane filân yetmez, bazı yerlerde hattâ bu çareye pek başvuramazlar. Yalan da lâzım düşmana: gazete, radyo, sinema, kitap, mahalle kahvesi

seferber.

464

Yalan dediğin topal bir bite benzer bir gecede yedi yatak dolaşır, hele fukara yataklarını...» Kızarıp fısıldadı Remzi Efendi: «– Lâkin yalancının mumu...» Bütün bu sözlerden ancak karışık bir şeyler anlayan Kerim sevinçle tamamladı: «– ... yatsıya kadar yanar.» Biraz üzgün konuştu Halil: «– Yatsı vakti de biraz gecikir bazan.» Güldü: «– Birkaç dakika...»

Çaldı aşağıda görüşme paydosu çanı,

Kerim'le Remzi Efendi gittiler.

Halil çıkardı sepetten zeytinyağını, bulamayı, pekmezi.

Yutkunarak baktı.

Bulama kutusunu aldı, evirdi Çevirdi, bıraktı.

Tatlılardan en sevdiği bulama.

«Ayşe de bulamayı çok sever ama,

bunu yarın olduğu gibi ona göndermeli.» Zeytinyağı ibriğine uzandı eli

tattı, parmağına bir damla damlatıp: «Bunu da Süleyman'a yollarız,

Remzi Beyin elli lirasını Fuat'a.

Yirmi gün sonra çıkıyor hapisten

yol parası yapar.» Pekmez şişedeydi. Ters ters bir göz attı şişeye: «Bu da bize kalacak

halbuki hiç sevmem mübareği...»

465

IV

Bir Perşembe günü bıraktılar Fuat'ı

akşam

geç vakit. Yürüdü elini kolunu sallaya sallaya,

ıslık çalarak ve arkaya hapisaneye bakmadan. Orda kalanlar

demirli pencerelerden gözetliyor gideni: bir parça hasret bir parça keder ve

«haydi, yolu açık olsun...» Köşeyi döndü Fuat, Karşıda şehir:

Bir yıldır uzaktan uzağa seyredilen şey. Ve oraya kadar

sıra sıra kavaklar akşam aydınlığında çayır çimen

ve bembeyaz bir şose. Yüreği güm güm atıyor delikanlının:

boşalamayan bir telâş, bir şeylere yetişmek, bir müjde vermek birilerine.

Durdu,

etrafına bakındı: Yukarı, aşağı, sağa, sola, sanki kendisi merkez etrafında

dünya alabildiğine genişliyor. «Duvara çarpacağım

kolumu sallasam elim demire değecek»

diye bir şey yok. Ortalık çizgisiz ve köşesiz. Birdenbire Fuat'a havadaymışım, boşluktaymışım gibi geldi.

466

Öyle de kuvvetle hissetti ki bunu

başı döndü adetâ. Eğıldi bir tutam yeşil|ik kopardı. Atladı bir hendeği.

Silahlı iki jandarma gidiyor hapishaneye doğru: «geçmiş olsun,» diye bağırdılar. Fuat baktı arkalarından, Siyah, ince bıyıkları altında dudakları titredi: «Bu kadarcık da olsa güzel şey be, anasını sattığımın hürriyeti. Dosdoğru hamama gitmeli, - dedi, - Şöyle bir göbek taşına yatıp...»
Sonra bir kenar meyhanede bir temiz çekmeli kafayı...» Canı yine birdenbire kadın istedi: Tıknaz
kütür kütür
esmer bir kadın. İçerde hep rüyalarına giren, mahlûk, yüzü belli değil, vücudu belli. Fakat Fuat ne meyhaneye gidebildi, ne kadına , Halil'den gelen de dahil
yetmiyordu parası. Ve hapisanesinde bir yıl yattığı şehri
gündüz gözüyle şöyle bir dolaşamadan, sabah sabah, erken erken, siyah yeldirmeli, yalnayak, sıska, harap kadınlar
hat boyunda tütün fidesine giderken atladi tirene Fuat,
ver elini İstanbul. Daha hürriyetinin ikinci günü
unuttu hapiste yattığını. Ancak, beşinci gün
tiren İstanbul'a yaklaşırken vakta ki karşıda Yeşilköy açıkları göründü,
birdenbire kömür çarpmış gibi başı döndü
bir bulantı halinde düştü yüreğine mahzunluk. Birbirinden ayrı hapislerde kalanların hepsi hele, Halil, Süleyman, Melahat, hattâ içeride edindiği
ahbaplar:
467

katilden yatan Murat, kızcılıktan Hüseyin eşkiya Mehmet kâh, ölmüşlermiş gibi uzak
acı
ve hatıralaşmış kâh, elle dokunacak kadar yakın, sevinçli ve diri, kâh, karma karışık, hep beraber, kâh içlerinden ayrılan biri
ikisi, üçü,
karşısına dikildiler. Öyle de geldi ki, tesviyeci Fuat'a şimdi, şu anda herhangi bir hapiste, herhangi birinin, hele bilhassa Halil'in yanında olmak istiyor. Oğuşturdu alnını,
gözlerinin sulandığını belli etmemek için.
Bir, bir buçuk saat sonra Köprü'deydi Fuat, İstanbul'un göbeğinde sayılır, gördü Galata Kulesi'ni, Halic'i, Süleymaniye'yi, mavnaları, şirket vapurlarını, tıramvayları, Köprü'den geçen insanları gördü ve kara cevahir gözleri mavi bir aydınlıkla dolu
kokladı İstanbul'u.
Karaköy'den söküp gelen bir canavar düdüğü, beyaz bir alev geçti Köprü'nün üzerinden:
can kurtaran otomobili. Karada değil de
son süratle denizde gider gibi bir hali vardı
bu kırmızı aylı beyaz makinenin. Şoförün yanında oturan sıhhat memuru Hasan Kılıç
yummuştı gözlerini. Gözlerinin altı çürük. Başı açık.
Koyu kestane saçları kıvrır kıvrır. Yine güzel, tilki yüzü soluk tatlı bir başağrısı
uykusuzluk.
468

Beyaz gömleği kirli ve perişandı. Yanık benzin kokusu
ve dizlerine doğru yayılan sıcaklığı motorun. Sıhhat memuru Hasan Kılıç toparlandı:
vücuduyla değil
kafasının içinde. Gözleri hâlâ sımsıkı yumulu
görüyordu geçilen sokakları: kapılar, pencereler, vitrinler ve adamlar akıyor birbirine karışarak ve canavar düdüğü ötüyor artsız arasız. Bu böyle sürdü 15 dakika kadar sonra yavaş yavaş seyrelti kalabalık, yapılar küçüldü, insanlar azaldı, kısıldı feryadı canavar düdüğünün

ve duran tekerleklerle birlikte sustu. Açtı gözlerini sıhhat memuru Hasan Kılıç. Karakolun önündeler bekçi bağıırıyor: «- Arabayla gidemezsin sedyeleri al, şuracıkta zaten...» Önde Hasan Kılıç'la bekçi, arkada hastabakıcı, şoför ve sedyeler yola koyuldular. Yırtık, beyaz gömleği savrularak yürüyor Hasan Kılıç: telâşlı dalgınlığı içinde işgüzar, sükûtunda ukalâ ve gözleri baygın. Ortalıkta çıt yok. Gökyüzü berrak ılık ve bahtiyardı. Ahşaptı mahallenin evleri: boyasız kararmış fakat temizdiler. Yalnayak bir kız çocuğu bir taş merdiveni yıkamaktaydı. Hani öyle geliyor ki insana; 469

burası bir dünyanın sonu bir dünyanın başlangıcıdır ve bir köşe dönülünce... Döndüler köşeyi, bir inişin başındaydılar, dar uzun bayıraşağı dimdik gidiyor sokak, bir kurşun borunun içinden seyredilir gibi de uzakta, en dipte bir deniz parçası. Başladılar inmeğe, millet yığılmış önüne bir tahta kapının, kumaşları harap, derileri aç sarı, çoğu da ya çalışamayacak kadar çocuk ya çalışamayacak kadar ihtiyardı. Bu saatte aynı kumaş aynı derileri içinde işteydi ötekiler: fabrikada amele, dükkânda cırak, tezgâhtar, işportacı, ve çok uzak bir yerlerde askerdeydi delikanlılardan ikisi. Soldaki evin alt katında bir tahsildar oturur: çeşmenin karşısındaki evin. Bu sokağın en güzel kızı her halde yine Beyoğlu'ndadır: Ya Madam Atina'da, ya bir sinema locasında. Ve arabacının haylaz oğlu hapiste. Sıhhat memurunu karşıladı komiser. Eve girildi. Ufunet. Beş odada altı aile. Şimdi de kalabalık bir misli arttığı halde cıvılcıplaktı çürük, ıslak tahtaların boşluğu, ikinci katta dipteki odaya girdiler. İki yer yatağı, ortada sofra bezi ve bir hazin tencere. 470

Beş insan uzanmıştı yere. Sıhhat memuru baktı komiser. Konuştu komiser: «- Zehirlenmişler. kendisini de, hepsini de herif zehirlemiş tahkikatıma göre. Sıçanotuyla olacak. Ma aile intihar. Ne yaparsın, diz boyu sefalet pašam. Deri fabrikasında çalışırdı adam, 110 kuruş gündelik. Fakat bakın döşekler oldukça yeni, tencere de para eder. Satmamışlar. Ötekiler ölmüş ama kız yaşıyor galiba. Zaten onun feryadına yetişmişler.» Gerçekten de yaşıyordu kız, kuru erik dalı gibi bir şey, on üçünde var yok. Hasan Kılıç bir apomorfin iğnesi yaptı hemen, sonra sedyeye koydu, yolladı aşağıya, sonra, teker teker baktı ötekilere: kalın kara kaşlı, uzun yüzlüydü erkek, birdenbire bir şeyden ürkerek ödü kopmuş gibi bir hâli vardı. Karısı otuzbeşlik. Entarisini parçalamış can çekişirken Zayıf, kuru iki el gibi sarkıyor memeleri. Nine, erkeğin anası, dişsiz ağzını açmış kıvrılıvermiş iki büküm, Ölülerin dördüncüsü beş yaşında bir oğlandı, mavi donunun içinde raşitik bir torba kemik. Akıllı bir şeye takılmış gibiydi komiserin, konuşuyor boyuna; yüksek sesle düşünüyor daha doğrusu: «- Satılacak çok şeyleri varmış daha, döşekler, tencere, oğlanın mavi donu da yeni alınmış kadının da iç gömleği var. 471

İntihar mevsimsiz. Daha nice çıplakları yaşıyor. Herkes dilencilik edemez ama... Gözü yılmış herifin... Yılgınlık paşam, yılgınlık... Haysiyetli herifmiş lâkin...»

Hasan Kılıç yürüdü kapıya doğru: «- Gidelim bay komiser.»

Gittiler.

İçerde ihtiyar bir erkek kaldı yalnız

karşı odanın insanlarından biri.

Yalnayaktı.

Paramparça bir şal kuşak sarıllı entarisinin beline.

Akıyordu sol gözü.

Ve biten bir şey gibi suçsuz ve hazindi yüzü.

Eğildi üstüne kalın kara kaşlı erkeğin,

soktu ellerini ölünün ceplerine.

Bulup çıkardı ekmek karnesini.

Sonra ağır ağır.

dikildi, belini zorlukla doğrultarak. Açıldı hışımla kapı. Mahalle mümessiliydi giren. Bakıştılar.

Mümessil uzattı kolunu, karneyi devretti ihtiyar. Elleri titremiyordu,

yalnız bir kat daha suçsuz ve hazindi yüzü. Mümessil kuponları saydı,

Beş parça koparıp kopdu ihtiyarın açık avucuna: «- Bölüştük, - dedi. -

Tarihine iyi bak,

yukardaki Laz fırıncıdan alırsın.

Kimseye ağzını açma,

gelinin de, çocuklar da duymasın,

kendin al, kendin ye...» Sustu, düşündü, tekrar uzattı kolunu:

472

yumuşak, esmer ve tüysüzdü bu kolun ucundaki el, tırnak diplerinde yağlıymış

gibi parlıyordu deri: «- İstersen seninkileri sat bana,

yüz elli kuruş veririm.

Yahut hayır, kalsın.

Yahut,

hayır,

çaktıracaksın işi.

Al şu yetmiş beşi

ver onları buraya.

Yok,

hayır, istemem.

Çek elini istemem diyorum sana.

Yetmiş beş kuruş da senin olsun, istemem.

Burda durma haydi git..

Allah belâmızı versin

ikimizin de...»

ihtiyar, dışarı çıktı.

Durdu sofada,

aralık kalan kapıya yaklaştı tekrar,

hep öyle suçsuz, hep öyle hazindi yüzü.

Gözetledi mümessili,

içerde ne yapıyor diye.

Cankurtaran düzüldü yola.

Arabada, sedyede, kızcağız boyuna kusuyor,

hastabakıcı, içinden küfredip

- alışkanlık - susuyor ve şoförün yanında sıhhat memuru Hasan Kılıç

düşünüyordu: «- Parkotel'in şefgarsonu gelmiştir daireye,

bekler, sözde aş yapıldı diye cüzdanlar mühürlenecek, garsonların cüzdanları.

On lira ordan.

Tokatlıyan'ınki de öbürgün gelir. Yedi buçuk.

473

Şu bizim millet aşından korkmasa işimiz dumandır.

Gece doktora uğramalı,

kinin ampullerini doldurmuştur mâi mukattarla,
yirmi lira komisyon,
etti otuzyedi bucuk.
Bu ay yüklüyüz.»
Cerrahpaşa'nın önünde durdu şoför.
«- Yer yok,» - dediler -
Hareket.
Arkada, içerde kız kusuyor,
Hasan Kılıç düşünüyordu:
«- Bu da, sabahki gibi arabada ölmese bari.
Fakat veremin de öylesi görülmüş şey değil.
Ya intihar edeceksin,
ya T.B.'den geberecek,
yahut da benim gibi kurnaz olacaksın.»
Hasan Kılıç kendini dehşetli kurnaz sayıyordu.
Otomobil Guraba'nın önünde durdu.
«- Yer yok,»- dediler.
Hareket.
Çapa'dan yokuş yukarı çıkılıyor Aksaray'a doğru,
Yusuf Paşa, Murat Paşa,
sokak dar, basık ve yorgun.
Bakkal, leblebici, hallaç,
kömürçünün üstünde aşı boyalı konak.
Hasan Kılıç düşünmekte devam ediyor:
«- Apormorfin boyuna kusturur şimdi kızı.
Nuri Ecza Deposu kalsiyum çıkarmış karaborsaya,
ampulü, etiketi Avrupa, içi yerli.
Haydi kendini göster oğlum,
herif kurnaz,
sen daha kurnazsın, herife yapış.»
Hasan Kılıç güldü.
gerildi kalın, kırmızı dudakları
dişleri bembeyaz çıktı meydana.
474

{ kutupyıldızı kitaplığı }
140

UYARI:

www.kitapsevenler.com

Kitap sevenlerin yeni buluşma noktasından herkese merhabalar... Cehaletin yenildiği, sevginin, iyiliğin ve bilginin paylaşıldığı yer olarak gördüğümüz sitemizdeki tüm e-kitaplar, 5846 sayılı kanun'un ilgili maddesine istinaden, engellilerin faydalanabilmeleri amacıyla ekran okuyucu, ses sentezleyici program, konuşan "Braille Not Speak", kabartma ekran ve benzeri yardımcı araçlara, uyumlu olacak şekilde, "TXT", "DOC" ve "HTML" gibi formatlarda, tarayıcı ve OCR (optik karakter tanıma) yazılımı kullanılarak, sadece görme engelliler için, hazırlanmaktadır. Tümüyle ücretsiz olan sitemizdeki e-kitaplar, "engelli-engelsiz elele" düşüncesiyle, hiçbir ticari amaç gözetilmeksizin, tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak, engelli-engelsiz yardımsever arkadaşlarımızın yoğun emeği sayesinde, görme engelli kitap sevenlerin istifadesine sunulmaktadır. Bu e-kitaplar hiçbir şekilde ticari amaçla veya kanuna aykırı olarak kullanılamaz, kullandırılmaz. Aksi kullanımdan doğabilecek tüm yasal sorumluluklar kullanana aittir. Sitemizin amacı asla eser sahiplerine zarar vermek değildir.

www.kitapsevenler.com web sitesinin amacı görme engellilerin kitap okuma hak ve özgürlüğünü yüceltmek ve kitap okuma alışkanlığını pekiştirmektir. Ben de bir görme engelli olarak kitap okumayı seviyorum. Sevginin olduğu gibi, bilginin de

paylaşıldıkça pekişeceğine inanıyorum. Tüm kitap dostlarına, görme engellilerin kitap okuyabilmeleri için gösterdikleri çabalardan ve yaptıkları katkılardan ötürü teşekkür ediyorum.

Bilgi paylaşmakla çoğalır.
Yaşar MUTLU

İLGİLİ KANUN:

5846 sayılı kanun'un "Altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler" bölümünde yer alan "EK MADDE 11" : "ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmezsizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braille alfabesi ve benzeri formatlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılmaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur."

Bu e-kitap görme engelliler için düzenlenmiştir. Kitap taramak gerçekten incelik ve beceri isteyen, zahmet verici bir iştir. Ne mutlu ki, bir görme engellinin, düzgün taranmış ve hazırlanmış bir e-kitabı okuyabilmesinden duyduğu sevinç paylaşabilmek tüm zahmete değer. Sizler de bu mutluluğu paylaşabilmek için bir kitabınızı tarayıp, kitapsevenler@gmail.com adresine göndermeyi ve bu isimsiz kahramanlara katılmayı düşünebilirsiniz.

Bu kitaplar, size gelene kadar verilen emeğe ve kanunlara saygı göstererek, lütfen bu açıklamaları silmeyiniz.

Siz de bir görme engelliye, okuyabileceği formatlarda, bir kitap armağan ediniz...
Teşekkürler.

Ne Mutlu Bilgi için, Bilgece yaşayanlara.
www.kitapsevenler.com
www.yasarmutlu.com
yasarmutlu@yasarmutlu.com
yasarmutlu@kitapsevenler.com
kitapsevenler@gmail.com

Tarayanın Notu

Bu e-kitap "Görme Engelli" dostlar için taranmış ve ilk defa www.kitapsevenler.com da yayınlanmıştır. Bu sitenin sahibi görme engelli dost Yaşar Mutlu'nun gayret ve azmini görünce iki gözümden utanıp yardım edebileceğimi düşündüm. Bir katre ışık olabildiysem ne mutlu. Herkesi bu mutluluğa davet ediyorum. Bu dostlara yardımcı olun.
Polaris

Nazım Hikmet _ Bütün Eserleri 6 Memleketimden İnsan Manzaraları